

**YOKSULLUK VE EKONOMİK EŞİTSİZLİKLE
MÜCADELEDE
NEGATİF GELİR VERGİSİ**

73479

Doğın KARAMAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Maliye Teorisi Anabilim Dalı
Danışman: Prof.Dr. Fazıl TEKİN**

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM
DOKÜMANTASYON**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
1998**

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

YOKSULLUK VE EKONOMİK EŞİTSİZLİKLE MÜCADELEDE NEGATİF GELİR VERGİSİ

Doğan Karaman

Maliye Teorisi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aralık 1997

Danışman: Prof. Dr. Fazıl Tekin

Gelir dağılımı, yeterince akademik araştırma konusu olmamasına karşın insanların en çok ilgi gösterdikleri ekonomik sorunların başında gelmektedir. Bu ilgi hem üst, hem de alt gelir gruplarına yönelik olup, insanlar aynı zamanda gelirin dağılımından daha büyük bir pay almanın mücadelesini de sürdürmektedir. Bu mücadelenin varlığı doğal olmakla birlikte, bunun toplumsal düzeni sarsmayacak bir biçimde sürdürülmesi, gelir dağılımında çok büyük eşitsizliklerin olmamasına ve gelir dağılımında alt tabakalarda yer alan bireylerin en azından temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek kaynaklara sahip olmasına bağlıdır.

Negatif gelir vergisi, bu ikinci koşulun sağlanmasında kullanılabilir etkin bir araç olma potansiyeline sahiptir. Devletler gelir dağılımını arzulan bir yapıya kavuşturmak için vergiler ve kamu harcamaları başta olmak üzere çeşitli araçlar kullanmakta iseler de bunların etkinliği oldukça sınırlı kalmakta ve ekonomide çarpıtıcı etkiler ortaya çıkarmaktadırlar. Negatif gelir vergisi ise bu mahzurların pek azını bünyesinde taşıyan ve gelişmiş ülkelerde olduğu kadar gelişmekte olan ülkelerde de uygulanma şansı olan, hatta ülkenin kalkınma sürecini hızlandırabilecek bir araçtır.

Ülkemizde eşitsizlik ve yoksulluk sorunlarını ortaya koyarak negatif gelir vergisinin bu iki soruna bir çözüm oluşturup oluşturamayacağını tartıştığımız çalışmamızın ilk bölümünde eşitsizlik ve yoksulluk konuları tanım ve ölçüm sorunları açısından değerlendirilmektedir. Eşitsizlik ve yoksulluk karşısındaki politikaların temelini oluşturan bölüşümde adalet, sosyal refah devleti gibi kavramlar ikinci bölümde ele alınmıştır. Üçüncü bölümde gelir dağılımını değiştirmede kullanılabilir alternatif araçlar ve negatif gelir vergisi incelenmiştir. Uygulama bölümünde ise ülkemizdeki gelir dağılımı (1994 için) ortaya konmuş, bu verilerle eşitsizlik ve yoksulluk ölçütleri hesaplanmıştır. Uygulama bölümü, ülkemizin gelir dağılımı veri alınarak bir negatif gelir vergisinin uygulanması ile oluşacak gelir dağılımının bulunması ve bunun daha önce kullandığımız eşitsizlik ve yoksulluk kriterleri kullanılarak değerlendirilmesiyle son bulmaktadır.

ABSTRACT

NEGATIVE INCOME TAX IN ALLEVIATING POVERTY AND ECONOMIC INEQUALITY

Although income distribution is an economic issue people concern much about, it did not take its fair share in the agenda of academic researches. This public interest is both in lower and upper income groups. Meanwhile individuals struggle for higher positions in income scale. This contention is inherent, however, there must be no such great inequalities or so much poverty that the contention turns into a fight and disorder.

Negative income tax seems to be a means having the potential to meet the latter condition, i.e. a lower rate of and nonintensive poverty. States employ such measures as taxes and public expenditures in reshaping the income distribution which have only little efficiency to reach the desired distributional goal and also distorting effects in economy. At this point negative income tax comes up to be an appropriate tool both having little sideeffects and being applicable in any developed or developing country.

In the first chapter of our study we discussed the issues relating the description and measurement of inequality and poverty. Later, in chapter two we mentioned some concepts like equity and welfare state which build up the basis of policies against poverty and inequality. The negative income tax and its alternatives are examined in chapter three. And the last chapter is reserved for the application of our theoretical discussions in case of Turkey where we put light on the income distribution in 1994 and evaluated the inequality and poverty criteria for that year. Later again in this chapter we tried to make some calculations by employing a Friedman type negative income tax with 50% marginal tax rate and investigated whether it be a favourable means in alleviating inequality and poverty with a reasonable cost.

ÖNSÖZ

“Yoksulluğun ana kaynaklarından birisi yoksulluğun kendisidir” ve “Yoksullara yeterli olanakların sağlanması medeniyetin gerçek testidir” gibi ifadelerden yola çıktığımız bu çalışmada negatif gelir vergisi uygulamasının yoksulluk ve ekonomik eşitsizlik sorunları karşısında bir çözüm sağlayıp sağlayamayacağı Türkiye örneğinde değerlendirilmektedir.

Çalışmanın bu halini almasında katkıları olan başta yüksek lisans derslerini yürüten değerli hocalarım olmak üzere herkese sonsuz teşekkürlerimi arz etmek istiyorum. Danışmanım Prof. Dr. Fazıl Tekin’in yoğun idari ve akademik görevleri arasında zaman ayırarak çalışmanın tamamlanmasına yaptığı katkı ayrıca vurgulanmaya değer niteliktedir. Devlet İstatistik Enstitüsü Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Şubesi Müdürü Uzman Ferhat Arslaner’e de verilerin sağlanmasında gösterdiği yakın ilgi için ayrıca teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Tabii tüm burada saydığım değerli şahıslara ilaveten, bilgisayar başında aylarca süren çalışmalarımı sabırla destekleyen değerli eşim Nuran’a gösterdiği anlayış ve fedakarlık dolayısıyla şükranlarımı sunmak benim için bir boyun borcu olmuştur.

Doğan Karaman

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
BÖLÜM	
GİRİŞ	1
1. Tezin Amacı ve Kapsamı	1
2. Tezin Yöntemi ve Planı	5
1. GELİR DAĞILIMI, EŞİTSİZLİK VE YOKSULLUK	
1.1. Farklı Gelir Dağılımı Kavramları	8
1.1.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı	8
1.1.2. Sektörel Gelir Dağılımı	9
1.1.3. Bölgesel Gelir Dağılımı	10
1.1.4. Mesleki Gelir Dağılımı	12
1.1.5. Birincil ve İkincil Gelir Dağılımı	12
1.2. Kişisel Gelir Dağılımı	13
1.2.1. Kabiliyet Teorileri	14
1.2.2. Tesadüf Teorisi	16
1.2.3. Kişisel Tercih Teorisi	16
1.2.4. Beşeri Sermaye Teorisi	17
1.2.5. Miras Teorisi	19
1.2.6. Yaşam Boyu Gelir Teorisi	20
1.2.7. Gelir Dağılımını Etkileyen Değişkenler	20
1.3. Gelir Dağılımının Gösterilmesi	21
1.3.1. Frekans Tabloları	22
1.3.2. Frekans Dağılımları	23
1.3.3. Lorenz Eğrisi	24
1.3.4. Cücelerin ve Az Sayıda Devlin Tören Yürüyüşü	26

1.4. Gelir Dağılımında Eşitsizliğin Ölçülmesi	28
1.4.1. Aralık Ölçütleri	29
1.4.1.1. Değişim aralığı	29
1.4.1.2. Çeyrekler arası aralık	29
1.4.1.3. Ondabirler arası aralık	30
1.4.2. Sapma Ölçütleri	31
1.4.2.1. Ortalama sapma	31
1.4.2.2. Standart sapma	31
1.4.2.3. Logaritmik varyans	31
1.4.3. Yoğunlaşma Ölçütleri	32
1.4.3.1. Gini katsayısı	33
1.4.3.2. Toplanma (yoğunlaşma) oranı	34
1.4.4. Asimetri (Çarpıklık) Ölçütleri	34
1.4.4.1. Ortalamaya dayalı Pearson asimetri ölçütü	35
1.4.4.2. Çeyrekliklere dayalı Bowley asimetri ölçütü	35
1.4.5. Elteto ve Frigyes'in Eşitsizlik Ölçütü	35
1.4.6. Yüzde Payları	36
1.5. Yoksulluğun Tanımı	36
1.6. Yoksulluğun Ölçülmesi	41
1.6.1. Yoksulluk Sınırının Belirlenmesi	42
1.6.2. Yoksulluk Endeksleri	46
2. YOKSULLUKLA MÜCADELENİN TEORİK ARKA PLANI	51
2.1 Ekonomik Adalete Teorik Yaklaşımlar	51
2.1.1. Doğal Hukuk Felsefesi	52
2.1.2. Kantçı Adalet	52
2.1.3. Faydacılık	52
2.1.4. Rawlsçu Adalet	53
2.1.5. Piyasada Belirlenen Adalet	54
2.1.6. Erişilebilir Adalet	55
2.2. Gelir Dağılımı Nasıl Olmalıdır?	56
2.3. Gelirin Yeniden Dağıtılmasını Haklı Kılan Nedenler	58
2.4. Sosyal Devlet	60
3. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMININ KLASİK ARAÇLARI VE NEGATİF GELİR VERGİSİ.....	64
3.1. Gelirin Yeniden Dağılımının Klasik Araçları	66
3.1.1. Vergileme ve Gelir Dağılımı	66
3.1.2. Kamu Borçları ve Gelir Dağılımı	70
3.1.3. Kamu Harcamaları ve Gelir Dağılımı	73
3.1.4. Sosyal Güvenlik Sistemi ve Gelir Dağılımı	75
3.1.5. Birincil Gelir Dağılımının Devletçe Değiştirilmesi	77

3.2. Negatif Gelir Vergisi	80
3.2.1. Negatif Gelir Vergisinin Tanımı	80
3.2.2. Negatif Gelir Vergisinin Üstünlükleri	86
3.2.3. Negatif Gelir Vergisine Yönelik Eleştiriler	87
3.2.4. Negatif Gelir Vergisinin Uygulama Biçimleri	91
3.2.4.1. Negatif oranlar planı	92
3.2.4.2. Sosyal temettü planı	95

EK NIXON YÖNETİMİ'NİN AİLE YARDIM PLANI TASARISI

HAKKINDA BAZI AÇIKLAMALAR.....	97
Planın İhdası	97
Yardıma Hak Kazanma ve Yardımın Miktarı	97
Ailenin ve Çocuğun Tanımı	98
Yardımların Ödenmesi	98
İşe ve Mesleki Eğitime Müracaat	99
Yardımların Kaldırılması	99
İş Başında Eğitim	99

4. TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI, EŞİTSİZLİK VE YOKSULLUK 100

4.1. Türkiye'de Gelir Dağılımı Çalışmaları	100
4.2. 1994 Araştırmasına Göre Türkiye'de Gelir Dağılımı	102
4.2.1. Frekans Tabloları	103
4.2.2. Frekans Dağılımları	103
4.2.3. Lorenz Eğrileri	107
4.2.4. Tören Yürüyüşü	108
4.3. Gelir Dağılımı Eşitsizlik Ölçütlerinin 1987 ve 1994 Gelir Dağılımı Anketi Sonuçları Üzerinde Uygulanması	110
4.3.1. Sonuçların Özeti	110
4.3.2. Hesaplanan Eşitsizlik Ölçütleri Üzerine Bazı Yorumlar	111
4.3.2.1. Aralık	111
4.3.2.2. Standart sapma	112
4.3.2.3. Değişim katsayısı	112
4.3.2.4. Logaritmik varyans	112
4.3.2.5. Gini katsayısı ve yoğunlaşma oranı	112
4.3.2.6. Asimetri	113
4.3.2.7. Elteto-Frigyes ölçütü	113
4.3.2.8. Yüzde oranları	113
4.4. Türkiye'de Mutlak Yoksulluk	113
4.4.1. Mutlak Yoksulluk Sınırı	114
4.4.1.1. Kalori gereksinimi	114
4.4.1.2. Fiyatlandırma	116
4.4.1.3. Asgari gıda maliyetinin belirlenmesi	117
4.4.1.4. Asgari yaşam maliyetlerinin belirlenmesi	119
4.4.1.5. Yoksulluk sınırlarının belirlenmesi	120

4.4.2. Türkiye’de Mutlak Yoksulluk	122
4.4.2.1. 1987 yılında mutlak yoksulluk	122
4.4.2.2. 1994 yılında mutlak yoksulluk	124
4.5. Türkiye’de Göreli Yoksulluk	125
4.5.1. Göreli Yoksulluk Sınırı	125
4.5.1. 1987 yılında göreli yoksulluk	125
4.5.1. 1994 yılında göreli yoksulluk	126
4.6. Türkiye için Yoksulluk Endeksleri	128
4.7. 1994 Yılı için Negatif Gelir Vergisi Uygulaması	130
4.6.1. Negatif Gelir Vergisi Sonrasında Gelir Dağılımında Eşitsizlik.....	133
4.6.2. Negatif Gelir Vergisi Sonrası Yoksulluk.....	134
SONUÇ	136
EKLER	138
YARARLANILAN KAYNAKLAR	200

TABLolar LİSTESİ

TABLO 1-1: Aylık harcanabilir gelir gruplarına göre hane sayıları	23
TABLO 4-1: Türkiye’de Gelir Dağılımı Çalışmalarından Elde Edilen %20’lik Gruplar İtibariyle Gelir Dağılımı ve Gini Katsayıları	102
TABLO 4-2: 1987 Temel Veri Tablosu	104
TABLO 4-3: 1994 Temel Veri Tablosu	105
TABLO 4-4: Eşitsizlik Ölçütleri - Özet Sonuçlar	111
TABLO 4-5: Orta Derecede Faal Bir Kişi İçin Yaşına Göre Günlük Kalori Gereksinimi	115
TABLO 4-6: Hesaplamalarda Kullanılan Besin Kalıbı	115
TABLO 4-7: Yaş Gruplarına Göre Nüfus Ve Toplam İçindeki Oranları	116
TABLO 4-8 (A): 1994- Bölgelere Göre Kişi Başına Kentsel Alanlar Gıda Harcamaları	117
TABLO 4-8 (B): 1994- Bölgelere Göre Kişi Başına Kırsal Alanlar Gıda Harcamaları	118
TABLO 4-9: 1987 Yılı Bölgelere Göre Kişi Başına Gıda Harcamaları	118
TABLO 4-10: 1987 ve 1994 Yılları için Toplam Harcamalar İçinde Gıda Harcamalarının Payı	119
TABLO 4-11: Türkiye Geneli ve Coğrafi Bölgelerde Farklı Aile Büyükliklerine Göre Yoksulluk Sınırları (1987)	120
TABLO 4-12: Türkiye Geneli ve Coğrafi Bölgelerde Farklı Aile Büyükliklerine Göre Yoksulluk Sınırları (1994)	121
TABLO 4-13: 1987 Türkiye Genelinde Mutlak Yoksulluk	123
TABLO 4-14: 1994 Yılında Bölgelere Göre Kent ve Kırsal Ayrımında Mutlak Yoksulluk	124
TABLO 4-15: 1994 Yılında Bölgelere Göre Kent ve Kırsal Ayrımında Görelî Yoksulluk Sınırı	127
TABLO 4-16: 1994 Yılında Bölgelere Göre Kent ve Kırsal Ayrımında Görelî Yoksulluk	128
TABLO 4-17: 1994 Yılı için Türkiye Geneli Yoksulluk Göstergeleri	129
TABLO 4-19: 1994 Yılı için Türkiye Geneli Negatif Gelir Vergisi Uygulamasına İlişkin Bazı Değerler	131
TABLO 4-20: 1994 Yılı için Türkiye Geneli Negatif Gelir Vergisi Sonrası Eşitsizlik Ölçütleri	133
TABLO 4-21: 1994 Yılı için Türkiye Geneli Negatif Gelir Vergisi Sonrası Yoksulluk Göstergeleri	134

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL 1-1: Frekans Dağılımı	24
ŞEKİL 1-2: Lorenz Eğrisi	25
ŞEKİL 1-3: Cücelerin ve Az Sayıda Devlin Tören Yürüyüşü	27
ŞEKİL 1-4: Farklı Çarpıklıkta Lorenz Eğrileri	34
ŞEKİL 3-1: Friedman'ın Önerdiği Negatif Gelir Vergisi	83
ŞEKİL 3-2: Negatif Gelir Vergisinin Yapısı	84
ŞEKİL 3-3: Sosyal Temettü Planı	95
ŞEKİL 4-1: 1994 Yılı Türkiye Geneli, Kentsel ve Kırsal Alanlar Görel Frekans Dağılımları	106
ŞEKİL 4-2: 1987 Türkiye Geneli Frekans Dağılımı	107
ŞEKİL 4-3: 1994 Yılı Kentler ve Kırlar için Lorenz Eğrileri	108
ŞEKİL 4-4: 1987 ve 1994 Türkiye Geneli Lorenz Eğrileri	109
ŞEKİL 4-5: 1994 Yılı için Gelirine Göre Boyları Olan İnsanların Tören Yürüyüşü	110

GİRİŞ

1. Tezin Amacı ve Kapsamı

Ekonomi biliminin iki temel konusu kaynak tahsisi ve gelir dağılımı olmasına karşın ekonomi literatüründe kaynak tahsisi konusu çok büyük bir ağırlık taşıya gelmiştir. Her ne kadar fonksiyonel gelir dağılımı üretim ve kaynak tahsisi sürecinin bir türevi olarak hatırı sayılır bir ilgiye konu olmuşsa da 1970'lere gelene kadar ekonomistler kişisel gelir dağılımı ile ilgili tatmin edici bir teorinin yokluğundan yakınmışlardır. Öyle ki Irving Fisher daha 1912 yılında kişisel gelir dağılımı için "... İnsanların bu kadar ilgisini çekmesine rağmen bu kadar az bilimsel çalışma konusu olmuş bir başka sorun yoktur..." demektedir.¹ Elbette ki kişisel gelir dağılımı teorileri yok değildir, ancak bunlardan hiçbiri sorunu tatmin edici bir biçimde ortaya koymamakta ve gelir eşitsizlikleri basit açıklamaları boşa çıkarmaktadır. A. B. Atkinson "Eşitsizliğin Ekonomisi" adlı kitabını "...Bu konu ekonomi biliminin davasıdır ve [adeta ekonomistlere] meydan okumaya devam etmektedir..."² sözleriyle noktalamaktadır. 1960'larda gelir eşitsizlikleri ve yoksullukla ilgili pek çok araştırmalar yapılmışsa da konunun teorik alanda yoğun bir ilgiye kavuşması 1970'lerin ortalarında olmuş ve bu teoriler teste tabi tutulmuştur. Halen de daha kompleks ve kapsayıcı modellerin ortaya konması için uğraşmaktadır³.

Gelir dağılımının bu şekilde ikinci plana itilmesinin başlıca nedenlerini ise şöylece belirtebiliriz: Bir defa gelir dağılımı konusu kaynak dağılımının aksine değer yargılarından büsbütün arınmış değildir. Ekonomistler gelir dağılımı konusuna girdikleri anda kimlerin veya hangi grupların ihtiyaçlarının daha önemli görüleceği, insanların ihtiyaçlarını karşılayacak mal ve hizmetlerden hangi öl-

¹ G. Singh Sahota. "Theories of Personal Income Distribution: A Survey", *Journal of Economic Literature*. Vol. XVI (March 1978), ss. 1-55.

² A. B. Atkinson. *The Economics of Inequality*. Oxford. Clarendon Press. 1975. s. 258.

³ Sahota, a.g.m.

çüde pay almayı hak ettikleri, bu konuda hakkaniyeti gözetip gözetmeme gibi konulardaki değer yargılarını açıklamak zorundadırlar. Bu ise özellikle 19. yy sonunda başlayıp ve 20. yy ortalarına kadar geçerli olan ekonomiyi pozitif bilimler gibi ele alma eğilimine uygun değildir⁴.

Bazı ekonomistler de genel olarak gelir dağılımını değilse bile özellikle kişisel gelir dağılımını yeterince önemli bir sorun olarak görmemişlerdir. Bu önemsememe ise şöyle gerekçelendirilmektedir: Ekonomik etkinlikle ekonomik adalet arasında ciddi bir uyumsuzluk (trade-off) vardır. Eğer bu ikisi arasında bir tercih yapılacaksa etkinlik tercih edilmelidir. Yani pastayı büyütmenin pastayı bölüşmekten daha önemli olduğu biçiminde bir gerekçe öne sürülmektedir. Yine bu görüşün savunucuları, gelir dağılımının ekonomik büyüme ile birlikte kendiliğinden daha eşitçil hale geleceğini savunmaktadırlar⁵.

Gelir dağılımını bizce önemli kılan ve tezimizin ana temalarından birisi olarak ele almaya sevk eden nokta açık belirtelim ki pür adalet savunuculuğu değildir. Doğrusu gelirin ne derece adil, daha doğrusu eşitçil dağıldığıyla pek de ilgilenmiyor ve bunun yeterince önemli olduğunu da düşünmüyoruz. Ancak ihtiyaçlarını en alt düzeyde de olsa karşılayamayacak durumda bulunan insanların varlığı toplumda bir huzursuzluk kaynağı olarak dikkatimizi çekmektedir. Herhalde yoksulluk sorununun temelden çözüldüğü veya en aşağı düzeye indirildiği bir toplumda gelir dağılımı ve dağılımdaki eşitsizlik bugünkü kadar ilgi çekici, daha doğrusu kavga konusu olmayacaktır.

Elbette ki burada insanların bahsettiğimiz ortamın gerçekleşmesi halinde gelir ve servet sahipliği skalasında daha üstlere tırmanmak çaba ve mücadelesinden vazgeçeceği gibi bir düşünceyi seslendirmiyoruz. Sadece insanın zaten doğasının gereği olan bu mücadelenin daha huzurlu ve barışçıl bir ortamda devam edeceği kanaatimizi ortaya koyuyoruz. Nitekim bir dönemde -sosyalizm ve Marksizm'in de etkisiyle- oldukça yoğun, akademik olduğu kadar sınıf çatışmalarına bağlı ve bir o kadar da düşmanlıkla dolu üst gelir gruplarına yönelmiş olan ilgi yerini büyük ölçüde yoksulluğa ve bu sorununun çözümüne bırakmıştır. Öyle ki S. Johnson'un 18. yy.da söylediği "medeniyetlerin gerçek testinin yoksullara

⁴ Y. S. Tezel. **İktisadi Büyüme**. Ankara. İmaj Yayıncılık. 1995. ss. 63-81.

⁵ Simon Kuznets. "Economic Growth and Income Inequality", **American Economic Review**. Vol. XLV, March, 1955, No. 1. ss. 1-50.

sağladığı olanaklarla yapılacağı” sözü⁶ bugün gerçeğe dönüşmektedir. Sonuç olarak ilgi alanımız bizzat gelirin dağılımı değil milli gelirden en düşük alan gruplarla, yani yoksulluk sorunu ile sınırlıdır.

Uzunca bir zaman gelir dağılımında eşitsizliğin ve buna bağlı olarak yoksulluğun yaygınlığının kalkınma sürecine girmiş bir ülkede kaçınılmazlığı adeta bir ekonomik yasa gibi kabul edilmiştir. Gerçekten de az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımı gelişmiş ülkelere göre daha büyük bir eşitsizlik göstermektedir⁷. Ancak bu durumun kalkınma çabalarına doğrudan bağlı bir sonuç olduğu noktası şüphelidir. Üstelik ileri derecede gelişmiş ülkelerde dahi gelir eşitsizlikleri ve yoksulluğun iddia edildiği ölçüde azalmadığı anlaşılmıştır⁸. Gelişmekte olan ülkeler uygulaya geldikleri makroekonomik istikrar politikalarını değerlendirdikçe ve yeni politika arayışlarına giriştikçe, bu politikaların gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkileri önemli bir araştırma alanı olarak ortaya çıkmıştır⁹.

Nitekim 1960’lardan itibaren kişisel gelir dağılımı ve yoksulluk akademik alanda daha fazla ilgi çekmeye başlamıştır. Gelir dağılımındaki eşitsizliklerin doğurduğu sosyal ve ekonomik sorunlar kalkınma kavramının yoksulluğun ve eşitsizliğin azaltılmasını da içeren daha geniş bir temele oturtulmasına yol açmıştır¹⁰. Günümüzde de aynı ilgi halen hem de artarak sürmektedir. Nitekim amacı ülkelerin kalkınma çabalarına yardım etmek olan Dünya Bankası (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası) son yıllarda çalışmalarını yoksulluk üzerinde yoğunlaştırmıştır¹¹.

Devletin en liberal anlayışla yönetildiği bir ortamda bile devlet faaliyetleri gelir dağılımı üzerinde etkilerini devam ettirmektedir. Gerek kamu harcamaları, gerekse kamu gelirleri gelir dağılımı üzerinde bilinçli biçimde amaçlanmış olmasa da etkilidir. Devletin ekonomiyi düzenleme adına yaptığı faaliyetlerde bu etki daha da açıktır. Örneğin dış ticaret politikaları gelir dağılımı üzerinde oldukça

⁶ H. S. Rosen. *Public Finance*. Homewood. Richard D. Irwin Inc. 1992. s. 157.

⁷ Özcan Dağdemir. “Yapısal Değişim Sürecinde Gelir Dağılımı”, Yayımlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir. 1992. ss. 41-46.

⁸ Michael Harrington. “The Invisible Poor”, İçinde: Budd, Edward C. (Ed.), *Inequality and Poverty*. New York. W.W. Norton & Company Inc. 1967. ss.140-151.

⁹ S.M.Ravi Kanbur. “Measurement and Alleviation of Poverty”, *IMF Staff Papers* 34(1):60-85.

¹⁰ Oktay Varlıer. *Türkiye’de Kazanç Eşitsizliklerinin Nedenleri*. Ankara. Gazi Üniversitesi Yay. 1982. ss. 2-3.

¹¹ Bunun bir göstergesi olarak son yıllarda Dünya Bankası tarafından yayımlanan kitaplar içinde yoksullukla ilgili olanların oldukça büyük bir oranı oluşturduğunu belirtebiliriz.

önemli etkiler yapabilmektedir ¹². Yine tekelleşmeye karşı alınan önlemler, mal ve faktör fiyatlarına yapılan müdahaleler de (özellikle ücretler ve faiz üzerindeki kontroller) doğrudan gelir dağılımı üzerinde etkiler yaparlar. Kamu kesiminin bu etkileri çok eski zamanlardan beri bilinmektedir. Voltaire daha 18. yy.da “Genelde hükümet etme sanatı bir sınıf vatandaştan olabildiğince fazla para alıp bir diğer sınıfa vermekten ibarettir...” biçiminde abartılı bir yaklaşımla konuyu ortaya koymaktadır. Ayrıca iktidar güç demek olduğuna ve gücün bir unsuru da ekonomik kaynaklara hakimiyet olduğuna göre politik iktidarın sahibi olan çevrelerin bu güçlerini kullanarak ekonomik iktidarı da ele geçirmeye çalışmaları son derece doğaldır. Ancak devletin 20. yüzyıla gelene değin -zekat gibi bir müesseseye sahip olan İslam devletleri hariç- bugünkü anlamda alt gelir gruplarını korumaya ve durumlarını iyileştirmeye yönelik kapsamlı bir politikaya sahip olmadıklarını söyleyebiliriz.

Ancak 20. yy'da, özellikle yüzyılın ikinci yarısında bu anlayış değişmiş ve devletler bilinçli olarak gelir dağılımını değiştirmeye ve yoksullukla mücadeleye yönelmişlerdir. İki dünya savaşı arasındaki dönemde yaşanan kitlesel yoksulluk, bu konudaki ihtiyacı ön plana çıkarmış ve gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerde refah devleti anlayışının gelişimini hızlandırmıştır. Refah devleti ise vatandaşlarının asgari düzeyde de olsa maddi ihtiyaçlarının tatmin edilmesini sağlamayı amaçları arasına alan bir devlet anlayışının adıdır. Devletler bu amacı gerçekleştirmek için başta sosyal güvenlik olmak üzere yaşlılara, hastalara, özürlülere, çocuklu ailelere, işsizlere kadar pek sosyal gruba yardımlar yapılmasını içeren önlemleri yürürlüğe koymuşlardır.

Tezimizin ana konusu, özellikle 1960'larda Amerika Birleşik Devletleri'nde üzerinde yoğun tartışmalar yapıldığı ancak günümüzde üzerinde pek durulmayan negatif gelir vergisidir. Negatif gelir vergisi, refah devleti kavramının gereği olarak uygulanmakta olan pek çok önlemin yoksulluğu önlemede yetersizliği karşısında büyük ümitlerle ortaya atılmış, ABD'de Nixon yönetimince “Aile Yardım Programı” adı altında uygulanacağı ilan edilmiş ancak hayata geçirilememiştir ¹³. Konunun ortaya atıldığı dönemde uyandırdığı heyecanı göstermesi

¹² François Bourguignon ve Christian Morrison. **External Trade and Income Distribution**. Paris. OECD. 1989.

¹³ Üçüncü Bölümün ekinde programa ilişkin bazı açıklamalar verilmiştir.

açısından P. A. Samuelson'un 1968 yılında Newsweek'te yayımlanmış bir makalesinden bazı bölümleri aktarmak istiyoruz¹⁴ :

Ekonomistlerin her zaman anlaşamadıkları doğru değildir. Geçen hafta 150 farklı üniversite ve yüksek okuldan sayıları 1200'ü aşan ekonomist tarihsel önem taşıyan bir talebe imza attılar.

Bu ekonomistler yoksullukla mücadelede gelecek adım olarak Amerikan sistemine bir negatif gelir vergisini dahil etmek zamanının geldiğini vurgulamışlardır.

...

Bu negatif gelir vergisi teklifi radikal midir? Uygulanma olanağı yok mudur? Yoksa halka aşırı bir maliyet mi yüklemektedir? Esasen hiç biri değildir.

...

Ekonomistler bu konuda ittifak halindedirler, çünkü ihtiyacın ivediliğini ve gayrisafi milli hasıla ile vergi sisteminin kapasitesini hesaplayarak programın faturasını karşılamaya yeterli olduğunu görmüşlerdir. Victor Hugo'nun dediği gibi "Dünyada vakti gelmiş bir düşünceden daha güçlü bir ordu yoktur."

Ancak ilginçtir ki bu çok iddialı öneri zaman içinde adeta unutulmaya terk edilmiş, ara sıra akademik çevrelerce sınırlı biçimde ele alınmıştır. Yine yukarıda belirttiğimiz üzere 1980 sonrasında yoksulluğun azaltılması üzerinde önemle durulmakta, bu konuda Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Uluslararası Çalışma Örgütü gibi pek çok kuruluş yoğun çalışmalar yapmaktadır. Hatta 1996 yılı Birleşmiş Milletler'ce "Uluslararası Yoksulluğun Yok Edilmesi Yılı" ilan edilmiştir. Ne var ki yoksulluğun azaltılması için yapılan öneriler negatif gelir vergisini içermemektedir¹⁵.

2. Tezin Yöntemi ve Planı

Ülkemizde eşitsizlik ve yoksulluk sorunlarını ortaya koyarak negatif gelir vergisinin bu iki soruna bir çözüm oluşturup oluşturamayacağını tartıştığımız tezimiz üçü teorik, birisi uygulama olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Türkiye'de gelir dağılımındaki eşitsizlikleri Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından 1987 ve 1994 yıllarında yapılan "Hanehalkı Gelir Dağılımı ve Tüketim Araştırması" verileri ışığında ortaya koyacağız. Bu iki araştırma ülkemizde 1960'lı yıllardan itibaren yapılagelen araştırmaların¹⁶ en kapsamlı ve yöntem açısından en

¹⁴ P.A. Samuelson. "On Negative Income Tax", Newsweek. July. 1968.

¹⁵ World Bank. **Poverty Reduction Handbook**. 1993.

¹⁶ Bu çalışmaların 1987 yılı öncesine ait olanlarının bir özeti için şu kaynağa bakılabilir: İsmail Karaman. **Gelir Dağılımı ve Türkiye'de Yapılan Gelir Dağılımı Çalışmaları: 1959-1986**. Ankara. DPT. Yay. No. 2076. 1987.

tutarlı olanlarıdır. Bu nedenle çalışmamızda yalnızca bu iki araştırmayı esas almayı uygun gördük. Ancak 1994 araştırmasının sonuçları henüz bütün ayrıntıları ile yayınlanmadığı için DİE'den temin ederek kullandığımız verilerde ileride küçük revizyonların yapılması olasıdır. Gelir eşitsizliklerini göstermek üzere değişim katsayısı, Gini katsayısı gibi pek çok ölçütleri kullanacağız.

Eşitsizlik ve yoksulluk konularının daha açık ortaya konabilmesi için önce ülkemizdeki gelir dağılımı sergilenecek , eşitsizlik ölçütleri ve yoksulluk ölçütleri bu verilere dayanarak hesaplanacaktır. Bu ölçütlerin hesaplanmasından önce gelir dağılımı ve yoksulluk konularında teorik yaklaşımlar ve ölçüm sorunları birinci bölümde değerlendirilecektir.

Negatif gelir vergisi üçüncü bölümde tartışılacaktır. Negatif gelir vergisinin diğer eşitsizlik ve yoksulluğu azaltmaya yönelik önlemlerle karşılaştırılabilmesini sağlamak için bu önlemlerden de ayrı bölümde bahsedeceğiz. Ayrıca eşitsizlik ve yoksulluk karşısındaki politikaların temelini oluşturan bölüşümde adalet, sosyal refah devleti gibi kavramlar da ayrı bir bölümde (2. Bölüm) değerlendirilecektir.

Tezimizin uygulama kısmı Türkiye'de gelir dağılımına ilişkin veriler sergilenecek başlamaktadır. Bundan sonra gelir dağılımının yapısı eşitsizlik ölçütleri ile değerlendirilmektedir. Yine bu bölümde mutlak ve göreceli yoksulluk kriterlerine göre ülkemizdeki yoksulluk coğrafi bölgelerin kırsal ve kentsel alanları ayırımında ortaya konmaktadır. Uygulama bölümü, ülkemizin gelir dağılımı veri alınarak Friedman tipi bir negatif gelir vergisinin uygulanması ile oluşacak olan gelir dağılımının bulunması ve bu dağılımın yine daha önce kullandığımız eşitsizlik ve yoksulluk kriterleri ile değerlendirilmesi ile son bulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI, EŞİTSİZLİK VE YOKSULLUK

En genel anlamda dağılım, belli bir büyüklüğün -akımın veya stokun- çeşitli kategoriler arasında bölüştürülmesidir. Bu bölüştürmede bu kategorilerin söz konusu büyüklükten aldıkları paylar ya da büyüklüğün oluşumuna katkıları esas alınabilir.

Ekonomi biliminde en çok önem taşıyan dağılımlar, farklı şeyler olmakla birlikte yakın ilişki içinde bulunan bir akım büyüklüğü olarak gelirin ve bir stok büyüklüğü olarak servetin dağılımıdır. Bu büyüklüklerin aralarında dağıtıldığı kategoriler ise ekonomideki çeşitli birimler, gruplar, sektörler, bölgeler ya da kurumlar olabilir. Dağılım, yapılan katkı temeline dayandırılırsa ortaya bir verim sorunu çıkarken, alınan paylar temeline dayandırılırsa sorun bir bölüşme sorunu olmaktadır. Örneğin milli hasılanın sektörler ya da bölgeler itibariyle dağılımında sektörlerin ve bölgelerin hasılaya nispi katkıları, yani verimleri söz konusu edilmekte iken milli gelirin veya servetin bireyler veya bireylerden oluşan çeşitli gruplar arasındaki dağılımı ile ele alınan büyüklüğün nasıl bölüşüldüğünden bahsedilmektedir.

Biz burada gelirin dağılımını ele alacağız. Dağılıma esas aldığımız kategorilere göre çok farklı gelir dağılımı kavramlarına ulaşmak olasıdır. Bunlardan önemli gördüğümüz bazı temel dağılım kavramlarını kısaca açıkladıktan sonra tezimizin temelini oluşturan eşitsizlik ve yoksulluk konusundaki analizlerimizde referans alacağımız kişisel gelir dağılımı üzerinde genişçe duracağız. İncelememizin istatistik yoğunluğunu fazla artırmamak için gelirin ve gelirin aralarında dağıldığı birimlerin tanım ve kapsamlarının belirlenmesi ile ilgili istatistiksel sorunlar üzerinde fazla durmayıp zorunlu görüldükçe kısa açıklamalar yapılacaktır.

1.1. Farklı Gelir Dağılımı Kavramları

1.1.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı, gelirin üretim faktörleri arasındaki dağılımını ortaya koyar. Üretim faktörleri emek ve emek dışı faktörler olarak sınıflanıp gelirler emek gelirleri ve mülk gelirleri olarak ayrıştırılır. Bunların da alt bölümlere ayrılması mümkündür. Emek gelirleri, ücretler, maaşlar ve yönetici gelirleri biçiminde, mülk gelirleri ise kira, faiz ve kâr gelirleri biçiminde ayrılabilir. Ayrıca karma bir grup vardır ki bu da şahıs işletmelerinin gelirlerinden oluşur. Şahıs işletmelerinin, ya da resmi istatistiklerde kullanıldığı biçimiyle kendi hesabına çalışanların gelirlerini emek ve mülk geliri olarak ayırmak çok güçtür¹. Ekonomistler eskiden beri fonksiyonel gelir dağılımına büyük önem vermişlerdir. Öyle ki Ricardo ünlü eserinde "politik ekonominin ana sorununun bölüşümün yasalarını belirlemek" olduğunu söyler². Bu ilginin nedenlerini şöyle belirleyebiliriz³:

1. Gelir dağılımı, mallara yönelik talebin gelir esneklikleri yoluyla üretimin bileşimini etkiler.

2. Gelir dağılımı her gelir grubunun tasarruf eğilimleri farklı olduğundan tasarrufları ve yatırımları, dolayısıyla da ekonomik büyümeyi etkiler.

Bu iki neden anlaşılacağı üzere doğrudan üretim ve büyümeyle ilgilidir. Ancak bir üçüncü neden daha vardır ki klasik ekonomistler için bunlardan daha önemlidir diyebiliriz: Fonksiyonel gelir dağılımı, gelirin toplumsal sınıflar arasındaki dağılımını da yansıtmaktadır⁴. Fonksiyonel bölüşümden sınıfsal bölüşüme geçmek için üretim faktörleri yerine faktör sahiplerini koymamız gerekecektir. Ancak fonksiyonel gelir dağılımının sınıfsal gelir dağılımı ile özdeş görüldüğü 19.yy'da bir ölçüde geçerli olan bu yaklaşımı günümüzün modern toplumları için geçerliliğini büyük ölçüde yitirmektedir. Bunun nedeni ise faktör paylarının sınıf paylarına dönüştürülme güçlüğüdür. Toplumsal sınıflar sosyolojik bir ayırım olup, sınıflar yalnızca faktör sahipliği gibi bir kritere göre tanımla-

¹ Martin Bronfenbrenner. **Income Distribution Theory**. Chicago. Aldine-Atherton. 1971. s. 26.

² Bronfenbrenner, a.g.e., s. 1.

³ Güneri Akalın. **Kamu Ekonomisi**. Ankara: AÜSBF Yayını. 1981. ss. 237-238.

namaz. Ayrıca, birden fazla çeşitte faktörden gelir elde edenleri sınıflamada bir yere oturtmamız çok güçtür. Dahası faktörleri ayırdetmek dahi güçtür ve tek bir faktör gibi görülen bazı kaynaklar gerçekte birden fazla faktörün bileşimidir⁵.

Fonksiyonel gelir dağılımını kişisel gelir dağılımı ile ilişkilendirebildiğimiz ölçüde fonksiyonel gelir dağılımına ilişkin bilgilerden hareketle eşitsizlik ve yoksulluk konularında ipuçları elde edebiliriz. Bu ilişkiyi kurabilmek için gelirdeki faktör payları yanında faktör sahiplerinin nüfus içindeki paylarını da bilmemiz gerekir. Ülkemizde genelde ücretlilerin milli gelirdeki paylarının düşüklüğünden söz edilir. Eğer gerçekten bu böyle ise ve ücretlilerin nüfus içindeki oranı gelirdeki paylarından büyükse ücretliler aleyhine olmak üzere bir gelir eşitsizliği olduğu ve bu paylar arasındaki pay çok fazla ise ücretliler arasında yoksulluğun yoğun olduğu gibi çıkarsamalar yapabiliriz.

1.1.2. Sektörel Gelir Dağılımı

Gelir dağılımında yapabileceğimiz bir ayırım da sektörel gelir dağılımıdır. Bunu üretim sektörlerinin hasıladaki payları anlamında ele alırsak, GSMH içinde tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinin -daha alt sektörlerle inerek ayrıntılandırmak olasıdır- katkılarını ortaya koymuş oluruz. Bu anlamı ile sektörel gelir dağılımı ekonomik gelişme analizlerinde önemli bir kavramdır. Ekonomik gelişme ile birlikte sektör paylarının değiştiği gözlenmekte, gelişme derecesi yükseldikçe tarımın payının azaldığı ve sanayinin payının arttığı bilinmektedir. Bu bilgi nedeniyle adeta ekonomik gelişme ile sanayileşme aynı anlamda kullanılmaktadır. Ancak gelişmenin daha ileri düzeylerinde sanayi sektörünün üretimdeki payının hizmetler lehine olmak üzere bir miktar azaldığı gözlenmektedir. Sektörel gelir dağılımı sanayi politikalarının tasarımında ve ekonomik planlamacılıkta anahtar bir kavramdır. Sanayi politikası, sanayileşmeyi de içeren ancak daha geniş kapsamlı ve ekonominin sektörel bileşimini değiştirmeye yönelik politikalar olarak tanımlanmaktadır⁶.

⁵ Korkut Boratav. **Kamu Maliyesi ve Gelir Dağılımı: Kavramlar ve Metot Meseleleri**. Ankara . Ankara Üniversitesi SBF Yay. No. 196-178. 1965. s. 69.

⁶ P. Krugman ve M. Obstfeld. **Uluslararası İktisat**. Çev.: Y.S.Tezel. Ankara. 1991. ss. 263-264.

Sektörel gelir dağılımını üretim araçlarının mülkiyeti açısından değerlendirirsek gelirin kamu sektörü ve özel sektör arasındaki dağılımına ulaşırız, ki bu bize devletin ekonomiye müdahale derecesini, hatta bir ölçüde ekonomik sistemin karakterini gösterir ⁷.

Sektörel gelir dağılımının eşitsizlik ve yoksulluk ile ilişkisini de gelirden sektör payları yanında istihdamın sektörel dağılımı konusundaki bilgilerle birleştirerek kurabiliriz. Örneğin ülkemizde tarım sektörünün istihdamdaki payı %50'ler civarında iken, milli gelirdeki payı %20'nin altına düşmüştür ⁸. Bu durumda tarımda çalışanların ortalama gelirlerinin ülke ortalamasının %40'ından daha az olduğu ve tarımsal nüfusun ülkedeki yoksul kitlenin önemli bir oranını barındırdığını söyleyebiliriz. Ancak eşitsizlik ve yoksulluk konusunda daha açık yorumlara ulaşabilmek için sektörler arası dağılımla birlikte sektör içi gelir dağılımlarını da bilmemiz gerekir.

1.1.3. Bölgesel Gelir Dağılımı

Gelirin aralarında dağıldığı birimler ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan insanlar olarak alınırsa bölgesel veya coğrafi gelir dağılımına ulaşırız. Dünya üzerinde ülkeler arasında gelişmişlik farkları olduğu gibi bir ülkenin farklı bölgelerinde de farklı gelişmişlik düzeyleri yaşanabilmektedir. Sorun hem gelişmiş hem de azgelişmiş ülkelerde rastlanılan bir olgudur. Ancak bölgesel gelişmişlik kavramının göreceli bir niteliği vardır. Bir bölgenin mutlak gelişme düzeyi ülkenin genel gelişmişliği ile karşılaştırınca çok düşük bulunabilir, oysa daha az genel gelişmişlik düzeyindeki bir ülkede bu bölgenin gelişmişliği tatmin edici hatta yüksek bile bulunabilir. Sorunu gerek uluslar arası gerekse ulusal düzeyde ele alalım, bölgesel gerilikler diğer bazı bölgelerde endüstriyel yoğunlaşma ile birlikte ortaya çıkmaktadır. Bölgesel gelişmişlik farkları sorununun kaynağında şu nedenler tespit edilebilir ⁹: Coğrafi konum farklılıkları bölgesel farklı-

⁷ Mehmet Çiftlikli. **Sosyal Barış Açısından Dünya'da ve Türkiye'de Gelir Dağılımı**. Bakü. Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Yayını. 1995. s. 11.

⁸ Gülten Kazgan ve diğerleri. **Türkiye'de Gelir Dağılımını Bozan Etkenler ve İyileştirilmesine İlişkin Politikalar**. Ankara. TOBB yay. Yayın No:222. 1992.,s.

⁹ International Information Center for Local Credit. **Government Measures for the Promotion of Regional Economic Development**. Martinus Nijhoff. 1964. ss.1-24.

lıkların doğmasında ve sürmesinde etkilidir. Ulusal ve uluslar arası ticaret yollarının üzerinde bulunmak, geniş bir art bölgeye (hinterlant) sahip bulunmak gibi etmenlerdir bunlar. Bölgelerin doğal koşulları da bir diğer nedendir. Madenler, iklim, su, toprak doğal kaynakların varlığı veya yokluğu bölgesel gelişmeyi etkiler. Nüfus yoğunlukları da önemli olabilmektedir. Yine önceden gelişmiş bir endüstriyle öne geçmiş bölgeler söz konusu endüstrinin gerilemesine bağlı olarak geri kalmış bölge statüsüne geçebilmektedir.

Az gelişmiş bölgelerin başlıca özellikleri ise şunlardır: İstihdam olanaklarının azlığı ve yüksek işsizlik, düşük bir yaşam standardı yani düşük bir kişi başına gelir - kesin bir kriter olmamakla birlikte ülke ortalamasının üçte ikisinden daha düşük bir ortalama gelire sahip bölgeleri geri kalmış bölge saymak yönünde eğilimler vardır ¹⁰ - ve yetersiz bir altyapı. Ayrıca nüfusun yaşlanması da gözlenmektedir, çünkü gençler iş bulabilecekleri daha gelişmiş bölgelere göç etmeyi tercih etmektedirler.

Bölgesel gelir dağılımı ile yoksulluk ve eşitsizlik arasındaki ilişki de yukarıda açıklandığı biçimdedir. Geri kalmış bölgelerde kişi başına gelir ülke ortalamasının altında olduğuna göre buralarda yoksulluğun daha yoğun olması beklenir. Bölgesel ve sektörel gelir dağılımı arasında da bir ilişki olması mümkündür: Geri kalmış bölgeler genelde tarımsal faaliyetlerin geçim kaynağı olduğu bölgelerdir.

Bölgesel gelir dağılımının bir boyutu da kır ve kent ayrımında ortaya konabilir. Modern ekonomik gelişme kentleri kırsal alanların önüne geçirmiştir. Günümüz koşullarında kentlerin kırlara göre gelir dağılımında daha avantajlı olduğunu düşünebiliriz. Kentlerde kişi başına gelir kırlardan daha yüksektir. Ancak iç dağılımlara bakınca kırsal alanlarda eşitsizliğin daha az olması beklenebilir. Yoksulluğun kırlar ve kentler arasındaki dağılımı ise biraz dikkatlice ele alınmalıdır. Gerek kırsal alanlardaki gelir dağılımının daha eşitçi olması, gerekse de asgari yaşam standardının daha düşük bir gelire karşılanabilmesi nedeniyle yoksulluğun kırsal alanlarda kentlerden daha yoğun olacağı gibi bir beklenti yanıltıcı olabilir.

¹⁰ İsmail Türk. **Maliye Politikası**. Ankara. Turhan Kitabevi. 1992. s. 291.

1.1.4. Mesleki Gelir Dağılımı

Mesleki gelir dağılımı da üzerinde durulmayı gerektiren önemde bir kavram olarak değerlendirilebilir. Özellikle toplumsal sınıfların ayırt edilmesindeki güçlüğü göz önüne alınca toplumdaki sosyo-ekonomik iktidarın dağılımına ilişkin ipuçlarını mesleki gelir dağılımından çıkarabiliriz. Mesleki gelir dağılımı gelirin farklı meslekler ve endüstriler arasındaki dağılımını gösterir. Mesleki gelir dağılımını göstermede kullanabileceğimiz kazanç ağacı bu amaca hizmet edebilir. Kazanç ağacı her bir meslekteki ortalama geliri en düşük geliri birim almak ve diğerlerini bunun katları ile göstermek suretiyle elde edilen bir listedir¹¹. Ancak sosyo-ekonomik iktidarın daha iyi bir görüntüsü, meslekler arası kazanç dağılımı yanında servet dağılımının da dikkatli bir biçimde göz önüne alınmasını gerektirir.

Gelir dağılımı konusunda etnik ya da cinsiyete dayalı, hatta yaşa bağlı ayrımlar yapılması da mümkündür. Ancak biz bunlar üzerinde durmayacağız. Yine dünyayı bir bütün olarak alırsak uluslararası gelir dağılımı gibi bir kavrama ulaşabiliriz.

1.1.5. Birincil ve İkincil Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımından önce üzerinde kısaca durmamız gereken bir kavram da birincil ve ikincil gelir dağılımıdır. Birincil gelir dağılımı, devlet müdahalesinin olmadığı veya devletin gelir dağılımı açısından nötr davrandığı bir ortamda piyasada üretim süreci sonunda oluşacak olan gelir dağılımıdır. İkincil gelir dağılımı ise devlet müdahaleleri sonucunda oluşan gelir dağılımıdır. Yukarıdan beri sıraladığımız her bir gelir dağılımı türü için birincil ve ikincil gelir dağılımı ayrımları yapılabilir. Birincil ve ikincil gelir dağılımı arasındaki fark devletin geliri yeniden dağıtıcı faaliyetlerinin bir sonucudur. Kamu ekonomisinin ilgi alanı esasen bu aradaki farktır. Bu farklılığın ne yönde olması gerektiği ve bunun nasıl sağlanacağı konusu Musgrave'in kamu ekonomisinin fonksiyonları

¹¹ A. B. Atkinson (Ed). *The Economics of Inequality*. Oxford. Clarendon Press. 1975. ss. 17-21.

arasında saydığı bölüşüm fonksiyonunu oluşturur ¹². Bu fonksiyonun yerine getirilmesi için önce uygun veya hakkaniyetli bir gelir dağılımının nasıl olması gerektiğine ilişkin bir değer yargısını içeren hüküm ortaya konur ve bu doğrultuda kamu harcamaları, kamu gelirleri ve kamu düzenlemelerinden oluşan bir araçlar kümesi uygulamaya konulur. Bizim tezimizde incelemeyi amaçladığımız negatif gelir vergisi de bu araçlardan birisini oluşturmaktadır.

1.2. Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı ile ilk olarak ilgilenen ekonomistler gelir (daha doğrusu emek kazançlarının) dağılımının dayanıklılık, enerjiklik gibi fiziksel karakteristiklere, zihinsel kapasite, ve diğer kişisel nitelikleri içeren kabiliyetlerdeki farklılara bağlı olduğuna inanıyorlardı. Oysa gelir dağılımına ilişkin veriler incelendiğinde gelir dağılımının şaşkırtıcı biçimde oldukça çarpık olduğu fark edilmiştir. Pigou, pek çok beşeri özelliğin normal dağıldığı kabul edildiği için bu durumu paradoksal bir durum olarak değerlendirmiştir. Pigou paradoksunun ilk açıklaması kişinin verimliliğini belirleyen kabiliyetlerin gerçekte normal dağılmamış olabileceği biçiminde yapıldı [Mayer, 1960]. İkinci bir açıklama kabiliyetler ile kazançlar arasındaki ilişkinin zannedildiğinden daha karmaşık olduğu yönünde idi. Buna göre bir işçinin verimliliğini belirleyen çeşitli kabiliyetler eğer verimlilik üzerinde çarpımlı (multiplicative) bir etkiye sahipse bu, söz konusu kabiliyetlerin dağılımı normal bile olsa kazanç dağılımının lognormal olmasına yol açacaktır. [Roy, 1950] [iki normal dağılımlı değişkenin çarpımı ile tanımlanan bir değişkenin dağılımı Ki-kare formunda olup sağa çarpıktır] Bir diğer alternatif açıklama kabiliyetlerle kazançların bağlantısında eğitim ve deneyim kazanılması ön plana çıkarılmakta ve beşeri sermaye teorisine göndermede bulunmaktadır. Zihinsel kabiliyetler beşeri sermaye modelinin işleyişini iki biçimde etkilemektedir. Birincisi eğitim sürecinin seçiciliğidir. Bir önceki eğitim aşamasında başarı gösterenler bir üst basamağa daha kolay geçmekte ve daha kaliteli kurumlarda eğitimini sürdürebilmektedir. Bu sayede eğitimin başlan-

¹² R. Musgrave ve P. Musgrave. **Public Finance in Theory and Practice**. Singapore. McGraw-Hill. 1989. ss. 9-11.

gıcındaki küçük farklar eğitim sürecinde giderek daha da açılmakta ve bu da sonuçta kazançlar üzerinde etkili olmaktadır. Kabiliyet farklarının beşeri sermaye üzerindeki ikinci etkisi ise doğrudandır, eğitime bağlı olmaksızın daha fazla kabiliyeti olanlar daha fazla kazanmaktadırlar. Ancak kabiliyet ve eğitim birbirlerinin tamamlayıcısıdır ve eğitimin marjinal getirisi yüksek kabiliyetliler için daha fazladır.

Burada bir tasnifini yapmaya çalıştığımız kişisel gelir dağılımı teorilerinin kimisi rakip, kimisi birbirini tamamlayıcı; kimisi ayrıntılı biçimde formüle edilmiş, kimisi de kabaca ortaya konmuştur. Bunları çok çeşitli biçimlerde tasnif etmek mümkünse de biz burada iki temel kategori belirledik: (a) İnsanların gelir dağılımına bilerek etki edebileceği, toplumun bu konuda önemli ölçüde belirleyici olduğunu vurgulayan teoriler, (b) Gelir dağılımının büyük ölçüde şans ve kade-re bağlı olduğunu ifade eden teoriler.

İlk grupta muhafazakarların gelir eşitsizliklerinin büyük ölçüde iradi tercihlere bağlı olduğunu iddia eden "kişisel tercih" teorilerinden liberallerin ve radikallerin mirasa ve kurumsal yapıya göndermede bulunan teorilerine kadar geniş bir yelpaze vardır. Bunlar eşitsizliklerin sosyal düzende yapılacak değişikliklerle azaltılabileceğine inanırlar. Kadercı grupta ise üç ekol ayırt edilebilir: (i) kabiliyetlerin ve buna bağlı olarak kazançların genetik olarak belirlendiğini öngören teoriler, (ii) eşitsizliklerin şans, talih ve diğer değiştirilemez tesadüfi faktörlere bağlı olduğunu iddia eden teoriler, (iii) Yaşam sürecinin değişik aşamalarında gelirlerin farklılığını ön plana çıkaran yaşam süreci hipotezleri¹³.

1.2.1. Kabiliyet Teorileri

İnsanların kabiliyetlerinin farklılığı verimliliklerini ve buna bağlı olarak - özellikle emek- kazançlarında farklılığa yol açar. Genel olarak zihinsel ve bedensel kabiliyetlerin normal dağıldığı söylenir. Ancak bazı yazarlar [T.M.Brown] kazanç açısından önemli ve kıt olan atletik yapı, sanata yatkınlık, yöneticilik ve girişimcilik gibi bazı kabiliyetlerin dağılımının gelir dağılımı gibi çarpık olduğunu

¹³ G. Singh Sahota. "Theories of Personal Income Distribution: A Survey," *Journal of Economic Literature*. Vol. XVI (March 1978), ss. 1-55.

iddia etmektedirler. Bunun sonucu olarak gelir dağılımının da normal dağılıması beklenir. Oysa istatistiksel bulgular buna değil Pareto'nun ortaya koyduğu gibi lognormal dağılıma uymaktadır. Ekonomistlerin kabiliyetlerin ve gelirin dağılımı arasındaki uyumsuzluğu ortaya koyma çabaları pek çok teorinin kaynağı olmuştur. Pigou aradaki farkın mirasla devredilen servetlerin ve rekabet dışı grupların varlığına bağlamıştır. Stähle yüksek ücretlerin yüksek çalışma gayretine ve bunun da daha kabiliyetli işçiler arasında daha az işsizliğe neden olduğu biçiminde bir açıklama getirmiştir. Mincer ve Becker de benzer modeller geliştirmiş ancak farklılıkların kaynağı olarak doğuştan gelen kabiliyetleri değil, sonradan kazanılmış beşeri sermayeyi esas almışlardır. Bazı yazarlar (Roy, Mandelbrot gibi) farklı kabiliyetlerin normal dağıldığını ancak işçilerin verimliliğine çarpımlı yani oransal olarak etki ettiğini ve bunun da lognormal [sağa çarpık] dağılıma yol açtığını öne sürmüşlerdir. Mayer de eğitim ve sorumluluğu çarpımlı biçimde birleştirerek lognormal dağılımı elde etmektedir. Lydall ise geliştirdiği modelinde kararlılık, sabır, dinamizm gibi değişkenlerin gelir elde etme açısından önemli olduğunu ve bunların da gelir fonksiyonuna çarpımlı olarak girdiğini söylemektedir. Bunu da hiyerarşi modeli ile açıklar: Yönetmel hiyerarşinin her bir basamağındaki yönetici sorumluluğu altındakilerin toplam geliri ile orantılı bir gelir elde ediyorsa çarpık bir dağılım oluşur.

Sezgisel çekiciliğine rağmen kabiliyet teorileri gelir eşitsizliğinin ve yoksulluğun nedenlerinin aydınlatılması ve ortadan kaldırılması noktasında çok basitleştirici ve mekanistiktir. Pek çok bilim adamı kabiliyetlerin kazançlara doğrudan etkisi konusunda şüphelidir. Bir nokta da doğuştan gelen kabiliyetlerin değil bunların gelişmesinde çevrenin etkisinin çok daha önemli olduğu yolundaki düşüncelerdir.

Bu noktada üç tartışma konusu vardır. Birincisi kabiliyetlerin belirleyicileri ile ilgilidir. Kalıtım ve çevre -özellikle ilk çocukluk yıllarında- kabiliyetlerin iki temel kaynağıdır. Ancak hangi faktörün katkısının daha fazla olduğu konusundaki görüşler oldukça farklılık göstermektedir. Buna rağmen sosyal bilimciler arasında ağırlık taşıyan görüş çevrenin daha önemli olduğu yönündedir. İkinci konu kabiliyetlerin eğitim ile ilişkisidir. Burada ölçülebilen zekanın eğitilebilir-

likle pozitif ilişkisi kabul edilmekle birlikte kabiliyetlerin çeşitliliği vurgulanmakta ve kültürel mirasın eğitimden daha önemli olabileceği vurgulanmaktadır. Üçüncü konu kabiliyetlerin kazançlar üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileridir. Bu konudaki tartışmalar da belli bir sonuca ulaşmış değildir.

1.2.2. Tesadüf Teorisi

Çoğu teoriler gelir farklılıklarını sistematik güçlere bağlayıp tesadüfi değişkenlerin etkilerini önemsememişlerdir. Tesadüf teorisi ise aksine gelir dağılımının çarpık biçimini büyük ölçüde veya tamamen şans, talih ve rasgele olaylara bağlar. Teori tamamen olasılığın istatistiksel kurallarına dayanır. Teorinin özü şudur: Bir kuşak tamamen eşit bir gelir ve servet dağılımı ile başlasa bile tesadüfi güçlerce Pareto dağılımının öngördüğü derecede bir eşitsizlik oluşabilir. Talihin gözü kördür, yoksulluk kapıyı bir anda çalar, kimse doğuştan sefaletle mahkum edilmemiştir, yoksul ailelerin çocukları da herkesle aynı başarı şansına sahiptir gibi halk arasında eskiden beri söylene gelen sözlere bir anlamda bilimsel saygınlık kazandırmaktadır. Bu teoriyi test etmek için geliştirilmiş ekonometrik modellerde hata terimine büyük önem verilmiş ve sistematik değişkenlerin etkilerinin zaman içinde küçüleceği ve bağımlı değişkenin yani gelir dağılımının hata terimine yani tesadüfe bağlı olarak ifadelendirilebileceği iddia edilmiş ve bu iddia test edilmişse de açık ve net bir sonuca ulaşmak mümkün olmamıştır.

1.2.3. Kişisel Tercih Teorisi

Bu teori bir yerde beşeri sermaye teorisinin öncüsü gibidir. Bu teoriye göre zamanın bir noktasında ölçülen gelirler büyük ölçüde parasal ve parasal olmayan avantajların ya da zaman içinde farklı gelir profillerinin farklı bileşimlerini sunan çeşitli fırsatlar arasında bireylerin yaptığı tercihlerin bir sonucudur. Teori bir başka anlatımla ölçülen yoksulluğun bir ölçüde insanların kendi tercihi olduğunu ve dışarıdan ölçülen gelir ifadesiyle kötü durumda görülen birisinin kendi tercihlerine göre fayda ifadesiyle kendilerini daha iyi durumda saymaları olasıdır demektedir.

Friedman, modeli belirsizlik altındaki tercihler için de uygulamıştır. İnsanlar risk karşısındaki tutumlarına göre riski sevenler ve riskten kaçanlar olarak ayrılmakta ve çarpık gelir dağılımı risk karşısındaki davranışlara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

1.2.4. Beşeri Sermaye Teorisi

İnsan becerilerinin sermaye teorisi çerçevesinde değerlendirilmesi A.Smith'e kadar uzanmakla birlikte modern beşeri sermaye teorisi büyük ölçüde Chicago okulu tarafından geliştirilmiştir. Bir yandan bazı ekonomistler [Schultz, Denison, Griliches] beşeri sermaye çerçevesini büyüme ve verimliliğin kaynaklarının analizlerinde kullanmışlar, öte yandan Becker, Mincer ve onları izleyenler beşeri sermaye teorisini bir gelir daha doğrusu emek gelirlerinin dağılımı teorisi olarak ele almışlardır.

Teorinin ayırt edici niteliği bireylerin (kendileri veya aileleri) rasyonel biçimde optimizasyoncu bir davranış sergileyerek kendilerine (veya çocuklarına) yatırım yapmakta oldukları önermesidir. Maksimizasyoncu bir birey kendisine yaptığı yatırımın marjinal getiri haddi uygun bir iskonto haddi -ki bu piyasa faiz haddi olabilir- ile eşitlenene kadar yatırım yapmaya devam eder. Böylece yaşam boyu gelirini maksimize etmeye çalışır.

Beşeri sermaye, bireyin verimliliğini ve yaptığı işin değerini artıran her şeyin bileşiminden oluşur¹⁴. Beşeri sermaye yatırımları ise gelecekteki kazanç kapasitesini artırıcı faktörlere yapılan harcamalardır. Bunlar, bir yerden başka yere göç (bu nokta ülkemizdeki göç olayına da büyük ölçüde ışık tutar), sağlık, okul eğitimi, iş deneyimi, iş arama, bilgi edinme ve değerlendirme, çocukların okul öncesi yetişmesi, aile düzeni gibi kalemlerden oluşur. Ancak en çok üzerinde durulan noktalar eğitim ve iş deneyimidir.

Beşeri sermayeye yapılan yatırımların maliyeti ise eğitim (ve diğer beşeri sermayeyi artırıcı faaliyetler) için yapılan giderleri karşılamak için cari tüketimi kısmak ya da parasal maliyet olarak ortaya çıkan doğrudan maliyet ile dolaylı

¹⁴ Oktay Varlıer. *Türkiye'de Kazanç Eşitsizliklerinin Nedenleri*. Ankara. Gazi Üniversitesi Yay. 1982. s. 13.

bir maliyet unsuru oluşturan zaman maliyetidir. Zaman maliyeti hem söz konusu yatırım için vazgeçilen dinlenme zamanının azalışını, hem de bu zaman içinde gelir getirici bir işte çalışmamış olmanın yol açtığı kaybı içerir. Bu maliyetlere karşın bireyler için beşeri sermaye yatırımını çekici kılan faktör ise gelecekteki gelir beklentisindeki artıştır.

Beşeri sermaye teorisi yoğun ilgi uyandırdığı kadar yoğun eleştirilerin de kaynağı olmuştur. Bu eleştirileri beş noktada toplayabiliriz.

Birinci eleştiri: İskonto edilmiş yaşam boyu beklenen kazançların maksimizasyonu biçiminde bir davranış -insanların kısa görüşlülüğünü bir kenara bıraksak ve bu davranışın homo economicus için olağan olduğunu varsaysak bile-iskonto oranının belirlenmesi ciddi bir sorundur. Bundan daha ciddi sorun ise teoride iskonto oranının yaşam boyunca sabit olarak düşünülmesidir. Yine yatırım kararlarında eğitimin getirisinin hem her eğitim düzeyi için eşit olduğu hem de zaman içinde değişmediği gibi makul olmayan varsayımlar yapılmaktadır¹⁵.

İkinci eleştiri: Teori beşeri sermayeyi kazançların kaynağı olarak incelemekte ancak beşeri yatırımların nedenlerinin kaynakları ihmal edilmektedir. Fırsatların, aile ortamının, okul kaynaklarının (eğitim kurumlarının), okul öncesi çocuklara yapılan yatırımın, kurumsal faktörlerin, şansın ve seyahat vs biçiminde formal olmayan eğitimin doğrudan ve dolaylı etkileri üzerinde fazla durulmamaktadır. Bazı yazarlar kabiliyetlerin ve fırsatların dikkate alınmadığı durumda beşeri yatırımların pek bir katkısı olmayacağını ya da eğitimin kazançlara marjinal katkısının olduğunun çok üzerinde abartılmış olacağını vurgulamaktadırlar.

Üçüncü eleştiri: Teori bütünlükten yoksun kısmi bir teoridir. Her şeyden önce teori bir arz teorisidir ve talep yönü az sayıdaki çalışma dışında büyük ölçüde hesaba katılmamaktadır. Ancak bir arz teorisi olarak dahi çalışma ve boş zaman arasındaki tercihleri ihmal ettiği için yetersizdir. Teorinin sadece emek gelirleri için uygulanabilirliği yeterliliğini oldukça azaltmaktadır, çünkü mülk gelirleri emek gelirlerine göre çok daha eşitsiz dağılmaktadır. Dahası servet mülkiyetinin dağılımı da beşeri sermayenin oluşumunda son derece önemlidir.

¹⁵ Varrier,a.g.e., s. 21.

Dördüncü eleştiri: Eğitimin üretim ve gelir dağılımındaki rolü abartılmaktadır. Eğitim potansiyel verimlilik hakkında işverenler için bir sinyal görevi görse de gerçek verimlilik iş deneyimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Yani eğitim belli yüksek kazançlı işlere girmeye olanak verse de kişinin verimliliği okul eğitiminden çok çalışma yaşamında öğrendikleri ile artmaktadır. Kazançların dağılımı işlere bağlı görülmekte ve eğitimin farklı kazanç sağlayan işlerin paylaşılmasında bir süzgeç işlevi gördüğü vurgulanmaktadır.

Beşinci eleştiri: Beşeri sermaye teorisi herkesin özgürce ve optimal seçimler yaptığını varsaymakta, seçim olanakları üzerindeki kısıtlamalar ve bilgi yetersizliği dikkate alınmamaktadır ¹⁶. İşgücü piyasalarındaki bölünmelerin (segmentation) dikkate alınması gerekmektedir. İşler adeta kast sistemine benzer biçimde çeşitli gruplar arasında paylaşılmış olup, bunun belirleyicisi ise eğitimden çok sosyal ve politik nedenlerdir.

1.2.5. Miras Teorisi

Daha önceki teoriler kazanılmış gelirler (emek gelirleri) üzerinde durmaktadırlar. Oysa kazanılmamış gelirler ya da mülk gelirleri emek gelirlerinden çok daha eşitsiz dağılmıştır. Ayrıca gelişmiş ülkelerde servet gelirlerinin toplam gelirdeki ve eşitsizlikteki payı azalıyor da az gelişmiş ülkelerde bu paylar hâlen çok yüksektir. Bunun iki nedenini belirleyebiliriz. Birincisi, az gelişmiş ülkelerde sermaye-emek oranının düşüklüğü sermayenin getirisini yükseltmektedir. İkincisi, servetin yoğunlaşma oranı gelişmiş ülkelere göre çok daha yüksektir. Yani sermayenin tabana yayılması için gelişme düzeyinin yükselmesi gerekmektedir. Bu durumun devamlılığının nedeni olarak ise miras müessesesi gösterilmektedir. Bu miras, maddi sermayenin yanında beşeri sermayenin de vasetle aktarılmasını içermektedir.

Servet ile gelir arasındaki bağlantı iki yönlüdür. Büyük servetler büyük gelirler sağlamaktadır. Öte yandan yüksek gelirler de tekrar daha fazla servetin birikimine kaynaklık etmektedir. Bu döngü sonuçta servetin de gelirin de dağılımını eşitlikten daha fazla uzaklaştırmakta ve mirasla bu eşitsizlikler kuşaklar arasında da aktarılmaktadır.

1.2.6. Yaşam Boyu Gelir Teorisi

Endüstriyel toplumlarda bireylerin gelirlerinin yaşla birlikte arttığı ve emekliliğe yaklaştığında düşmeye başladığı gözlenmiştir. Bu durumda zamanın bir noktasında ölçülmesi halinde gelir eşitsizliğinin büyük olması kaçınılmazdır. Eğer yaşam boyu gelirler dikkate alınırsa ve gelir bireyler yerine aileler için ölçülürse eşitsizlik zamanın bir noktasında gözlenenden çok daha düşük olacaktır.

1.2.7. Gelir Dağılımını Etkileyen Değişkenler

Bütün bu teorilerden sonra başta emek kazançları olmak üzere gelir dağılımını etkileyen değişkenler konusunda bir toparlama yapalım ¹.

1.2.7.1. İş ve meslek.- Gelirler işler ve meslekler (meslek bir işler ailesi olarak düşünülmeli) arasında önemli ve kalıcı biçimde farklılık gösterir. Değişken esasen nitel bir mahiyet taşımakla birlikte gelir düzeylerine göre bir sıralama yapılabilir. Bu derecelemenin çekiciliği zaman ve mekan boyutunda oldukça istikrarlı olmasıdır.

1.2.7.2. Endüstri.- Endüstriler arasında ortalama ücret düzeyleri değişmektedir. Bu değişkenliğin nedenini endüstrilerin farklı kategorilerde ve farklı miktarlarda işgücü istihdam etmesi gerçeğinde arayabiliriz. Ancak aynı meslekten olanların ücretleri de endüstriler arasında farklılaşabilmektedir.

1.2.7.3. Hiyerarşik düzey.- İşyerinde hiyerarşik düzeyi (yetki alanı) daha yüksek olanlar daha fazla kazanmaktadırlar. Bazı bulgular yetki düzeyi arttıkça gelirlerin artan oranda yükseldiğini göstermektedir.

1.2.7.4. Cinsiyet.- Genel olarak kadınlar erkeklerden daha az kazanmaktadırlar. Bu, kısmen kadınların daha düşük ücretli işlerde çalışmasından, kısmen de ücret ayrımcılığından yani aynı işi yapan erkeklere göre daha düşük ücret ödenmesinden kaynaklanmaktadır.

¹⁶ Varley, a.g.e. ss. 29-33.

¹⁷ Joop Hartog. **Personal Income Distribution- A Multicapability Theory.** USA. Martinus Nijhoff Publishing. 1981.

1.2.7.5. Yaş.- Yaş yükseldikçe gelirler artmaktadır. Gelir yaşın azalarak artan bir fonksiyonu olup ikinci türevi negatiftir. Yani bir noktadan sonra yaşın artması geliri azaltmaktadır.

1.2.7.6. Eğitim.- Daha uzun süre eğitim görmüş olan bireylerin gelirleri yüksektir ve eğitimi fazla olanlar arasında yaş-gelir profili daha diktir.

1.2.7.7. Meslek içi eğitim.- Meslek içi eğitim programlarını bitirenlerin ücret düzeyleri de yükselmektedir.

1.2.7.8. Deneyim.- Belli bir işteki deneyimin uzunluğu kazancı artırmaktadır. Ancak deneyimin bu etkisinin derecesi meslekten mesleğe farklılık göstermektedir.

1.2.7.9. Aile geçmişi.- Pek çok araştırma yüksek statülü ailelerde büyüyenlerin daha fazla gelir kazandıklarını göstermektedir.

1.2.7.10. Etnik köken.- Bazı etnik azınlıkların hem ortalama olarak hem de belli bir işte diğer bazı etnik unsurlardan daha az kazandıklarını göstermektedir.

1.2.7.11. Zeka düzeyi (IQ).- Daha zeki insanların kazançları da daha yüksek olma eğilimindedir.

1.2.7.12. Bölgesel değişkenler.- Çoğu ülkede farklı yörelerde farklı gelirler oluşmaktadır. Üstelik bu farklılıklar da zaman içinde kalıcı olma eğilimindedir.

1.2.7.13. İşte süreklilik.- Aynı işyerinde daha uzun süre çalışanların kazançları yeni işçilere göre daha yüksek olabilmektedir.

1.2.7.14. Çalışma süreleri.- Eğer ücretler saat başı hesap ediliyorsa daha uzun süre çalışanlar daha fazla ücrete hak kazanırlar. Ancak üst düzey yöneticilik gibi bazı işlerde kazanç ile çalışma süresi arasında doğrudan bir ilişki yoktur.

1.2.7.15. Üretim hacmi.- Çıktı hacmi, ücretin üretime bağlandığı durumlarda aynen çalışma saatlerinde olduğu gibi kazançları doğrudan etkiler.

1.3. Gelir Dağılımının Gösterilmesi

Gelir dağılımını betimlemenin pek çok yolu vardır. Biz burada üç grafiksel gösterimi ve frekans tablosunu kullanacağız:

İlk olarak gelir dağılımının gösteriminde en yaygın kullanımı olan frekans tabloları üzerinde duracağız. Bir frekans tablosu gelir düzeylerinin artan gruplar (dilimler) halinde sınıflandığı ve her gelir grubuna isabet eden gelir elde eden birim sayısını gösteren bir tablodur. İkinci yöntem frekans dağılımlarıdır, ki burada frekans tablosundaki bilgiler bir grafiğe aktarılmaktadır. Üçüncü araç olan Lorenz eğrisi, gelirin ve hanelerin birikimli oranlarını bir grafik üzerinde gösterir. Lorenz eğrisi özellikle gelir eşitsizlikleri söz konusu olduğunda oldukça yaygın kullanılan bir araçtır. Gelir dağılımını betimlemenin bir diğer ilginç yöntemi de bizim tören yürüyüşü olarak adlandırdığımız Jan Pen'in geliştirdiği bir metoddur. Bu yöntemde insanlar gelirleri ile orantılı bir boya sahip olduğu varsayılarak sıralanmakta ve bir tören yürüyüşü yapmaktadırlar.

1.3.1. Frekans Tabloları

Frekans tabloları büyük miktarlardaki verileri düzenlemede sıkça kullanılan araçlardır. Bir frekans tablosu gözlemlerin belli karakteristiklerine göre sınıflandırılarak her bir sınıfa isabet eden gözlem sayısının hesaplanması ile elde edilir¹⁸. Bir sınıftaki gözlem sayısı o sınıfın frekansıdır. Gelirin aileler veya haneler arasındaki dağılımı söz konusu olduğunda gelir düzeyleri gelir gruplarına veya dilimlerine ayrılarak her bir gruba isabet eden gelir elde eden birimlerin sayısı tahmin edilir. Tablo 1-1'de örnek olarak 1987 yılında aylık harcanabilir gelirlerin haneler arasında dağılımını veriyoruz.

Bu örnekte en düşük gelir grubu hiç geliri olmayanlar ile 49 999 TL ve daha az geliri olanları kapsamaktadır. Bu gelir diliminin frekansı 321 746 dır. Yani bu kadar hanenin aylık geliri 50 000 TL'den daha azdır. Benzer biçimde geliri 2 000 000 - 5 000 000 TL arasında olan hane sayısı 62 535 'tir.

Frekans tablolarından mod sınıfı kolayca görülebilir, ki burada en yüksek frekansa sahip sınıf 1 799 098 haneyi içermektedir. Dağılımın ortalaması ve medyanı da çok basitçe hesaplanabilir. Bu örnekte ortalama gelir 315 773 TL, medyan ve mod sırasıyla 217 017 ve 123 637 TL'dir.

¹⁸

D.H. Sanders, R.J. Eng ve A. F. Murph- **Statistics**. McGraw-Hill, Singapore, 1985.

TABLO 1-1: Aylık harcanabilir gelir gruplarına göre hane sayıları

Aylık harcanabilir gelir grupları (TL)	Hanehalkı sayıları
0 - 49 999	321746
50 000 - 99 999	1 254 863
100 000 - 149 999	1 799 098
150 000 - 199 999	1 695 101
200 000 - 249 999	1 330 912
250 000 - 299 999	987 626
300 000 - 349 999	767 705
350 000 - 399 999	539 023
400 000 - 449 999	471 176
450 000 - 499 999	304 610
500 000 - 599 999	508 190
600 000 - 699 999	312 648
700 000 - 799 999	190 017
800 000 - 899 999	144 870
900 000 - 999 999	87 654
1 000 000 - 1 499 999	186 600
1 500 000 - 1 999 999	74 114
2 000 000 - 4 999 999	62 535
5 000 000 - 9 999 999	7 502
10 000 000 - 24 999 999	1 570
Toplam:	11 047

KAYNAK: (1) DİE, 1987 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi

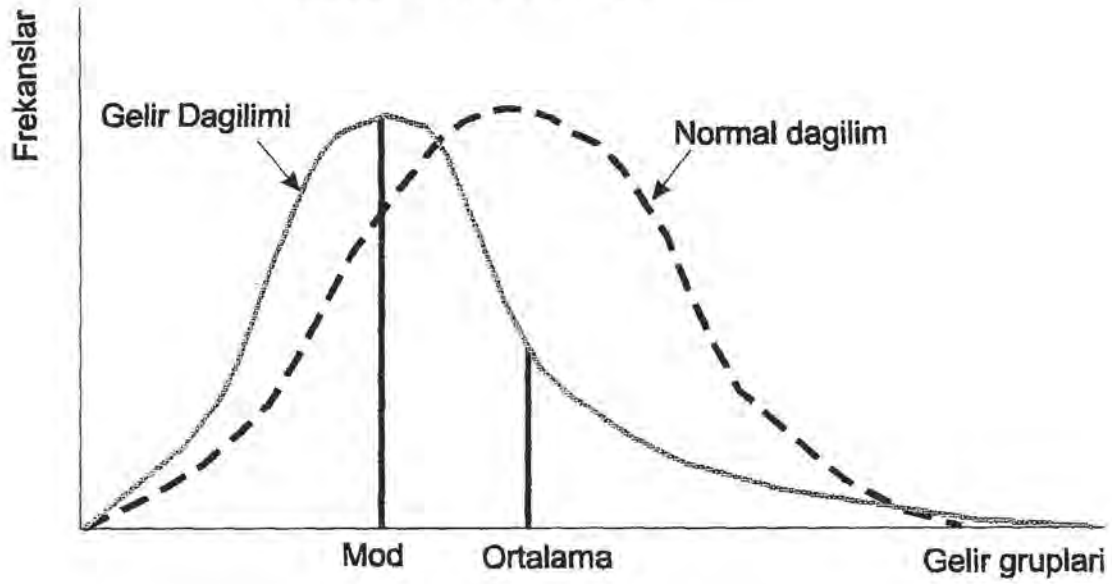
Frekans tablolarından dağılımın merkezi eğilim ve yayılma ölçüleri gibi istatistiksel özellikleri hesaplanabilir. Ancak sınıf içi dağılımlar bilinmediğinden bir kısım bilgi kaybı söz konusudur.

1.3.2. Frekans Dağılımları

Frekans dağılımları gelir dağılımı ile ilgili oldukça yararlı bilgileri sunar. Bu tablonun gösterdiği gerçekleri ifade etmenin başka yolları da vardır. Bunlardan birisi gelir dilimlerinin yatay ekseninde, her bir dilime düşen frekansların ve ya göreceli frekansların dikey ekseninde çizilmesiyle oluşturulan ve tablodaki bilgileri görsel olarak sunan frekans dağılımlarıdır.

Gelir dağılımına ait bir frekans dağılımı dikey eksenin hemen yakınında yükselerek maksimum frekansa, yani mod değerine ulaşır ve sonra sağa büyütülerek daha küçük bir eğimle azalır. Dağılımın uç tarafında eğri neredeyse düzleşerek oldukça uzun bir kuyruk oluşturur, ki bu bölüm zenginlerin yerini

ŞEKİL 1-1: Frekans Dağılımı

göstermektedir. Ancak süper zenginlerin böyle bir kağıt üzerinde gösterilmesi olanaksızdır, belki de bunun için metrelerce uzunlukta bir yatay ekseni çizebileceğimiz bir kağıt gerekirdi.

Eğrinin çarpıklığı toplumdaki gelir eşitsizliğinin derecesi konusunda fikir verir. İnsanların fiziksel özellikleri ve en azından erken yaşlarda zekaları normal dağılım gösterirken, gelir dağılımı bariz biçimde çarpıktır. Dağılım eğrisinin modu ne kadar küçük, ya da mod ile aritmetik ortalama arasındaki fark ne kadar büyük (bu farkın standart sapmaya oranı Pearson çarpıklık katsayısıdır) ve kuyruk bölümü ne kadar uzunsa eşitsizlik o derece fazladır. Dağılım verilerinin ortalama gelirden sapmaları (standart sapma veya varyans ile ölçülür) da eşitsizlik için bir göstergedir ve bu sapma büyüdükçe eşitsizlik artmaktadır.

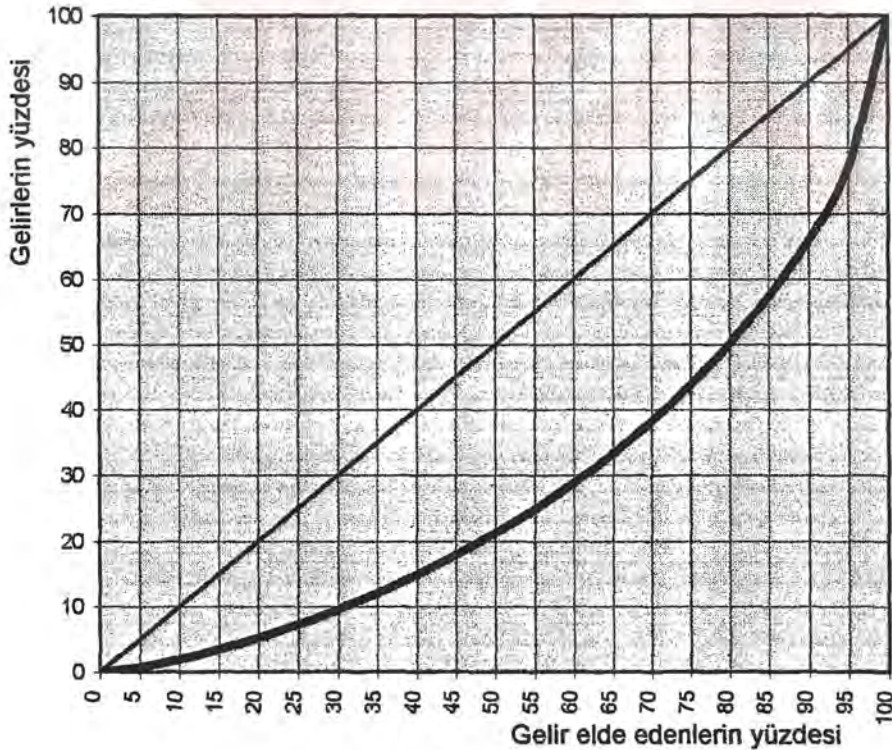
1.3.3. Lorenz Eğrisi

Amerikalı istatistikçi Max Lorenz'in 1905 yılında geliştirdiği ve yatay ekseninde gelir elde eden birimlerin birikimli yüzdelerini, dikey ekseninde ise her bir yüzdenin toplam gelirdeki paylarını gösteren diyagram gelir dağılımının gösterilmesinde en çok kullanılan yöntemlerden birisi olmuştur. Eğri eksenleri eşit uzunlukta bir kutu diyagramı olup, köşegenler arasındaki çizgi gelirlerin tam eşit dağıldığı durumu gösterirken fiili gelir dağılımı köşegenin sağında yer alan

eğri ile temsil edilmektedir. Gelirlerin tek bir kişiye ait olması, yani tam eşitsizlik durumu yatay eksen ile sağdaki dikey eksenin birleşimi ile gösterilir. Eşitsizlik arttıkça fiili gelir dağılımı eğrisi sağa doğru daha fazla bombeleşir ve köşegen ile dağılım eğrisi arasındaki alan büyür.

Gelir dağılımını Lorenz eğrileri yardımıyla göstermenin pek çok avantajları vardır. Bir kere ölçüm birimlerinden etkilenmediği için ülkeler ve zamanlar arasında karşılaştırmalar için uygundur. Üstelik hangi dağılımın daha eşitsiz olduğunu hemen görebiliriz. Eğri Gini katsayısını da gösterir: Fiili dağılım ile köşegen arasındaki alanın yarım karenin alanına oranı Gini katsayısına eşittir. Hanelerin yüzdeleri gruplarının gelir payları da kolayca okunabilmektedir. Yukarıdaki eğriden, en düşük %40'lık gelir grubunun toplam gelirin % 15'ini, en yüksek gelirli %10'un ise tüm gelirlerin %34'ünü elde ettiği görülmektedir. Farklı meslekler, sektörler ya da bölgeler için Lorenz eğrilerini çizerek her birinin kendi içindeki eşitsizliği de görebiliriz. Yine benzer biçimde birincil ve ikincil gelir

ŞEKİL 1-2: Lorenz Eğrisi

dağılımlarını, ya da vergi öncesi ve vergi sonrası gelirlerin dağılımına ilişkin Lorenz eğrilerini çizerek devletin gelir dağılımını ne yönde ve ne ölçüde etkilediğini görebiliriz.

Lorenz eğrisi teorik içeriği olmadığı için eleştirilmektedir. Bir diğer eleştiri ise birbirleriyle kesişen iki farklı eğrinin karşılaştırmasında ortaya çıkan açmazdır. İki dağılım eğrisi köşegen ile aralarında aynı büyüklükte bir alan kalacak biçimde kesişebilirler. Bu durumda bir yorum yapabilmek için alt ve üst gelir grupları arasındaki eşitsizlik arasında bir ağırlıklandırma yapmak zorunda kalırız.

1.3.4. Cücelerin ve Az Sayıda Devlin Tören Yürüyüşü

Gelir dağılımındaki eşitsizliği daha çarpıcı bir biçimde ortaya koymak isteyen J. Pen ilginç bir yöntem geliştirmiştir¹⁹. Toplumda herkesin gelirinin bildiğini ve geliri ile orantılı bir boya sahip olduğu bir durumu hayal edelim. Ortalama gelire sahip birisinin boyu normal bir insan kadar uzun (Türkiye için 1.65 m diyelim) olsun. Bu durumda hiç geliri olmayan bir kişi bir nokta büyüklüğünde olurken, ortalamanın altında geliri olanlar 1.65 metreden kısa, üstünde geliri olanlar ise daha uzun olacaktır. Hatta toplumun en zenginleri belki kilometrelerce uzunlukta olacaktır.

Şimdi herkesin katıldığı ve sabit bir hızla yapılan ve bir saatte tamamlanan bir yürüyüş düzenleyelim. Acaba neler görürüz? Eğer fark edebilirsek ilk anda negatif büyüklükte insanlar görürüz. Yakından bakınca bunların büyük zararlara uğrayan iş adamları olduğunu fark ederiz.

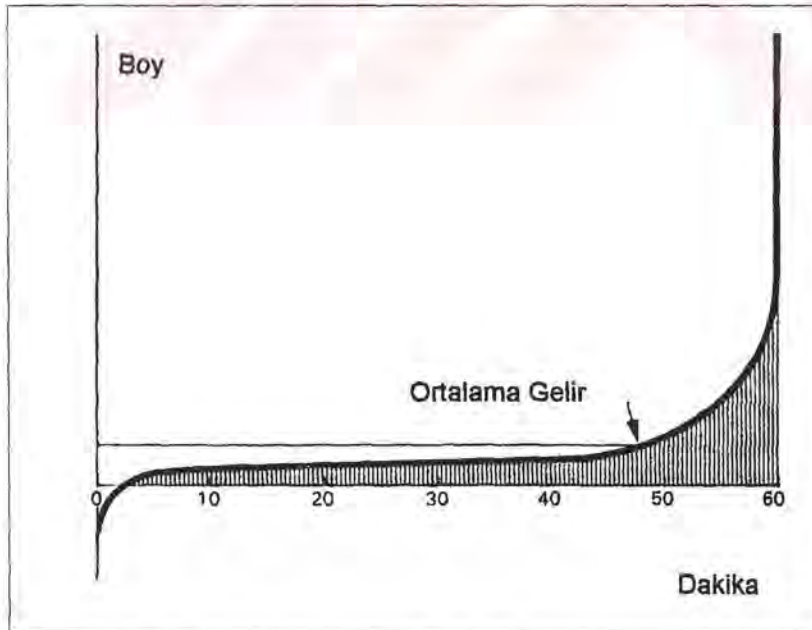
Bu açılıştan sonra çok küçük boylu insanların geçişini görürüz, kimisi kibrit çöpü kadar, kimisi sigara kadar boya sahiptir. Yürüyüşe katılan tüm insanların yarısının önümüzden geçtiği otuzuncu dakikada geçenlerin boyu bir metre civarındadır. Bu 1994 yılı için medyan gelirine sahip olanların boyudur. En kalabalık grup ise - ki bunlar mod değerine eşit geliri olanlardır - yaklaşık yarım metre boyunda ve geçişleri 7-8 dakika süren bir gruptur. Ortalama boyda

¹⁹ Jan Pen."Parade of Dwarfs (and a Few Giants)", İçinde: A.B.Atkinson (Ed). **Wealth, Income and Inequality**, London. Oxford University Press. 1980. ss.47-54.

insanların görünmesi için ise 45 dakika kadar beklememiz gerekecektir. Bundan sonra ise gördüğümüz insanların boyları hızla uzamaya başlayacaktır. Bir kaç dakika daha alışık olduğumuz insan boyutunda olanlar geçecek ancak son 10 dakika adeta bir devlerin yürüyüşüne dönüşecektir. Dahası her geçen dakika yürüyenerin boylarındaki artış da hızlanacak, son dakikalarda geçenleri görebilmek için başımızı epey havalara dikmemiz gerekecektir. Hatta son dakikada dev apartmanlarla boy ölçüşenleri, son bir kaç saniyede başı bulutları aşan insanları göreceğiz.

Bu yöntem bir ölçüde daha önce bahsettiğimiz kazanç ağacı yaklaşımına benzemektedir, ama eşitsizliğin derecesini vurgulama noktasında çok daha etkileyicidir. Ayrıca kazanç ağacında emek gelirleri söz konusu iken burada servetten kaynaklanan gelirler de değerlendirilmektedir. Zaten son saniyelerde boyunu metrelerle ölçemediğimiz insanlar gelirlerini olağanüstü büyük servetlerinden elde etmektedirler.

ŞEKİL 1-3: Cücelerin ve Az Sayıda Devlin Tören Yürüyüşü

1.4. Gelir Dağılımında Eşitsizliğin Ölçülmesi

Sıkça dengeli ve dengesiz ya da adil ve adaletsiz gelir dağılımından bahsedilir ancak bunlar soyut sözler olup konunun daha açık biçimde anlaşılabilmesi için somut kavramlar geliştirilmelidir. Gelir dağılımının dengeli veya dengesiz olduğuna neye göre karar veriyoruz? Bu sorun eşitlik ve eşitsizlik kavramlarını da gündeme getirmektedir. Gelir dağılımında eşitliği bir referans noktası olarak alırsak fiili dağılımın referans noktasına göre durumunu belirlemek için bir takım ölçütlerin kullanılması gereklidir.

Gelir dağılımını bir frekans dağılımı olarak ifade etmiştik. Bu dağılım, dağılımın özelliklerini ortaya koyan istatistikler olmadan çok bir bilgi vermez. Gerçi dağılımın şekli çarpıklığı açıkça göstermekte, bir tür birikimli dağılım grafiği olan Lorenz eğrisi de dağılımdaki eşitsizliği kabaca ve görsel olarak ortaya koymaktadır. Ancak bu bilgiler dağılım üzerinde etraflıca yorumlar yapmak ve farklı dağılımları karşılaştırmak noktasında yeterli değildirler. Bu işte kullanılabileceğimiz ve gelir eşitsizliği ölçütleri olarak adlandırdığımız istatistikler bu frekans dağılımının istatistiksel özelliklerini ortaya çıkarmak üzere kullanılmaktadır.

Çok farklı eşitsizlik ölçütleri geliştirilmiş ise de bunların hepsi aynı derecede bilgilendirici değildir. İdeal bir gelir dağılımı eşitsizlik ölçütünün aşağıdaki koşulları sağlaması gerekir²⁰.

(1) Ölçüt açık ve anlaşılır olmalıdır.

(2) Eldeki bilgilerin, ki bu dağılıma ilişkin verilerdir, hepsini kapsamalıdır.

(3) Yüksek gelirlilerden düşük gelirlilere bir transfer yapıldığında ölçütün eşitsizliğin azaldığını gösterebilmesi gerekir. Bu koşula Pigou-Dalton koşulu denir.

(4) Hesaplama kullanılan verilerin ham ya da gruplanmış olmasından çok fazla etkilenmemesi, yani gruplamanın çok fazla bilgi kaybına yol açmaması gerekir.

(5) Ölçütün toplulaştırmaya elverişli olması gerekir.

Eşitsizlik ölçütlerini çeşitli biçimlerde sınıflandırabiliriz. Bunlardan birisi objektif ve sübjektif ölçütler ayrımıdır. Objektif ölçütler, doğrudan gelirin frekans

²⁰

A. Kemal Öksüz. *Bölgesel ve Sektörel Gelir Dağılım Ölçütleri*. Ankara. DİE. 1993. s. 15.

dağılımına dayanarak hesaplanan istatistiklerdir. Sübjektif ölçütler de frekans dağılımını kullanır ama önce toplumsal refah fonksiyonu hakkında bir kısım varsayımlarda bulunarak eşitsizliği bu varsayımlar doğrultusunda değerlendirirler²¹. Biz sübjektif ölçütler üzerinde durmayacağız. Aşağıda objektif eşitsizlik ölçütleri sınıflandırılarak verilmiş ve kısaca değerlendirilmiştir:

1.4.1. Aralık Ölçütleri

1.4.1.1. Değişim aralığı.- En büyük ve en küçük gelir arasındaki farkın ortalama gelire oranlanması ile bulunur.

$$R = \frac{Y_{max} - Y_{min}}{\bar{Y}} \quad (1.1)$$

Burada Y_{max} en büyük gelir, Y_{min} ise en düşük gelir olup, $\bar{Y}$ ortalama geliri göstermektedir.

Çok kaba bir ölçüm olan aralık ölçütü gelir dağılımı hakkında hemen hiç bir fikir vermez, sadece gelir dağılımının yayılımı konusunda, yayılımın çok geniş olduğu gibi bir şey söyleyebiliriz. Uç değerleri kullanması ve uç değerler arasındaki dağılımı ihmal etmesi ölçütü ilkelletirmektedir. Ölçüt aykırı gözlemlere karşı çok duyarlıdır ve gözlem biriminden son derece etkilenir. Aralık ölçütünü gözlemlerin yayılımının sınırları bilinirken, örneğin bir sınıfta belli bir dersten alınan notların vs. dağılımında kullanmak anlamlı olabilir.

1.4.1.2. Çeyrekler arası aralık.- Gelirlerinin büyüklüğüne göre hanehalklarını sıraladığımızda yüzde yetmiş beşinci ve yirmi beşinci sıralardaki hanehalklarının gelirleri arasındaki farktır.

$$IQR = Q_3 - Q_1 \quad (1.2)$$

Bir frekans dağılımında üçüncü ve birinci çeyreğe isabet eden verileri doğrudan göremeyebiliriz. Ancak bu değerleri şu formülle hesaplayabiliriz:

$$Q_1 = L_i + \left(\frac{1 - 4 \sum f_i}{4} \right) \frac{1}{f_{i+1}} \quad (1.2a)$$

21

Güneri Akalın. **Kamu Ekonomisi**. Ankara .AÜSBF Yayını. 1981. s. 251.

Burada; L_i : i . (1. Veya 3.) çeyreğin bulunduğu sınıfın alt sınırı,
 f_i : i . çeyreğin bulunduğu sınıfa kadar olan birikimli nispi frekans,
 f_{Qi} : i . çeyreğin bulunduğu sınıfın nispi frekansı,
 c_i : i . çeyreğin bulunduğu sınıfın sınıf büyüklüğüdür.

Çeyrekler arası aralık da değişim aralığı ölçütü gibi yorumlanır ve gelir eşitsizliğinin ölçümünde zayıf bir göstergedir, ancak uç değerleri ve ortalamayı içermediğinden değişim aralığından daha istikrarlı bir ölçüttür. Gelir dağılımı gibi çarpıklığı çok bariz olan dağılımlarda uç değerler dağılımı değerlendirme noktasında çok yanıltıcıdır.

1.4.1.3. Ondabirler arası aralık.- Gelirlerinin büyüklüğüne göre hanehalklarını sıraladığımızda yüzde onuncu ve doksanıncı sıralardaki hanehalklarının gelirleri arasındaki farktır.

$$IDR = D_9 - D_1 \quad (1.3)$$

Gruplandırılmış veriler için bu değerleri şu formülle hesaplayabiliriz:

$$D_1 = L_1 + \left(\frac{1 - 10 \sum f_i}{\frac{10}{f_{D1}}} \right) c_1 \quad (1.3a)$$

Burada; L_i : i . (10. Veya 90.) ondalığın bulunduğu sınıfın alt sınırı,
 f_i : Birinci ondalığın bulunduğu sınıfa kadar olan birikimli nispi frekans,
 f_{D1} : Birinci ondalığın bulunduğu sınıfın nispi frekansı,
 c_i : Birinci ondalığın bulunduğu sınıfın sınıf büyüklüğüdür.

Ondalıklar arası aralık da öbür aralık ölçütleri gibi gelir eşitsizliğinin ölçümünde pek kullanışlı olmayan bir ölçüttür, değişim aralığına göre daha anlamlı olmasına karşın çeyrekler arası aralıktan daha az bilgilendiricidir, çünkü burada dağılımın daha geniş bir aralığındaki değerler kullanılmaktadır.

Enflasyonist ortamlarda aralık ölçütleri farklı zamanlardaki eşitsizliğin derecesini karşılaştırmak için hiç uygun değillerdir. Uluslararası karşılaştırmalarda da kullanılması olanaksız gibidir.

1.4.2. Sapma Ölçütleri

1.4.2.1. Ortalama sapma.- Ortalama veya ortalama mutlak sapma bir dağılımın yayılmasını ölçmede kullanılan ölçütlerden birisi olarak gelir dağılımının yayılma derecesinin ölçümünde de kullanılabilir. Ancak bu ölçüt de aralık ölçütleri gibi kullanılan birime bağlı olduğundan dolayı dönemler arası değişkenlik açısından bir anlam ifade etmez.

Ortalama sapmayı şu formül ile buluruz:

$$MD = \sum_{i=1}^N |Y_i - \bar{Y}| * f_i \quad (1.4)$$

Burada; N : Grup sayısı,
 Y_i : i . gelir grubunun ortalama geliri,
 $\bar{Y}$: Tüm hanelerin ortalama geliri,
 f_i : i . gelir grubundaki hanelerin nispi frekanslarıdır.

1.4.2.2. Standart sapma.- Standart sapma bir yığın yayılımını ölçmede yoğun biçimde kullanılan fakat yine ölçme biriminden bağımsız olmayan bir yayılma ölçüsüdür. Standart sapmanın karesi de bir diğer yine en çok kullanılan yayılma ölçüsü olan varyansa eşittir.

Standart sapma şu formül ile bulunur:

$$\sigma = \sum_{i=1}^N |Y_i - \bar{Y}|^2 * f_i \quad (1.5)$$

Burada; N : Grup sayısı,
 Y_i : i . gelir grubunun ortalama geliri,
 $\bar{Y}$: Tüm hanelerin ortalama geliri,
 f_i : i . gelir grubundaki hanelerin nispi frekanslarıdır.

1.4.2.3. Logaritmik varyans.- Varyans yukarıda vurguladığımız üzere bir veri setinin yayılımını ölçmede kullanılan en önemli istatistiklerden biridir. Ancak çarpıklığı fazlaca olan dağılımlarda doğrudan varyans yerine logaritmik varyansın kullanımı uygun bulunmaktadır. Bunun için önce verilerin doğal (e tabanına göre) logaritması alınır ve varyans bu logaritmik değerler üzerinden

hesaplanır. Logaritmik dönüştürme bir anlamda küçük değerlerin daha büyük ağırlıkla değerlendirilmesine yol açar. Bunun sonucu olarak sağa çarpıklık gösteren dağılımlar logaritmik dönüştürmeyle normale yaklaşırlar. Bu nedenle gelir dağılımının lognormal dağılım özelliklerini taşıdığı söylenir²².

Logaritmik varyans için kullanacağımız formül, *log* simgesi doğal logaritmayı ve diğer simgeler daha önceki anlamlarında olmak üzere şöyledir:

$$\sigma_{\log}^2 = \sum_{i=1}^N (\log Y_i - \log \bar{Y})^2 * f_i \quad (1.6)$$

1.4.3.4. Değişim katsayısı.- Standart sapmanın ortalamaya oranıdır. Bu değeri 100 ile çarparak değişim katsayısını yüzde olarak da ifade edebiliriz.

$$v = \frac{\sigma}{\bar{Y}} * 100 \quad (1.7)$$

Değişim katsayısını logaritmik standart sapmanın logaritmik ortalamaya oranı olarak logaritmik değişim katsayısı biçiminde de tanımlayabiliriz.

$$\text{Log}v = \frac{\sigma_{\log}}{\log \bar{Y}} * 100 \quad (1.7a)$$

Değişim katsayısı ölçü birimi ve aritmetik ortalamadan bağımsız olduğu için eşitsizlik karşılaştırmalarında kullanılabilir. Ancak yine uç değerlerin etkisi sürmektedir. Değişim katsayısı da diğer sapma ölçütleri gibi Pigou - Dalton koşulunu sağlar. Yani yüksek gelirliden düşük gelirlilere yapılan transferler ölçütün değerini eşitsizliğin azaldığını gösterecek biçimde küçültür. Değişim katsayısının farklı gelir düzeylerine verdiği ağırlıklar eşittir. Değeri sıfır ile sonsuz arasında değişir ve sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımının daha eşitçil hale geldiğini gösterir.

1.4.3. Yoğunlaşma Ölçütleri

Yoğunlaşma kavramı yaygın olarak endüstri yapılarının incelenmesinde kullanılan anahtar kavramlardan birisidir. Endüstrinin ne ölçüde belli firmaların kontrolünde olduğunu gösteren yoğunlaşma derecesinin²³ gelir

²² A. B. Atkinson (Ed). *The Economics of Inequality*. Oxford. Clarendon Press. 1975. s. 78

²³ Kemal Yıldırım ve R. Eşkinat. *Endüstriyel Ekonomi*. Eskişehir. Anadolu Ü. 1996. s. ?

dağılımındaki eşitsizliğin ölçülmesinde de yararlı olacağı düşünülebilir. Yukarıda açıklandığı üzere aralık ve sapma ölçütleri tek başlarına çok da anlamlı değillerdir. Ancak bunları yoğunlaşma ölçütleri ile birlikte değerlendirince daha anlamlı sonuçlara ulaşmamız mümkün olacaktır.

1.4.3.1. Gini katsayısı.- Gelir dağılımında eşitsizlikten bahsedince akla gelen ilk ölçütlerden birisi Gini katsayısıdır. Gini katsayısı, Lorenz eğrisi üzerinde bir alan olarak da gösterilebildiğinden insanlarca algılanması çok kolay bir eşitsizlik ölçütüdür. Katsayıyı şöyle formüle edebiliriz:

$$G = \frac{\sum_{i=1}^N \sum_{j=1}^N |Y_i - Y_j| * f_i f_j}{2\bar{Y}} \quad i, j = 1, 2, 3, \dots, N \quad (1.8)$$

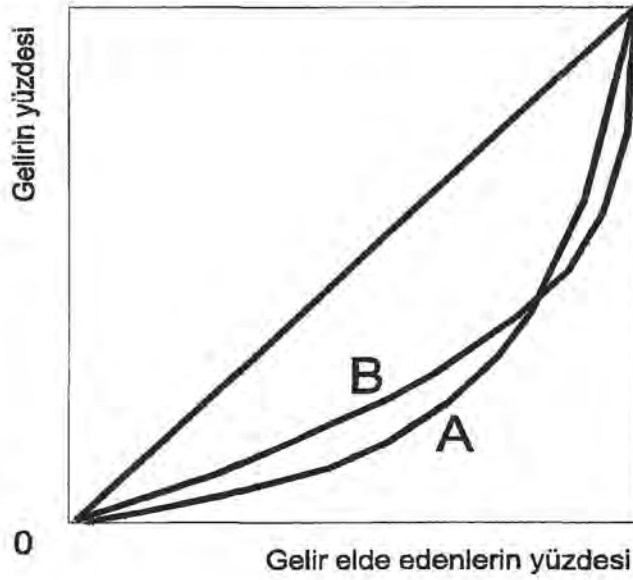
Burada Y_i ve Y_j , i inci ve j inci gelir gruplarını temsil eden gelir düzeyleri, f_i ve f_j ise bu gelir gruplarının göreceli frekansları, $\bar{Y}$ ise genel ortalama gelirdir. Y_i ve Y_j için grup orta noktalarını kullanmak mümkündür ve yaygın olarak frekans dağılımında sınıfları temsilen orta değerler kullanılır. Ancak biz grup ortalamalarını kullanacağız ve bunun gelir grubunu daha iyi temsil edeceğini düşünüyoruz, çünkü grup içi gelir dağılımlarının da genel dağılım gibi çarpık olması olasılığı oldukça yüksektir.

Sıfır ile bir arasında değerler alan Gini katsayısı küçüldükçe eşitliğe yaklaşıldığını gösterir. Gini katsayısı Pigou - Dalton koşulunu sağlar. Ancak orta gelirli gruplara daha fazla ağırlık verir, çünkü tipik olarak bu grupların frekansları yüksektir.

Gini katsayısının en yaygın kullanımı olan eşitsizlik ölçütü olmasına karşın bir zaafı vardır: Yığılmanın alt gelir gruplarında ya da üst gelir gruplarında olması karşısında duyarsızdır. Bu durumu Lorenz eğrisinin farklı yönlerde çarpık olması durumunda şöyle gösterebiliriz:

Acaba şekil 1-4'te gösterilen iki Lorenz eğrisinden hangisi daha eşitliğe yakın bir gelir dağılımını temsil etmektedir? Gini katsayılarına - eşitlik doğrusu ile fiili dağılım eğrisi arasındaki alanın iki katı - bakacak olursak her iki dağılım için de aynı değeri buluruz. Oysa iki dağılım oldukça farklıdır. Hangisinin daha iyi bir dağılım olduğunun kararı alt gelir grupları arasındaki dağılımın eşitliğine mi yoksa üst gruptaki eşitliğe mi daha fazla önem verdiğimizimize bağlıdır.

ŞEKİL 1-4: Farklı Çarpıklıkta Lorenz Eğrileri

1.4.3.2. Toplanma (yoğunlaşma) oranı.- Gini katsayısına benzer bir ölçüt de toplanma oranıdır. Toplanma oranını şu formül yardımıyla buluruz:

$$CR = \frac{\sum_{i=1}^{N-1} (p_i - q_i)}{\sum_{i=1}^{N-1} p_i} \quad (1.9)$$

Burada, N : grup sayısını,

p_i : i inci grubun birikimli görel frekansını,

q_i : i inci grubun birikimli gelir payını göstermektedir.

Toplanma oranının değeri de Gini katsayısı gibi sıfır ile bir arasındadır ve Bire yaklaştıkça eşitsizliğin arttığını gösterir. Ayrıca p'ler dikey, q'lar yatay ekseninde yer almak üzere bunların grafiği çizilirse Lorenz eğrisine ulaşılır.

1.4.4. Asimetri (Çarpıklık) Ölçütleri

Gelir dağılımının en önemli istatistiksel özelliği sağa çarpık bir dağılım olmasıdır. Daha önce belirttiğimiz üzere kişisel gelir dağılımı ile ilgili teorilerin açıklamaya çalıştıkları noktalardan birisi de budur. O halde bilinen bir gelir dağılımının çarpıklık derecesi eşitsizliğin bir göstergesi olarak kullanılabilir. Çarpıklık veya asimetri bir frekans dağılımının normal dağılımdan

ne kadar farklı olduğunu gösterir. Bir dağılımın çarpıklığını ölçmek üzere çeşitli istatistikler geliştirilmiştir.

1.4.4.1. Ortalamaya dayalı Pearson asimetri ölçütü.- Sağa çarpık tek modlu bir dağılım için $mod < medyan < aritmetik\ ortalamaya$ eşitsizliği geçerlidir.

$$P_1 = \frac{\bar{Y} - Mod}{\sigma} \quad (1.10)$$

$$P_2 = 3 * \frac{\bar{Y} - Medyan}{\sigma} \quad (1.10a)$$

Pearson asimetri ölçütü sağa çarpık bir dağılım için pozitif değerler alır ve değeri büyüdükçe çarpıklığın ve dolayısıyla eşitsizliğin arttığı anlamına gelir.

1.4.4.2. Çeyrekliklere dayalı Bowley asimetri ölçütü.- Bir veri setini küçükten büyüğe sıralarsak, %25, 50 ve 75. sıralara isabet eden verilere dağılımın birinci, ikinci ve üçüncü çeyreklikleri (quartiles) denir. İkinci çeyreklik aynı zamanda medyandır.

Eğer, $Q_3 - Q_2 > Q_2 - Q_1$ ise veri seti sağa çarpık bir dağılıma aittir.

Eğer, $Q_3 - Q_2 < Q_2 - Q_1$ ise veri seti sola çarpık bir dağılıma aittir.

Eğer, $Q_3 - Q_2 = Q_2 - Q_1$ ise veri seti simetrik bir dağılıma aittir.

$$B = \frac{(Q_3 - Q_2) - (Q_2 - Q_1)}{(Q_3 - Q_2) + (Q_2 - Q_1)} = \frac{(Q_3 - 2 * Q_2 + Q_1)}{(Q_3 - Q_1)} \quad (1.11)$$

Sağa çarpık bir dağılım için hesaplanan Bowley istatistiğinin değeri pozitifdir ve büyüdükçe çarpıklıktaki artışı gösterir.

1.4.5. Elteto ve Frigyes'in Eşitsizlik Ölçütü

Ortalama gelir hesaplandıktan sonra haneler alt ve üst gelir grupları olmak üzere ikiye ayrılır. Genel ortalama gelir $Y = E(Y_i)$, ortalamanın altındaki hanelerin ortalama geliri $Y_1 = E(Y_i | Y_i < \bar{Y})$ ve ortalamanın üstündeki hanelerin ortalama geliri $Y_2 = E(Y_i | Y_i \geq \bar{Y})$ olmak üzere üç adet eşitsizlik ölçütü hesaplanır.

$$\text{Dağılımın alt kısmı için: } U = \frac{\bar{Y}}{Y_1},$$

$$\text{Dağılımın bütünü için: } V = \frac{Y_2}{Y_1}, \quad (1.12)$$

$$\text{Dağılımın üst kısmı için: } W = \frac{Y_2}{\bar{Y}}$$

Kolayca fark edileceği üzere bu üç istatistik arasında $V = U \cdot W$ eitliği geçerlidir. Yani üçü birbirinden bağımsız olmayıp, herhangi ikisinin bilinmesi halinde üçüncüsü hesaplanabilmektedir. Elteto - Frigyes ölçütlerinin değerleri teorik olarak sıfır ile sonsuz arasındadır. Ancak bu istatistikler normalize edilerek sıfır ile bir arasında değerler alması sağlanabilir.

$$\begin{aligned} U' &= 1 - \frac{1}{U} = \frac{\bar{Y} - Y_1}{\bar{Y}} \\ V' &= 1 - \frac{1}{V} = \frac{Y_2 - Y_1}{Y_2} \\ W' &= 1 - \frac{1}{W} = \frac{Y_2 - \bar{Y}}{Y_2}. \end{aligned} \quad (1.12a)$$

Ölçüt, Pigou - Dalton koşullarına uyduğu gibi, gruplanmış verilerde de bilgi kaybı olmadan uygulanabilmektedir.

1.4.6. Yüzde Payları

Özellikle uluslararası karşılaştırmalarda kullanılan bir eşitsizlik ölçütü de alt ve üst gelir gruplarının gelirden aldıkları payların oranıdır. Bunun için en çok kullanılan oran en üstteki %10'luk grubun gelirden aldığı payın en alttaki %40'lık grubun gelir payına oranıdır. Bu oran büyüdükçe gelir eşitsizliğinin arttığı anlaşılır.

1.5. Yoksulluğun Tanımı

Sosyal bilimlerde geleneksel olarak bir sorun incelenirken, aşamalar arasındaki sıralama değişebilmekle ve bunlar iç içe geçebilmekle birlikte şöyle bir yöntem izlenir: İnceleme konusu sosyal olgu veya sorun tanımlanır ve kav-

ramsallaştırılır. Ölçüm sorunları irdelenir. Sorun açıklanmaya çalışılır. İlgili politika ve önlemler araştırılır.²⁴

Biz de yoksulluk sorununun analizinde aynı yöntemi takip edeceğiz. Önce yoksulluk olgusunun alternatif tanımları üzerinde duracak, mutlak ve göreceli yoksulluk, objektif ve sübjektif yoksulluk gibi kavramları ayırtmaya çalışacağız. Ardından yoksulluğun ölçümünde ortaya çıkan sorunları değerlendirerek, yoksulluk sınırının saptanmasındaki alternatifleri ele aldıktan sonra yoksulluğun boyutunu bir kısım endeksler yoluyla özetlemeye çalışacağız. Yoksulluğa karşı çeşitli politikaları ise gelecek bölümlerde açıkladıktan sonra yine aynı kategoriye giren bir politika aracı olarak negatif gelir vergisini etraflıca inceleyeceğiz.

Yoksulluğun zaman ve mekana göre değişmeyen bir tanımını yapmak mümkün değildir. Bronfenbrenner bu soruna ilginç bir yaklaşım getirir "Yoksulluk çirkin bir kadın gibidir. Tanımı güçtür ancak tanınması ve algılanması kolaydır" Hatta zaman ve mekan boyutu genişletilirse algılama dahi güçleşir²⁵. Bu durumda kavramın çerçevesini çizerek bu çerçevede bazı ayırtmalar yapmak uygun bir çözüm olacaktır.

Öncelikle yoksulluk ekonomik kaynakların sahipliği ile ilgili bir olgudur. Bu kaynak genelde sadece gelir olarak anlaşılmasıyla birlikte servet de en az gelir kadar dikkate alınması gereken bir kaynaktır. Gerçekten serveti de değerlendirdiğimizde özellikle yaşlılar arasında çok yoğun olduğu iddia edilen yoksulluğun abartıldığını göreceğimize şüphe yoktur²⁶.

İkinci olarak kaynak sahipliğini ilişkilendireceğimiz birimin belirlenmesi gereklidir. Yoksulluğu bireylere mi yoksa aileye (hanehalkına) mi bağlı olarak incelememiz gerekir? Ekonomide aile, gelirlerini aynı havuzda toplayan ve bu havuzdan harcamalarını yapan standart tüketim birimi olarak tanımlanır. Oysa aile üyelerinin en azından bir kısmı bir kısım gelirlerini aile bütçesine dahil etmeyerek bağımsız harcarlar. Bu da dikkate alınması gereken ve bazen önemli sonuçlara yol açabilecek bir gerçektir²⁷.

²⁴ P. Townsend."Research on Poverty", İçinde: A.B. Atkinson, (Ed), **Wealth, Income and Inequality**. London. Oxford University Press. 1980. ss..298-305.

²⁵ Bronfenbrenner, a.g.e., s. 38.

²⁶ Townsend, a.g.m.

²⁷ Townsend, a.g.m.

Geleneksel olarak yoksulluk ile ilgili iki kavram kullanılır: Göreli yoksulluk toplumdaki ortalama yaşam standardına ulaşamamak olarak açıklanırken, mutlak yoksulluk minimum ya da yaşamı sürdürmeye yetecek bir standarda göre tanımlanır. Göreli yoksulluk bir ekonomik mesafeye, ortalama yaşam standardına [ya da kabul edilen belli bir başka noktaya] olan uzaklığa göre tanımlanır. Mutlak yoksulluk ise sabit, değişmeyen minimum bir mal sepetinin piyasa değerine göre tanımlanır. Göreli yoksulluk tanımına göre komşumun yeni bir araba edinmesi, mutlak yoksullukta bir değişme olmadığı halde beni daha yoksul hale düşürür ²⁸. Hatta herkes bir uzay gemisine sahip olmuşsa Mercedes marka bir otomobili olan göreli tanıma göre yoksul sayılacaktır.

Yoksulluğun minimum gereksinimleri karşılamaya yetecek mal ve hizmetlerden mahrum olmak biçimindeki tanımında minimum gereksinim kavramı ile ne kastedilmektedir? Herkesin minimum gereksinimler arasında kabul edebileceği gereksinimler beslenme, barınma ve giyimdir. N. Rescher ise temel gereksinimleri beslenme, barınma, giyim ve temel sağlık hizmetleri olarak tanımlamaktadır ²⁹. Ancak bu konudaki tartışmalar oldukça uzundur ve ekonomi dışında pek çok disiplinin ilgi alanına da girmektedir. Bunun için üç alternatif düşünülebilir: Asgari geçim standardında fiziksel varlığın sürdürülmesine yönelik gereksinimler kapsamaktadır. Asgari yeterlilik ise fiziksel gereksinimler yanında toplumsal faaliyetlere de en alt düzeyde de olsa bir katılımı sağlayacak gereksinimlerin tatmin edilebileceği bir yaşam standardını ortaya koymaktadır. Bu kavram yaşanılabilir ücret kavramı ile ilişkilendirilmektedir. Asgari refah ise ortalama refahın en azından kabul edilebilir belli bir düzeyine ulaşmayı sağlamalıdır ³⁰

Yoksulluğu sayısal olarak ölçmek isteyen birisi bu gereksinimler üzerinde yoğunlaşacaktır. Elbette ki yoksulluk gereksinilen mal ve hizmetleri satın alabilecek gelir ile tanımlanacaktır. Bir başka sorun ise toplumun tümü için

²⁸ June Axinn. " Explorations of the Definition of Poverty", İçinde: Kenneth Kipnis ve Diana Meyers: **Economic Justice: Private Rights and Public Responsibilities**. New Jersey. Rowman&Allanheld Publishers, , 1985,ss.59-64.

²⁹ Timo Aireksinen. "Hegel on Poverty and Violence", İçinde: Kenneth Kipnis ve Diana Meyers, a.g.e., ss.42-58.

³⁰ Oscar Omati. , "The Poverty Band and the Count of the Poor", İçinde: Edward C Budd,, (Ed.) **Inequality and Poverty**. New York. W.W. Norton & Company Inc. 1967. ss.167-173.

mevcut olanaklardan herkesin yeterince ya da uygun ölçüde yararlanıp yararlanmadığını ima eden görelî yoksulluktur, ki bu daha çok eşitsizliği çağrıştırmaktadır. Bir toplumdaki yoksulların gelir dağılımında alt basamaklarda yer almakta olduğu şüphesizdir. Yoksulluğun hangi gelir basamağına kadar ulaştığı ise toplumun genel (ortalama) olarak ne derece bolluk içinde olduğuna bağlıdır. Zengin yani kişi başına gelirin oldukça yüksek olduğu bir toplumda temel gereksinimlerini karşılayamama anlamında yoksulluk ancak gelir dağılımında en altta bulunan sınırlı bir gruba isabet ederken, oldukça düşük bir gelir düzeyine sahip bir toplumda yoksulluk çok daha geniş bir kitle tarafından paylaşılacak, belki ancak en üstteki küçük bir gelir grubu yoksulluktan uzak olacaktır.

Yoksullukla ilgili mutlak ve görelî yoksulluk dışında objektif ve sübjektif yoksulluk ile gerçek gereksinim ve kişisel arzu kavramları arasındaki ayrımları yapmak yararlı olacaktır³¹. Bu tanımlar hem mutlak ve görelî yoksulluğun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır, hem de yoksulluk sınırının belirlenmesinde ve yoksulluk karşısında oluşturulacak alternatif politika seçeneklerinin belirlenmesinde önem taşımaktadır.

Mutlak yoksulluk, bir insanın fiziksel varlığını gerçekten tehlikeye düşürecek biçimde temel gereksinimlerini yeterince karşılayamaması durumu; görelî yoksulluk ise toplumdaki (veya çevredeki) çoğu insanın sahip olduğu maddi olanaklardan yoksun olmak, sosyal açıdan kısıtlı bir biçimde yaşamak yani temel bir refah düzeyinde yaşayamamak olarak açıklanmıştır. Bu düzey yaşamdaki güzel şeylerin yeterince paylaşılabilirdiği bir düzeye işaret eder. Kavram tam açık olmamakla birlikte anlaşılabilir ve istendiğinde açıklığa kavuşturulabilir. Örneğin toplumun ortalama geliri ile erişilebilen bir maddi yaşam düzeyini standart (kriter) olarak kabul edebiliriz. Burada önemli olan objektif bir kriterin yani istatistiksel olarak ölçülebilir ve karşılaştırılabilir bir kriterin varlığıdır.

Görelî yoksulluğu kişisel arzular temelinde düşünebilir ve arzularını karşılayamayan bir bireyin görelî olarak yoksul olduğunu söyleyebiliriz. Burada kişisel tatminsizlik anahtar kavramdır. Sübjektiflik bu noktada devreye girmektedir. Bir kişinin kendi yaşam tarzına göre mutlu olabilmesi için çok

31

Aireksinen, a.g.m.

sayıda ve miktarda mallara ve olanaklara sahip olması gerekemeyebilir, bu durumda bu kişinin sahip olduğu şeylerin istatistiksel bir ölçümüne bakarak görelî olarak yoksul olduğunu otomatikman söyleyemeyiz. Örneğin bazı kültürlerde geleneksel bir değer olarak kabul gören fakirlik veya çilecilik anlayışını benimsemiş birisinin yoksul olduğunu söyleyemeyiz. Görelî yoksulluğu tartışırken yaşamsal olan nokta bir kişinin gerçekte neleri arzuladığıdır: Bir kişinin yoksulluğu onun arzularına bağlıdır. Objektif ve sübjektif yoksulluk basit biçimde ilişkilendirilemez, bunlar iki ayrı şeydir. Ancak sosyal yaşamda adaleti düşünürken görelî yoksulluğun hem objektif, hem de sübjektif kriterleri göz önüne alınmalıdır.

Yoksulluğun mutlak anlamında da bir görecelilik vardır. Bu da yoksulluk anlayışının zaman ve mekan boyutunda değişkenlik göstermesi ile kendini belli etmektedir. Şöyle ki: Mutlak yoksulluk kavramı zımni olarak bir karşılaştırılabilirliği içermektedir. Eğer birileri yoksul ise birileri zengin ya da bolluk içinde demektir. Aksi taktirde tıpkı gece olmadan gündüzü, soğuk olmadan sıcağı tanımlayamamız gibi yoksulluğu tanımlamamız da olanaksızdır. Bu durumda yoksulluk daha iyi ve kısmen de (bazılarınca) gerçekleştirilmiş bir alternatifin açık olduğunu ima etmektedir. Bu durumda mağara insanların veya amazonların yoksul olduklarını söyleyemeyiz. Hatta bunların sürekli açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıya olduklarını bilsek bile. Sonuç olarak, mutlak yoksulluk da bazılarının yaptığı gibi yoksulların da daha iyisini elde edebileceği anlamını içerdiiğinden karşılaştırmaya dayalı bir sosyal olgudur.

Yoksulluğu sübjektif bir temelde değerlendirmenin sosyal politikaların saptanması noktasındaki önemi nedir? Bir kere yoksulluğun sübjektif yönü yoksulların kararlarını ve eylemlerini etkileyen önemli bir motivasyon kaynağıdır. Mutlak yoksulluk içindeki insanların neden bu durumdan kurtulmak için çeşitli eylemlere giriştiği böylece anlaşılmaktadır. Ancak görelî yoksulluğu sadece bazılarında daha az mallara ve kaynaklara sahip olma anlamında objektif anlamıyla ele alırsak, bunun insanlarca neden katlanılması güç bir durum olarak algılandığını anlamakta güçlük çekeriz. Oysa sübjektif bakış açısıyla değerlendirince görelî yoksulluğu tatmin edilebilir ancak tatmin edilmemiş arzuların varlığı olarak düşünmekteyiz. Bazıları ge-

reksinim ve arzularını tatmin edebildikleri halde bazıları bu tatminden yoksun kalmaktadırlar. Bu da görelî yoksulların kendilerini toplumun tam bir üyesi olarak görmemelerine ve olağan sosyal hayattan dışlandıklarını hissetmelerine yol açabilecektir. "Bu sürekli tatminsizlik onları sorumsuz, yıkıcı ve de aktif yapacaktır", diyor Hegel ve zorbalığın kaynağını burada görüyor³².

Yukarıda yoksulluk ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiye değinmiştik. Ancak yoksulluk üzerinde insanların uzlaşmaları daha kolay iken gelir dağılımı üzerinde durmak derin görüş ayrılıklarını da beraberinde getirmektedir. Nitekim J. Pen gelir dağılımının nasıl olması gerektiği konusunda 21 farklı görüş saptamıştır³³. Oysa yoksulluğun yok edilmesi veya en azından azaltılması gerektiği hemen herkes tarafından kabul edilebilir bir önermedir. Bu nedenle politikalar tasarlanırken doğru- dan yoksulluğun hedeflenmesi, gelir dağılımını değiştirmeye yönelik politikalara göre daha rahat uygulama zemini bulacaktır. Yine tartışılması gereken görelî değil mutlak yoksulluk olmalıdır. İnsanlar kolaylıkla herkesin minimum bir yeterlilikte gelire veya ekonomik kaynaklara sahip olması gerektiği noktasında buluşabilirler. Zaten sonradan, yani mutlak anlamda yoksulluk sınırını belirledikten sonra bu sınırı ortalama veya medyan gelirle ilişkilendirerek görelî yoksullukla ilgili bir yaklaşım da rahatlıkla geliştirilebilmektedir³⁴.

1.6. Yoksulluğun Ölçülmesi

Yoksulluğun ölçülmesinde iki sorun vardır: Birincisi, yoksulluk çizgisinin veya yoksulluk sınırının, yani daha altında geliri olanların yoksul sayıldığı ve toplumsal olarak kabul edilebilir en düşük yaşam standardını yansıtan bir eşik gelirin belirlenmesidir. İkincisi ise yoksulluk çizgisi belirlendikten sonra bu eşğin altında geliri olanların maruz kaldıkları yoksulluğun yoğunluğunun ölçülmesidir³⁵.

³² Aireksinen, a.g.m.

³³ Jan Pen. **Income Distribution**. Harmondworth. Penguin Books.

³⁴ S.M.Ravi Kanbur. "Measurement and Alleviation of Poverty", **IMF Staff Papers** 34(1):60-85.

³⁵ Nanak Kakwani., "Measuring Poverty: Definitions and Significance Tests with Application to Cote d'Ivoire", İçinde: Michael Lipton ve Jacques Van der Gaag (Ed.) **Including the Poor, Proceedings of a Symposium**. World Bank Regional and Sectoral Studies, Washington D.C. 1993.

Yoksulluk sınırını tanımlamanın pek çok yöntemi olmakla birlikte minimum beslenmeyi sağlayan gıda harcamalarını temel alıp gıda-dışı harcamalara göre ayarlama yapmak suretiyle yoksulluk sınırına ulaşmak hem geleneksel, hem de yeterince makuldür.

Yoksulluk sınırını tanımlayarak gelir elde eden birimleri yoksul ve yoksul olmayanlar biçiminde iki kategoriye ayırdıktan sonra - gelir dağılımına ilişkin bilgilerden bir eşitsizlik endeksine ulaştığımız gibi - yoksulların geliri hakkındaki bilgilerimizi kullanarak bunların bir özetini veren bir endekse ulaşmamız gerekir. Yoksulluk sınırının altındaki birimlerin oranı olarak tanımlanan kişi sayısı endeksi çok yaygın kullanılan bir yoksulluk endeksi olmasına karşın yeterli değildir, zira yoksulların oran ve sayısını vermekle birlikte yoksulların ne kadar yoksul oldukları, yani yoksulluğun derecesi konusunda herhangi bir bilgi vermemektedir. Bu yetersizliği gidermek için iki yaklaşım önerilmektedir. Birisi, yoksulların ortalama gelirini hesaplamak ve bu gelir ile yoksulluk sınırı arasındaki farkı bularak bunu yoksulların sayısı ile çarpmak suretiyle yoksulluk açığına ulaşmaktır. İkinci yaklaşımda ise her bir yoksul birim için yoksulluk açığı hesaplanarak toplanmakta ve toplam yoksulluk açığı bulunmaktadır. Ortalama yoksulluk açığı da gerektiğinde yararlı bir araç olarak kullanılabilir. Bu değer toplam yoksulluk açığının yoksul sayısına oranı olup yoksulluğun yoğunluğunu temsil edebilir.

Yoksullukla ilgili bir diğer kavram "yoksulluğun kapanma zamanı"dır. Bu, ülkede kişi başına ortalama gelirin belli bir oranda büyümesi halinde ortalama bir yoksulun kaç yılda yoksulluk sınırını aştığını gösterir. Bu zaman, yoksullar lehine gelirin yeniden dağıtılmadığı bir ortam için hesaplanmalıdır. Tahminler bu sürenin , ABD için, en azından yirmi yıl olduğu biçimindedir. Belki de politika yapıcılar bu nedenle yeniden dağıtımla ilgilenmektedir.

1.6.1. Yoksulluk Sınırının Belirlenmesi

Yoksulluk sınırı veya yoksulluk çizgisi yoksul olanlarla olmayanları ayırdığı kabul edilen bir eşik gelirdir. Bir bireyin yoksul olduğunu veya yoksulluk sınırının altında olduğunu söylediğimizde, bu bireyin yaşam standardının kabul

edilebilir bir minimum düzeyin altına düştüğünü kastederiz. Bu da şu iki soruyu gündeme getirir: Yaşam standardı nedir ve kabul edilebilir minimum bir düzey nasıl hesaplanabilir?

Yaşam standardı kavramı çok boyutlu bir kavramdır. Bir bireyin tükettiği çeşitli mallar ve giriştiği veya girişebileceği faaliyetler onun yaşam standardının birer parçasıdır. Bu çok boyutluluk göz önüne alındığında yaşam standardını oluşturan farklı boyutlar için ayrı ayrı minimum kabul edilebilir düzeyler belirlenmelidir. Ancak bu oldukça güç ve anlaşmazlıklara gebe bir sorundur.

Genelde beslenme, üzerinde anlaşılması kolay bir boyuttur. Anlaşmazlıklar daha çok beslenme dışındaki giyim, barınma ve eğlence gibi boyutlarda ortaya çıkmaktadır. Sen (1983) ve Townsend (1979) gerek beslenme gerekse diğer şeylerin esasen daha temel bir gereksinimin, toplumsal yaşama kabul edilebilir minimum düzeyde katılımın göstergeleri olduğunu iddia etmektedirler. Temel beslenme gereksinimleri toplumlar arasında ve zamandan zamana çok az değişiklik gösterirken, toplumsal yaşama asgari düzeyde katılım için gıda dışı gereksinimler çok daha fazla değişkenlik göstermektedir. İşte bu noktadan hareketle biri zengin bir ülkede, öbürü yoksul bir ülkede yaşayan iki bireyi, zengin ülkedeki bireyin geliri diğerinden kat kat fazla olsa da aynı derecede yoksul kabul edebiliyoruz.

Bu kavramsal sorunları bir kenara bırakırsak, operasyonel işlerliği olan bir yoksulluk sınırını nasıl tanımlarız? Burada iki yaklaşım vardır. Birisinde hem gıda hem gıda dışı gereksinimlerin minimum miktarları belirlenerek bu şeyleri cari piyasa fiyatlarından satın alabilmek için gerekli gelir miktarı hesaplanmaktadır. Orshansky (1965) tarafından kullanılan diğer yaklaşımda ise doğrudan gıda gereksinimi üzerinde durulur. Bu yöntemde ilk olarak minimum beslenme için gerekli gıdaları alabilecek minimum harcama belirlenir. Gıda dışı harcamalar ise gıda harcamaları belli bir katsayı ile genişletilerek hesaplanır. Bu genişletme katsayısı ne olacaktır? Orshansky tüm nüfus için gıda harcamalarının toplam tüketim harcamalarına oranını kullanmıştır. Başka alternatifler de olmakla birlikte bu yöntem toplumun faaliyetlerine ortalama olarak katılımı sağlayacak gelir sahipliğini kullanarak makul bir çözüm sağlamaktadır. Ülkeler ara-

sındaki karşılaştırmalar FAO'nun önerdiği gıda paketlerinin ekonomistler arasında yaygın biçimde kullanımıyla giderek daha olanaklı hale gelmektedir.

Yöntemin uygulanışı şöyledir: Tüm nüfus için ortalama bir günlük kalori gereksinimi saptanır. Kalori gereksiniminin belirlenmesi için farklı yaş ve cinsiyet gruplarının kalori gereksinimleri nüfus içindeki payları ile ağırlıklandırılarak ortalaması alınır. Bundan sonra günlük kalori miktarını dengeli bir biçimde almayı mümkün kılan bir besin kalıbı belirlenir ve bunun maliyeti hesaplanır. Tüm toplumun veya yoksulların harcama kalıbına göre gıda dışı harcamalar için beslenme maliyeti genişletilir. Yönteme yöneltilen en önemli eleştiri farklı yaş, cinsiyet ve meslek grupları arasında ayırım yapmamasıdır³⁶. Ayrıca Kırsal alanlardaki yoksulluk, yapısı itibarıyla kentsel alanlardaki yoksulluktan farklılık gösterebilir. Aynı şekilde yoksulluk oranları da farklı olabilir. Bununla beraber kentsel bir alanda, kırsal bir alan yapısına uygun verilerin de elde edilmesi mümkün olabilir. Örneğin; büyük kentler çevresinde gelişen gecekondu alanlarında ne tam bir kentli ortam ne de tam bir kırsal sosyal ve ekonomik yapı söz konusudur. Bu kesimin kırsal bağlantısı devam etmekle birlikte kentliliğin imkanlarından da yararlanmaları devam etmektedir.

Diğer yandan; yoksulluk sınırının tespit edilmesinde kullanılan günlük kalori ihtiyacının hesaplanmasında, kır- kent ayrımı sebebiyle de farklılıklar olabilmektedir. Kaldı ki, kalori ihtiyacı aynı olsa bile, kırsal ve kentsel yerlerdeki tüketim kalıbı farklılıkları ile mal ve hizmet fiyatlarındaki farklılıklardan dolayı kır ve kenti birlikte temsil eden tek bir yoksulluk sınırının tespit edilmesi yeterli olmayacaktır. Kırsal ve kentsel yerlerdeki bu ve benzeri uyumsuzlıklardan dolayı kent ve kır için ayrı ayrı yaklaşımlara ihtiyaç bulunmaktadır³⁷. Aynı sorun ülkenin çeşitli bölgeleri arasında da geçerlidir.

Yoksulluk sınırının belirlenmesinde bizim de benimseyeceğimiz bu yaklaşım dışındaki alternatif yaklaşımları da kısaca belirtmek yararlı olacaktır.

Bunlardan birisi temel ihtiyaçlar yaklaşımıdır. Yukarıda açıkladığımız gıda harcamalarına dayalı yöntemdeki genişletmenin kaldırılması esasına dayalı

³⁶ Güzin Erdoğan. *Türkiye'de Bölge Ayrımında Yoksulluk Sınırı Üzerine Bir Çalışma*. Ankara. DİE. 1996. s. 9.

nır. Yani yalnızca gıda harcamalarını bulup, bunu toplam harcamalardaki payını göz önüne almak yerine doğrudan temel ihtiyaçların maliyeti hesaplanmaktadır. Ancak uygulanma güçlüğü vardır. Önceki yöntemin uygulamada daha çok tercih edilmesi temel ihtiyaçların tanımındaki anlaşmazlıklardan kaynaklanmaktadır.

Bir diğer alternatif ise Goedhart, Halbestadt, Kapteyn ve Van Praag tarafından geliştirilmiş olan Leyden yoksulluk sınırıdır³⁸. Bu yöntem ankete dayalıdır. İnsanlara ne kadar gelirleri olursa kendilerini yoksul hissedecekleri sorulmakta ve buradan bir sonuca gidilmeye çalışılmaktadır. Anketin formatı şöyledir:

Soru: Lütfen her durum için kendinize en uygun para miktarını yazınız.

Yanıt : Aylık gelirim

.....TL olursa çok kötü

.....TL olursa kötü

.....TL olursa yetersiz

.....TL olursa yeterli

.....TL olursa iyi

.....TL olursa çok iyi

Gelir değerlendirme sorusu olarak adlandırılan bu soruya verilen yanıtlarla bireyler için gelirin fayda fonksiyonuna ulaşıldığı iddia edilmekte ve buradan hareketle bir yoksulluk sınırı hesaplanmaktadır.

Yoksulluk sınırının hesaplanmasında kişilerin, daha doğrusu hanelerin yukarıdaki soruya verdiği yanıtlara ilaveten bir dizi değişkenlerin de dahil edildiği bir regresyon denklemi kullanılmaktadır. Hanelerin geçinebileceklerini düşündükleri minimum gelir, Y , hanenin büyüklüğü FS , konut harcamaları R , sağlık harcamaları H olmak üzere (daha başka değişkenler de kullanılabilir, ama bunların geçim düzeyini doğrudan etkileyen değişkenler olması gerekir) aşağıdaki regresyon denklemi yazılmaktadır:

$$Y = f(FS, R, H, \dots) \quad (1.13)$$

veya:

$$\ln Y = \alpha_0 + \alpha_1 \ln FS + \alpha_2 \ln R + \alpha_3 \ln H + \dots + \varepsilon \quad (1.13a)$$

³⁷ Recep Dumanlı. **Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları**. Ankara. DPT. 1996.

s. 9.

³⁸ Erdoğan, a.g.e., s. 16.

Bu denklemden tahmin edilen katsayılar kullanılarak her bir hanenin durumuna göre yoksulluk sınırı hesaplanabilmektedir.

Yukarıda sözü edilen yöntemler mutlak yoksulluk sınırına ilişkindir. Yine yoksulluk sınırının tespitinde kullanabileceğimiz ortalama gelirin yarısı yaklaşımı toplumun ortalama yaşama standardına göre yoksulluğu tanımladığı için görece yoksulluğun belirlenmesi açısından tutarlıdır.

Görece yoksulluk sınırı için bir diğer alternatif olarak ortalama gelir yerine medyan gelirinin belli bir oranı da yoksulluk sınırı olarak seçilebilir ve kanaatimizce bu daha makul ve gerçekçidir. Nitekim bazı ekonomistler görece yoksulluk için medyanın yarısını kullanmışlardır³⁹. Medyan gelirinin yoksulluk sınırında esas alınmasını daha kullanışlı kılan etmen, ortalamanın uç değerlerden etkilenmesine karşın medyanın daha kararlı bir istatistik olmasıdır. Ayrıca toplumun ortalama gelirini yükselten çok yüksek gelirli haneler açısından zaten gelir ile gereksinimler arasında bir bağlantı kalmamıştır. Ya bu çok yüksek gelirli grupları dışlayarak ortalama almak ya da yaklaşık aynı hesaba gelecek medyana kullanmak uygun olacaktır.

1.6.2. Yoksulluk Endeksleri

Geliri, gelir elde eden birimi ve yoksulluk sınırını bir biçimde tanımladığımızı varsayalım. Yoksulluk sınırı yoksulluk düzeyinin altında gelir eden birimleri ayıracaktır. Yoksulların bir listesini çıkarmak başlangıç için anlamlı gibi görülsede politikaların belirlenmesi açısından bunun bir operasyonel değeri yoktur ve yoksulluk hakkında özet bir bilgi veren bir istatistik yani bir yoksulluk endeksi hesaplanması zorunludur.

Yoksulluk endekslerinin tanımlanmasında şöyle bir notasyon kullanacağız: n adet gelir elde eden birim vardır, i . birimin geliri y_i ile gösterilmektedir. Yoksulluk sınırı z olmak ve yoksulluk sınırının altında q adet birim bulunmak üzere gelirler en küçükten en büyüğe artan sırada şöyle sıralanmaktadır:

$$y_1 \leq y_2 \leq y_3 \leq \dots \leq y_q \leq z \leq y_{q+1} \leq \dots \leq y_{n-1} \leq y_n$$

³⁹ Bronfenbrenner, a.g.e., ss.; 38-42.

En sık kullanılan yoksulluk ölçütü kişi sayısı oranı (head-count ratio) olup, yoksulluk sınırı altında geliri olan birimlerin (hanelerin) bütün birimler içindeki oranı olarak tanımlanmaktadır⁴⁰. Bunu H ile gösterirsek:

$$H = \frac{q}{n} \quad (1.14)$$

Bu endeks yoksulluk derecesi hakkında bir fikir vermediğinden yeterli değildir. Öyle ki en yoksul birimden en zengin birime bir miktar gelir transfer ettiğimizde dahi endeksin değeri değişmez. Ya da tüm yoksulların yoksulluk düzeyinin hemen altında bir gelire sahip olmaları ile hiç gelirleri olmaması arasındaki derin farklılık bu endekse hiç bir biçimde yansımamaktadır.

Kişi sayısı oranı endeksi iki nedenle yetersiz bir yoksulluk endeksidir⁴¹. İlk olarak bu endeks yoksulluk çizgisinin altındaki ailelerin gelirlerinin değişimine duyarsızdır. İkincisi ise endeksin yoksullar arasında ve yoksullardan yoksul olmayanlara doğru yapılan gelir aktarmalarına duyarsızlığıdır. Sen (1976) bu yetersizlikleri taşımayan bir yoksulluk endeksinin şu iki aksiyomu sağlaması gerektiğini öne sürmüştür.

Aksiyom 1. Tekdüzelik (monotonluk): Diğer şeyler aynı iken yoksulluk çizgisinin altındaki bir kişinin gelirindeki bir azalış yoksulluk ölçüsünü büyütmelidir.

Aksiyom 2. Transfer: Diğer şeyler aynı iken yoksulluk çizgisinin altındaki bir kişinin gelirinden, daha zengin birine yapılan bir transfer yoksulluk ölçüsünü büyütmelidir.

Açıktır ki kişi sayısı oranı endeksi her iki aksiyomu da ihlal etmektedir.

Kişi sayısı oranı endeksinin bahsettiğimiz yetersizliğini gidermek için "gelir açığı" endeksi geliştirilmiştir. Bunu I ile gösterirsek:

$$I = \frac{1}{zq} \sum_{i=1}^q (z - y_i) \quad (1.15)$$

Bu endeks ortalama yoksulluk açığını ($z - y$) yoksulluk sınırının bir oranı olarak vermektedir. Bu endeks ise yoksulların sayısını hiç dikkate almamaktadır, öyle ki yoksulların sayısı iki katına bile çıksa değişmeden kalabilmektedir.

⁴⁰ Kanbur, a.g.m.

Kişi sayısı oranı ve yoksulluk açığı endekslerinin vurguladığımız eksikliklerini taşımayan bir endeksin, bu iki endeksin çarpımı ile edilmesi önerilmektedir. Bu yeni endeksi P_1 ile gösterirsek:

$$P_1 = HI = \frac{1}{nz} \sum_{i=1}^q (z - y_i) \quad (1.16)$$

P_1 hem yoksulların sayısına hem de yoksulların ne kadar yoksul olduğuna duyarlı olup daha önceki iki endeksten de üstündür. Aynı zamanda ekonomi politikaları açısından da P_1 çekici bir istatistiktir. Son eşitliğe bakarsak P_1 'in yoksulluk sınırı altındaki her bir birimi yoksulluk sınırına getirmek için fiilen gerekli gelir miktarını göstermektedir. Böylece yoksulluğu yok etmek gibi bir amaç benimsenmesi halinde gerekli kaynak transferi için bir alt sınır da belirlenmiş olmaktadır.

P_1 ölçüsüne de yönelen bazı eleştiriler vardır. Birisi endeksin gelirin yoksul birimlerin kendi aralarında yeniden dağıtımına duyarlı olmasıdır. Eğer en yoksul birimden bir lira alıp yine yoksulluk sınırının altında ama daha zengin olan bir birime aktarırsak P_1 'in değeri değişmemektedir. Bu sorunu gidermek için iki farklı yaklaşım geliştirilmiştir ve her ikisinde de I , yoksulluk açığı endeksi, farklı bir biçimde tanımlanmaktadır. Birincisinde yoksul birimler için bir "temsili gelir" bulunmaktadır. Bu temsili gelir, Atkinson'un ortaya attığı herhangi bir gelir dağılımı için bulunabilecek bir "eşit dağılıma denk" gelir düzeyi gibi hesaplanabilir. Eşit dağılıma denk gelir düzeyi, refah düzeyi eşitlikçi (egalitarian) bir toplumsal refah fonksiyonu ile ölçülmek üzere, geçerli olan gelir dağılımının sağladığı toplam refah düzeyi ile aynı refahı sağlayan ve eşit dağılmış bir gelir düzeyidir. Burada yalnızca yoksullar arasındaki gelir dağılımını dikkate almak kaydıyla eşit dağılıma denk gelir düzeyini belli bir toplumsal refah fonksiyonu için hesaplıyoruz. Bunu y^{ede} ile göstermek üzere temsili bir yoksul kişi (aile) için gelir açığı oranını şöyle tanımlarız:

$$I_{ede} = \frac{z - y^{ede}}{z} \quad (1.17)$$

Bu durumda yoksulluk endeksi

$$P_{ede} = HI_{ede} \quad (1.18)$$

biçiminde olacaktır.

Bu sınıftan yoksulluk endeksleri içinde en çok bilineni Sen endeksi olup, "sıralamadaki yerlere bağlı ağırlıklar" (rank order weights) dayanan bir toplumsal refah fonksiyonu kullanmaktadır. Bu durumda yoksulluk endeksi, P_s , G_p yoksul gelir birimleri arasındaki gelir dağılımının Gini katsayısı olmak üzere şöyle tanımlanmaktadır:

$$P_s = P_{ede} = H[l + (1-l)G_p] \quad (1.19)$$

Son dönemlerde geliştirilen yoksulluk endeksleri içinde en tanınmış Sen'in endeksi olmakla birlikte farklı toplumsal refah fonksiyonları kullanılarak başka endekslerin türetilmesi de pekala mümkündür. Ancak temsili yoksulluk açığının hesaplanmasında alternatif bir yaklaşım, Sen endeksindeki gibi önce yoksullar için temsili bir gelir hesaplamadan, soruna doğrudan doğruya temsili yoksulluk açığından yaklaşmaktadır. Foster, Greer ve Thorbecke tarafından geliştirilen bu yaklaşımda yoksulluk endeksi aşağıdaki gibi formüle edilmektedir:

$$P_a = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^q \left(\frac{z - y_i}{z} \right)^\alpha \quad (1.20)$$

α , endeksin yoksul birimler arasındaki transferlere ne kadar duyarlı olduğunu ölçen ve sıfırdan büyük değerli bir parametredir. $\alpha > 1$ için düşük gelirlilerden yüksek gelirlilere yapılan bir transfer yoksulluğu artıracaktır. Son denklemin her bir oransal gelir açığının, $(z - y) / z$, ağırlıklı toplamı olarak da düşünebiliriz. Burada ağırlıklar şöyle olacaktır:

$$\left(\frac{z - y}{z} \right)^{\alpha-1}$$

Foster, Greer ve Thorbecke'nin ortaya koyduğu bu endeks politika analizleri için son derece kullanışlıdır. (1.14) ve (1.16) nolu eşitlikler bu endeksin iki özel durumu olarak şöyle ifade edilebilirler:

$$[P_a]_{a=0} = P_0 = H \quad (1.20)$$

$$[P_a]_{a=1} = P_1 = HI \quad (1.20a)$$

Gerçekten, y^{ede} 'yi değerlendirmede kullandığımız toplumsal refah fonksiyonu doğrusal ve toplanabilir bir fonksiyon ise, y^{ede} basitçe yoksulların ortalama geliri olacak ve P_1, P_{ede} ile tam olarak çakışacaktır. Ancak bu özel durumların dışında bu iki tür endeksi genel olarak değerlendirdiğimizde farklı özelliklere sahip olduklarını görürüz. P_a sınıfından endekslerin bir özelliği bunların alt nüfus grupları arasında ayrıştırılabilir olmalarıdır. Nüfusu karşılıklı olarak ayırık ve tüm nüfusu içermek üzere j inci grubun toplam nüfus içindeki payı x_j iken $\sum_{j=1}^m x_j = 1$ olmak üzere m adet alt gruba bölelim. Yine $P_{j,a}$, j inci gruba ait yoksulluk endeksini göstermek üzere

$$P_a = \sum_{j=1}^m x_j P_{j,a} \quad (1.21)$$

biçiminde genel yoksulluk endeksini, ağırlıklar her grubun nüfus payı olmak üzere, alt grupların yoksulluk endekslerinin ağırlıklı bir ortalaması olarak yazabiliriz. Bu haliyle farklı grupları hedefleyen harcama politikalarının analizi gibi uygulamalarda Foster, Greer ve Thorbecke'nin endeksi alt gruplara ayrıştırılmayan Sen'in endeksinden daha kullanışlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUKLA MÜCADELENİN TEORİK ARKA PLANI

Bu bölümde hangi biçimde olursa olsun gelir dağılımına yoksulluğu önlemek ve eşitsizlikleri azaltmak amacıyla müdahalelerde bulunan devletin hangi gerekçelere dayanarak buna yönelik faaliyetlerini rasyonalize ettiğini tartışacağız. Bunun için ilk önce ekonomik adalet kavramı tartışılacak, gelir dağılımının nasıl olması gerektiği konusundaki düşünceler ortaya konarak kısaca değerlendirilecektir. Daha sonra ise gelir dağılımına müdahaleleri açıklamak için geliştirilen daha somut argümanlar ele alınacaktır. Son olarak da yoksulluğu ve eşitsizliği azaltmayı amaçları arasında gören sosyal devletin içeriği kısaca tartışılacaktır.

2.1 Ekonomik Adalete Teorik Yaklaşımlar

Adalet genel olarak kimin neyi neden alacağı sorusunun yanıtıdır. Ekonomik adalette ise sorudaki “ne”yin karşılığı ekonomik mallardır (gelir ve servettir) ve tartışmalar “neden” etrafında dönmektedir. Ekonomik adalet konusundaki tartışmalar hem ekonomik malların insan yaşamındaki ve toplum refahı açısından önemi hem de bu malların bölüşümünün toplumların ahlak yapısını ve temel değerlerini göstermesi nedeniyle önemli ve yoğundur ¹.

Adalet iki biçimde yorumlanabilir: Benzer durumda olanlara benzer biçimde muamele etmek ve herkese hak ettiğini ya da layık olduğunu vermek.

Esasen bölüşüm adaleti veya genel olarak ekonomik adalette iki temel yaklaşım vardır. İlki, belli bir durumun (ekonomik durum, üretim vs.) ortaya çık-

---

¹ Alan Gewirth. “Economic Justice: Concepts and Criteria”, İçinde: K. Kipnis ve D. T. Meyers. *Economic Justice: Private Rights and Public Responsibilities*. New Jersey Rowman&Allanheld Publishers. 1985. ss.7-32.

masına yol açan geçmişe önem verirken; ikincisi, belli bir durumun sonuçlarına önem vererek hükümlerini ortaya koyar.

Gelir dağılımında adalete ilişkin teoriler devletin yeniden dağıtıcı rolünü sorgulamak ve büyük ölçüde de buna haklılık kazandırmak amacını gütmektedirler. Bölüşüm adaletine ilişkin teoriler gelir dağılımının nasıl olması gerektiği noktasında kurallar koymakta veya bu yöndeki kuralların dayanağı olmaktadır².

2.1.1. Doğal Hukuk Felsefesi

Doğal hukuk felsefesine önemli katkılar yapan Hobbes ve Locke'a göre herkesin doğuştan kendi çabasının sonuçlarına sahip çıkmaya hakkı vardır. Burada sorun kimin gerçek üretici olduğu ve üretilen mal ve hizmetlere kimin sahip çıkması gerektiği konusunda keskin ideolojik farklılıklar vardır. geleneksel ekonomistler (liberaller) pastanın (üretim) marjinal verimlilik teorisine göre yani herkesin beceri ve donanımlarına dağıtılmasını önerirler. Ancak bu teoriyi eleştirenler servetin ve yeteneklerin adil dağılmamış olabileceği üzerinde dururlar. Bu görüşün tam karşısında ise değer tek kaynağının emek olduğunu iddia eden Marksist felsefe yer alır. Ancak Marksist ideolojinin nihai hedefi "herkesten kabiliyetine göre alınıp herkese ihtiyacına göre verilmesidir."

2.1.2. Kantçı Adalet

Yoksulların minimum düzeyde de olsa gözetilmesi koşulu ile yaşama hakkının ve özgürlüklerin korunmasını gerektirir. Gelirin eşit dağılımı hedeflenmez. Bu görüşle bağlantılı olarak hayırseverlik ve Pareto optimal dağılım teorileri geliştirilmiştir.

2.1.3. Faydacılık

Gelir dağılımının faydacı teorisinin başlangıcı J. Bentham'a kadar uzanır. Bentham, herkesin kendi mutluluğunun peşinde koştuğunu ancak toplum için

² G. Singh Sahota. "Theories of Personal Income Distribution: A Survey", *Journal of Economic Literature*, Vol. XVI (March 1978). ss. 1-55.

ideal olanın üyelerinin toplam mutluluğunun maksimizasyonu olduğunu belirtmektedir. Bu iki çelişik durumun uzlaştırılması ise devletin müdahalesini gerektirmektedir³. Teori, en büyük çoğunluğun en büyük mutluluğunu hedefler. Bunun sağlanması için gelirler herkes için gelirin marjinal faydası eşitlenecek biçimde dağıtılmasını gerektirir. Herkesin gelirden aynı faydayı (tatmini) elde etmesi, gelirin marjinal faydasının gelir düzeyi arttıkça azalması ve faydanın ölçülebilir ve kişiler arasında karşılaştırılabilir olması halinde toplam faydanın maksimizasyonu tam eşit bir gelir dağılımı ile sağlanabilecektir. Faydacı yaklaşım özellikle varsayımlarının geçerliliği noktasında eleştiriler almıştır. Faydanın ölçülebilirliği ve karşılaştırılabilirliği ciddi biçimde eleştirilmiştir. Ayrıca tatmin kapasitelerinin eşitliği varsayımı da reddedilmektedir. Ancak tüm eleştirilere rağmen sosyal refah analizlerinde faydacı yaklaşımın önermelerine göndermede bulunulmaya devam edilmektedir.

4. Rawlsçu Adalet

Bir felsefeci olan Rawls ekonomi biliminin dışından gelip de ekonomik düşünce üzerinde büyük etkisi olan az sayıda bilim adamından biridir. Rawls, insanların başlangıçta bugün için bilinmeyen ve fakat adil bir düzeni sağlayan bir sosyal sözleşme yapmış oldukları bir durumu tasavvur ediyor. Ancak kimse kendisinin nispi durumunu bilememektedir. Böyle bir bilinmezlik ortamında bireyler rasyonel ve maksimizasyoncu bir davranış içerisinde riskten kaçınmakta ve şu iki temel prensipte uzlaşmaktadırlar:

(1) Herkes başkalarının özgürlükleri ile bağdaşmak koşulu altında en geniş temel özgürlüklere sahip olma hakkına sahiptir.

(2) Toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler şu iki koşula uymalıdır: (a) En aşağı durumdakilere en büyük fayda sağlanmalıdır (maksimin kriteri), (b) İşler ve makamlar fırsat eşitliği de sağlanarak herkese açık tutulmalıdır.

Rawlsizm'i ekonomistler için saygın ve çekici kılan teorisinin ekonomistlerin aşına oldukları kişisel çıkarlar, rasyonellik ve sözleşme gibi kavramlar üze-

³ Brian Barry. "Social Science and Distributive Justice", İçinde: Robert A.Solo ve Charles W. Anderson (Ed). **Value Judgement and Income Distribution**. Praeger Special Studies.1981. ss. 107-137.

rine örgülenmiş olması ve eşitlikçilik ile rasyonellik ve çıkarıcılığı bir ölçüde bağdaştırmış olmasıdır. Bu çekicilik ekonomistlerin bölüşüm adaleti konusunu tekrar ilgi alanlarına almasına yol açmıştır.

Rawls birinci prensibin ikinciye önceliği olduğunu kabul etmekte ve özgürlüğü adaletten daha önemli kabul etmektedir. Halen var olan adaletsizliği ise teorinin varsaydığı başlangıç koşullarının olmamasına, yani herkesin görelî durumunu ve pazarlık gücünü biliyor olmasına bağlamaktadır.

2.1.5. Piyasada Belirlenen Adalet

Hayırseverlik teorisi veya gönüllü özel dağıtım teorisi bireyler arasında fayda bağımlılıklarının varlığına dayanır. Yani bir birey özel olarak yaptığı hayır ile karşı tarafa fayda sağladığı gibi kendisi de belli bir fayda elde etmektedir. Bu teoriye göre özel hayır faaliyetleri yoksulların korunması ve eşitliğin bir dereceye kadar sağlanması için yeterli olacaktır. Gelir dağılımı sorunu Pareto optimalitesi bağlamında ele alınmakta ve aynı zamanda bireysel özgürlüklerin zedelenmediği, piyasa müşevviklerinin zarar görmediği ve devletin zorlaması olmadan sorunun çözülebildiği iddia edilmektedir.

Ancak gelir dağılımını bir sosyal mal olarak ele alan bir yaklaşıma göre özel yardımların bedavacı davranışlar nedeniyle yoksulluk sorununu çözmeye yetmeyeceği vurgulanmaktadır⁴. Bu nedenle sorunun devlet tarafından ele alınması daha etkin bir çözüm sağlayabilecektir.

2.1.6. Erişilebilir Adalet

Kabul edilebilir ve ulaşılabilir eşitlik derecesi faydacılık veya Rawlsizm gibi ideal normların önerdiğinin daha altında olabilir ve zamana ve mekana göre büyüme oranına, mevcut gelir düzeyine, politik ve diğer kurumlara bağlı olarak değişebilir. Eşitsizliğe karşı müdahale arzusu ise başarılı olunması halinde artarken, başarısızlık halinde azalır. Eşitlik konusundaki hedefler her toplumun özgün koşullarına göre değerlendirilmeli ve

⁴ Lester C.Thurow. "The Income Distribution as a Pure Public Good", *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 85 (1971) May, ss. 327-336.

toplumun eşitlik ve eşitsizlik karşısındaki tercihleri göz önüne alınmalıdır. Bu kısıtlar altında katlanılabilir eşitsizlik derecesi ile [gelirin yeniden dağıtımı ile] daha fazla eşitliğin sağlanmasının maliyetleri dengelenmelidir. Eşitsizlik, yoksulluk ve ayrımcılığın azaltılmasında ulaşılabilir politikalar olarak şu öneriler ön plana çıkmaktadır: Tam istihdamın sağlanması, asgari bir geçimlik gelirin garanti edilmesi ve konut, eğitim, sağlık gibi çok temel malların sübvansede edilmesi. Sanayileşmiş ülkeler genel olarak alt gelir gruplarına daha fazla gelir sağlanması ve üst gruptan ise daha fazla gelirin alınması yönünde birbirine yakın hedefler benimsemek eğilimindedirler.

Adil gelir dağılımı ile ilgili teorik yaklaşımları böylece özetledikten sonra; adil gelir dağılımı konusunda bilimsel bir ölçüt olup olmadığı sorusunu tartışalım. Şöyle bir ölçü ortaya atmak mümkündür⁵. Tüketici birimler arasında gelir öyle bir dağılımalıdır ki, bu dağılım sonunda bütün tüketici birimlerin gelirlerinin marjinal faydaları birbirine eşit olsun. Ancak marjinal fayda ölçülemez, dolayısıyla da bu ölçü kullanılamaz. Durum böyle olunca pragmatik hareket etmek zorunluluğu vardır. Kullanılan bu pragmatik ölçü adil gelir dağılımından beklenen faydaların gerçekleştirilmesini mümkün kılan ölçüdür. O zaman, herhangi bir ekonomide gelir dağılımı sosyal barışı sağlıyor, toplumsal refahı artırıyor, herkese fırsat eşitliği sağlıyor veya fırsat eşitsizliklerini azaltıyor ve gelir dağılımındaki eşitsizlikler ekonomik dalgalanmalara sebep olmuyorsa o ekonomideki gelir dağılımını adil kabul etmek gerekir. Hemen ilâve edelim ki, böyle bir gelir dağılımı mutlak anlamda bütün tüketici birimlerin birbirlerine eşit gelir elde ettiği bir gelir dağılımı değildir. Böyle bir gelir dağılımı tüketici birimler arasında tüketim ve refah eşitsizliğini azaltan, sosyal yönden faydalı servet birikimine imkân veren, aşırı servet yığılmalarına engel olan bir gelir dağılımıdır. Bu dağılım uzunca sayılabilecek bir dönem içinde gelir ve servet dağılımı eşitsizliklerini de azaltıyorsa ekonomi tüketici birimler arasında gelir dağılımını arzulanan bir şekilde gerçekleştirmiş demektir.

Hiç şüphesiz, milli gelirin devamlı olarak artırılması kadar; tüketici birimler arasında dağılımı ve bu dağılımın büyük eşitsizlikler göstermemesi de son

⁵ İsmail Türk. **Maliye Politikası**. Ankara. Turhan Kitabevi. 1992. ss. 298-301.

derece önemli bir konudur. Fakat bu eşitsizliklerin ne dereceye kadar giderileceği konusunda ortaya attığımız pragmatik ölçüden başka bir ölçü yoktur. Çünkü, gelir dağılımında eşitsizliklerin giderilmesi, geniş ölçüde iktisat ve maliye politikasını uygulayanların değer yargıları, adı geçen politikaların uygulandığı ülkede yürürlükte olan ekonomik sistem ve bu sistem içinde insanlara uygulanacak teşvik tedbirleriyle ilgili bir konudur.

2.2. Gelir Dağılımı Nasıl Olmalıdır?

Gelir dağılımının nasıl olması gerektiği konusunda hemen herkesin dünya görüşü doğrultusunda farklı bir görüşü vardır. Bunlar mutlak (tam) eşitlikten gelir dağılımının [ve eşitsizliğin] önemli olmadığına kadar çok geniş bir yelpaze oluşturur. Bunların bazıları birbirleriyle uyumlu, bazıları ise diğer tüm görüşleri dışlar bir nitelik gösterirler. Birbirine benzeyen bazı görüşler oldukça farklı bir mantığa, farklı dünya görüşlerine, ideolojilere ve farklı toplum anlayışına dayanabilmektedir. J. Pen gelir dağılımı konusunda 21 farklı görüş tespit etmiştir⁶.

1. Gelir dağılımı önemsizdir, çünkü gelir önemsizdir. Zaten aşırı bir tüketim vardır ve çoğu reklamların etkisiyle oluşmuş, aslında insanların özgürlüğünü çalan bir durumdur. Mülkiyet bir hırsızlıktır ve gelir dağılımı da bunun bir sonucudur. İnsanlar komünlerde yaşamalı, doğallığına dönmeli ve dayanışma içinde gereksinimler karşılanmalıdır. Bu yaklaşım ancak küçük ölçekte ve dışa kapalı cemaatlerde gerçekleştirilebilir.

2. Herkes aynı şeylere sahip olmalıdır. Bu, ancak çok özverili bir toplumda ya da çok büyük zorlama ile gerçekleştirilebilir.

3. Gelirler yalnızca emekten ele edilmelidir. Faiz, kira, kar gibi haksız kazançlar yok edilmelidir. Bu Marksizm'dir. Ancak burada da ücretlerin nasıl dağıtılacağı sorunu devam etmektedir.

4. Eşitsizlik çok fazladır, çünkü zenginler çok zengindir. Zenginlerin serveti yoksulların yoksulluğunun kaynağıdır. Servet dağılımının gelir dağılımından daha büyük bir eşitsizlik gösterdiği doğrudur. Hatta gelir ve servet birbirini besleyen unsurlardır. Ancak yoksulluk tamamen bundan kaynaklanır görüşü

⁶ Jan Pen. *Income Distribution*. Harmondworth. Penguin Books. 1971.

hatalıdır. Bir anda zenginler yeryüzünden silinse yoksulların durumu düzelecek midir? Elbette ki hayır. Hatta belki daha da kötüleşebilecektir, çünkü iş olanakları azalacaktır.

5. Yoksulluğun yaygın olduğu bir ortamda yüksek gelirlerin varlığı ahlaken uygun değildir. Bu görüş pratiğe yansımaya da hemen hemen evrensel kabul görmektedir.

6. Eşitsizlik çoktur çünkü halen büyük işçi kitleleri yeterli refaha kavuşturulamamıştır. Ücretlerin düşük oluşunu eleştiren bu görüş, daha çok sendikalarca savunulmaktadır.

7. Yüksek gelirliler devlet harcamalarının finansmanına daha fazla katılmalıdır. Hemen herkesçe paylaşılan bu düşüncenin pek çok ülkede artan oranlı vergileme gibi çeşitli yöntemlerle uygulanmasına çalışılmaktadır.

8. Kolay kazanılan paralar daha ağır vergilendirilmelidir. Özellikle servetten kaynaklanan gelirlerin daha yüksek oranlarda vergilenmesini savunan ayırma görüşü çeşitli biçimlerde uygulanmaya çalışılsa da bazen aksi yönde işleyebilmekte, servet gelirleri üzerindeki vergi yükü daha düşük tutulabilmektedir.

9. Hukuka ve ahlaka aykırı gelirlere el konulmalıdır. Tekelci karları gibi ahlaken hoş olmayan gelirlerin varlığı doğrudur, tabii ki bunların çok aşırı olması durumunda, el konulması değilse de ağır biçimde vergilenmesi istenebilir. Ayrıca uyuşturucu ve silah kaçakçılığı ya da cebir kullanarak elde edilen gelirlerin saptanabilmesi halinde bunlara devletçe el konulması dürüst ve masum insanların haklı bir talebidir.

10. Gelir dağılımı ve özellikle de ücret ve maaş yapısı insanlarca kabul edilebilir olmalıdır.

11. Ayrımcılık olmamalıdır. Kadınlara ve etnik azınlıklara başkaları ile aynı işleri yaptıklarında daha düşük ücretler verilmesi ahlaken doğru değildir.

12. Herkese ihtiyaçlarına göre gelir sağlanmalıdır. Bu, sonuçları belirsiz bir istektir. İhtiyaçlar nasıl belirlenecektir? İnsanlar daha çok gelirlerine göre ihtiyaçlar geliştirirler.

13. Ailelerin her ihtiyacını karşılaması sağlanmalıdır. Bunun için evlilere daha yüksek ücret ödenmeli, çocuk yardımı gibi olanaklar oluşturulmalıdır.

14. Servet dağılımı daha eşitçil hale getirilmeli, servetin tabana yayılması sağlanmalıdır.

15. Gelirin mesleklere göre dağılımı mesleklerin toplum için taşıdığı öneme paralel olmalı, ayrıca mesleğini başarılı biçimde icra edenler meslektaşlarına göre daha fazla gelirle ödüllendirilmelidir. Esasen bu talep iyi bir iş değerlendirme sistemi kurulmasını istemektedir.

16. Özel çabalar ve özel yetenekler özellikle ödüllendirilmelidir.

17. Devlet gelir dağılımına karışmamalı, nispi durumları değiştirmemelidir.

18. Toprak üzerinden rantlar elde edilmesi önlenmelidir. Toprak mülkiyeti devletin elinde olmalıdır.

19. Ücret - fiyat spirali oluşmasına izin verilmemeli, gelirler verimlilikle paralel artırılmalıdır.

20. Gelir dağılımı ekonomik büyümeyi yavaşlatmamalı, hatta aksine hızlandıracak biçimde düzenlenmelidir.

21. Herkese eşit fırsatlar sağlanmalıdır.

2.3. Gelirin Yeniden Dağıtılmasını Haklı Kılan Nedenler

Aslında yukarıda ekonomik adalet ve gelir dağılımının nasıl olması gerektiği konusunda aktardığımız görüşler, bir noktada gelirin [ve servetin] yeniden dağılımı konusundaki değer yargılarını yansıtmaktadır. Hemen herkes alt gelir gruplarının yani yoksulların minimum yeterlilikte bir yaşam düzeyini sürdürecektir ekonomik kaynaklara sahip kılınması noktasında görüş birliği içinde gibidir. Ancak bunun sınırı ve amaca ulaşmak için kullanılacak araçlar konusunda anlaşmazlıklar vardır. Bu anlaşmazlığın temelinde ise yeniden dağıtımın etkileri ve kullanılan araçların etkinlikleri konusunda farklı kanaatlere sahip olunması vardır.

19. yüzyıla gelinceye kadar Batı ülkelerinde toplam vergi yükünün bugüne oranla çok düşük düzeyde olmasına ve zenginden fakire doğru artan oranlı bir biçimde dağılmasına rağmen, daha bir asır önce toplumsal adalet ile vergi adaleti arasındaki sıkı ilişkilere dikkat çeken A. Wagner'den bu yana gelişerek, çağımızda siyasal bir güç haline gelmiş olan sosyalizmin

çeşitli türevleri, dolayısıyla müdahaleci devlet akımları ve vergi adaleti ilkeri; vergi sistemlerinin oluşturduğu tersine ortan oranlı etkilerin giderilmesinden başka, gelir dağılımındaki dengesizlikleri azaltmayı da vergi politikasının temel bir amacı haline getirmiştir⁷.

Başlangıçta siyasal, ahlakı ve sosyal nedenlerle gerekçelendirilen bu amaç, daha sonra neoklasik iktisatçıların geliştirdiği marjinal fayda teorisi veya fedakarlık teorileri ile birlikte iktisadi esaslara dayandırılmıştır. Bilindiği gibi bu teorilere göre, gelir arttıkça gelirin marjinal faydası gittikçe azalan bir seyir takip ettiği için, toplum üyelerinin ulusal gelirden sağladıkları faydalar toplamının yani toplum refahının en yüksek düzeyine erişmesi, ancak gelir dağılımında mutlak eşitliğin gerçekleştirilmesine bağlıdır. Bu nedenle, devletin, yüksek gelir gruplarından düşük gelir grupları lehine gelir transferleri yaparak yeniden gelir dağıtıcı bir vergi politikası izlemesi, toplumsal fayda ve refahı olumlu yönde etkiler. Fakat refahın ölçülmesi konusunda şimdiye kadar yapılmış bütün çabaların başarısızlıkla sonuçlanması nedeniyle, yeniden dağıtım politikasının kişilerin çeşitli mal ve eşyalardan duyduğu fayda ve hazlara dayanarak bilimsel bir biçimde gerekçelendirilmesi mümkün değildir. Yapılacak bir anket yardımıyla politikacılar ile seçmenlerin, fayda eğrileri hakkındaki düşüncelerinin bu yönde olduğunun kanıtlanması bile, gelir eşitsizliklerinin giderilmesine ilişkin siyasal istek ve gerekçeleri somut hale getirmekten ileriye gidemez.

Gelir dağılımının değiştirilmesi yoluyla iktisadi bakımdan arzulanmayan düşük bir tüketim ya da yüksek bir tasarruf oranı üzerinde etki yapılabileceği şeklindeki konjonktür politikasına ilişkin gerekçenin adil bir gelir dağılımına yönelen talep açısından taşıdığı önem, yeniden dağılımın yukarıda değinilen gerekçelerine kıyasla, daha küçüktür. Söz konusu bu tezin temelinde yatan düşünce, tam istihdam amacının çok yüksek düzeydeki bir tasarruf fazlası ile tehlikeye sokulabileceğidir. Gelir arttıkça büyüyen tasarruf eğilimi, özel tüketimin konjonktür politikası açısından arzulanmayan bir biçimde gerilemesine ve böylece ekonomik istikrarı bozan deflasyonist eğilimlere yol açar. Bu nedenle, J. M. Keynes ekonominin bunalım dönemlerinde tam istihdamı sağlayabilmek için

⁷ Salih Turhan. **Vergi Teorisi ve Politikası**. İstanbul. Der Yay. 1987. ss.227-275.

tüketim eğilimi yüksek olan düşük gelirli sosyal sınıfların lehine gelirin yeniden dağıtılmasını önermişti. Konjonktür politikasına ilişkin bu argümanın tartışmaya değer bazı yönleri vardır; örneğin, bir ekonomide toplam tasarruf oranının artması, uzun dönemde büyüme politikası açısından faydalı olabilir. Bunalım dönemlerinde yeniden dağıtım ve konjonktür politikası ile ilgili amaçların aynı zamanda izlenebileceğini söylemek mümkündür. Buna karşılık, ekonomide görülen aşırı genişleme eğilimlerine karşı koymanın zorunlu olduğu dönemlerde, dağıtım amacı ile konjonktürel amaç arasında ciddi çatışmalar ortaya çıkabilir; çünkü konjonktür politikası açısından tüketimi kısıtlama arzusu, düşük gelirli sosyal tabakaların daha fazla yükümlü kılınmasını gerektirir.

Yeniden dağıtıcı bir vergi politikası, konjonktür politikasının yanısıra büyüme politikasına ilişkin düşüncelerle de savunulabilir. Örneğin, bir ekonominin iktisadi gelişmesi bakımından beşeri sermayenin taşıdığı öneme büyüme teorisinde gitgide daha fazla ağırlık verilmektedir. Bu konuda ileri sürülen teze göre, halkın eğitim seviyesi ile sağlık durumunda somut ifadesini bulan beşeri sermaye stokunda meydana gelecek artış, özellikle düşük gelirli sosyal tabakalara mensup kişilerin söz konusu artıştan yararlanmaları halinde verimliliği büyük ölçüde yükseltir. F. K. Rolph, bu konuda Pareto optimumu ile ilgili dağıtım kuralını ortaya atmaktadır. Söz konusu bu kurala göre, hiç kimsenin verimliliğini azaltmadan belirli sosyal grupların verimliliği artırılabilirdiği sürece, yeniden dağıtımı tasvip etmek mümkündür.

2.4. Sosyal Devlet

Sosyal devlet veya sosyal refah devleti esasen refah haklarının tanındığı devletin adıdır. Sosyal devlet kavramının ayrıntılarına inmeden önce refah hakları ile neyin kastedildiği daha açık biçimde ortaya konulmalıdır.

H. J. McCloskey, refah haklarını başkalarından bazı malların sağlanması yönünde talep hakkı doğuran pozitif bir hak olarak tanımlar. Ancak hangi malların refah hakları kapsamına girdiğini belirtmez. M. Golding de refah haklarını genel haklar içerisinde bir yere "oturturken bunların özerklik ve belli eylemlere girişebilme gibi özgürlük haklarından ayrı olarak yaşam

için gerekli malların talep edilmesini sağlayan haklar olarak tanımlar. R. Peffer yukarıdaki tanımlarda boş bırakılan noktayı ortaya koyarak, refah haklarının insan organizması olarak gereksinim duyulan temel mallara yönelik talep hakkı doğurduğunu açıkça belirtir ⁸.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi daha önceki benzerlerinden farklı olarak insan hakları listesine ekonomik hakları da dahil etmiştir. Bu yüzyılda, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra insanların fizyolojik gereksinimlerinin karşılanması hakkına sahip oldukları düşüncesi hemen her kesimde yaygın kabul görmüştür.

Refah hakları özünde yeterli bir asgari yaşam standardına sahip olma hakkıdır. Bu standart, fizyolojik gereksinimler yanında sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerden yararlanmayı da içerecek biçimde tanımlanır. Ayrıca özürsüzlük ve yaşlılıkta ekonomik destek, işsizliğe karşı korunma gibi haklar da refah haklarına dahildir. Ancak tüm bu haklar arasında üzerinde en kolay uzlaşmaya varılan hak yeterli beslenme hakkıdır ⁹.

Sosyal devlet, vatandaşların sosyal durumlarıyla, refahlarıyla ilgilenen, onlara asgari bir yaşama düzeyi sağlamayı ödev bilen devlet olarak tanımlanır ¹⁰. Sosyal devlet, devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla, sosyal ve ekonomik hayata aktif şekilde müdahalesini meşru ve gerekli gören bir devlet anlayışıdır ¹¹. H. Erkan'ın sosyal devlet konusundaki değerlendirmesi ise şöyledir ¹²:

Bir piyasa ekonomisinde sosyal devlet anlayışı çalışmaya ve ihtiyaca göre dağıtım ilkelerini bağdaştırma çabasının sonucudur ve sosyal adalet amacı uygulamada gelir ve servetin adil dağılımı amacıyla özdeşleşmektedir. Ancak bu amacın kesin sınırları ile tanımlanması olanaksızdır. Bu ne-

⁸ Carl Wellman. "Welfare Rights", İçinde: K. Kipnis ve D. T. Meyers (Ed). **Economic Justice: Private Rights and Public Responsibilities**. New Jersey. Rowman&Allanheld Publishers. 1985. ss.229-246.

⁹ James W. Nickel. "The Feasibility of Welfare Rights in Less-Developed Countries", İçinde: K. Kipnis ve D. T. Meyers (Ed). A.g.e. ss. 217-225.

¹⁰ Mümtaz Soysal. **100 Soruda Anayasanın Anlamı**. İstanbul. Gerçek Yayınevi. 1993. ss. 149-157.

¹¹ Ergun Özbudun. **Türk Anayasa Hukuku**. Ankara. Yetkin Yayınları. 1995. ss. 98-114.

¹² Hüsnü Erkan. **Sosyal Piyasa Ekonomisinde Uygulanan Politikalar**. İzmir. Konrad Adenauer Vakfı Yay. 1992. ss. 28-32.

denle adalet amacı pragmatik bir yaklaşımla, toplumdaki gelir farklılıklarının azaltılması olarak yorumlanmaktadır.

Ekonomik büyümenin sosyal politika önlemleri ile desteklenmesi durumunda sosyal ilerleme sağlanabilmektedir. Diğer bir deyişle ekonomik gelişmeden [toplumdaki] sosyal farklılıkların azaltılması ve sınıflar arası gerginliğin azaltılması amacıyla yararlanılmalıdır.

Batı toplumlarının 19. Yüzyıl içindeki değişimi, devlet kontrolünden uzak biçimde kendi kanunlarına göre işlemeye terk edilen piyasa ekonomisinin, sanayileşmeyi büyük ölçüde gerçekleştirdiği, fakat ağır sosyal sorunlar yarattığı, gelir ve servet eşitsizliklerini artırdığı, sınıf çatışmalarını yoğunlaştırdığı gerçeğini ortaya koymuştur. Bu durum karşısında batı toplumları, klasik jandarma devlet anlayışını terk ederek gerekli sosyal tedbirleri almaya başlamışlardır. Bu anlamda sosyal devlet, devletin sosyal ve ekonomik hayata müdahale ederek sınıf çatışmalarını yumuşatarak milli bütünleşmeyi sağlamaya çalıştığı bir devlet anlayışını yansıtmaktadır. Bu tanımlama batıda "refah devleti" olarak adlandırılan devlet anlayışından pek farklı değildir. Nitekim batıda refah devleti kavramı, ekonomi serbest rekabete dayansa da sosyal güvenlik yasaları sosyal sigortalar ve başka önlemler yoluyla vatandaşlarına asgari bir yaşama düzeyini sağlayan devletler için kullanılmaktadır. Ancak ülkemiz uygulamasıyla batının refah devleti arasındaki fark, bu kavramın gelişmiş ülkelerde ekonomik gelişmenin tamamlanmasından ve milli gelirin oldukça yüksek düzeylere çıkarılmasından sonra olmuştur. Dolayısıyla bu ülkelerde yapılan zaten çoğalmış olan geliri daha adil paylaşmaktan ibarettir. Oysa Türkiye gibi gelişmesini tamamlayamamış ülkelerin davası "sosyal adalet içinde hızlı kalkınma"dır ve elbette az gelişmiş bir ülkenin koşulları altında sosyal devlet uygulaması batıdaki refah devleti ile aynı biçimde olamaz. Bizde milli gelir artırılırken bireylerin ezilmesinin önlenmesi temel amaçtır.

Sosyal devlet kavramı hem 1961 hem de 1982 Anayasalarında yer almaktadır. 1982 Anayasası'nın 2. Maddesinde cumhuriyetin nitelikleri arasında "sosyal bir hukuk devleti" kavramına yer verilmektedir.

Anayasamızın Temel Hak ve Ödevler başlıklı ikinci kısmının Üçüncü bölümünde Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler düzenlenmiştir. Burada sosyal devlet kavramına uygun olarak tanınan haklar ve bu bağlamda yüklenen ödevler şu şekilde sıralanmıştır: Herkesin eğitim ve öğretim hakkı vardır (md. 42); Topraksız çiftçilere toprak sağlanması (md. 44); Tarım çalışanlarının korunması (md. 45); Uygun şartlarda çalışma hakkı (md 49 ve 50); Sendika Hakkı (md. 51-54); Adil ücret hakkı (md. 55); Sağlık hakkı (md. 56); Konut hakkı (md. 57); Sosyal güvenlik ve yardım hakkı (md. 60-61).

Anayasamızda sosyal devletin niteliği olarak yer verilen hükümlere bakarak sosyal devletin şu öğelerini belirleyebiliyoruz: Devlet milli geliri artırıcı önlemleri alır ve adaletli dağılımını sağlar; özgürlüklerin gerçekleştirilmesi için maddi olanakları sağlar; Bireyleri sosyal güvenliğe kavuşturur.

Ancak 65. maddede bu hakların karşılığı olan görevlerin ekonomik istikrarı gözeterek ve mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde devletçe yerine getirileceği vurgulanmaktadır. Sosyal, bu hükmün yukarıda sıralanan hakların değerini pratikte sifıra indirgeyen bir hüküm olarak değerlendirilmemesi gerektiğini söylemektedir. Devletin bu görevlerinden kaçması söz konusu olamaz, ancak bunların yerine getirilme derecesi üzerinde bir kısıt getirilmiştir. Elbette bu hüküm gereğince ekonomik gelişmeye paralel olarak bu görevlerin gerçekleştirme derecesi de artmalıdır.

Sosyal devlet sosyalist devletten farklı bir kavramdır ¹³. Sosyalist devlette üretim araçlarının mülkiyeti devletin, egemenlik ise işçi sınıfının elindedir. Oysa sosyal devlet, hem kapitalist, hem de sosyalist ülkelerde uygulanabilen bir devlet anlayışıdır.

¹³ Şeref Gözübüyük. *Anayasa Hukuku*. Ankara. Turhan Kitabevi. 1995. ss. 142-144

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİRİN YENİDEN DAĞILIMININ KLASİK ARAÇLARI VE NEGATİF GELİR VERGİSİ

Günümüzün devletleri, ardındaki sosyal, politik ve ekonomik nedenler ne olursa olsun bilinçli olarak gelir dağılımını etkilemeyi ve yoksulluğu azaltmayı amaçları arasına almıştır.

Bir salgın hastalığa karşı mücadelenin en etkin yolu topyekün mücadeledir. Yoksulluk da böyledir. Bir ekonomik sorunu çözerken başkalarına yol açılmamalı veya yol açılan sorunlar asgari düzeyde tutulmalıdır. Bunun için de bir sorunun analizinde tüm ekonomi üzerinde durulmalıdır. Bu bağlamda yoksulluk sorununa karşı şu önlemlerin topluca değerlendirilmesi önerilmektedir¹:

1. İşgücü piyasası daha etkin çalıştırılmalıdır. Yalnız daha çok iş değil, daha iyi, daha uzun süre çalışılan ve daha yüksek ücretler işgücü piyasasının sağlıklı işlediğini gösterir. Genellikle toplumun yoksulluk içindeki kesimleri işsizliğin en yoğun olduğu kesimlerdir. Bu, beceri ve deneyim azlığı kadar, ekonominin iş alanlarını daraltan yapısal ve konjonktürel sorunlarıyla da ilgilidir. Genel olarak işsizliğin azaltılması yoksul grupları da bu durumdan bir an önce kurtulmalarında en önemli faktör olacaktır. İstihdamın sektörel dağılımı dengeli biçimde düzenlenmeli, yoksulluğun yaygın olduğu tarım sektöründe çalışan nüfus planlı biçimde azaltılmalıdır. İşlerin kalitesi genellikle abartılmaktadır. Çoğu işveren işin gereği olmasa da diplomaya, iş deneyimine ve kişilerin geçmişine fazlasıyla önem vermektedirler. Bu da yoksulların iş bulma şansını iyice azaltmaktadır. Ekonominin faaliyet hacmi ve emek talebi sürekli yüksek

---

¹ James Tobin. "On Improving the Economic Status of the Negro", İçinde: Edward C. Budd (Ed.) *Inequality and Poverty*. New York. W.W. Norton & Company Inc. 1967. ss.194-213.

tutulmaya çalışılmalıdır. Esasen enflasyon ve işsizlik arasındaki ters yönlü ilişki abartılı bir düşüncedir ².

2. Yoksulların kazanç kapasiteleri artırılmalıdır. Bunun yolu da hem okulda hem de meslekte eğitim olanaklarının artırılmasıdır. Ayrıca sağlık koşullarının düzeltilmesi de önemlidir.

3. Kazanma kapasitesinin olmadığı durumlarda minimum bir yaşama standardı sağlanmalıdır. Bunun için kamu maliyesinin araçları kullanılmaktadır. Kazanma kapasitesindeki eşitsizliklerin azaltılması temel çözüm olmakla birlikte, diğer geçici önlemlerin gerekliliği de inkar edilemez ³. Ancak bu geçici önlemlerin bazıları yararsız iken bazıları zararlı ve hatta verimliliği azaltıcı olabilmektedir. Örneğin ücretleri artırmaya yönelik asgari ücret gibi düzenlemeler, sendikal baskı gibi yöntemler daha çok işsizliği artırıcı etkiler yapabilmektedir. Bu noktada kamu maliyesi aracılığı ile yapılan yardımlar daha akılcı görünmektedir. Ancak bunların da yararlanıcıları işgücünden ayırma yönünde teşvik etmesi, hatta zorlaması gibi durumlar söz konusu olabilmektedir.

Gelir dağılımının değiştirilmesi iki şekilde mümkündür⁴. a) Milli gelirin haneler arasındaki dağılımını belirleyen asli öğeleri değiştirerek, b) Milli geliri kamu gelirleri ve harcamaları yoluyla yeniden dağıtarak.

Birinci yöntemde birincil gelir dağılımını belirleyen asli öğeler, yani maddi ve beşeri servetin dağılımı ile faktör fiyatları değiştirilmektedir, ki bu durumda ekonomide kendiliğinden meydana gelen gelir dağılımı da değişir. İkinci yöntemde ise, gelir dağılımını belirleyen asli öğelere dokunulmaz ve piyasada oluşan gelir dağılımı başta kamu maliyesi araçları olmak üzere bir kısım araçlarla değiştirilmeye çalışılır. Kamu maliyesi sistemi kamu gelirleri ve giderleri ile bizzat yeniden dağıtım aracı olması yanında kullanılan mali araçlara da yeniden dağıtım fonksiyonu verilebilir. Artan oranlı gelir ve harcama vergileri ile gelir ve harcama vergilerinde ayırma kuramının uygulanması, kamu harcamalarında reel harcamalardan daha çok

² Türkiye'de enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkiyi neredeyse hiç gözleyememekteyiz. İşsizliğin düştüğü yıllarda enflasyon artmış, veya aksi gözlenmiştir.

³ Bu geçicilik ancak söz konusu uygulamadan yararlananlar içindir. Yoksa her zaman için devletin bu türden yardımlarına muhtaç olan insanlar bulunacaktır. Dolayısıyla devletin yoksullara yapması gereken yardımlar bir süreklilik taşımaktadır.

⁴ İsmail Türk. **Maliye Politikası**. Ankara. Turhan Kitabevi. 1992. ss. 301-318.

yoksul kesimlerin gelirlerini artıran transfer harcamalarına önem verme, böyle bir fonksiyonun yerine getirilmesini mümkün kılar.

Gelir dağılımının gerçekten değiştirilmesi istendiği vakit, bunun belki en kestirme yolu, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin asli sebeplerini ortadan kaldırmaktır. Bununla birlikte, uygulamada devletler gelir dağılımını genellikle yeniden dağıtıma dayanarak değiştirmektedirler. Bunun nedeni, bu yöntemin alışılmış ve uyandırdığı tepkilerin az ve zayıf olmasıdır.

3.1. Gelirin Yeniden Dağılımının Klasik Araçları

3.1.1. Vergileme ve Gelir Dağılımı

Vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkileri incelenirken artan oranlı, azalan oranlı ve sabit oranlı vergi kavramları kullanılmaktadır. Yükümlülerin. ödedikleri verginin gelirlerine oranı gelir arttıkça artmakta ise, söz konusu olan vergi artan oranlıdır Buna karşın gelir arttıkça ödenen verginin gelire oranı azalıyorsa vergi azalan oranlıdır. Ödenen verginin gelire oranı değişmiyorsa vergi sabit oranlıdır.

Artan oranlılık, azalan oranlılık ve sabit oranlılık tek bir vergi türü için olduğu kadar, vergi sisteminin bütünü için de söz konusu olabilir. Bir vergi sistemi, farklı grupların gelirlerinden farklı oranlarda vergi alır ve bu. oran az gelirli gruplardan yüksek gelirlere doğru çıktıkça yükselirse vergi sistemi artan oranlı, azalırsa azalan oranlıdır.

Gelirin yeniden dağılımının incelenmesinde anahtar vergilerin yansımalarıdır. Yansıma terimi vergilerin bir daha aktarmanın olanaksız olduğu bir tarzda nihai yüklenici üzerinde yerleşmesini ifade eder. Yansıma konusunda dolaylı vergilerin kolayca yansıtılabildiği, dolaysız vergilerin ise daha güç ve ancak kısmen yansıtılabildiği söylenir⁵. Buna neden ise dolaylı vergilerin piyasadaki mübadele işlemleri ile iç içe olması, buna karşılık dolaysız vergilerde ise vergi konusunun piyasa işlemlerinden uzak ve şahıslara yakın olmasıdır.

Bir piyasa ekonomisinde verginin yansımaları arz ve talep mekanizması aracılığı ile olur. Yani vergiler malların ve üretken kaynakların piyasa fiyatlarını

⁵ Aykut Herekman. **Kamu Maliyesi Cilt 2**. Eskişehir. 1989. s. 171.

değiştirerek vergi yükünün aktarılmasını olanaklı kılar. Vergiler ileri ve geri yansıtılabilir. Vergi yükü tamamen veya kısmen mal fiyatlarını artırarak başkalarına devrediliyorsa buna ileri yansıma, faktör fiyatlarını düşürerek aktarılıyorsa geriye yansıma gerçekleşir. İlk durumda vergi yükü tüketicilere aktarılırken ikincisinde üretim faktörü sahiplerine aktarılmaktadır.

Bir verginin ne ölçüde yansıtılabileceği çeşitli etkenlere bağlıdır. Muhtemelen bunların içinde en önemlisi vergilerin esnekliğidir. Bir mala yönelik talebin esnekliği azaldıkça yansıtılma oranı artar. Malın arz esnekliği azaldıkça ise yansıtma olanakları daralır. Bir ikinci etken piyasadaki rekabetin derecesidir. Piyasada fiyatları kontrol etme olanağı arttıkça (endüstrideki yoğunlaşma derecesi arttıkça veya endüstri rekabetten uzaklaştıkça) bir firmanın vergileri aktarması kolaylaşır. Son olarak verginin tabanı genişledikçe yani daha fazla sayıda mal ve hizmet vergiye tabi tutuldukça yansıtma imkanı artar. Bu durumda tüketicilerin harcamalarını vergilenmeyen alanlara kaydırmaları güçleşir. Örneğin katma değer vergisi bu türden bir vergidir.

Devletin gelir dağılımını değiştirmek için vergileri kullanması, üst gelir ve servet gruplarının gelir ve servetlerini alt gruplara göre daha fazla tırpanlayarak bir ölçüde eşitsizliği azaltmak biçiminde ortaya çıkar. Tüm vergi sistemi aynı amaca yönelik olarak tasarlanabilir. Ancak bu yolda en çok kullanılan ve etkinliği iddia edilen vergiler derecelendirilmiş gelir ve veraset vergileridir⁶. Acaba bunlar bu amacı gerçekleştirmede ne ölçüde başarılı araçlardır?

Artan oranlı gelir vergisi gelir dağılımını iki yoldan etkilemesi beklenir⁷:

(1) Vergi doğrudan bireylerin harcanabilir gelirini azaltır. Ancak bu, gelirin daha eşitçil biçimde yeniden dağılımına yol açar, üst gelir gruplarının gelirdeki payları düşerken alt gelir gruplarının payları artar. Çünkü gelir büyüdükçe ortalama (efektif) vergi oranı yükselir, yani üst gelir gruplarında vergi yükü daha büyüktür.

(2) Piyasalarda kararları yönlendiren özendiriciler (incentives) üzerinde dolaylı bir etki doğurur. İnsanların çalışma arzuları artan oranlılığa bağlı olarak

⁶ Milton Friedman. **Capitalism and Freedom**. Chicago. University of Chicago Press. 1962. ss.172-176

⁷ Martin Schnitzer. **Income Distribution**. New York. Praeger Publishers. 1975.

azalır [veya en azından azalması beklenir]. Bunun yanında tasarruf ve yatırım yapma eğilimi zarar görebilir. Ayrıca yüksek marjinal vergi oranları riski yüksek girişimlerin yapılmasını önleyici etki yapar.

Lerman ve Yitzhaki, bunların gelir farklarını daraltmakta çok az etkili oldukları, üstelik gelir grupları arasında tesadüfi eşitsizliklere yol açtığı ve eşitliği artırmak mı yoksa azaltmak mı amacına hizmet ettiklerinin anlaşılması mümkün olmadığı biçiminde bir bulguyu ortaya koymaktadırlar.⁸

Kağıt üzerinde vergi oranları hem yüksektir hem de ağır biçimde dercelenmiştir. Ancak etkileri iki nedenle yok olmaktadır⁹ : Birincisi, vergi öncesi gelir dağılımını daha eşitsizleştirmesidir. Bu, vergilerin olağan yansıma etkisidir. Yüksek vergilenen alanlara girişi azaltan bu uygulama, bu faaliyetlerin getirisini yükseltmektedir. İkincisi, yüksek oranlı vergiler yasal veya yasadışı yollardan ödenecek vergilerin azaltılması yönünde yükümlülere uyarmaktadır. Yasalarda yer alan amortisman uygulamaları, kamu borç senetlerinin faizlerinin vergi dışı bırakılması, zararların mahsubu gibi sermaye kazançları lehine düzenlemeler ve her türlü istisna ve muafiyetlerden oluşan delikler vergiden kaçınmayı kolaylaştırmaktadır¹⁰. Bunların etkisiyle fiili vergi oranları nominal oranların çok altına düşmektedir. Belki daha da önemlisi, vergilerin yansıması bunların sayesinde eşitsiz ve tesadüfi bir hale gelmektedir. Aynı gelir düzeyinde insanlar gelirlerinin kaynağı ve vergiden kaçınma hatta vergi kaçırma olanaklarına bağlı olarak çok farklı vergiler ödemektedirler. Şayet cari oranlar¹¹ etkin biçimde uygulanmaya kalkışılırsa, özendiriciler üzerindeki etkiler toplumun verimliliğinde ciddi düşümlere yol açacaktır. Bu nedenle vergiden kaçınmanın varlığı ekonomik refah açısından gereklidir bile diyebiliriz. Eğer bu doğru

⁸ Robert I Lerman ve Shlomo Yitzhaki. "Changing Ranks and the Inequality Impacts of Taxes and Transfers", *National Tax Journal*. Vol. XLVIII, No. 1.

⁹ Friedman. a.g.e. 172-176.

¹⁰ Türk Gelir ve Kurumlar Vergisi sistemlerinde şu istisna ve muafiyetler ile vergi kaybına yol açan müesseseler yer almaktadır: Esnaf muafılığı, yatırım indirimi istisnası, eğitim, öğretim ve sağlık hizmetleri istisnası, menkul kıymet gelirleri istisnası, küçük çiftçi muafılığı, ihracat gelirleri istisnası, finansman fonu istisnası, zararların mahsubu, götürü usulde vergileme vs. Benzer biçimde veraset ve intikal vergisinde de istisnalar vardır. Bkz. Doğan Şenyüz. *Türk Vergi Sistemi*. Bursa. Ezgi Kitabevi. 1996.

¹¹ Örneğin ülkemizde gelir vergisinde en düşük oran %25 olup, gelirle birlikte bu oran %55'e kadar çıkmaktadır. Bkz. Ziyaeddin Bildirici. *Türk Vergi Sistemi*. Eskişehir. Anadolu Üni. 1995. s. 146.

ise, bu kazanç kaynaklarda büyük bir israf ve yaygın bir adaletsizlik pahasına elde ediliyor demektir. Çok daha düşük vergi oranları ve mümkün olduğunca kapsamlı bir vergi tabanı, tüm kaynaklardan sağlanan gelirlerin eşit vergilenmesi, ortalama yansıma açısından daha artan oranlı, daha adil ve daha az kaynak israf edici olacaktır.

Kişisel gelir vergisinin eşitsizliği azaltmak amacıyla kullanımının etkinliği konusunda, bunu savunanlar dahi şüphelidir. Etkinliğin sınırlılığı ve belirsizliği hemen herkesçe seslendirilmektedir. Buna dayanarak üst gelir dilimlerine uygulanan oranların epeyce aşağı çekilmesi ve tabanın genişletilmesi gerektiği ileri sürülebilir.

Derecelenmiş vergi yapısının gelir ve servet eşitsizliğini azaltıcı etkisini küçülten bir faktör de bu vergilerin az veya çok servet edinmeyi değil servet sahibi bulunmayı vergilemesidir. Bunlar mevcut servetin gelirini kullanmayı sınırlandırırken servetin birikimini daha da şiddetle teşvik etmektedir. Servet yerine servetin gelirinin vergilenmesi serveti değil tüketim düzeyini azaltmakta ve servete ilaveler yapılmasını uyarmaktadır. Ayrıca vergi önlemleri riskten kaçınmayı özendirerek mevcut servetin daha istikrarlı biçimlerde tutulmasını sağlamakta, bu da mevcut servet birikiminin azalmasını veya şahıslar arasında el değiştirmesini önlemektedir. Öte yandan yeni birikimler büyük bir oranı tasarruf edilen ve riskli faaliyetlere yatırılıp yüksek getiriler sağlayan büyük gelirler yoluyla olmaktadır. Şayet gelir vergisi etkili olsa idi bu yolu kapatırdı. Oysa varolan servet sahipleri yenilerinin rekabetinden vergiler yoluyla korunmaktadır diye düşünülebilir.

Gelir vergilerinin gelirin yeniden dağılımına olan etkilerini belirleyen diğer faktörler de şunlardır: Medeni durum, konut edinmek için yapılan harcamaların vergi matrahından indirilmesine izin verilmesi, ülke ekonomisinin büyüme oranı vs. Çoğu ülkelerde uygulanmakta olan gelir vergisi sistemleri evli kişileri bekarlara üstün tutmaktadır. Çocuk sayısı fazla ve bağımlıları bulunan aileler lehine ve çocuksuz aileler ve bekarlar aleyhine gelir yeniden dağıtılmaktadır.

Gelir vergisinin artan oranlılığı diğer vergilere de bağlıdır. Satış ve harcama vergileri gibi dolaylı vergiler vergi sistemine azalan oranlılığı sokabilir. Azalan oranlılık vergi matrahı artarken vergi oranının azalmasıdır. Bazı vergiler normal olarak

sabit oranlıdır, örneğin satış vergileri (katma değer vergileri) böyledir. Ancak bunların matrahını gelir olarak alırsak bunlar da azalan oranlı bir nitelik gösterirler. Yüksek gelir gruplarına hitap eden mallar üzerinde vergi oranlarını yüksek tutarak bir ölçüde artan oranlılığa ulaşmak olası ise de dolaylı vergilerin azalan oranlı yapısının gelir vergisinin artan oranlılığını yumuşattığını söyleyebiliriz.

Gelirin yeniden dağılımını etkileyen bir vergi grubu da servet vergileridir. Emlak ve veraset vergileri servet vergileri grubuna girer. Servet transferlerinin vergilendirilmesi devlete piyasa özendiricilerini fazlaca çarpıtmadan daha büyük fırsat eşitliğini sağlamak için bir araç sunar. Refah devletinin önemli bir amacı da servetin az sayıda ailenin elinde yoğunlaşmasını önlemek ve servetin tabana yayılmasını sağlamaktır. Servetin yoğunlaşması kuşaktan kuşağa kendini besleyerek süregiden bir olgudur. Ancak emlak ve veraset vergilerinde özellikle gayrimenkullerin değer tespitlerinin gerçekçi olmaması nedeniyle bunların etkinliği çok düşmektedir. Ayrıca veraset vergilerinde istisna ve muafiyetler de bu vergilerin servet eşitsizliklerini azaltmadaki başarısını azaltmaktadır.

Vergilerle ilgili olarak üzerinde durmak istediğimiz son bir nokta kayıtdışı ekonominin etkisidir. Her ne kadar konu üzerinde yukarıdaki değerlendirmemizde vergi kaybına yol açan müesseselerden bahsederken üstü kapalı olarak durmuşsak da sorun, özellikle ülkemiz koşullarında ayrıca değerlendirilmeyi hak etmektedir. Pek çeşitli biçimlerde tanımlanabilmesine karşın, bizim açımızdan geçerlilik taşıyan tanım, kayıtdışı ekonominin yasal olmayan yollardan vergi dışında çalışan ekonomi olduğudur. Kayıtdışı ekonomi, devletin vergi gelirlerini azaltmanın yanında haksız rekabete yol açmakta ve vergide adaleti büsbütün bozarak gelir dağılımını da etkilemektedir. Ancak bu etkinin yönü dikkatlice değerlendirilmeli, kayıtdışında faaliyet gösteren ekonomik birimlerin gelir düzeyleri açısından dağılımı bilinmelidir.

3.1.2. Kamu Borçları ve Gelir Dağılımı

Borç bir kez ortaya çıktıktan sonra, borçlanmanın amacı ne olursa olsun gelir dağılımı üzerinde çeşitli etkiler yaratacaktır. Devlet borçlarının gelir dağılımı üzerinde yarattığı etkiler, genellikle faiz ödemelerinde ve anapara geri ödemeleri sıra-

sında ortaya çıkmaktadır. Borçlanmanın gelir dağılımı üzerindeki etkisi; devlet borçlanma belgelerini alan kesimlere, devlet borçlanma belgelerinin faiz oranlarına, ülkede uygulanan vergi yasalarındaki vergi oranları ile muafiyet ve istisnalarına, ekonominin enflasyonist veya deflasyonist süreç içinde bulunmasına, devlet borçlanma belgelerine faiz dışında sağlanan ayrıcalıklara göre değişebilmektedir¹².

Borç faizleri ve anaparası, sonuç itibarıyla vergi gelirleriyle karşılanacaktır. Devlet borçlanmasının gelecekte alınacak vergilerin, bugünden alınması olarak tanımlanmasının nedeni de budur. Bir başka söyleyişle, devlet borçları, vergi yükümlüleri tarafından ödenecektir. Vergiyi ödeyenlerle, devlete borç verenlerin aynı kişi veya kuruluş olması durumunda herhangi bir yük veya gelir dağılımının değişmesinden söz etmek mümkün değildir. Tersine durumda ise, yani devlet borçlanma belgelerini alanlar ile vergi ödeyenler aynı kişiler değil ise, bu kez ortaya bir gelir dağılımı sorunu çıkar.

Vergi, toplumda çok değişik katmanları kapsamına alır. Bir başka deyişle, vergi konusu geniş bir kitleyi ilgilendirir. Oysa borçlanma, elinde atıl kaynağı ya da birikimi olan daha dar bir kitleyi ilgilendirir. Bu dar kitlenin, gelir ve servet düzeyi yüksektir. Borç anapara ve faizlerini ödemek için başvuru alan vergiler, daha çok yüksek gelirli kesimlerden (kaynaklarını devlete borç olarak kullandıranlardan) alınıyor ise, gerçek anlamda bir yükten söz edilemez. Çünkü, devlet borçlanma belgelerini alan kitle, aynı zamanda borcun finansmanını da üstlenmektedir. Tersine durum söz konusu ise; yani devlet borçlanma belgelerinin anapara ve faizleri, orta ve alt gelir dilimine giren kesimlerden toplanan vergilerle ödeniyorsa; bu durumda, orta ve alt gelir dilimindeki kesimlerden, yüksek gelirli kesime kaynak aktarımında bulunuluyor demektir. Bu kaynak aktarımı, gelir dağılımının toplumdaki geniş kitleler aleyhine dönmesine neden olur.

Borç ödemelerinin gelir dağılımı üzerinde yarattığı etkiler, sadece kişiler boyutunda kalmaz; özel kesim kurum ve kuruluşlarının borç belgesi alma miktarına göre de farklılık gösterir. Öyle ki, özel kesim ve kuruluşlarının kurum sahipleri ve banka mudileri genellikle yüksek gelirli kesime mensup kimselerden

¹² Ahmet Erol. **Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye'de Devlet Borçları**. Ankara. Maliye ve Gümrük Bakanlığı- APK Yay. 1992. s. 92-94.

oluşmaktadır. Özel kesim kurum ve kuruluşlarının devlet borçlanması içinde oldukça önemli bir paya sahip olmaları nedeniyle, gelir dağılımının bu kesimler lehine bozulduğu söylenebilir. Merkez bankasına olan borcun ödenmesinin ise, gelir dağılımı üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmamaktadır.

Devlet borçlanma belgesi sahibi kesimlere nominal faiz oranı dışında, vergi yasaları ile sağlanan borç senetleri için ödenen faizlerin vergiden müstesna tutulması gibi bir takım ayrıcalıklar ise, gelir dağılımındaki adaletsizliği iyice şiddetlendirir.

Devlet borçlanma belgesi sahiplerine çeşitli şekillerde sağlanan ayrıcalıklar konusunda değişik tepkisel görüşler oluşmuştur. Bu tepkisel görüşler; "tahvil sahibi küçük bir azınlığın yararına, gelecek kuşakların ağır yükler altına sokulduğu, zengin olmanın yasal yolunun bu şekilde havadan paralarla ve ayrıcalıklarla olmaması; bunun yerine çalışma karşılığı olması gerektiği, milletin parasıyla bazı kişileri zengin etmenin bir haksızlık olduğu" biçimindedir.

Borçlanmanın gelir dağılımı üzerinde yaratacağı olumsuz etkiler, enflasyonist dönemlerde özellikle devletten alacaklı olmayanlar (devlet borçlanma belgesi sahibi olmayanlar) aleyhine iyice artacaktır. Çünkü, ellerinde devlet borçlanma belgesi bulunan kişilerin, devlete borç olarak kullandıkları anaparaları enflasyonla erirken; bu erime, alınan faizle bir dereceye kadar giderilebilir. Buna karşın, devlet borçlanma belgesi olmayan kişilerin gelirleri, bir yandan enflasyon (görünmeyen vergi) karşısında erirken; bir yandan da bu kişiler, ödedikleri vergilerle (görünür vergi) devlet borçlarının faizlerini finanse etmektedirler. Paranın satın alma gücündeki değişme nedeni ile gelir dağılımı devletten alacaklı olmayan kesimler aleyhine bozulacaktır.

Enflasyonist süreç, devlet borçlarının anapara ve faizlerinde aşınma yaratacağından, borçlu olan devlet lehinedir. Ancak, vergi gelirlerinin aşınmaya uğramaması için, vergi yasalarında enflasyonist sürecin gidişine göre; miktar ve oranların ayarlanması (yükseltilmesi) gerekir. Vergi yasaları ile belirlenen sınırların enflasyonist sürece uyumlu şekilde artırılmaması, yüksek gelirli kesimlerin daha az vergi vermelerine yol açacağından; gelir dağılımı orta ve alt dilimdeki vergi yükümlüleri aleyhine bozulur. Bu nedenle, enflasyonist sürece giren

bir ekonomide vergi yasalarındaki artan oranlılığın bozulmaması ve yıpranmaya uğramaması için gerekli yasal değişikliklerin zamanında yapılması gerekir.

Devlet borçlarının gelir dağılımı üzerinde yarattığı adaletsizlik, özellikle tam zorunlu borçlarda daha belirgindir. Tam zorunlu borçlarda, toplumun en alt gelir diliminde yer alan kişilerin de devlete borç vermek zorunda bırakılmış olmaları, bu kesime mensup kişilerin fizyolojik ve biyolojik gereksinimlerini karşılamak için, borçlanma belgelerini vadesini beklemeden çok düşük değerlerle elden çıkarmak durumunda bulunmaları, bu adaletsizliği yaratan temel nedendir.

3.1.3. Kamu Harcamaları ve Gelir Dağılımı

Artan oranlı gelir vergilerinin aksine kamu harcamaları yoluyla gelirin dağılımını etkileme olasılığı daha büyüktür. Kamu harcamaları iki ana kategoriye ayrılabilir. Mal ve hizmet alımına yönelik reel harcamalar, ki bundan toplumun çeşitli kesimleri doğrudan faydalanırlar. Vergi gelirleri halka eğitim, güvenlik, sağlık hizmetleri vs. şeklinde geri döner. Bunlar vergiyle finanse edildiğinden bu hizmetlerden faydalanmayanlar da maliyetine katlanırlar ve dolaylı yoldan gelir yeniden dağıtılmış olur. Hizmetlerden eşit yararlanma halinde bile finansmanına katılım payları farklı olduğundan mali sistem yeniden dağıtım fonksiyonunu gerçekleştirir. Bu hizmetler parasal olmayan (ayni) transferler olarak düşünülebilir. Bu hizmetleri elde edenler bunların bu hizmetleri sunmak için gerekli kaynaklara yönelen kamu harcamaları ile ölçülen maliyetinin altında bir vergi fiyatı ödemek suretiyle bir fayda sağlarlar. Ne var ki bu hizmetler kaynakları absorbe ettiği için yalnızca bir gruptan diğerine gelir aktarması niteliğindeki transfer harcamalarından kesin olarak ayrılmalıdır.

Devlet yaptığı reel harcamalar karşılığında mal ve hizmet satın alır. Bu çeşit harcamalar efektif talep düzeyi üzerinde doğrudan doğruya etkide bulunduğu için milli gelir ve istihdam düzeyi yükselir. Bu anlamda reel harcamaların ilk etkilerinin ekonomide durgunluk veya çöküntü devrelerinde az gelirli sosyal tabakaların gelirlerini artırmak biçiminde ortaya çıktığı söylenebilir. Çünkü, işsizlik zamanlarında işçiler ücret geliri elde edemezler.

Reel harcamaların gelir dağılımı üzerindeki etkilerini açıkça ortaya koyabilmek kamu hizmetlerinin nitelikleri ve farklı gelir grupları arasındaki dağılımı bilinmelidir. Ölçülemez ve bölünemez fayda sağlayan kamu hizmetlerinin kişisel gelir dağılımı üzerindeki etkisinin nötr olduğu kabul edilir. Bu her tüketici birimin milli savunma, adalet, emniyet gibi hizmetlerden mutlak anlamda eşit miktarda yararlandığı anlamına gelmez. Bunu her tüketici birimin, mensup olduğu gelir grubuyla orantılı olarak bütün topluma fayda sağlayan hizmetlerden yararlandığı şeklinde anlamak gerekir¹³.

Ölçülebilen ve bölünebilen fayda sağlayan kamu hizmetlerinde ise farklı gelir gruplarının belirli kamu hizmetlerinden yararlanma dereceleri farklı olduğundan bu hizmetler gelir dağılımı üzerinde etkide bulunurlar. Örneğin, yüksek öğretim hizmetinden yararlananlar, hizmetin maliyetinin çok altındaki harçlardan başka birşey ödemediği yüksek öğrenim imkânı bulan öğrenciler ve bu öğrencilerin aileleridir. Bu durumda, üniversite öğrencilerinin ailelerinin mensup oldukları gelir gruplarını bilmemiz gerekir. Eğer, ülkenin en az gelirli gruplarına mensup çocuklar üniversitede okuma olanağı bulamıyorlarsa ve üniversitedeki eğitimden fiilen orta ve yüksek gelir gruplarındaki aileler yararlanıyor ise, devletin üniversite için yaptığı gelir eşitsizliklerini artırıcı niteliktedir. Buna karşın üniversitede okuyanlar genellikle az gelirli ailelerin çocukları ise, devletçe yapılan reel harcamalar dolayısıyla gelir dağılımındaki eşitsizlik azalıyor demektir. Ancak pratikte gerek eğitim, gerek sağlık ve gerekse de altyapı hizmetlerinden yüksek gelirli grupların daha fazla yararlandığını gözlemekteyiz.

Kamu harcamalarının ikinci tipi olan transfer ödemeleri karşılığında reel harcamaların aksine ne mal ne de üretken hizmetlerin alınmamaktadır. Transfer ödemelerinin de iki temel tipi vardır. Birincisi toplumun belli bir kısmının yararlandığı transferlerdir. Aile yardımlarından çocuklu ailelerin, konut yardımlarından düşük gelirli ailelerin, emekli maaşlarından emeklilerin yararlanması gibi. İkincisi belli ekonomik sektörlere yapılan yardımlardır. Tarım sübvansiyonları gibi. Muhtemelen sübvansiyonlar, gelir aktarımı amacı dışında sübvansiyonlar yoluyla fiyatları düşürülen tarımsal ürünlerin tüketimlerinin artırılması sayesinde oluşan üretim artışının süb-

¹³ Türk, a.g.e. ss. 321-324.

vansiyonları finanse etmek için gerekli vergilerin yol açtığı milli gelir azalışından daha fazla olduğu düşünülüyorundan bunlar uygulanmaktadır.

Devletin geliri ne ölçüde yeniden dağıttığı transferlerin milli gelire oranı ile kısmen ölçülebilir. Transferlerin milli gelire ilişkisi kazanılmış gelirin hangi yüzdesinin devlet faaliyetiyle yeniden dağıtıldığını gösterir. Ancak bu ilişki gelirin yatay veya dikey olarak ne ölçüde yeniden dağıtıldığını göstermez. Çoğu halde transferler geliri aynı gelir grupları arasında (yani yatay) dağıtmaktadır ¹⁴.

Transfer ödemelerinden kaynaklanan yeniden gelir dağıtımının vergilerin yansımından ayırt edilemeyeceğini vurgulamak gerekir. Özelde ailelere yapılan ödemeler ile diğer sosyal refah transferlerinden sağlanan parasal faydalar, bu ödemeleri finanse etmek için alınan vergilerin yansıması ile karşılaştırılmalıdır. Tipik olarak sosyal güvenlik vergileri bütün transferleri karşılamaya yetmemekte ve bu transferlerin maliyeti kısmen genel vergi gelirlerinden karşılanmaktadır. Bu durumda sosyal güvenlik vergileri gibi genel vergilerin de yansımaları dikkate alınmalıdır. Sosyal güvenlik sisteminin açıklarının hangi tür vergiler ile [dolaylı-dolaysız] finanse edildiği belirlenemeyeceği için bu yansıma sürecinin net etkilerini belirlememiz de mümkün olmaz.

3.1.4. Sosyal Güvenlik Sisteminin Gelir Dağılımına Etkisi

Sosyal güvenlik ihtiyacı fiziki (hastalık, maluliyet, yaşlılık, analık, kaza, ölüm vs.) ve ekonomik (işsizlik, gelir yetersizliği) tehlikelerden (risklerden) kaynaklanır. Bu tehlikelerin doğurduğu zararlar ise iki türdür: çalışma gücünün kaybı ve kazancın kaybı. Sosyal güvenlik ise bu tehlikelerin doğurduğu zararları ortadan kaldırmaya veya telafi etmeye yönelik önlemlerdir. Sosyal güvenlik, çalışma gücünü yeniden kazanma ve insan haysiyetine yaraşır gelir garantisi sağlayan bir sistemdir ¹⁵.

Sosyal güvenlik herşeyden önce sosyal amaçlı bir kurumdur. Amacı sadece geliri yeniden dağıtmak veya gelir [ve servet] eşitsizliklerini azaltmak değildir. Öyle olsaydı bu amaca hizmet edecek daha etkin araçlar geliştirilebilirdi.

¹⁴ Schnitzer, a.g.e.

¹⁵ Turan Yazgan. **Gelir Dağılımı Açısından Sosyal Güvenlik**. İstanbul. Fatih Gençlik Vakfı Matbaası. 1975. ss. 13-15.

Sosyal güvenlik kendi iradeleri dışında tehlikelere uğrayan vatandaşlara gelir ve sağlık güvenliği sağlayarak onları ihtiyaçlarının esiri olmaktan kurtarır. Bu ekonomik bir amaç değildir ama ekonomik etkileri vardır. Bu etkilerden biri geliri eşitleyicilik fonksiyonudur. Sosyal güvenlik hem finansmanı yönüyle hem de ödemeleri yönüyle yeniden dağıtıcı bir karakter taşır. Normal şartlar altında, geniş bir sosyal güvenlik sistemi kurmuş ülkeler için ortalama olarak milli gelirin %10'u sosyal güvenlik yoluyla yeniden dağıtılmaktadır.

Sosyal güvenlik sistemi üç yönde gelir akımları doğurmaktadır: Özel kesimden kamu kesimine doğru, kamu kesiminin kendi içinde hazine ile sosyal güvenlik kurumları arasında, kamu kesiminden özel kesime doğru.

Özel kesimden kamu kesimine doğru transferler: Bunlar firmalardan ve ailelerden hazineye ödenen her çeşit dolaylı ve dolaysız vergilerdir. Sosyal güvenlik, kısmen vergilerle finanse edilebileceği gibi tamamen de vergilerle finanse edilebilir. Bu ikinci durumda tüm vergileri bu akış içinde değerlendirmemiz gerekir. Ayrıca yalnızca sosyal güvenliğe tahsis edilmiş vergiler de kullanılabilir. Özel kesimden kamu kesimine doğru ikinci tür transfer sosyal güvenlik kurumlarına ödenen ve bir tür tahsis vergisi olan sigorta primleridir. Bu kısmen işverenlerden ve kısmen de sigortalılardan tahsil edilir.

Kamu kesiminin kendi içinde transferler: Devlet işveren olarak sigorta primi öder. Bunun dışında işveren ve sigortalılar dışında devlet de primlere katkıda bulunabilir. Ayrıca sosyal sigorta primlerinin hazineye borç verilmesi halinde devlet bunun karşılığında faiz öder.

Kamu kesiminden özel kesime doğru transferler: Bunlar sosyal sigortadan bireylere yapılan ödemeler ile hazineden sosyal sigorta kapsamı dışında kalan ancak sosyal güvenliğin bir unsuru olarak yapılan [yaşlılık aylığı gibi] ödemelerdir.

Sosyal güvenlik dolayısıyla gerçekleşen bu gelir akımları bazılarını satın alma gücü sağlarken bazılarının satın alma güçlerini de azaltmaktadır. Sosyal güvenliğin net yeniden dağıtıcı etkisi finansman yöntemine ve bireylerin elde ettikleri ödemelerle yaptıkları katkılar veya vergiler arasındaki ilişkilere bağlıdır. Bu ilişkinin tespiti ise güçlük taşımaktadır. Ödemeleri elde edenlerin belirlenmesi kolay olduğu halde, vergi ve katılma paylarının yansımaları nedeniyle net

etkinin tespiti ancak belli varsayımlar altında yapılabilmektedir. İşveren primlerinin ücretler yoluyla işçilere, fiyatlar yoluyla da tüketicilere yansıtılmasının kolay olması halinde [ki sermaye ülkede kıt olan üretim faktörü ise böyledir] gelirin yeniden dağıtımını tersine dikey olacaktır. Yine devletin sosyal güvenlik sistemine yaptığı katkıların kaynakları da önemlidir, ki burada vergilerin gelir dağılımına etkileri üzerindeki tartışmamız aynen geçerlidir.

Sosyal güvenliğin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin bir diğer belirleyicisi, sosyal güvenliğin kapsamıdır. Ülkede herkesi kapsamına alan bir güvenlik sistemi oluşturulamaması halinde daha çok orta ve yüksek gelirli grupların sosyal güvenlik şemsiyesi altında bulunduğu görülür. Bu da gelirin bir kez daha tersine dikey dağıtımını ile sonuçlanır ¹⁶.

3.1.5. Birincil Gelir Dağılımının Devletçe Değiştirilmesi

Bu bölümün başında söz ettiğimiz üzere gelir dağılımının gerçekten değiştirilmesi isteniyorsa, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin kaynakları ortadan kaldırılmalıdır. Bunlar da maddi ve beşeri servet donanımındaki farklılıklar ile faktör fiyatlarıdır.

Serveti özel mülkiyete konu olmaktan çıkarmadan servet dağılımını daha eşitçil hale getirmek servet mülkiyetinin sınırlandırılması ve servetsizlerin servet sahibi haline getirilmesi ile mümkündür. Bu konuda hem servet mülkiyetini sınırlandıran, hem de servetsizleri servet sahibi yapan bir uygulama olarak toprak reformu önerilmekte ise de bunun sağlıklı ve rasyonel biçimde gerçekleştirilmesi demokratik bir ortamda pek kolay değildir. Bunun yerine büyüyen kentlerde oluşan toprak rantlarının bölüşümünde adaletin gözetilmesi önemli bir noktadır. Bunun için yapılması gereken belediyelerin konut yapımına elverişli arsalar üretmesi, buraların altyapısını tamamladıktan sonra arsaların düşük gelirli tabakalara uygun koşullarda satılmasıdır. Yine toprak konusunda, büyük toprak mülkiyetinin sınırlandırılması gibi anlamsız girişimler yerine kullanılabilir ve iskana elverişli olmayan hazine arazilerinin her türlü bürokratik engelden uzakta arzulayanların kullanımına açmak düşünülebilir.

¹⁶ Yazgan, a.g.e., s. 188.

Servet dağılımındaki eşitsizliklerin giderilmesi için üzerinde en çok düşünölmüş tedbirlerden başka bir tanesi de verasetin sınırlandırılması ve hatta kaldırılmasıdır. Ancak bu da toplumda kabul görececek bir şey olmadığı gibi, bunun insanların girişimde bulunma ve çalışma şevkini azaltacağı kesin olup, kuvvetle muhtemeldir ki pastayı adil bölüşelim derken pastanın iyice küçölmesi gibi bir durumla bizi yüz yüze getirecektir.

Servet dağılımındaki eşitsizliklerin giderilmesinde en makul araç yine vergi politikasıdır. Vergi politikası yoluyla zenginlerin vergi yüklerini artırmak ve servet dağılımındaki eşitsizlikleri hafifletmek mümkündür, ki bu konuda artan oranlı gelir vergileri ile veraset vergilerini tartışırken söz etmiştik.

Mevcut servetlerin yeniden dağılımı yanında yeni oluşan servetin de daha eşitlikçi bir dağılım göstermesi arzulanan gelir dağılımı yapısına kavuşmayı hızlandıracaktır. Bu amaca uygun olarak şu yöntemler önerilmektedir ¹⁷: Düşük gelirliilerin tasarruflarına prim uygulanması, başta konut olmak üzere çeşitli alanlarda piyasa faiz haddinin altında oranlarla düşük faizli krediler kullanılması, sermaye piyasasında düşük gelirli grupların korunması amacıyla şirketlerin halka açılmalarının vergi yoluyla teşviki, hisse senetlerinin küçük birim değerlerle ihraç edilmesi vs.

Gelir dağılımındaki eşitsizlik kaynaklarından birisi ve belki de en önemlisi zihinsel ve fiziksel anlamda emeğin niteliğinin, yani beşeri servetin bireyler arasındaki dağılımıdır. Kişilere tanınacak eğitim olanakları bu alandan gelen eşitsizliklerin giderilmesinde en önemli yeri alır. Eğitimde hem teorik hem de pratik olarak fırsat eşitliği sağlanmalıdır. Bu ise, bir yandan temel eğitim hizmetlerinin parasız hale getirilmesini, diğer yandan etkin bir burs sisteminin geliştirilmesini gerektirir. Bununla da kalmayıp eğitimin kalitesinin de yükseltilmesi ve eğitimin öncelikle meslek kazandırma amacına yönelik olarak tasarlanması gereklidir.

Devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahalesi bazen kendini üretim faktörlerinin fiyatlarını düzenlemek biçiminde göstermektedir. Nitekim devlet, bu amaçla ekonomide faiz haddini doğrudan saptamakta ya da bir biçimde etkilemekte, ücretler için bir taban belirlemekte, bazen kiralar dondurulmakta ve kâr

oranları sınırlandırılmakta, belirli ürünlerin fiyatlarının destekleme alımlarıyla bir düzeyin altına düşmesi önlenmektedir. Bu önlemler gelir dağılımını düzeltme amacıyla olduğu kadar ekonomik konjonktürün seyrine göre de uygulanabilmektedir.

Asgari ücret düzenlemeleri, milli gelir içinde ücretlerin payını artırmaya yönelik bir uygulamadır. Ancak düzenlemenin işsizliği artırarak bu amaca ulaşmakta yetersiz kaldığı yönünde yoğun eleştiriler vardır. Benzer biçimde devletin sendikalara tanıdığı hareket alanı ve sendikaların pazarlık gücü üzerine getirdiği sınırlamalar da ücretler üzerinde belirleyicidir ¹⁸.

Enflasyonu da kontrolsüz de olsa bilinçli biçimde uygulanan bir politika aracı olarak kabul edersek -ki Türkiye gibi çeyrek yüzyılı aşan bir süre kabul edilmesi mümkün olmayan düzeylerde enflasyon oranlarının hüküm sürdüğü bir ortamda bu kabul büsbütün gerçekçidir- bunun da faktör fiyatları üzerindeki etkisini değerlendirmemiz gerekecektir. Enflasyonist ortamlarda fiyatlar yukarıya doğru tam esnek iken ücretlerin esnekliği daha azdır ve fiyat artışlarını ancak gecikmeli olarak takip edebilmektedir ¹⁹. Bu da gelir dağılımının ücretliler ve diğer sabit gelirliler aleyhine değişmesi ile sonuçlanır. Beklenmedik bir enflasyon alacaklı durumda bulunanlar aleyhine olsa da enflasyonun atalet kazanması halinde reel faiz oranları istikrarlı dönemlerin üzerine çıkmakta ve faiz geliri elde edenler zarar görmeden, hatta aksine durumlarını iyileştirmiş olarak enflasyonist sürecin devamından yarar sağlamaktadırlar.

Son olarak dış ticaret politikalarının da faktör fiyatları yoluyla gelir dağılımını etkileyebileceğini vurgulamak istiyoruz ²⁰. İhracat yapan sektörlerde gelirler yükselirken, ithalata rekabet eden sektörlerin gelirleri düşmektedir. Eğer korumacılık yapılıyorsa, korunan sektörde yoğun biçimde kullanılan üretim faktörünün geliri artacaktır. Az gelişmiş ülkelerde genellikle korunan sermaye faktörü olduğundan, sermayedarların durumu uygulanan politikalarla iyileştirilmektedir.

¹⁷ Sait Dilik. **Servetin Geniş Kitlelere Yayılması**. Ankara. Ankara Üniversitesi SBF Yay No 391. 1976. ss. 202-227.

¹⁸ Dilik, a.g.e. ss. 157-161.

¹⁹ Armen Alchian. "Inflation and Distribution of Income and Wealth", İçinde: Jean Marchal ve Bernard Ducros (Ed). **The Distribution of National Income**. New York. Macmillan St Martin's Press. 1968. ss. 618-638.

²⁰ F. Bourguignon ve C. Morrison. **External Trade and Income Distribution**. Paris. O-ECD. 1989.

3.2. Negatif Gelir Vergisi

Yoksullukla mücadelede en uygun kamu politikasının nasıl olabileceği sorusu, bu alanda uzun yıllar süren yoğun araştırmalara rağmen halen derin ve çözümsüz bir bilmece olma niteliğini sürdürmektedir.

Genel transfer programlarının yol açtığı etkinlik kayıpları (özellikle çalışma müşevvikleri üzerindeki) sorunun kaynağı olup, bu kayıpların yeniden dağıtımın normatif amaçları ile dengelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle optimal politikaların belirlenmesi hem alternatif politikaların adalet-etkinlik uyumsuzluğu üzerindeki etkilerine hem de bu iki amacın her birine verilen ağırlığa bağlıdır. İşte negatif gelir vergisi bu iki amacı aynı anda gerçekleştirmeye en yatkın bir araç olarak öne sürülmüştür.

Vergileme kamu maliyesinin gelir dağılımını daha eşitçil yapma yolunda kullandığı en önemli araçlardan olmakla birlikte hep tek yönlü kullanılmıştır. Artan oranlı vergilemeyle gelirin ve servetin belli ellerde toplanmasını önleme amacı güdülerek belli kişilerin gelirleri azaltılmaya çalışılmıştır. Belli grupların gelirlerini artırma görevi ise kamu harcamalarına bırakılmıştır. İşte negatif gelir vergisi, vergi sisteminden bu ikinci amaçla yani yoksullukla mücadelede de yararlanılmasını öngören bir uygulamadır²¹.

3.2.1. Negatif Gelir Vergisinin Tanımı

Vergileme yoluyla transfer olarak da adlandırabileceğimiz negatif gelir vergisi²² diğer gelir artırıcı önlemlerden yalnızca geliri ve aile büyüklüğünü dikkate alması ile ayrılır. Bu nedenle negatif gelir vergisine formül temelli gelir transferleri de dendiği olur²³. Diğer sosyal yardım ve sosyal güvenlik programlarında çalışma kabiliyeti, akrabaların bağımlılığı, yaş, emeklilik durumu, geçmişteki istihdam durumu, daha önce ödenmiş vergiler gibi noktalar göz önünde bulundurulurken, negatif gelir vergisinde tüm bunlar bir kenara bırakılır. Belirle-

²¹ Batirel Ö. Faruk. "Negatif Gelir Vergisi Sorunu", *İTİA dergisi*. İstanbul. 1974. sayı 1. s.17-25.

²² Negatif gelir vergisi yerine ters (reverse)gelir vergisi terimi de kullanılmaktadır.

nen bir düzeyin altında gelire sahip tüm aileler hiç bir kategorik ayrıma tabi tutulmaksızın yardım alırlar.

Negatif gelir vergisini ilk olarak teklif eden M. Friedman, böyle bir uygulamaya neden gereksinim duyulduğunu şöyle açıklamaktadır²⁴ :

Batıda 19. ve 20. yüzyıllarda gerçekleşen büyüme mutlak yoksulluğu azalttı. Ancak yoksulluk nispidir ve halen pek çok insan yoksuldur. Devletin giriştiği refah faaliyetleri özel hayır faaliyetlerini azaltmıştır. Yoksulluğun azaltılması herkese fayda sağlar. Ancak benim başışlarıyla azalan yoksulluk başkalarına, başkalarının başışlarıyla azalan yoksulluk ise bana dışsalılık sağlar. Eğer herkes başkalarının da katılacağını bilse yoksulluğun azaltılması için isteyerek katkıda bulunacaktır. [Ama beşeşçi davranışlar burada da görülür ve böyle olmayabilir]. Küçük toplumlarda özel hayır faaliyetleri yeterli olsa da kişisel ilişkilerin azaldığı günümüzün büyük toplumlarında bunlar yetersizdir. Devlet bir biçimde konuya el atmalıdır.

Devlet yoksulluğu kaldırmayı üstlensin ve toplumun her üyesi için asgari bir yaşam standardını sağlamayı hedeflesin. Bu ne kadar ve nasıl olacaktır. Ne kadar sorusunun cevabı bizim bu amaca hizmet için ne kadar vergi yükümlülüğünü kabul edeceğimize bağlıdır. Peki bu nasıl olacaktır?

Birincisi, amaç yoksulluğu azaltmak veya ortadan kaldırmak ise yoksullara yönelik bir program olmalıdır. Böyle bir program belli meslek gruplarını, etnik grupları, endüstrileri, yaş gruplarını veya işgücü organizasyonlarını değil doğrudan yoksulluğu esas almalıdır. Bu durum tarım destekleme programlarının yaşlılara yapılan yardımların, asgari ücret düzenlemelerinin, gümrük tarifelerinin, hatta büyük ölçüde sosyal güvenliğin ve diğer programların temel eksiğidir.

İkincisi, program işlerken olabildiğince piyasaların işleyişini çarpıtmamalıdır. Bu da fiyat desteklemeleri, asgari ücret, gümrük tarifeleri gibi araçların yol açtığı mahzurlardandır.

Tamamen mekanik temelli bir negatif gelir vergisi bu iki koşula uyan bir düzenlemedir. Bir negatif gelir vergisi belli bir asgari sınırın altında geliri olanların vergi ödememesini - ki zaten çağdaş gelir vergisi sistemlerinde böyle bir asgari geçim indirimi kurumu vardır - aksine devletin bu sınırın altındakilere transfer yapmasını öngörür. Devletçe ailelere yapılacak transferin miktarı ise ailenin fiili geliri ile belirlenmiş olan asgari geçim sınırı arasındaki farka bağlıdır. Yapılacak transfer bu farkın tamamını kapatarak kişilere belli bir asgari geliri garanti etme esasına göre düzenlenebileceği gibi, bu farkın belli bir oranı kadar da olabilir.

Negatif gelir vergisinin yararları açıktır. Bir kere doğrudan yoksulluk sorununa yönelmektedir. Ayrıca bireylere en yararlı biçimde, yani nakit olarak yardım etmektedir. Geneldir ve bugün uygulanmakta olan tüm kategorik (belli grupları hedef alan) önlemlerin yerine konabilir. Topluma yüklediği maliyeti açıkça bellidir. Piyasanın dışında çalışır. Fakat elbette diğer yoksulluğu azaltıcı önlemler gibi insanların kendi durumlarını güvene alma yolundaki çabalarını azaltıcı etkisi vardır, ancak

²³ Martin David ve Jane Leuthold. "Formulas for Income Maintenance: Their Distributional Impact", *National Tax Journal*. December 1967. Nr. 1. ss. 70-93.

²⁴ Friedman. a.g.e. ss. 190-195;

bu etki kesinlikle sabit bir asgari geliri garanti eden durumlara göre çok daha küçüktür, çünkü kazanılan her fazladan gelir harcamak için daha fazla paranın varlığı anlamına gelmektedir.

Şüphesiz bunun idaresi de sorunludur. Ama bu [diğer parça parça ve birbirinden ayrı yürütülen önlemlerin yol açtığı sorunların toplamından] küçük bir sorundur, çünkü negatif gelir vergisi yürürlükte olan gelir vergisi sistemleri ile bütünleştirilip idare edilebilir. Gelir vergisi sistemi kural olarak herkesi kapsadığına göre bu sistemin bir yan ürün olarak negatif gelir vergisi de herkesi kapsayacaktır. [Ülkemizde gelir vergisi yükümlülüğü genel değildir. Belki de bizim için vergi yükümlülüğünü genelleştirme ya da en azından kapsamını artırma yönündeki çabaları da destekleyecektir.] Daha da önemlisi aynı amaca yönelik bir sürü önlemin yerine tek başına uygulanması halinde toplam yük azalacaktır bile.

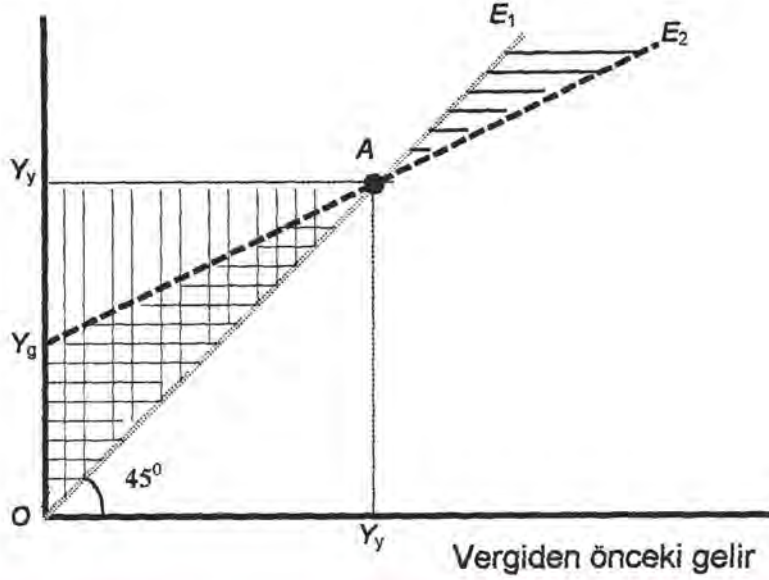
Böylesi bir programın maliyetlerinin çok yüksek olacağı iddiası ise ciddi bir yanılgıdır. Çünkü bu sistemin maliyeti şimdi uygulanan sistemlerin toplam maliyetinin oldukça altındadır. (Friedman ABD için %50 olarak hesaplıyor.)

Önerilen negatif gelir vergisinin en büyük eksikliği olası politik sonuçlarıdır. Burada bazılarının transferlerde bulunmak için bir vergi konuyor ve bu bazılarının da oy verme hakları vardır. Bu da politik süreçte, büyük bir çoğunluğun talihsiz bir azınlığa destek olacak bir vergiyi isteyerek ödediği bir sistemi, azınlığın çoğunluğa destek olacak bir vergiyi zorla ödedikleri bir sisteme dönüştürebilir. Bunun da politikacıların ve oy verenlerin sağduyusuna güvenmek dışında bir çözümü maalesef ki yoktur.

Negatif gelir vergisinin işleyişini fazlaca ayrıntıya girmeden, Friedman'ın önerdiği biçimiyle Şekil 3-1 üzerinde açıklayalım: Şekildeki 45°lik doğru negatif veya pozitif hiç bir verginin olmadığı ya da vergiden önceki gelirin harcanabilir gelire eşit olduğu durumdaki aile gelirini göstermektedir. Diyelim ki toplumda belirlenen ve vergiden müstesna tutulan yoksulluk sınırı veya asgari geçim indrimi Y_y kadardır. Negatif gelir vergisinin olmadığı bir sistemde yükümlüler bu düzeyden daha az gelire sahipler ise hiç vergi ödemezler. Bu vergi ödenmeyen gelirler şekilde OA doğru parçası ile gösterilmektedir. Gelir bu düzeyi aştıktan sonra ise yükümlüler vergi ödemeye başlarlar. Bu vergi artan, azalan ya da sabit oranlı olabilir. Burada vergi oranının sabit olduğu bir durum gösterilmiştir. Bu durumda negatif gelir vergisinin olmadığı bir sistemde harcanabilir gelir OAE2 ile gösterilen kırık doğru olmakta ve ödenen vergi miktarı yatay taralı alan kadar olmaktadır.

Sisteme negatif gelir vergisini dahil ettiğimizde ise şunlar olmaktadır: Yoksulluk sınırınının, Y_y , altında geliri olan aileler yine vergi ödememekte, ancak bu kez devletten negatif vergi olarak adlandırabileceğimiz bir transfer almaktadırlar. Bu transferin ne kadar olacağı da uygulanan negatif vergi oranına bağlı

ŞEKİL 3-1:
Friedman'ın Önerdiği Negatif Gelir Vergisi

dır. Negatif verginin matrahı ise şekilde dikey olarak taranmış OY_yA alanı kadardır ve bu daha önce yoksulluk boşluğu ya da yoksulluk açığı olarak adlandırdığımız gelir miktarına denk gelmektedir. Bu negatif matraha uygulanan vergi oranı da %50 olarak önerilmektedir. Y_g garanti edilmiş gelir miktarı olup Y_y 'nin yarısı kadardır. Devletin negatif gelir vergisi olarak yaptığı transferlerin miktarı ise şekildeki yatay ve dikey olarak taranmış OY_gA alanı kadardır. Bu miktar negatif gelir vergisinin finansman yükünü de göstermektedir.

Yukarıda şekil üzerinde verdiğimiz anlatım esasen negatif gelir vergisinin spesifik bir uygulama biçimine ilişkindir. Musgrave negatif gelir vergisinin her türlü uygulama biçimini kapsayan basit bir modeli aşağıdaki gibi vermektedir²⁵.

Negatif gelir vergisini anlamak için bir ailenin elde ettiği parasal yardım miktarının

$$s = m - te$$

kadar olduğunu düşünelim²⁶: Burada m asgari ya da yoksulluk sınırının belli bir oranına eşit olan ve devletçe her aileye garanti edilen gelir düzeyi, t negatif

²⁵ Musgrave R. and Musgrave P. **Public Finance in Theory and Practice**. McGraw-Hill. Singapore. 1989. ss.191-195

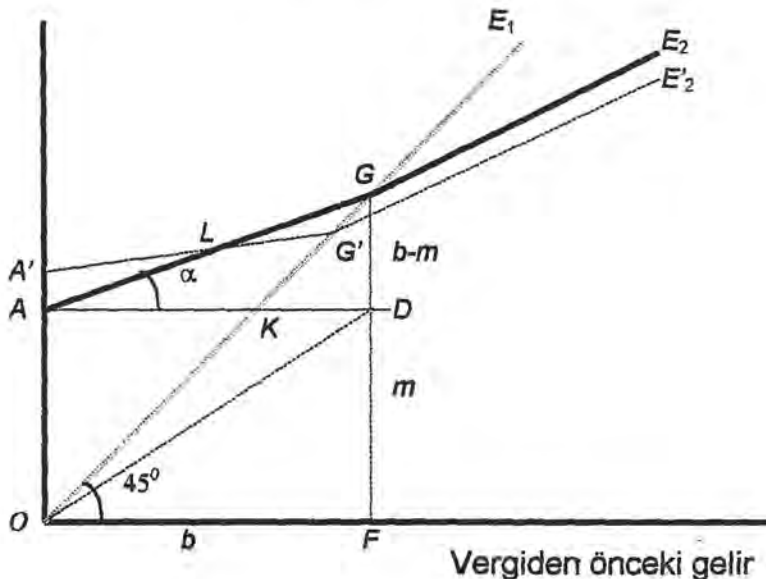
²⁶ Burada verginin sabit oranlı olduğu varsayılmaktadır. Ancak, bu fonksiyonu, $s = m - t(e)$ biçiminde vergi oranını gelirin bir fonksiyonu olarak da yazabiliriz. Bu durumda fonksiyon net ödenen vergiyi gösterir, ki bu pozitif veya negatif, ya da azalan, sabit veya artan oranlı olabilir.

gelir vergisi planının önerdiği vergi oranı ve e de ailelerin vergi ve transferden önceki gelirleridir. Transfer miktarı ailenin geliri yoksulluk sınırına eşit, yani $e = m/t$ olduğunda sıfır olacaktır. Bunu başabaş gelir düzeyi, b , olarak adlandıracağız. Bu gelir düzeyinde yükümlüler vergi de ödemezler. Bir negatif gelir vergisi planının geliştirilmesinde kullanılan değişkenler m , b , t ve verginin bütçede oluşturduğu toplam maliyet C 'dir. Bu değişkenler arasındaki ilişkiyi Şekil 3-2 üzerinde gösterebiliriz.

Garanti edilmiş asgari gelir düzeyi, m , OA kadardır ve toplam gelir (vergi öncesi gelir + transfer + vergi) ise AGE_2 kırık doğrusudur. Başabaş, yani yükümlünün ne transfer elde ettiği ne de vergi ödediği gelir düzeyi, b , OF kadardır. Vergi öncesi gelir yükseldikçe transfer miktarı da azalmakta ve başabaş noktasında, G , sıfıra ulaşmaktadır. Toplam gelir doğrusunun AG parçasının eğimi, $\tan\alpha$, DGI/AD olup gelirdeki yükselişin hangi oranda yükümlünün tasarrufunda kaldığını gösterir ve $1 - t$ veya $1 - m/b$ 'ye eşittir.

Her gelir düzeyindeki transfer miktarı harcanabilir gelir doğrusu, AG , ile 45° doğrusu arasındaki uzaklık kadardır. Her gelir düzeyinde eşit sayıda yükümlü olduğunu varsayarsak, negatif gelir vergisinin toplam maliyeti ya da ödenen toplam transfer OAG üçgeninin alanı kadar olacaktır. Aslında bu mekaniz

ŞEKİL 3-2:
Negatif Gelir Vergisinin Yapısı

mayı şöyle de düşünebiliriz: Devletçe yoksulluk düzeyi altındaki her aileye garanti edilen gelir (yoksulluk düzeyi) kadar yardım yapılmakta ancak yardım alan ailelerin gelirlerine t oranında vergi uygulanmaktadır. Böylece toplam brüt yardım $OFDA$ kadar olurken, hesaplanan vergi miktarı OFD olmakta ve ODK alanı AKG alanına eşit olduğundan yardımların net maliyeti OAD veya ona eşit olan OAG olmaktadır. Veri bir toplam maliyet için daha yüksek bir m değeri ancak t 'nin yükseltilmesi ve l veya b 'nin düşürülmesi ile elde edilebilir. Aynı biçimde daha düşük bir t ancak m düşürülerek ya da b yükseltilerek elde edilebilir.

Sistemi şu denklemlerle tanımlayabiliriz:

$$t = \frac{m}{b}$$

$$C = \sum_{i=0}^{i=b} s_i = \sum_{i=0}^{i=b} n_i(m - e_i t)$$

İkinci denklemde toplam maliyet yapılan transferlerin toplamı olup her bir gelir düzeyinde uygulanan transfer miktarı ile o miktarda gelire sahip olan aile sayısının çarpımına eşittir. Herhangi bir gelir düzeyindeki bir aileye ödenen sübvansiyon miktarı garanti edilen gelirden ailenin kazancına isabet eden vergi miktarı çıkarılarak elde edilir. İlk denklemden $m = t*b$ yazarak bunu ikincide yerine koyarsak

$$C = \sum_{i=0}^{i=b} n_i t (b - e_i)$$

denklemini de elde edebiliriz.

m nin OA' ne yükseltildiğini varsayalım. Yeni toplam gelir doğrusu $A'G'E_2$, 45° doğrusunu G den daha aşağıda bir noktada, G' , kesecektir, çünkü ALA' alanının temsil ettiği maliyet artışı, $LG'G$ alanı ile gösterilen eşit miktarda bir maliyet azalışı ile dengelenmelidir. m nin artışı toplam gelir doğrusunun eğimini azaltarak t yi yükseltir ve başabaş geliri b yi düşürür. Yüksek bir m ve düşük bir b ise alt gelir grupları lehine daha büyük bir yeniden dağılım demektir. Yine burada da yüksek bir marjinal vergi oranının müşevvikleri çarpıtıcı etkisinden kaçınmak ile yeniden dağıtım arasındaki uyumsuzluğu gözleyebiliyoruz, hem de bu açmazın sadece gelir skalasının üst kısımlarında değil alt ucunda da ortaya çıktığını fark ediyoruz.

3.2.2. Negatif Gelir Vergisinin Üstünlükleri

1. Diğer çoğu programın aksine negatif gelir vergisi yoksulların belli kurumlara başvurarak ödenek talebinde bulunmalarını gerektirmez. Ödemeler, geliri belli düzeyin altına düşen herkes için bir haktır ve otomatik olarak gerçekleşir. Böylece negatif gelir vergisinin uygulanması ile yardım için belli koşulları sağladığının ispatını gerektiren yöntemlerin insan onurunu zedeleyici etkisinden büyük ölçüde kurtulmak mümkün olabilir²⁷.

2. Negatif gelir vergisinde kamu görevlilerinin bir ailenin ihtiyaç içinde olup olmadıkları konusunda karar vermek gibi bir görevleri yoktur. Böylece vatandaşlar arasında ayrımcılık yapılması gibi bir durum önlenmiş olmaktadır. Negatif gelir vergisinde de elbette beyanların doğruluğu kontrol edilecektir, ancak bu normal vergi kontrolleri çerçevesinde olacaktır.

3. Diğer yardım programlarında istihdam edilenlerin yardım almalarına olanak tanınmadığından, özellikle düşük ücretle çalışmaktansa çalışmamayı tercih eden bir grup oluşmaktadır. Negatif gelir vergisinde ise yardıma hak kazanmak için çalışılıp çalışılmadığına bakılmamakta, dahası çalışmakla elde edilen gelirler bir oranda yardım alanın tasarrufunda bırakıldığından bireylerin çalışma kararları çok olumsuz etkilenmemektedir.

4. Asgari ücret düzenlemelerinin işverenlerin verimliliği düşük işçileri istihdam etmekten kaçınmaları nedeni ile işsizliğin süreklilik kazanmasına yol açan etkileri negatif gelir vergisi ile önlenebilir. Hem de böylece bu insanlar iş tecrübelerini artırarak verimliliklerini yükseltebilirler.

5. Sosyal güvenlik ve standart vergi indirimleri gibi ekonomik duruma bakılmadan sağlanan yardımlar ve yapılan ödemeler yerine, negatif gelir vergisi en çok ihtiyaç içerisinde bulunan insanlara yardım etmektedir. Böylece yardım mekanizması en büyük faydayı sağlayacak bir etkinlikle işletilmektedir.

6. Negatif gelir vergisinin maliyeti, diğer yardım programlarının tamamının maliyeti dikkate alınınca hem parasal hem de idari açıdan ciddi maliyet azalışı sağlayacaktır.

²⁷ Antony Christopher ve diğerleri. **Policy for Poverty**. London. The Institute of Economic Affairs. 1970. ss. 33-37.

7. Negatif gelir vergisi mali duruma göre tanımlanmış gereksinimleri dikkate alırken, diğer yardım programlarında yardımlar kategoriktir (örneğin yaşlılar, büyük aileler, dullar, hastalar vs. yardıma hak kazanırlar). Böylesi kategorik yardımlar için listelerin oluşturulmasında gerçekten ihtiyaç içindeki bazı ailelerin kapsam dışı kalması ve de yoksullar dururken hiç de ihtiyacı olmayanların yardımlardan yararlanması pekala olasıdır. Negatif gelir vergisi ise evrensel niteliği ile ihtiyaç sahiplerini kategorize etmeyerek yardıma muhtaç herkesi kapsama alanına alır.

8. Kategorik yardımlar organize gruplarca kolayca gerçek amacından saptırılabilirdiği, koordinasyondan uzak hale getirilebildiği halde negatif gelir vergisi genel olduğundan bu risk de ortadan kalkar.

9. Negatif gelir vergisi piyasanın dışında işlediğinden çarpıtıcı etkileri minimum düzeydedir²⁸.

3.2.3. Negatif Gelir Vergisine Yönelik Eleştiriler

Negatif gelir vergisi işsizlere olduğu gibi istihdam edilenleri de şemsiyesi altına almaktadır. Bu ihtiyaç içindeki insanlar için büyük bir avantaj olmakla birlikte, işverenler, yoksul işçiler zaten devletten yardım aldıkları için ücretleri daha da aşağı çekebilirler. Bu eleştiriyi destekleyen herhangi bir kanıt bulmak güçtür. Emek talebi daha çok işçilerin verimliliği ve ürettikleri malların fiyatları ile ilgilidir. Ayrıca sendikaların direncini aşarak ücretlerin aşağı çekilmesi de çok güç görülmektedir. Ancak düşük ücretli işçilerin çalışmaktansa sadece devlet yardımıyla geçinmeyi tercih etmeleri söz konusu olabilir. Bu da emek talebi değil emek arzı ile ilgili bir noktadır. Bu durumda böyle bir yardımın, emek talebi değişmemek koşulu ile ücretleri düşürmesi değil daha da yükseltmesi beklenebilir²⁹.

Yüksek ücretli grupların daha önceki görelî durumlarını korumak için daha yüksek ücretler istemeleri ve bunun enflasyonist etkiler ortaya çıkarması da söz konusu olabilir. Bu eleştiri de pek yerinde değildir. Eğer yüksek ücretli gruplar yalnızca görelî durumlarını korumak için daha fazla ücret talep edecek

²⁸ Friedman. a.g.e. ss. 190-195.

²⁹ Christopher ve diğerleri. a.g.e. 67-79.

olsalardı, bunu asgari ücret düzenlemeleri nedeniyle yaparlardı. Önerilen negatif gelir vergisi ise pek çok yönden asgari ücret düzenlemelerinden üstündür. Asgari ücret, işsizliği artırabildiği gibi, ücretler doğrudan maliyet unsuru olduklarından fiyatlara da yansiyarak korunmak istenen yoksulları daha zor duruma düşürebilir. Kaldı ki gerçekte yoksulluk içindeki insanların çoğu işsizdir zaten. Ayrıca negatif gelir vergisinin zaten uygulanmakta olan pek çok programın yerine uygulanması ve daha etkin olacağı düşünüldüğü için yüksek ücretliler üzerlerindeki vergi yükünün azalacağını bile düşünerek uygulamaya destek olabilirler.

Negatif gelir vergisine yönelik önemli eleştirilerden birisi de uygulamanın tüketimi artırması olasılığıdır³⁰. Bu, alt gelir gruplarının tüketim eğiliminin üst gelir gruplarından yüksek olması varsayımına dayalı bir iddiadır ve de gerçektir. Bu da kısa dönemde arz yetersizliği olması halinde enflasyonist etkiler doğuracaktır. Ancak ekonomik konjonktürün daralma ve durgunluk dönemlerinde negatif gelir vergisi bu özelliği ile ekonomiyi durgunluktan kurtaracak etkiyi de yapacaktır. Ayrıca devletten transfer elde eden yoksul grupların bu geliri ile eğitim ve sağlık koşullarını iyileştirecek harcamalara yönlendirmelerinin sağlanması halinde uzun dönemde bunların verimliliklerinin artacağı ve buna bağlı olarak ekonomik büyüme ile talepteki artışların karşılanarak enflasyonist baskının zayıflayacağı savunması yapılmaktadır. Dahası verimliliği artan grupların ücretleri de yükselecek ve zaman içinde yoksulluk azalabilecektir, ki bu da devletin negatif gelir vergisi nedeniyle oluşan finansman yükünü hafifletecektir.

Bu yönde bir ikinci eleştiri noktası da negatif gelir vergisi türü bir yardımın insanları özellikle yaşlılık dönemleri için yapacakları tasarruflardan caydırıcı etki yapabileceğidir³¹. Buna yanıt ise şöyle verilmektedir: Bir defa negatif gelir vergisi yoksulluk açığının tamamını kapatmamaktadır. Dolayısıyla insanların yalnız buna güvenerek kendi geleceklerini düşünmemek gibi bir psikoloji içine girmeleri pek söz konusu olamaz. Kaldı ki çoğu ülkede yaşlıları gelir sahibi yapmaya yönelik programlar zaten uygulanmaktadır. Ayrıca tasarruflar yalnızca yaşlılıkta iyi bir yaşam sürdürmek için yapılmaz, miras bırakmak ve daha pek

³⁰ Türkan Öncel. "Gelirin Yeniden Dağılım Politikası Aracı Olarak Negatif gelir vergisi", **İİTİA Dergisi**. [Derginin cilt ve sayısı belirlenememiştir.]

³¹ Christopher ve diğerleri. a.g.e. ss. 67-79.

çok düşünce tasarrufları etkiler. Sosyal güvenlik kapsamı altındaki insanlar bile tasarruf yapmaktan vazgeçemediklerine göre negatif gelir vergisinin tasarrufları ciddi biçimde azaltacağını düşünmek pek gerçekçi değildir.

Bir başka eleştiri de negatif gelir vergisinin finansman yükünün fazlalığıdır. Ancak özellikle ABD için yapılan hesaplamalar diğer refah harcamalarının toplam maliyetinin çok daha yüksek olduğunu göstermektedir³².

Negatif gelir vergisinde aile gelirlerinin esas alınmasının ailelerin parçalanmasına yol açarak maliyetleri daha da artırıcı etki yapacağı da iddia edilmektedir. Bu eleştiri en azından yardımı aile büyüklüğüne veya aile reisinin kadın olmasına bağlayan diğer sosyal yardım programları ile kıyaslayınca pek tutarlı değildir.

Bir diğer eleştiri, transferlerde yalnızca gelirin esas alınmasıdır. Serveti çok olup da yoksul olmadığı halde negatif gelir vergisi yoluyla transfer alanlar da olabilir denmektedir. Bu haklı eleştiri mutlaka göz önüne alınmalı ve gerekirse gelir ve servet beyanlarının birleştirilmesi ve birlikte kontrolü gibi yöntemler geliştirilmelidir.

Negatif gelir vergisine yönelen en önemli ve tutarlı eleştiri, uygulamanın insanların çalışma gayretini kırarak aylıklığa prim vermiş olacağıdır³³. Kazançlar üzerine %100'lük bir marjinal vergi oranı uygulanmasına yol açan her türlü uygulamanın çalışma gayretini azaltacağı kesindir. Negatif vergi oranının %100 olması, yani devletin yoksulluk açığının tamamını kapatmayı garanti etmesi durumunda buna yol açar. Çünkü bu durumda çalışarak gelir elde eden ancak bu geliri yoksulluk sınırının altında kalanlar ile hiç çalışmayanın geliri eşitlenmektedir, ki bu da yoksulların çalışmadan elde ettikleri kazançta %100'lük bir marjinal vergi oranı uygulanması demektir. Ancak negatif gelir vergisinin çalışma gayretini kırıcı etkisini hafifletmek amacıyla transferlere bazı sınırlamalar getirilmesi önerilmektedir.

Bunlardan ilki uygulanan negatif vergi oranının %100'ün altında olmasıdır. Yani yoksulluk sınırının altında gelire sahip olanların elde ettikleri gelire uygulanan marjinal vergi oranı %100 olmayacak ve çalışarak daha fazla gelir elde edenler her durumda çalışmayandan daha fazla bir gelire sahip olacaktır. Nitekim negatif gelir vergisinde önerilen marjinal vergi oranı %50 (Friedman³⁴)

³² Daha önce Friedman'ın hesabına göre negatif gelir vergisinin maliyetinin halen uygulanmakta olan gelir artırıcı önlemlerin toplam maliyetinin yansı kadar olduğunu belirtmiştik.

³³ Öncel, a.g.m.

³⁴ M. Friedman. a.g.e. ss. 190-195.

veya %33.3 tür (Tobin ³⁵). Burada ikame etkisi ile gelir etkisi birlikte göz önüne alınmalıdır. Özellikle düşük gelir düzeylerinde gelir etkisinin çok daha baskın olmasını beklememizi engelleyecek herhangi bir bulgu yoktur. Dikkat edilmesi gereken bir nokta da çalışma kararında marjinal vergi oranı kadar hatta daha fazla devletçe yapılacak yardımın düzeyidir. Eğer verilen ödenek tüm yoksulluk boşluğunu kapatıyorsa, o zaman istihdam üzerinde olumsuz etkilerin gözlenmesi olasılığı artacaktır. Ancak yoksulluk boşluğunun ancak bir kısmını kapatan bir negatif gelir vergisi uygulaması bu gelir düzeyi etkisini önleyecek ve yoksul insanları daha fazla çalışmaya sevk edebilecektir.

Ne var ki, yakın zamana kadar Friedman'dan Tobin'e kadar hemen her görüşten ekonomist arasında %100'den daha düşük bir orandaki "zımnî" vergi (veya ödenek azalış oranı) ile uygulanan bir negatif gelir vergisinin yoksulluk sorununa karşı en iyi politika olduğu konusunda hemen hemen tam bir uzlaşma vardı. Ne var ki, negatif gelir vergisi de yukarıda belirttiğimiz gerekçelerle eleştirilmektedir. Üstelik bazı küçük çaplı denemeler (Kanada'nın Québec bölgesinde) ve yapılan simülasyon çalışmaları³⁶ %100'ün altındaki bir zımnî vergi oranına sahip bir negatif gelir vergisinin de refah ödemelerini elde edenlerin çalışma gayreti üzerinde ciddi ölçüde çarpıtıcı etkileri olabileceğini ortaya koymuştur. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi, vergi oranı düştükçe başabaş gelir düzeyi yükselmekte ve daha fazla aileyi programın kapsamına sokmaktadır. İkincisi ise düşen net ücret hadlerinin yol açtığı ikame etkisi (çalışma yerine boş zaman ikamesi) ödenek alanların işgücü arzını azaltmaktadır.

Negatif gelir vergisinin özellikle işgücü arzı üzerindeki potansiyel maliyetlerinin yol açtığı bu durum karşısında önerilen bir ikinci alternatif, daha doğrusu tamamlayıcı yaklaşım "çalışma koşulu" (workfare) olarak adlandırılan yaklaşımdır ³⁷. Burada çalışmaya fiziksel ya da zihinsel bir engeli bulunmayan bireyler için refah ödemeleri bir işe girmek, iş aramak ya da bir eğitim veya

³⁵ Tobin. a.g.m.

³⁶ Robert Moffitt. " A Problem with the Negative Income Tax", **Economics Letters**. 17(1985)pp261-265

³⁷ Bernard Fortin, Michel Truchon ve Louis Beausejour. " On Reforming the Welfare System: Workfare Meets the Negative Income Tax", **Journal of Public Economics**. Vol. 51 (1993) ss. 119-151.

meslek kursuna katılmak gibi koşullara bağlanmıştır. Bu yaklaşımda bu koşullara uymayan bireylere yapılan transfer ödemeleri azaltılmaktadır.

Bu çalışma koşulu yaklaşımının basit negatif gelir vergisi planlarına karşı dört olası üstünlüğü vardır³⁸: Birincisi, refah ödeneği alanların çalışmaya ya da istihdam edilebilirliklerini artırıcı faaliyetlere zorlanması, refah programlarının politik açıdan kabul edilebilirliğini artıracak gibi garanti edilen gelirin daha yeterli düzeylere çekilmesini kolaylaştıracaktır. İkincisi, refah programından yararlanma koşullarının sıkılaştırılması ile çalışma koşulunun öne sürülmesi refah devletinin sürekli artan maliyetlerine bir set çekebilecektir. Üçüncüsü, insanların becerilerine yatırım yapmaları teşvik edilir ve bu sayede yoksulluktan daha çabuk kurtulmaları sağlanabilir. Dördüncüsü ise, çalışma koşulu basit negatif gelir vergisine göre çalışma - boş zaman tercihi arasında daha az çarpıtıcı olabilir ve bu da etkinlik - adalet uyumsuzluğunu yumuşatabilir.

3.2.4. Negatif Gelir Vergisinin Uygulama Biçimleri

Negatif gelir vergisi veya yoksullara minimum düzeyde de olsa bir gelirin sağlanması talepleri doğunca farklı yazarlarca çeşitli yöntemler ortaya atılmıştır. Bu önerilerin bazıları yoksullara her ne pahasına olursa olsun yeterli gelirin sağlanması, bazıları çalışma arzusunun köreltilmemesi, bazıları ise finansman maliyetlerinin en alt düzeyde tutulması arzusundan doğmuştur. Elbette ki bu amaçlar arasında açık bir çelişki vardır. Bunlar arasında bir seçim yapmak gerektiğinde saydığımız amaçlara verdiğimiz göreceli ağırlıklar belirleyici olacaktır³⁹.

Nasıl uygulanırsa uygulansın bir negatif gelir vergisi planı şu üç temel değişkene göre tasarlanır⁴⁰: (1) Garanti edilen bir gelir miktarı, (2) Bir vergi matrahına uygulanan bir vergi oranı, (3) Vergi yükümlülüğünün garanti edilen gelire eşit olduğu bir başabaş gelir düzeyi. Bu üç değişkenin her hangi ikisi diğer üçüncüsünü belirler. Vergileme yoluyla transfer esnek bir tekniktir. Bir plan hazırlanırken değişik gelir düzeyleri garanti edilebilir, farklı vergi oranları uy-

³⁸ Fortin ve diğerleri. a.g.m.

³⁹ Christopher ve diğerleri. a.g.e. ss 37-50.

⁴⁰ Christopher Green ve Robert J Lampman. "Schemes for Transferring Income to Poor", *Industrial Relations*. 1967 February. Vol. 6. Nr. 2. ss. 121-137.

gulanabilir, başabaş gelir farklı düzeylerde tespit edilebilir. Bir planın seçiminde şu sorular yanıtlanmalıdır⁴¹ :

1. Plan, yoksulluk açığını hangi oranda kapatacaktır?
2. Şu anda yoksul olanlardan birisi planın uygulanması ile daha kötü duruma düşüyor mu? Yoksullara ve yoksulluk çizgisinin hemen üzerinelere adil davranılıyor mu? Yani uygulamadan önceki gelir sıralaması sonraki ile aynı tutulabiliyor mu? Bir programın gelir sıralamasını değiştirmesi dikey adalete de yatay adalete de aykırıdır⁴² .
3. Planın çalışma arzusu, tasarruflar, yatırımlar, aile büyüklüğü ve aile bileşimine etkisi nedir?
4. Planın bütçe üzerindeki mali yükü ne kadardır ve bunu kim ödeyecektir?
5. Plana bağlı harcamaların ne kadarı yoksul ailelere gidiyor?
6. Planın yürürlükteki vergi sistemi, sosyal yardımlar ve sosyal refah sistemleriyle ilişkisi nasıldır?

3.2.3.1. Negatif oranlar planı.- İlk olarak M. Friedman tarafından önerilmiştir⁴³. Friedman'ın önerisi vergi sistemi ile bütünleştirilmiş bir plan sunmaktadır. Gelir vergisi sisteminde yükümlülerin belli kişisel muafiyetlerden ve standart indirimlerden yararlanmasına izin verilir. Normal koşullarda yükümlülerin bu istisna ve indirimlerden daha fazla gelir elde etmeleri ve bunların toplamını aşan gelirleri üzerinden vergi ödemeleri beklenir. Bu, vergide asgari geçim indiriminin uygulanmasından başka bir şey değildir ve vergilemede adaletin sağlanması amacına yöneliktir⁴⁴. Ancak gelirleri vergi dışı tutulan miktarın altında kalan yükümlüler bulunacaktır. İşte bu planda yükümlülere kullanamadıkları bu miktarın belli bir oranında devletçe ödeme yapılması önerilmektedir. Gelirleri vergi dışı gelirin altında kalan yükümlüler kendilerine tanınan bir hakkı tamamen kullanamadıkları, bu nedenle de bu hakkı tamamen kullanabilenler lehine bir eşitsizlik doğmaktadır. Bir başka eşitsizlik ise geliri vergi dışı gelirin

⁴¹ Green ve Lampman. a.g.m.

⁴² Robert I. Lerman ve Shlomo Yitzhaki. "Changing Ranks and the Inequality Impacts of Taxes and Transfers", *National Tax Journal*. Vol. XLVIII, No. 1.

⁴³ Friedman. a.g.e. ss. 190-195.

altında kalan iki aile de aynı vergiyi - ki bu sıfırdır - ödemelerinden kaynaklanır. Bu durumdaki ailelere oldukça düşük bir negatif oran (örneğin gelir vergisinde en düşük oran) uygulanması bu eşitsizliği gidereceği gibi vergi dışı gelir aile büyüklüğüyle birlikte arttığı için farklı aile büyüklüklerinin de dikkate alınmasını sağlayacaktır. Daha yüksek, %50 gibi bir negatif oranın uygulanması ise yoksulların gereksinimlerinin oldukça önemli bir oranını karşılayacaktır.

Friedman'ın önerisi hiç geliri olmayan ailelere yoksulluk sınırının yarısı kadar geliri garanti etmektedir. (Friedman'ın kendi teklifi böyledir. Esasen yine aynı temelde farklı negatif gelir vergisi oranları ile farklı garanti edilen gelir miktarlarına ulaşılabilir.) Bu yöntem negatif oranlı vergileme (negative rates taxation) olarak adlandırılmaktadır. Yöntemde, tüm ailelere gelir vergisi sisteminde yoksulluk sınırına eşit bir tutarda vergiden muafiyet sağlanmaktadır. Negatif oranlı vergilemeye konu olan matrah ise bu standart indirimin kullanılmayan kısmından ibarettir⁴⁵. Friedman, dört kişilik bir aile için 3000 \$'lık bir standart indirim ve bunun yarısı kadar bir gelirin devletçe her aileye garanti edilmesini öngörmektedir. Burada, ailenin yoksulluk sınırı altında kalmak kaydıyla kendi çalışmalarından elde ettikleri geliri %50'lik bir marjinal vergi oranına tabi tutulmaktadır.

Planın en ilgi çekici yanı basitliğidir; yürürlükteki (pozitif) vergi sistemine kolayca adapte edilebilir. Cari vergi beyannamelerinden yükümlülerce kullanılmayan indirimlerin ve ödenecek negatif vergi miktarının kolayca tespitine olanak tanır. Sistem yükümlüleri beyanname vermeye teşvik ederek beyanname kapsamının genişlemesine de yardımcı olur.

Planın zayıf noktaları da vardır. İlki gelirin tanımı açısından yürürlükteki sistemlerde transferlerin gelir tanımına dahil edilmemesi nedeniyle gerçekte yoksul olmayanların da negatif vergi yardımı almalarına yol açabilmesidir. Ancak beyannamelerde yapılacak bir düzenlemeyle bu sorunun üstesinden kolayca gelinebilir. İkinci zayıf nokta ise ilave bireyler için aileye tanına indirimin azalması nedeniyle ailelerin parçalanmasına ya da parçalanmış gibi gösterilmesine yol açabilmesidir.

⁴⁴ Abdurrahman Akdoğan. **Gelir Vergisi Açısından Vergi Adaletine Teknik Bir Yaklaşım**. Ankara. ALTIA Yay. No. 137. 1980. s. 82.

⁴⁵ David ve Leuthold. a.g.m.

Tobin de Friedman gibi üst gelir gruplarına uygulanan kişisel gelir vergisinin simetrik olarak alt gelir gruplarına da uygulanmasından ibaret bir planı savunmaktadır⁴⁶. Şimdiki uygulamada devlet aile gelirin belli bir tutarı (asgari geçim indirimini, ABD'de 5 kişilik aile için 1965'te 3700\$, dört kişilik aile için 3200\$) aşan kısmının belli bir oranını almaktadır. Öneri ise devletin belli bir gelir düzeyinin altına düşen ailelere aradaki farkın belli bir oranının hazinece ödenmesini öngörmektedir. Ailedeki kişi başına 400\$ ya da her ilave birey için biraz daha az olmak üzere veya dördüncüden sonraki her ilave çocuk için ödenek tutarı azaltılmak üzere temel ödenek tahsis edilir. (Ki bu azalan miktar yapısı nüfus planlamasını da teşvik edebilir) Ailenin kazancı arttıkça bu kazancın belli bir oranı kadar (Tobin Friedman'ın 1/2'lik oranı yerine 1/3 oranını önerir) ödenek azaltılır. Bu, aileyi daha fazla kazanç elde etmeleri yolunda ciddi biçimde teşvik edecektir, çünkü kazandıkları gelirin üçte ikisi kendilerinde kalmaktadır. Böylece bir aile, geliri kendilerine tahsis edilen temel ödeneğin üç katına çıkana kadar yardım almaya devam edecektir. Bu eşik ya da başabaş gelir düzeyinin üzerindeki aileler vergi yükümlü olacaklardır. Belli bir gelir düzeyine kadar aşağıda uygulanan 1/3 oranı korunabilir ve bu düzeyden sonra yükümlülerin planla ilişiği büsbütün kesilerek normal vergi yasalarının hüküm alanına girerler.

Tobin'in teklifi Friedman'inkinden bir kaç noktada ayrılır. Birincisi garanti edilen gelir miktarı daha yüksektir. İkinci olarak uygulanacak negatif oran %50 değil %33.3'tür. Bu oran ve garanti edilen gelir miktarının farklılığı Tobin'in planında daha yüksek bir başabaş gelire ve de daha yüksek bir finansman maliyetine yol açmaktadır.

Lampman ve Green de Friedman'inkine benzer ancak cari vergi sistemine bağlanmamış bir plan ortaya koymuşlardır⁴⁷. Gelir açığı planı olarak da bilinen bu yöntemde, bir yoksulluk sınırı belirlenmekte ve negatif oran yoksulluk sınırının ailenin gelirini aşan kısmına uygulanmaktadır. Lampman ve Green'in önerisi aile reisi için 1500 \$, diğer aile bireyleri için 500 \$'lık bir yoksulluk sınırıdır. %50'lik bir oran uygulanması halinde dört kişilik hiç geliri olmayan bir aileye yapılacak transfer 1500 \$ olmaktadır.

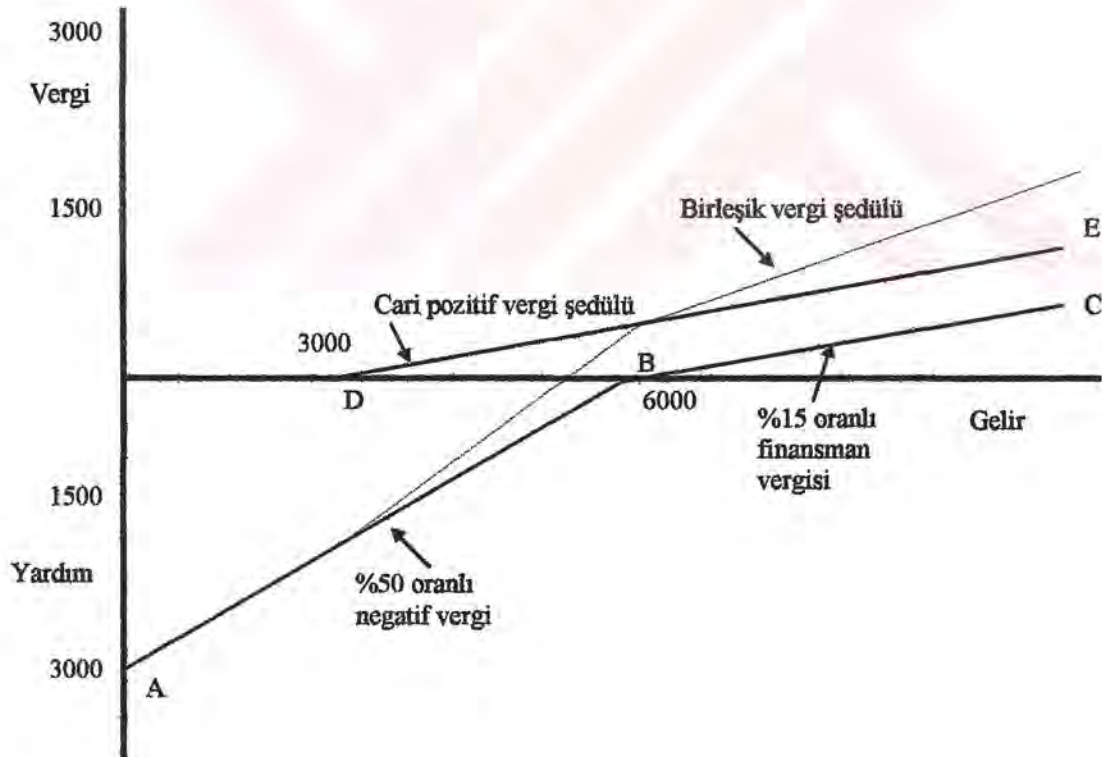
---

⁴⁶

Tobin. a.g.m.

3.2.3.2. Sosyal temettü planı.- Rhys - Williams, R. Shutz ve D. B. Smith tarafından önerilmiştir ⁴⁸. Bu planda periyodik olarak her vatandaşa veya aileye yoksulluktan kurtaracak bir yıllık gelir ödenmesi garanti edilmektedir. Ancak ödemenin tamamı fiilen yapılmamaktadır. Teklifte dört kişilik aile için yoksulluk sınırı 3000\$ kabul edilmekte ve hiç bir ailenin bu düzeyin altında bir gelire düşmesine izin verilmemektedir. Önerilen vergi oranı ise başabaşın altındaki gelir düzeyleri için %50'dir. Bu durumda başabaş gelir düzeyi 6000\$ olmakta, bu miktarda parasal gelir elde eden aileler ne yardım almakta ne de vergi ödemektedir. 4000\$ 'lık bir vergi öncesi geliri olan aile ise 1000\$ tutarında bir yardıma hak kazanmaktadır. Gelir düzeyleri 6000\$'ı aşan aileler ise kendileri için 3000\$ negatif vergi hesaplanmasına rağmen bunu fiilen elde etmemekteler, ancak gelirlerinin 6000\$'a kadar olan kısmı için vergi de ödememektedirler, bu miktarın

ŞEKİL3-3
Sosyal Temettü Planı (Dört kişilik aile için)

47

David ve Leuthold. a.g.m.

48

Green ve Lampman . a.g.m.

üzerindeki gelir ise normal vergi tarifesi üzerinden vergilendirilmektedir. Ayrıca programın finansmanı için %15'lik bir vergi ile başabaşın üzerinde geliri olan aileler yükümlü kılınmaktadır. Programın işleyişini Şekil 3-3 üzerinde de açıklayalım.

Şekildeki DE doğrusu halen uygulanmakta olan pozitif vergi sistemini temsil eder. Sosyal temettü sistemini ise ABC kırık doğrusu temsil etmekte olup, bunun AB kısmı devletçe ailelere yapılan yardımı gösterirken, BC kısmı da temettünün finansmanı için yüksek gelirlili aileler üzerine konan vergiyi göstermektedir. Şekildeki kesikli ve kırık doğru ise negatif ve pozitif vergileri içeren birleşik vergi sistemini temsil etmektedir.

Sosyal temettü planının üstünlüğü herkese yoksulluk sınırının üzerinde bir geliri garanti etmesidir. Böylece yoksulluğun yok edilmesi amacını gerçekleştirmektedir. Bu sistemde diğer kamu yardımlarının da özel bazı istisnalar hariç kaldırılması da mümkün olmaktadır. Ancak bu üstünlük aynı zamanda sistemin zayıf noktasını da oluşturmaktadır. Bir kere sistemin maliyeti çok ağırdır. Bunun yanında yardımların oldukça büyük bir kısmının yoksul olmayanlara gitmesi söz konusudur ve de cari gelir vergisi sistemi ile pek uyumlu değildir. Çünkü başabaş gelir düzeyi şimdi yükümlülere tanınmış olan indirimlerin çok üzerindedir ve bu sayede şimdi pozitif vergi ödeyen pek çok yükümlü net yardım elde etmektedir.

EK:

**NIXON YÖNETİMİ'NİN AİLE YARDIM PLANI TASARISI
HAKKINDA BAZI AÇIKLAMALAR**

Negatif gelir vergisi akademik alanda çok tartışılmış olmakla birlikte politikacılar tarafından pek de sahip çıkılmış bir düşünce değildir. Bugüne kadar sadece Amerika Birleşik Devletleri'nde konunun yoğun biçimde tartışıldığı 1960'ların sonlarında Nixon yönetimi tarafından benimsenmiş ve negatif gelir vergisinin yürürlüğe konması için "Aile Yardım (Destek) Planı" adı altında bir yasa önerisini ABD Kongresine sunulmuştur. Ancak bu öneri Kongre tarafından red edilmiştir ⁴⁹ [1968 yılında]. Aşağıda bu yasa önerisinin metnini veriyoruz ⁵⁰ .

Planın İhdası

Tasarı, Sosyal Güvenlik Yasası'na Sağlık, Eğitim ve Refah Bakanlığı (Sekreterliği) tarafından ailelere Aile Yardım Planı çerçevesinde yardım ödemeleri yapılmasını ve Eyaletler tarafından destekleyici ödemeler yapılmasını amir üç yeni bölüm eklemektedir.

Yardıma Hak Kazanma ve Yardımın Miktarı

Sosyal Güvenlik Yasası'nın yeni bir bölümü çocuklu ailelere ailenin ilk iki üyesinin her biri için 500\$, bundan sonraki her ilave aile üyesi için de 300\$ tutarında ödeme yapılabilmesi için yetki vermektedir.

Önerilen yardım miktarından (dört kişilik bir aile için 1600\$, ki bu böyleşi bir aile için yoksulluk sınırının yarısıdır) fazla indirilemez geliri olan aileler bu yardımdan yararlanamaz.

Ev, ev eşyaları, kişisel eşyalar ve aile için zorunlu olan mallar hariç 1500\$'lık kaynağı olan aileler de yardımdan yararlanamaz.

Hesaba dahil edilen gelir hem kazanılmış (emeğe bağlı) gelirleri hem de kazanılmamış (sermayeden doğan) gelirleri içerir.

⁴⁹

Öncel. a.g.m.

⁵⁰

Christopher ve diğerleri. a.g.e. ss. 51-56.

Gelirin belirlenmesinde aşağıdaki kalemler indirilebilir (Bakanlık bazı durumlarda bunlar üzerine sınırlar koyabilir):

1. üniversite öğrencilerinin her türlü gelirleri,
2. düzensiz gelirler,
3. çalışan veya eğitim gören ailelerin çocuk bakımı giderleri,
4. ailenin yıllık 720\$ tutarındaki kazanılmış gelirleri ve kalan kısmın yarısı,
5. özel bağış gelirleri, gıda pulları ve diğer kamu yardımları,
6. özel eğitim teşvikleri ve yardımları,
7. bursların öğretim ücretine ilişkin kısımları
8. evde üretilen ve tüketilen mallar,
9. diğer kazanılmamış gelirlerin yarısı.

Savaş malullerine yapılan ödemeler, çiftçi fiyat desteklemeleri, toprak bankası ödemeleri gelirden indirilemez ve yardım ödemelerinde bire bir azalmaya yol açar.

Yardımlara hak kazanma ve yardım miktarları her üç ayda bir, değişen koşullar ve önceki dönemin gelirleri göz önüne alınarak gelecek üç ay için yapılacak gelir tahminine göre belirlenir.

Ailenin ve Çocuğun Tanımı

Aile aynı evde oturan, akraba olan ve ABD'de ikamet eden iki ya da daha çok sayıda bireyden oluşur. Bu bireylerden en az birisi evlenmemiş çocuk (yani 18 yaşın altında veya okuyorsa 21 yaşın altında) olmalıdır.

Yardımların Ödenmesi

Ödemeler ailenin herhangi bir veya daha çok bireyine yapılabilir. Bakanlık başvuruların doldurulması ve ailelerin seçilmesi ve ödenecek yardım miktarlarının belirlenmesinde gerekli verilerin sağlanması için kurallar koyabilir. Yardımdan yararlananlar yardımlarla ilgili olan her türlü değişikliği beyan etmekle yükümlüdürler.

Eğer yararlananların beyanları uzun süre geciktirilirse ya da yetersiz ise ödemeler tamamen veya kısmen geri istenebilir.

İşe Ve Mesleki Eğitime Müracaat

Yardıma hak kazanan ailelerin yetişkin bireyleri istisna tutulan özel gruplara dahil değiller ise devlete ait iş bulma kurumlarına veya mesleki eğitim programlarına kayıt olmak zorundadırlar. İstisna tutulan gruplara mensup kişiler de isterlerse aynı biçimde kayıt olabilirler.

İstisnalar şunlardır: 1. Hastalar, özürhüleri ve yaşlılar, 2. 6 yaşın altındaki çocuğa bakan akraba (genelde annedir), 3. Ailenin erkek bir üyesi (genelde baba) kayıt olmuşsa anne veya çocuğa bakmakta olan diğeri bir kadın akraba, 4. Hasta bir aile üyesine bakan kişi, 5. Tam zamanlı olarak çalışanlar.

Özürhü bir birey rehabilitasyon (tedavi) hizmetleri için başvurabilir. Ayrıca bakanlık gerekli görürse işgücü eğitim programlarına katılan veya bulunan işte çalışan ailelerin çocuklarının bakım masrafları için ödeme yapabilir.

Yardımların Kaldırılması

Ailenin herhangi bir üyesi geçerli / iyi bir mazereti olmadan eğitim programlarına katılmayı veya bulunan işte çalışmayı red ederse yardımlar kaldırılabilir. Eğer bu üye ailenin tek yetişkini ise, bu birey yalnızca ailenin yardıma hak kazanması açısından aile üyesi sayılacak ve yukarıdaki hükmün dışında bırakılacaktır. Ayrıca uygun durumlarda Aile Yardımı ödemelerinin bir kısmı aile dışından kişilere ödenebilecektir.

İş Başında Eğitim

Bakanlık, İşgücü Departmanı fonlarına eğitim maliyetlerinin karşılanması için gerekli transferleri yapar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI, EŞİTSİZLİK VE YOKSULLUK

Bu bölümde birinci bölümde tanıttığımız araçlar ile Türkiye'de gelir dağılımının görünümü, gelir dağılımındaki eşitsizlik ve yoksulluğun boyutları ortaya konacaktır. İlk olarak ülkemizde gelir dağılımının nasıl bir görünüm arzettiği sergilenecektir. Burada daha çok 1994 yılına ait veriler kullanılmış olmakla birlikte, bazen 1987 araştırmasının sonuçları da karşılaştırma imkanı sağlamak için kullanılmıştır. Daha sonra burada ortaya koyduğumuz bilgiler kullanılarak 1987 ve 1994 yıllarına ilişkin eşitsizlik ölçütleri hesaplanacak ve eşitsizliğin yapısı konusunda bir takım yorumlar yapılacaktır. Bu bölümün son başlığı ise Türkiye'de yoksulluğa ayrılmıştır. Ülkemizde yoksulluğun yapısı hem toplamda, hem de bölgeler itibariyle kentsel ve kırsal alanlar ayrımında incelenmiştir.

4.1. Türkiye'de Gelir Dağılımı Çalışmaları

Türkiye'de gelir dağılımı çalışmaları daha eski tarihlerde başlamış olmakla birlikte¹ ilk kapsamlı çalışma 1963 verileri ile Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılmıştır. Bu çalışmanın uyandırdığı geniş ilgi 1968 yılında yeni bir çalışmanın yapılmasını sağlamıştır. Bu çalışma Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdları Enstitüsü'nce yapılan "Aile yapısı ve Nüfus Sorunları" konulu araştırmadan elde edilen bilgilere dayanılarak gerçekleştirilmiştir.

Yine 1973 yılında Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdları Enstitüsü'nce yapılan "Nüfus yapısı ve Nüfus Sorunları" konulu çalışmanın sonuçları kullanı-

¹ Gelir dağılımı konusundaki çalışmalar N. Bengül'ün 1959 tarihli "Gelir Dağılımı Araştırmaları için Öneriler" isimli çalışması ile başlamıştır. 1962 tarihli Enos Raporu (DPT) konuya yönelik ilgiyi biraz daha uyandırmıştır. 1950-1960 dönemine ilişkin geçmişe dönük çalışmalar (T. Bulutay, A. Işıklı, Boratav) yapılmıştır.

olarak DPT tarafından bir gelir dağılımı çalışması yapılmıştır. Daha sonra bu çalışmanın sonuçlarına dayanan bir ekonometrik çalışma Dünya Bankası tarafından K. Derviş ve S. Robinson'a yaptırılmıştır². Aynı yıl DİE tarafından DPT ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın da işbirliği ile uygulanan bir ankete dayanılarak kırsal alanlarda gelir dağılımı belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu tarihten sonra gelir dağılımı üzerinde daha fazla tartışılan bir konu olmakla birlikte kapsamlı çalışmaların konusu olmamıştır. DİE 1978-1979 yılları için kentsel yerlerde gelir dağılımını belirlemeye yönelik bir çalışma daha yapmıştır. 1984 yılında Alptekin Erdoğan 1963 sonrasında ücretlerin milli gelirde payının gelişimini incelemiştir. Süleyman Özmucur ise 1963 sonrası fonksiyonel gelir dağılımını 1985 yılında incelemiş ve bu çalışmayı ilerleyen yıllar için güncellemiştir. Bir diğer DPT çalışması da 1986 yılında Sıddık Ensari tarafından "Kırsal yerler gerçek geliri: 1980-1985" adıyla yapılmıştır. Merih Celasun da, 1973 gelir dağılımı araştırmasından hareketle 1978 ve 1983 için projeksiyonlar yapmış ve sonuçlarını 1986 yılında yayımlamıştır. DİE'nin 1987 anketinden önceki son çalışma 1986'da Yılmaz Esmer, Hamit Fişek, Ersin Kalaycıoğlu tarafından TÜSİAD için yapılmış olan "Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Öncelikler" isimli araştırmanın bir parçası olarak gerçekleştirilmiştir.

1987 yılında DİE'nin gerçekleştirdiği anket ise o zamana kadar uygulanan en geniş kapsamlı ve yöntem olarak en tutarlı çalışmadır. Aynı çalışma 1994 yılı için de tekrarlanmıştır.

Bu arada Gülten Kazgan ve arkadaşlarının TOBB adına yaptıkları "Türkiye'de Gelir Bölüşümü, Bozan Etkenler ve İyileştirilmesine İlişkin Politikalar (1992)", DİE'den Suat Öksüz'ün "Bölgesel ve Sektörel Gelir Eşitsizliği", E. Işığışık'ın "Gelir Eşitsizlik Ölçüleri ve Türkiye'de Gelir Dağılımı" ve Ö. Dağdemir'in "Yapısal Değişim Sürecinde Gelir Dağılımı (1992)", M. Çiftlikli'nin "Dünyada ve Türkiye'de Gelir Dağılımı (1995)", M. Sönmez'in "Türkiye'de Gelir Dağılımı (1990)", A. Temel ve M.A. Kelleci'nin "Türkiye'de Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımı (1996)" adlı çalışmaları ile K. Boratav'ın çalışmaları da anılmaya değer. Ayrıca konuya yönelik ilginin artarak devam ettiği saptaması da gerçekçi olacaktır.

² "Structure of Income Inequality in Turkey" adını taşıyan çalışma 1980 yılında yapılmıştır.

TABLO 4-1:

Türkiye’de Gelir Dağılımı Çalışmalarından Elde Edilen
%20’lik Gruplar İtibariyle Gelir Dağılımı ve Gini Katsayıları

Hanehalkı Yüzdesi	1963	1968	1973	1986	1987	1994
1. 20%	4.5	3.0	3.5	3.9	5.24	4.9
2. 20%	8.5	7.0	8.0	8.4	9.61	8.6
3. 20%	11.5	10.0	12.5	12.6	14.06	12.6
4. 20%	18.5	20.0	19.5	19.2	21.15	19.0
5. 20%	57.0	60.0	56.5	55.9	49.94	54.9
Gini Katsayısı	0.55	0.56	0.51	0.46	0.43	0.49

KAYNAK: 1. 1987 ve öncesi için: DİE, 1987 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi Sonuçları: Gelir Dağılımı, Ankara, 1990.
2. 1994 yılı için: DİE bültenleri

Kişisel gelir dağılımı ile ilgili çalışmaların özet sonuçlarının hanelerin %20’lik gruplarının toplam gelir içindeki payı cinsinden verilmesi ve eşitsizlik ölçütü olarak da Gini katsayısının ortaya konması çok alışıldık bir yöntemdir. Biz de bugüne kadar yapılmış çalışmaların bir özetini Tablo 4-1’de aynı biçimde vermek istiyoruz. Aşağıda ise 1994 yılındaki gelir dağılımı etraflıca değerlendirilecektir.

4.2. 1994 Araştırmasına Göre Türkiye’de Gelir Dağılımı

Birinci bölümde gelir dağılımına ilişkin bilgilerin sunulmasında kullanılabilecek farklı yöntemleri tanıtmıştık. Bu bölümde de ülkemizde yapılmış gelir dağılımı çalışmalarını kısaca hatırlattık. Şimdi ise 1994 araştırmasının sonuçlarına daha yakından bakarak milli gelirin haneler arasında dağılımını eşitsizlik açısından inceleyeceğiz.

Çalışmamızın bazı yerlerinde karşılaştırma amaçlı olarak kullandığımız 1987 yılına ilişkin veriler Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yayımlanan “Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi Sonuçları: Gelir Dağılımı” (Ankara, 1990) adlı kitaptan alınmıştır. 1994 yılı araştırmasının sonuçları ise henüz (Eylül 1997) yayımlanmamış olup ilgili veriler Devlet İstatistik Enstitüsü, Gelir ve Tüketim Şubesi’nden sağlanmıştır. Ancak bunlar kesinleşmemiş sonuçlar olduğundan küçük çapta revizyona uğraması olasıdır.

4.2.1. Frekans Tabloları

Burada verdiğimiz frekans tabloları ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Yalnızca basit frekans tablosu değil, göreceli frekans tabloları da çıkarılmıştır. Frekans tabloları aşağıda Tablo 4-2 ve 4-3'te temel veri tabloları adı altında verilmiş olup, ileride vereceğimiz eşitsizlik hesaplamaları tamamen bu tablolardaki veriler kullanılmak suretiyle yapılmıştır.

1987 gelir dağılımı araştırmasının sonuçlarını içeren frekans tablosunda veriler 20 sınıfa (gelir dilimine) bölünmüş olup sınıf genişlikleri eşit değildir. Veriler orijinal olarak aylık gelirleri içermektedir, ancak biz gelir gruplarını sınıflarını 12 ile çarparak yıllık dağılımları elde edip hesaplamalarımızı bunlar üzerinde yaptık.

1994 gelir dağılımı araştırmasında ise veriler 32 sınıfa bölünmüş olup sınıf genişlikleri yine eşit değildir. Sınıf sayısının 1987 yılı için hazırlanan tablodan daha fazla olması, bu tablonun daha bilgilendirici olmasını ve gruplama nedeniyle ortaya çıkan bilgi kaybının daha az olmasını sağlar.

4.2.2. Frekans Dağılımları

Frekans dağılımları, frekans tablolarının grafiksel biçiminden başka bir şey değildir. Aşağıdaki Şekil 4-1 1987, Şekil 4-2 ise 1994 yılına ait frekans dağılımlarını göstermektedir. Yatay ekseninde gelir düzeyleri grup orta noktaları olarak yer alırken, dikey eksen frekansları göstermektedir. Her ikisinde de hem Türkiye geneli, hem de kırsal ve kentler aynı grafik üzerinde gösterilmiştir. 1987 yılı için frekans sayıları, 1994 içinse göreceli frekanslar kullanılmıştır.

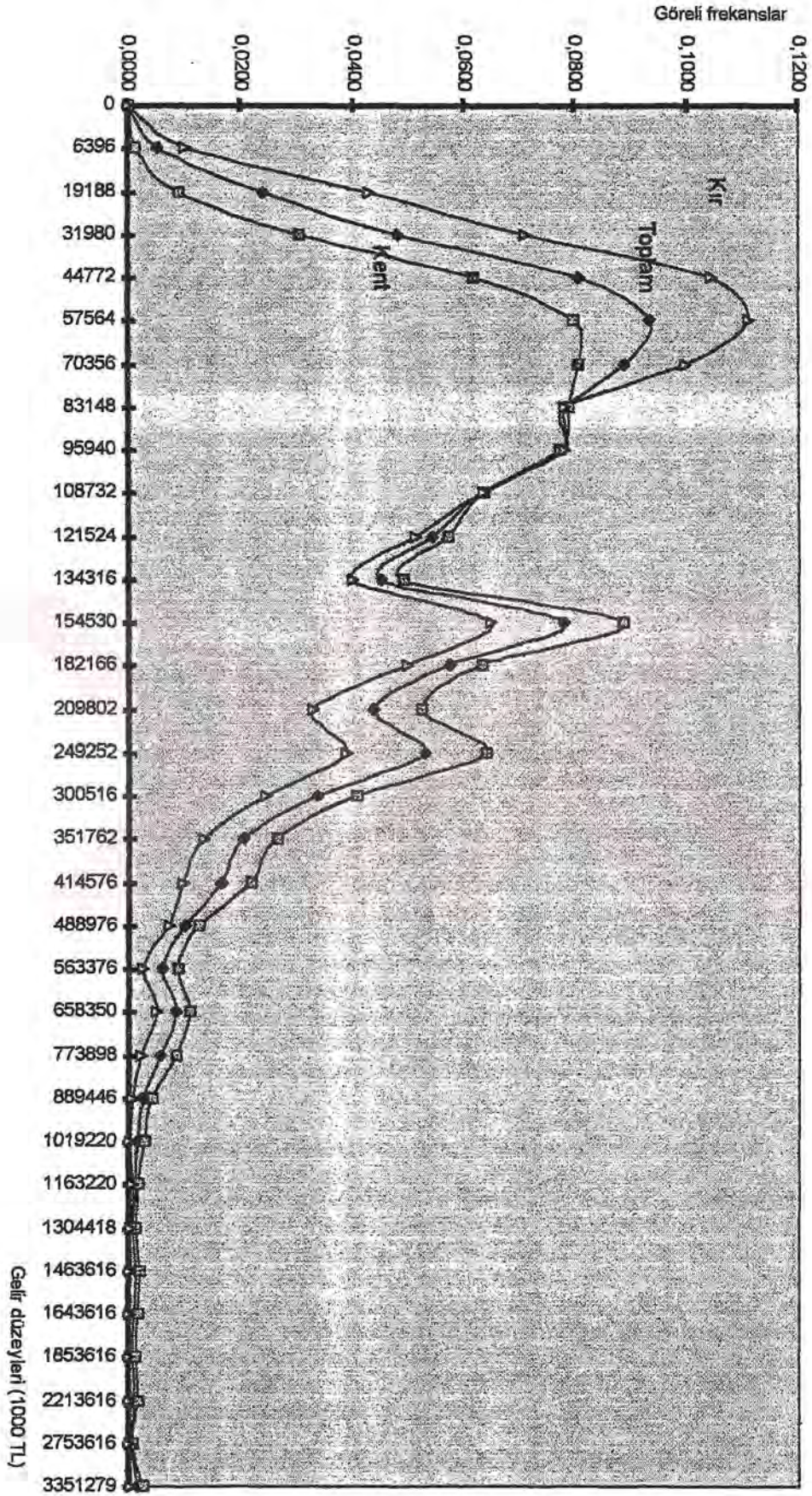
Şekillerden rahatça görüldüğü üzere dağılımlar oldukça sağa (pozitif) çarpıktır. Bu gözlem incelediğimiz tüm kategoriler için geçerlidir. Bunu, mod, medyan ve ortalama gelirin konumlarından da çıkarabilmekteyiz. Sağa çarpık bir dağılımda aritmetik ortalama medyanın, medyan da modun sağında yer alır. 1987 dağılımı tek modlu iken, 1994 dağılımı neredeyse çift modlu (bimodal) bir dağılım görünümündedir ve bu özellikle kentsel dağılımda daha belirgindir. Yine 1994 kentsel gelir dağılımı, yukarıda belirttiğimiz ampirik kurallara uymamakta olup, dağılımın modu medyanın sağında bulunmaktadır.

TABLO 4-2:
1987 Temel Veri Tablosu

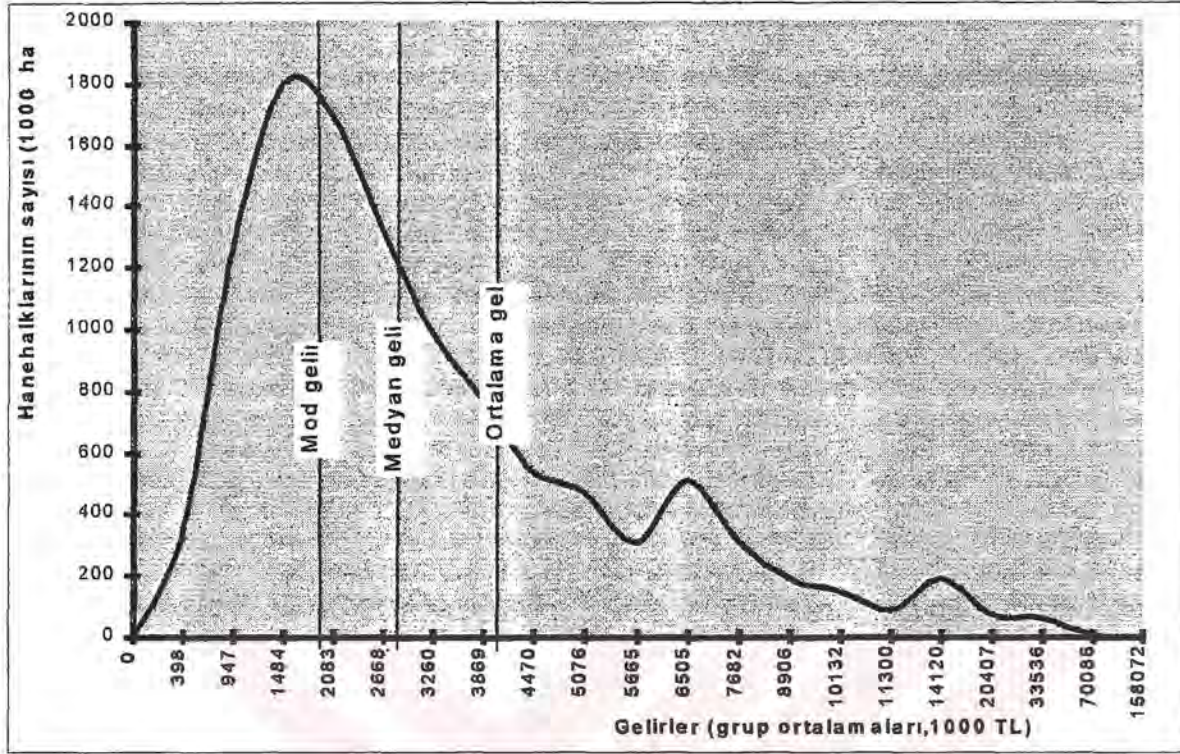
Yıllık harcanabilir gelir grupları (TL)	Hanehalkı sayısı			Hanehalkı yüzdesi			Gelir grubunun toplam yıllık harcanabilir geliri (milyon TL)			Gelir grubunun ortalama yıllık harcanabilir geliri (TL)			Gelir grubunun yıllık gelirdeki payı (%)		
	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır
0 - 599999	321746	63566	258180	2,91	1,10	4,92	128092	27418	100674	398115	431327	389938	0,32	0,11	0,61
600000 - 1199999	1254863	541969	712894	11,36	9,34	13,60	1188281	518846	669436	946941	957334	939040	2,92	2,16	4,03
1200000 - 1799999	1799098	904104	894994	16,29	15,58	17,07	2669213	1347336	1321877	1483640	1490244	1476968	6,56	5,60	7,97
1800000 - 2399999	1695101	884085	811016	15,34	15,23	15,47	3531050	1829799	1701252	2083091	2069709	2097679	8,68	7,60	10,25
2400000 - 2999999	1330912	684030	646882	12,05	11,78	12,34	3551204	1813758	1737445	2668248	2651577	2685877	8,73	7,54	10,47
3000000 - 3599999	987626	523185	464441	8,94	9,01	8,86	3219791	1703911	1515880	3260132	3256805	3263881	7,92	7,08	9,14
3600000 - 4199999	767705	434877	332828	6,95	7,49	6,35	2970278	1672963	1297315	3869036	3846980	3897854	7,30	6,95	7,82
4200000 - 4799999	539023	301381	237642	4,88	5,19	4,53	2409249	1337036	1072213	4469660	4436364	4511885	5,93	5,55	6,46
4800000 - 5399999	471176	263754	207422	4,26	4,54	3,96	2391697	1330206	1061491	5076016	5043357	5117545	5,88	5,53	6,40
5400000 - 5999999	304610	178610	126000	2,76	3,08	2,40	1725551	1007861	717690	5664788	5642800	5695955	4,24	4,19	4,33
6000000 - 7199999	508190	285946	222244	4,60	4,93	4,24	3305920	1852526	1453395	6505284	6478585	6539636	8,13	7,70	8,76
7200000 - 8399999	312648	200219	112429	2,83	3,45	2,14	2401718	1535126	866592	7681860	7667234	7707905	5,91	6,38	5,22
8400000 - 9599999	190017	134058	55959	1,72	2,31	1,07	1692292	1187835	504457	8906005	8860607	9014762	4,16	4,93	3,04
9600000 - 10799999	144870	94309	50561	1,31	1,62	0,96	1467845	954189	513656	10132152	10117691	10159125	3,61	3,96	3,10
10800000 - 11999999	87654	62648	25006	0,79	1,08	0,48	990458	704701	285758	11299637	11248572	11427569	2,44	2,93	1,72
12000000 - 17999999	186600	144009	42591	1,69	2,48	0,81	2634851	2036009	598842	14120317	14138069	14060295	6,48	8,46	3,61
18000000 - 23999999	74114	47427	26687	0,67	0,82	0,51	1512427	950363	562064	20406770	20038440	21061351	3,72	3,95	3,39
24000000 - 59999999	62535	48067	14468	0,57	0,83	0,28	2097204	1557483	539721	33536485	32402343	37304441	5,16	6,47	3,25
60000000 - 119999999	7502	6682	820	0,07	0,12	0,02	525785	454312	71473	70085987	67990384	87162600	1,29	1,89	0,43
120000000 - 299999999	1570	1570	0	0,01	0,03	0,00	248173	248173	-	158071721	158071720	-	0,61	1,03	-
Toplam:	11047560	5804486	5243064	100	100	100	40661082	24069850	16591232				100	100	100

TABLO 4-3:
1994 Temel Veri Tablosu

Yıllık harcanabilir gelir grupları (TL)	Hanehalkı sayısı			Hanehalkı yüzdesi			Gelir grubunun toplam yıllık harcanabilir geliri (milyon TL)			Gelir grubunun ortalama yıllık harcanabilir geliri (TL)			Gelir grubunun yıllık gelirdeki payı (%)		
	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır
0 - 12792000	68529	9400	59129	0,51	0,13	1,01	6093228	80805	528523	8891535	8596277	8938474	0,03	0,01	0,08
12792001 - 25584000	318315	67459	250856	2,38	0,90	4,28	6280446	1390977	4889469	19730286	20619591	19491138	0,28	0,09	0,71
25584001 - 38376000	644323	227063	417260	4,81	3,02	7,11	21168866	7494256	13674610	32854432	33005184	32772396	0,96	0,49	1,99
38376001 - 51168000	1075421	462203	613218	8,04	6,15	10,45	48460371	20957270	27503101	45061767	45342133	44850446	2,19	1,38	4,00
51168001 - 63960000	1248442	597165	651277	9,33	7,95	11,10	71814225	34451391	37362834	57523077	57691578	57368576	3,25	2,26	5,43
63960001 - 76752000	1188941	604044	584897	8,88	8,04	9,97	83629483	42464497	41164986	70339473	70300337	70379889	3,79	2,79	5,98
76752001 - 89544000	1047830	590455	457375	7,83	7,86	7,80	86976461	48968082	38008379	83006271	82932793	83101129	3,94	3,22	5,52
89544001 - 102336000	1038509	580793	457716	7,76	7,73	7,80	99399808	55647145	43752663	95713959	95812355	95589105	4,50	3,66	6,36
102336001 - 115128000	848920	476603	372317	6,34	6,34	6,35	92403908	51954767	40449141	108848782	109010575	108641671	4,18	3,41	5,88
115128001 - 127920000	726557	426836	299721	5,43	5,68	5,11	88011584	51695179	36316405	121135140	121112509	121167369	3,98	3,40	5,28
127920001 - 140712000	601126	368231	232895	4,49	4,90	3,97	80664312	49447075	31217237	134188693	134282760	134039962	3,65	3,25	4,54
140712001 - 168348000	1042252	664027	378225	7,79	8,84	6,45	160526230	102351151	58175079	154018635	154137032	153810771	7,27	6,73	8,45
168348001 - 195984000	765901	474103	291798	5,72	6,31	4,97	138981720	86062076	52919644	181461729	181526116	181357117	6,29	5,66	7,69
195984001 - 223620000	583279	392260	191019	4,36	5,22	3,26	121650238	81791917	39858321	208562691	208514549	208661552	5,51	5,37	5,79
223620001 - 274884000	703656	478206	225450	5,26	6,36	3,84	173720925	118266856	55454069	246883314	247313618	245970588	7,86	7,77	8,06
274884001 - 326148000	444899	302751	142148	3,32	4,03	2,42	132982293	90604078	42378215	298904455	299269294	298127409	6,02	5,95	6,16
326148001 - 377376000	271917	195218	76699	2,03	2,60	1,31	94955949	68204994	26750955	349209314	349378613	348778406	4,30	4,48	3,89
377376001 - 451776000	216462	161403	55059	1,62	2,15	0,94	88387467	65946099	22421368	408235473	408580380	407224396	4,00	4,33	3,26
451776001 - 526176000	132690	91863	40827	0,99	1,22	0,70	64276437	44554902	19721535	484410558	485014663	483051290	2,91	2,93	2,87
526176001 - 600576000	78962	65330	13632	0,59	0,87	0,23	44424873	36658125	7766748	562610787	561122379	569743838	2,01	2,41	1,13
600576001 - 716124000	109532	80249	29283	0,82	1,07	0,50	71141008	52247278	18893730	649499763	651064537	645211556	3,22	3,43	2,75
716124001 - 831672000	74262	61110	13152	0,55	0,81	0,22	56873439	46781092	10092347	765848469	765522897	767362150	2,57	3,07	1,47
831672001 - 947220000	32982	29691	3291	0,25	0,40	0,06	29201423	26227170	2974253	885374538	883337375	903753570	1,32	1,72	0,43
947220001 - 1091220000	21912	21126	786	0,16	0,28	0,01	22076314	21307187	769127	100749881	100857649	978533079	1,00	1,40	0,11
1091220001 - 1235220000	15118	11538	3580	0,11	0,15	0,06	17185567	13128857	4056710	113676193	113787978	113315921	0,78	0,86	0,59
1235220001 - 137361600	9882	8331	1551	0,07	0,11	0,03	12888252	10919105	1969147	130421493	131065958	126959832	0,58	0,72	0,29
1373616001 - 155361600	14434	13570	864	0,11	0,18	0,01	21237310	19974574	1262736	147133919	147196566	146150000	0,96	1,31	0,18
1553616001 - 173361600	12040	11627	413	0,09	0,15	0,01	19674671	18989606	685065	163410888	163323350	165875302	0,89	1,25	0,10
1733616001 - 197361600	8821	8389	432	0,07	0,11	0,01	16016352	15220639	795713	181570706	181435677	184192820	0,72	1,00	0,12
1973616001 - 245361600	10882	10376	506	0,08	0,14	0,01	23251100	22242568	1008532	213665686	214365535	199314624	1,05	1,46	0,15
2453616001 - 305361600	5357	4925	432	0,04	0,07	0,01	14099179	12953157	1146022	263191693	263008264	265282870	0,64	0,85	0,17
3053616001 +	20688	19417	1271	0,15	0,26	0,02	206998208	202738732	4259476	100057138	104413005	335127930	9,37	13,32	0,62
Toplam:	1338284	7515762	5867079	100	100	100	220994774	152172160	688226140				100	100	100

ŞEKİL 4-1: 1994 Yılı Türkiye Geneli, Kentsel ve Kırsal Alanlar Görel Frekans Dağılımları

ŞEKİL 4-2:**1987 Türkiye Geneli Frekans Dağılımı**

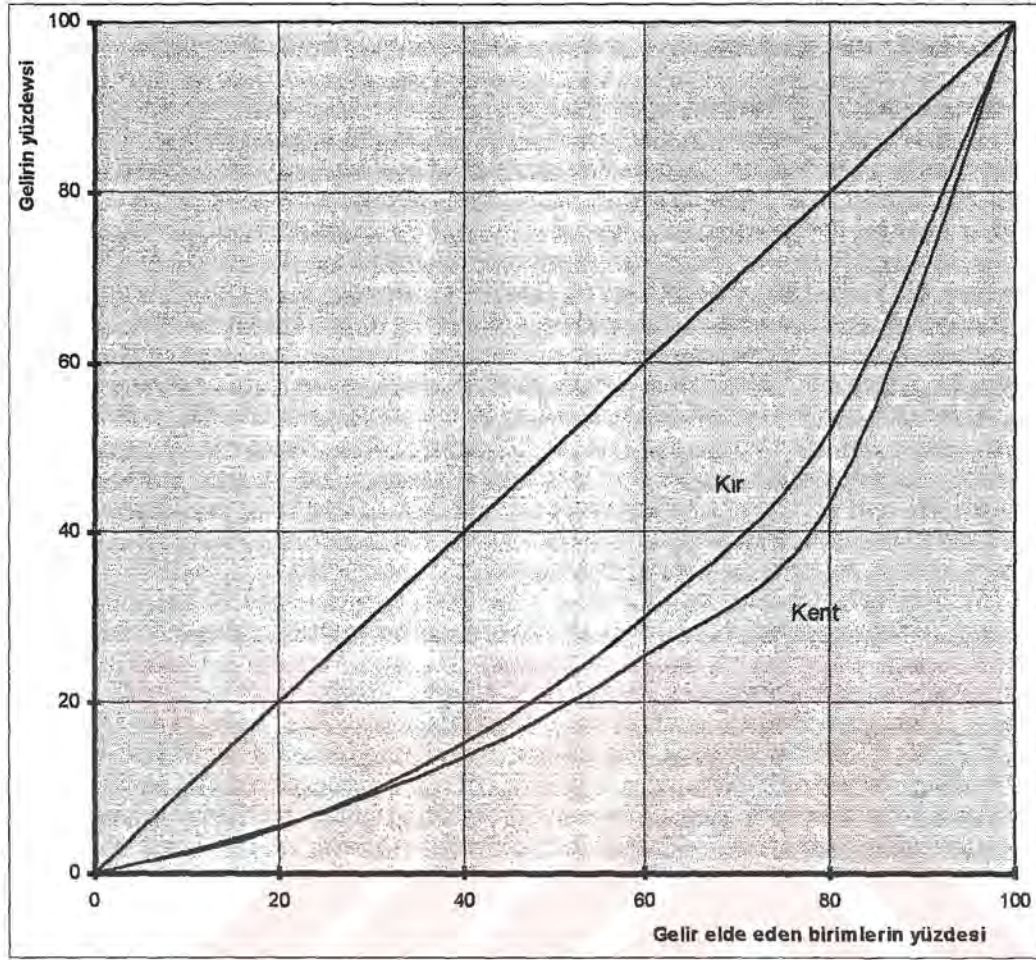
Grafiklerimizde belirtmemiz gereken bir nokta da gelirlerin (X eksenindeki değerlerinin) doğrusal bir ölçekte çizilmediğidir. Bu durum da çarpıklığı olduğundan az göstermektedir. Ancak bunu zorunlu olarak yaptık, aksi takdirde dağılımın kuyruğunun sayfaya sığdırılması olanaksızdı.

4.2.3. Lorenz Eğrileri

Yatay ekseninde gelir elde eden birimleri (hanelerin) sayısı yer alırken dikey ekseninde bu birimlerin elde ettikleri gelirler yer alır. Ancak her ikisi de mutlak değerleriyle değil birikimli yüzde değerleriyle kullanılır. Böylece her iki eksenin de aynı uzunlukta olduğu, tipik biçimini Şekil 1-2'de gördüğümüz gibi bir kutu diyagramı elde edilmektedir. Köşegen ile Lorenz eğrisi arasındaki alan Gini katsayısı olup bu alan büyüdükçe gelir dağılımında eşitsizlik artmaktadır.

Eğrinin %20'lik gelir grupları itibarıyla çizilmesi alışılmış yöntem olmakla birlikte biz gelir dağılımının daha ayrıntılı bir tanıtımı için eğrilerden birisinde %5'lik grupları kullandık. 1994 araştırmasının sonuçları kırların ve

ŞEKİL 4-4:
1994 Yılı Kentler ve Kırlar için Lorenz Eğrileri

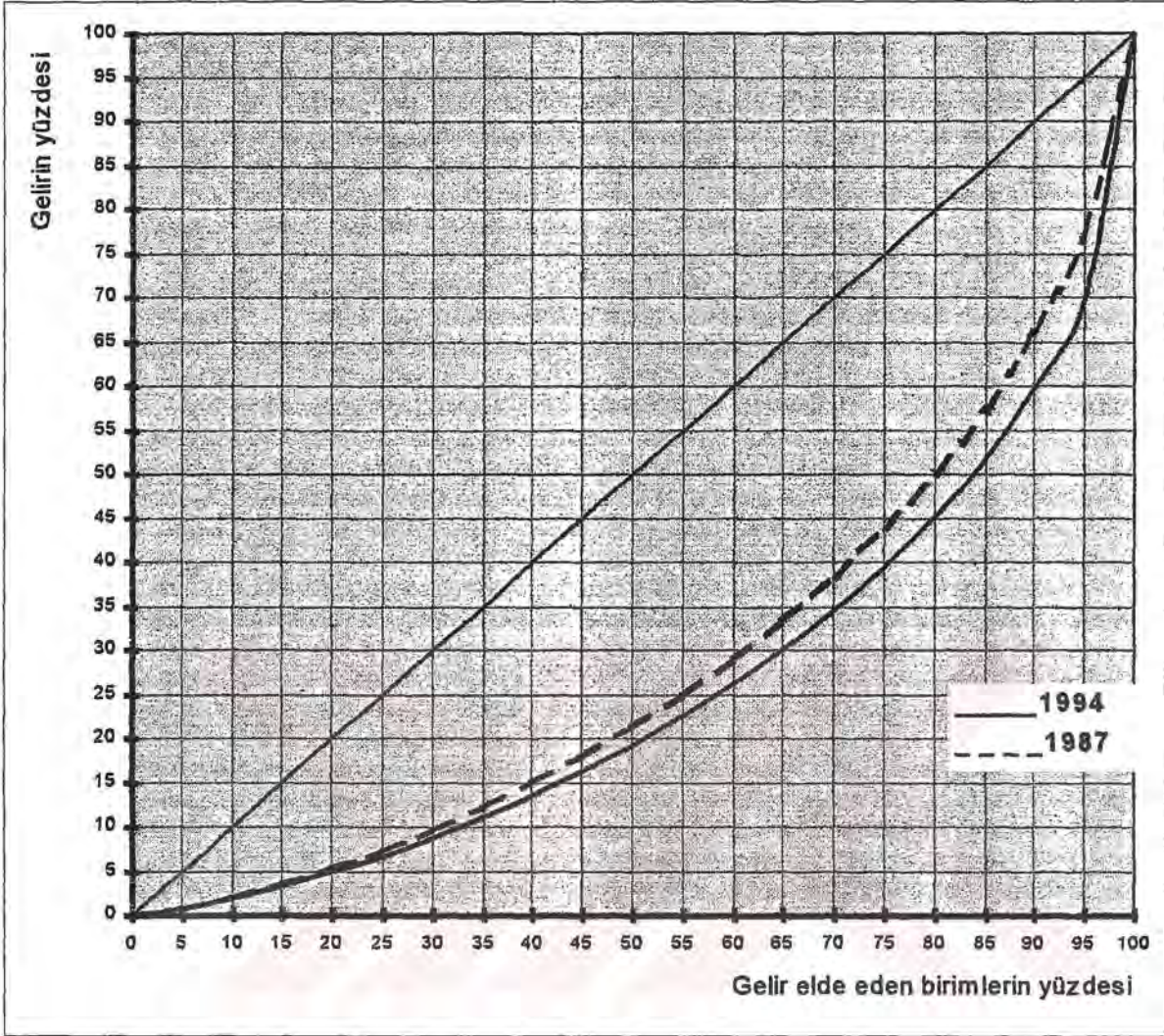

kentlerin birlikte yer aldığı Şekil 4-3'de gösterilmiş olup, Şekil 4-4, 1987 ve 1994 yılı Türkiye geneli gelir dağılımlarını aynı grafik üzerinde göstermektedir. Şekil 4-3'den gözleneceği üzere kentsel gelir dağılımı kırsal gelir dağılımından daha eşitsizdir. Yine Şekil 4-4 1994 yılında eşitsizliğin 1987 yılına göre daha da büyüdüğünü göstermektedir.

4.2.4. Tören Yürüyüşü

J. Pen'in geliştirdiği ve "Cücelerin ve az sayıda devin tören geçişi" olarak adlandırdığı bu ilginç gösterim 1994 yılı için aşağıda verilmiştir. Bu şekil eşitsizliği farklı bir biçimde gün yüzüne çıkarmaktadır. Bir saatlik yürüyüşün ilk 40 dakikasında kimi mikroskobik boyda, kimisi ancak pigmeler boyundaki cüceler

ŞEKİL 4-4:
1987 ve 1994 Türkiye Geneli Lorenz Eğrileri

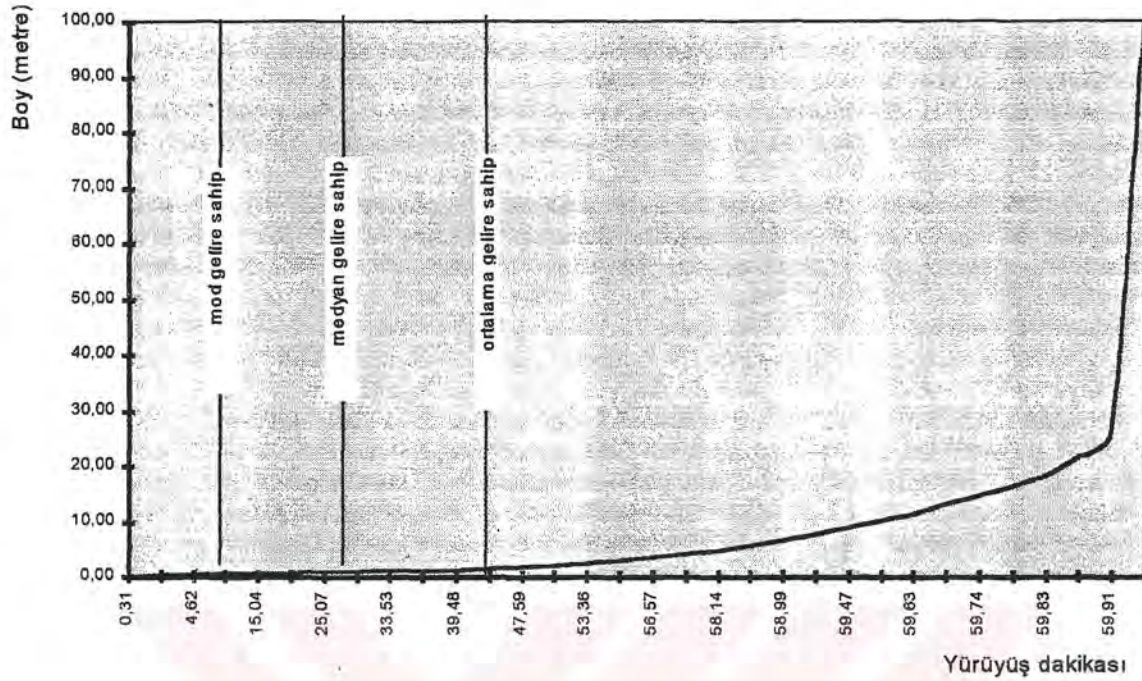

geçerken, ancak son bir kaç dakikada devlerin yürüyüşü gerçekleşmekte ve özellikle son dakikada geçenlerin başları yerden görülemeyecek kadar yüksektir.

Teknik bir nedenle yatay eksen değerlerle orantılı değildir. Bu yüzden yürüyüşte devlerin birden ortaya çıkışı fark edilememektedir. Ayrıca biz burada her gelir grubunu temsilen, grubun ortalama gelirine sahip birisinin yürüdüğünü ya da bir gruptaki herkesin aynı boyda olduğu gibi bir varsayım yaptık. Yoksa son saniyedekilerin boyu çok daha uzun olacaktı.

En yüksek gelirli gruptakilerin boyu 100 metre olarak alınmış ve diğerlerinin boyları buna orantılı olarak hesaplanmıştır.

ŞEKİL 4-5:
1994 Yılı için Gelirine Göre Boyları Olan İnsanların Tören Yürüyüşü

4.3. Gelir Dağılımı Eşitsizlik Ölçütlerinin 1987 ve 1994 Gelir Dağılımı Anketi Sonuçları Üzerinde Uygulanması

4.3.1. Sonuçların Özeti

Birinci bölümde tanıttığımız eşitsizlik ölçütlerini 1987 ve 1994 gelir dağılımı araştırmalarından elde edilen veriler üzerinde uygulayarak elde ettiğimiz sonuçları aşağıda bir tablo biçiminde sunuyoruz. Bunlara ilişkin yorumlarımız da aşağıdadır.

Bütün hesaplamalar Microsoft Excel 7.0. tablolama programı ile yapılmıştır. 1994 yılına ilişkin hesaplamaları içeren tabloları da bu bölümün ekinde Ek1'de Tablo 1'den Tablo 7'ye kadar verilmiştir. Verdiğimiz sonuçların tamamı tarafımızdan hesaplanmıştır. İzleyen her bir tablo kullandığımız bir ölçütün hesaplanmasına ilişkin verileri içermektedir.

TABLO 4-4: Eşitsizlik Ölçütleri - Özet Sonuçlar

ÖLÇÜT		1987	1994	
Aralık	Toplam	42,840	60,586	
	Kent	38,015	51,565	
	Kır	27,421	28,493	
Standart Sapma	Toplam	44883600	4238592310	
	Kent	52813782	5596735498	
	Kır	33418224	1212146716	
Değişim Katsayısı	Toplam	12,195	25,668	
	Kent	12,736	27,642	
	Kır	10,561	10,333	
Logaritmik Varyans	Toplam	145,785	173,789	
	Kent	123,151	140,626	
	Kır	45,339	207,514	
Gini Katsayısı	Toplam	0,437	0,458	
	Kent	0,446	0,515	
	Kır	0,417	0,440	
Yoğunlaşma Oranı	Toplam	0,305	0,361	
	Kent	0,346	0,444	
	Kır	0,241	0,181	
Bowley Asimetri Ölçüsü	Toplam	0,265	0,293	
	Kent	0,294	0,301	
	Kır	0,210	0,240	
Elteto-Frigyes Ölçütü	Toplam	U	1,795	1,883
		V	3,785	4,620
		W	2,109	2,454
	Kent	U	1,819	1,928
		V	3,919	5,181
		W	2,155	2,687
	Kır	U	1,739	1,758
		V	3,509	3,467
		W	2,018	1,972
Üst %10 / Alt %40	Toplam	2,29	2,59	
	Kent	2,33	2,92	
	Kır	2,27	2,13	

İstatistiklerin hesaplanmasında sınıf orta noktaları yerine sınıf ortalamaları kullanılmıştır. Bunun nedeni ise sınıf içi gelir dağılımının da genel gelir dağılımı gibi sağa çarpık olması olasılığının çok yüksek olması yüzünden orta noktaların sınıfları iyi biçimde temsil edemeyeceği yolundaki düşüncemizdir.

4.3.2. Hesaplanan Eşitsizlik Ölçütleri Üzerine Bazı Yorumlar

4.3.2.1. Aralık.- En yüksek gelirli ve en düşük gelirli grupların ortalama gelirleri arasındaki farkın standart sapmaya bölümü ile edilmiştir. Toplamda

aralık ölçütünün değeri hem kentlerden hem de kırlardan yüksektir. Bunun nedeni ise toplam içinde kent ve kırların birlikte yer almasıdır. Bunun anlamı toplamda eşitsizliğin kır ve kentlerden daha fazla olduğu anlamına gelmez. Bu değerlerden çıkarabileceğimiz anlamlı sonuçlar eşitsizliğin kentlerde kırlardan ve 1994 yılında 1987'den daha büyük olduğudur.

4.3.2.2. Standart sapma.- Standart sapma 1987'den 1994'e oldukça artmış görünmektedir, ancak bu aldatıcıdır, çünkü sapma ölçütleri ölçü biriminden etkilenmektedir. Gerçi biz her iki yılda da TL birimini kullandık ama her iki yıldaki TL'nin değeri enflasyon nedeni ile nominal gelirlerin artmış olması yüzünden eşit değildir. Ancak kentlerde eşitsizliğin her iki yılda da daha büyük olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

4.3.2.3. Değişim katsayısı.- Standart sapmanın ortalamaya oranı olan değişim katsayısı ölçütüne göre yine kentsel alanlarda eşitsizliğin kırsal alanlardan daha büyük olduğunu gözluyoruz. Ayrıca ölçü birimine bağımlılığı saptamaya göre daha az olduğundan 1994'te toplamda ve kentlerde eşitsizliğin arttığını, kırlarda ise azaldığını söyleyebiliriz.

4.3.2.4. Logaritmik varyans.- Logaritmik varyans ölçütüne bakarsak, 1987 yılında kentlerde eşitsizlik kırlardan daha büyükken 1994 yılında tam tersi bir sonuç çıkmıştır. Ancak bu ikincisini geçerli kabul etmek pek doğru olmayacaktır. Bilindiği üzere logaritmik ölçeklemede düşük değerlere daha fazla ağırlık verilmektedir. Bunu da göz önüne alırsak bu sonucu, 1994 yılında kırlarda gelirin daha fazla alt gruplara yığıldığını düşünebiliriz. Nitekim 1994 yılına ilişkin frekans dağılımlarını gösteren Şekil 4-1'de kırlara ait dağılımın kentlere göre daha solda olduğu açıkça görülmektedir. Bu arada yine standart sapmadaki nedenlerle farklı yıllar arasında karşılaştırma yapmak anlamlı değildir.

4.3.2.5. Gini katsayısı ve yoğunlaşma oranı.- Eşitsizlik ölçütleri arasında en çok bilinen ve kullanılan ölçüt olan Gini katsayısına göre her iki yılda da kentlerdeki eşitsizlik kırlardan daha büyüktür. 1994'de 1987'ye göre hem kentlerde hem de kırlarda eşitsizlik artmıştır. Aynı durum, 1994'te kır-

larda eşitsizliğin 1987'ye göre azalmış görünmesi dışında, yoğunlaşma ölçütüne göre de geçerlidir.

4.3.2.6. Asimetri.- Her kategoride sağa (pozitif) çarpık bir dağılım vardır. Her iki araştırma sonuçlarına göre de kentsel gelir dağılımı daha çarpıktır. Ancak yukarıda grafiğini verdiğimiz 1994 kırsal gelir dağılımının sola doğru yığılması daha fazladır. Bu durumun yaptığı ilk çağrışım kırsal dağılımın daha fazla sağa çarpık olduğu biçimindedir. Oysa kentsel dağılımın hem sağ kuyruğu uzundur, hem de sağdaki değerlerin frekansları daha büyüktür. Bu da kuyruğu ağırlaştırmakta ve çarpıklığı artırmaktadır.

4.3.2.7. Elteto-Frigyes ölçütü.- Burada dağılımın tümü için hesaplanan V değerlerine bakarsak her iki yılda da kentlerdeki eşitsizliğin kırlardan fazla olduğunu ve 1994'te 1987'ye göre eşitsizliğin kentlerde artarken kırlarda azaldığını görürüz. Kent ve kırları birlikte değerlendirirsek yine 1994'te eşitsizliğin arttı anlaşılmaktadır.

4.3.2.8. Yüzde oranları.- Üst Yüzde 10'luk gelir grubunun toplam gelirdeki payının alttaki yüzde 40'luk grubun payına oranı olarak hesapladığımız bu ölçüt de diğer ölçütlerin genel olarak sergilediği bulgulara uygun biçimde kentlerin kırlarda, 1994'ün de 1987'den daha büyük eşitsizlik taşıyan bir gelir dağılımı yapısına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Burada da 1987'den 1994'e kırlardaki eşitsizliğin azaldığı görülmektedir.

4.4. Türkiye'de Mutlak Yoksulluk

Yoksulluk konusundaki incelemelerin ilk hareket noktası bir yoksulluk sınırının belirlenmesidir. Biz de burada ilk olarak Türkiye için 1987 ve 1994 yıllarına ait yoksulluk sınırlarını hesaplamakla işe başlıyoruz. Her iki araştırma sonuçlarına göre burada mutlak ve gelecek başlıkta görel yoksulluk hesabı yapılacaktır. Hesaplamalar elverdiğince her coğrafi bölge ve her bölgenin kentsel ve kırsal alanları için ayrı ayrı yapılmıştır. Bölge toplamlarına ve Türkiye toplamına buradan hareketle ulaşılmıştır. Yoksulluğun ölçümü ile ilgili bahislerimizde kırsal ve kentsel yoksulluğun ayrılmasının gerekliliği üzerinde dururken belirtti-

ğimiz nedenlerden ötürü bu yöntem bizce daha sağlıklı görünmektedir. Bundan sonraki aşama ise gelir dağılımı verilerinden hareketle yoksulluğa ilişkin göstergelerin hesaplanması olacaktır.

4.4.1. Mutlak Yoksulluk Sınırı

Yoksulluk sınırının belirlenmesinde kullanılabilecek alternatif yaklaşımları birinci bölümlerde açıklamıştık. Orada da belirttiğimiz üzere mutlak yoksulluk hesaplamalarında operasyonel düzeyde en geçerli yöntem olarak gördüğümüz Orshansky'nin gıda harcamalarını temel alan yaklaşımını benimseyeceğiz. Rawntree ve Townsend yoksulluk sınırını yalnızca belli bir kaloriyi içeren bir gıda sepetinin maliyeti olarak değerlendirmektedirler. Nitekim ülkemizde yapılan az sayıdaki yoksulluk araştırmalarından birini gerçekleştiren Dumanlı (1996) da aynı yaklaşımla Türkiye için hesaplamaları yapmıştır. Bir diğer çalışmada ise (Dansuk, 1997) temel gereksinimler yöntemi kullanılarak yoksulluk sınırı hesaplanmıştır. Orshansky'nin yaklaşımında söz konusu gıda sepetine yapılması gerekli harcama miktarı, diğer ihtiyaçların da yoksulluk sınırında temsil edilebilmesi için belli bir katsayı ile çarpılmaktadır. Bu katsayı, gıda harcamalarının toplam tüketim harcamaları içindeki oranının tersidir. Örneğin gıda harcamaları aile bütçesinin üçte birine eşit ise gıda harcamalarını üç ile genişleterek toplam tüketim harcamaları için asgari bir değer bulup bunu yoksulluk sınırı olarak alıyoruz.

4.4.1.1. Kalori gereksinimi.- Normal koşullar altında hayatı devam ettirebilmek için kişi başına gerekli olan günlük kalori ihtiyacı konusunda FAO (BM Gıda ve Tarım Teşkilatı) ve WHO'nun (Dünya Sağlık Teşkilatı) yapmış oldukları hesaplar bulunmaktadır. Bu hesaplamalarda kişilerin kalori ihtiyaçları insanın faaliyetleri itibarıyla gruplandırılmaktadır. Bu gruplar sırası ile az faal, orta derecede faal, oldukça faal ve çok faal olarak oluşturulmuştur. Biz burada orta derecede faal bir kişinin kalori ihtiyacını esas alarak, Tablo 4-5 yardımı ile Türkiye'de günlük kalori ihtiyacını belirliyoruz³.

Ülkemiz için kişi başına ortalama günlük kalori ihtiyacı bu tablodaki kalori ihtiyaçlarının 1990 yılı nüfus sayımına göre yaş gruplarının toplam nüfus içindeki payları ile ağırlıklandırılmış ortalaması olarak hesaplanmış ve 2332 kalori

³ Recep Dumanlı, **Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları**, Ankara, DPT, 1996, s. 62.

bulunmuştur. Hesaplamaya ilişkin ayrıntılar Tablo 4-6'da görülmektedir. Nüfusun cinsiyet bileşiminde kadın ve erkeklerin eşit oranda olduğu varsayılmıştır ⁴.

TABLO 4-5:

Orta Derecede Faal Bir Kişi İçin Yaşına
Göre Günlük Kalori Gereksinimi

Yas Grubu	Erkek	Kadın
01-03	1360	1360
04-06	1830	1830
07-09	2190	2190
10-12	2600	2350
13-15	2900	2480
16-19	3070	2310
20-39	3000	2200
40-49	2850	2090
50-59	2700	1980
60-69	2400	1760
70+	2150	1540

TABLO 4-6:

Hesaplamalarda Kullanılan Besin Kalıbı

Besin Adı	Miktar (Gram)	Enerji (Kalori)
Et	120	300
Yumurta(Adet)	50	70
K.Bakliyat	50	180
Yoğurt	350	210
B.Peynir	30	70
Patates	150	115
K.Soğan	50	20
Taze Meyve	300	150
Taze Sebze	250	125
Ekmek	350	1000
Pirinç	60	211
Un	60	210
Yufka	60	210
Sıvı Yağ	30	270
Şeker	60	240
Reçel	30	90
Zeytin	20	29
Toplam Kalori Değeri:		3500

KAYNAK: R. Dumanlı, Yoksulluk ve Türkiye'deki
Boyutları, DPT, Ankara,1996, s.64

⁴ Gerçekte kadın erkek nüfusu kadın nüfusundan çok küçük bir oranda da olsa fazladır, erkekler %50.7, kadınlar %49.3 oranında paya sahiptir, ancak bu fark ihmal edilmiştir. Farkı göz önüne alsa idik ortalama kalori gereksinimi üzerinde ancak 1-2 puanlık bir etkisi olabilirdi.

TABLO 4-7:
Yaş Gruplarına Göre Nüfus Ve Toplam İçindeki Oranları
(1990 nüfus sayımına göre)

Yaş grubu	Nüfus	Yaş Grubunun Nüfustaki Payı	Yaş Grubunun	
			Kalori Gereksinimi	Ortalama Kalori Gereksinimindeki Payı
Toplam	56 473 035	100,0	-	-
0-4	5 954 744	10,5	1360	143,4
5-9	6 899 209	12,2	2010	245,6
10-14	6 891 399	12,2	2583	315,1
15-19	6 216 469	11,0	2690	296,1
20-24	5 095 504	9,0	2600	234,6
25-29	4 813 127	8,5	2600	221,6
30-34	4 086 309	7,2	2600	188,1
35-39	3 490 064	6,2	2600	160,7
40-44	2 788 424	4,9	2470	122,0
45-49	2 201 159	3,9	2470	96,3
50-54	2 018 968	3,6	2340	83,7
55-59	1 940 521	3,4	2340	80,4
60-64	1 615 293	2,9	2080	59,5
65-69	993 087	1,8	2080	36,6
70-74	546 091	1,0	1845	17,8
75-79	440 924	0,8	1845	14,4
80-84	262 324	0,5	1845	8,6
85 +	174 937	0,3	1845	5,7
Bilinmeyen	44 482	0,1	2330	1,8
			Ortalama:	2332

Not: Yoksulluk sınırı hesaplamasında kişi başına alınması gereken miktar 2332 kalori bulunmuştur. Bu miktar 3500 kalorinin %66.63'ü, yaklaşık üçte ikisidir.

KAYNAK: DİE, Temel İstatistik Göstergeler: 1923-1995

4.4.1.2. Fiyatlandırma.- Yukarıda verdiğimiz gıda kalıbının maliyetinin hesaplanmasında DİE tarafından hazırlanan perakende fiyat istatistikleri kullanılmıştır. Besin kalıbına dahil ettiğimiz her bir gıda türünün 1994 yılı fiyatları belirlenmiştir. Fiyatlandırma hem Türkiye genelinde, hem de bölgeler düzeyinde kır ve kent ayrımında yapılmıştır⁵. Fiyatlara ilişkin ayrıntılar kentsel alanlar için

⁵ **BÖLGELERE İLİŞKİN BİR AÇIKLAMA:** İllerin bölgelere göre ayrımı yapılırken coğrafi bölge ayrımına büyük ölçüde uyulmuş olmakla birlikte, bazı iller ekonomik özellikleri dolayısıyla daha fazla benzerlikler taşıdığı bölgelerin kapsama alanına dahil edilmiştir. Hangi ilin hangi

Tablo 4-8'in (A) panelinde kırsal alanlar içinse (B) panelinde gösterilmiştir. Et, kuru bakliyat ve taze sebze ile meyve fiyatları çeşitli kalemlerin aritmetik ortalaması olarak alınmıştır. Bunlar da 1994 yılı için ekte Ek 2 Tablo 18'de yer almaktadır. Bu maliyetin %66.6'sını alarak her bir bölgenin kentsel ve kırsal alanları için günlük ortalama beslenme maliyetini bulacağız.

4.4.1.3. Asgari gıda maliyetinin belirlenmesi.- Kişi başına günlük ortalama 2332 kalori enerji sağlayacak gıda sepetinin maliyeti bulunmalıdır. Bunun için yukarıda verilen besin kalıbının maliyetini, her bir besin grubundaki gıda miktarını her gıdanın fiyatı ile çarparak bunların toplamından 3500 kalorilik gıdanın maliyetini hesaplıyoruz. Bu hesaplamamızın ayrıntıları da Tablo 4-8'in (A) ve (B) panellerinde görülmektedir.

TABLO 4-8 (A):

1994- Bölgelere Göre Kişi Başına Kentsel Alanlar Gıda Harcamaları (TL)

Miktar (gr.)	Besin Adı	1. BOLGE		2. BOLGE		3. BOLGE		4. BOLGE		5. BOLGE		TÜRKİYE	
		Fiyat	Tutar	Fiyat	Tutar	Fiyat	Tutar	Fiyat	Tutar	Fiyat	Tutar	Fiyat	Tutar
120	ET*	109545	13145	88760	10651	96623	11595	96312	11557	73763	8852	92206	11065
adet	YUMURTA	1730	1730	1674	1674	1582	1582	1660	1660	1715	1715	1672	1672
50	K. BAKL.	35525	1776	28334	1417	31333	1567	28554	1428	28313	1416	30222	1511
350	YOĞURT	28999	10150	21823	7638	28275	9896	20898	7314	18930	6626	23510	8228
30	B. PEYNİR	113666	3410	76220	2287	74661	2240	78375	2351	71229	2137	81949	2458
150	PATATES	7361	1104	6557	984	6438	966	6398	960	7188	1078	6783	1017
50	SOĞAN	13921	696	12685	634	13343	667	12993	650	16600	830	13940	697
300	T. MEYVE*	15135	4541	15035	4511	13991	4197	16353	4906	15699	4710	15242	4573
250	T. SEBZE*	15461	3865	14052	3513	14146	3537	15560	3890	15545	3886	14937	3734
350	EKMEK	18024	6308	13610	4763	13911	4869	12279	4298	6731	2356	12697	4444
60	PIRINÇ	33534	2012	30561	1834	33569	2014	29278	1757	32156	1929	31749	1905
60	BUĞ. UNU	14694	882	15208	912	13916	835	13674	820	15357	921	14598	876
60	YUFKA	25095	1506	22584	1355	23235	1394	23471	1408	21445	1287	23085	1385
30	SIVI YAĞ	48390	1452	51271	1538	50668	1520	49406	1482	54052	1622	50874	1526
60	T. ŞEKER	17981	1079	19475	1168	17942	1077	17462	1048	18617	1117	18331	1100
30	REÇEL	62458	1874	61636	1849	62631	1879	50633	1519	47918	1438	56801	1704
20	ZEYTİN	99321	1986	70994	1420	83293	1666	88056	1761	73889	1478	82400	1648
3500 kalori			57516		48148		51500		48809		43396		49544
2332 kalori			38323		32081		34314		32522		28915		33011

bölgeye dahil edildiği aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Bu bölge ayrımı 1987 araştırması için geçerli olup, 1994 gelir dağılımı araştırmasında coğrafi bölge ayrımı olduğu gibi benimsenmiştir. Ancak fiyat istatistikleri beş bölgesel ayrımı esas aldığından bazı işlemlerde bu ayrım 1994 yılı için de kullanılmıştır.

TABLO 4-8 (B):

1994- Bölgelere Göre Kişi Başına Kırsal Alanlar Gıda Harcamaları (TL)

Miktar (gr.)	Besin Adı	1. BÖLGE		2. BÖLGE		3. BÖLGE		4. BÖLGE		5. BÖLGE		TÜRKİYE	
		Fiyat	Tutar	Fiyat	Tutar	Fiyat	Tutar	Fiyat	Tutar	Fiyat	Tutar	Fiyat	Tutar
120	ET*	90770	10892	82929	9952	87956	10555	89023	10683	77391	9287	86282	10354
adet	YUMURTA	1709	1709	1733	1733	1585	1585	1742	1742	1848	1848	1715	1715
50	K. BAKL.*	30236	1512	27475	1374	29234	1462	28856	1443	27135	1357	28828	1441
350	YOĞURT	21648	7577	19504	6826	23605	8262	21753	7613	15870	5555	20768	7269
30	B. PEYNİR	6600	198	6546	196	6173	185	6368	191	6349	190	6400	192
150	PATATES	1709	256	1733	260	1585	238	1742	261	1848	277	1715	257
50	SOĞAN	21648	1082	19504	975	23605	1180	21753	1088	15870	794	20768	1038
300	T. MEYVE*	15005	4501	12923	3877	12282	3685	15475	4642	14535	4361	13631	4089
250	T. SEBZE*	16508	4127	14629	3657	16307	4077	18297	4574	17026	4257	16682	4171
410	EKMEK	12265	5029	12206	5004	11018	4517	11505	4717	12105	4963	11787	4833
60	PIRİNÇ	33533	2012	32815	1969	32644	1959	29484	1769	30895	1854	31978	1919
60	BUĞ. UNU	14443	867	14562	874	13545	813	14221	853	16715	1003	14645	879
30	SIVI YAĞ	14946	448	14012	420	13660	410	14306	429	16529	496	14726	442
60	T. ŞEKER	18071	1084	18517	1111	18267	1096	18208	1092	19082	1145	18391	1103
30	REÇEL	53637	1609	57171	1715	50148	1504	39283	1179	50344	1510	49904	1497
20	ZEYTİN	60366	1207	58050	1161	64694	1294	67144	1343	63909	1278	63091	1262
	3500 kalori		44111		41105		42820		43620		40173		42461
	2332 kalori		29391		27388		28531		29064		26767		28292

*Et, kuru bakliyat, yaş sebze ve yaş meyve için buraya dahil ettiğimiz kalemlerin ortalama fiyatları alınmıştır.

** Kırsal yerler için yufka fiyatı bulunamadığından, yerine aynı kalori değerine sahip olan ekmekten 350 gram yerine 410 gram esas alınmıştır.

KAYNAK: DİE, Fiyat İstatistikleri Şubesi.

DİE, Perakende Fiyatlar: 1992-1994. Ankara. 1996.

Aynı hesaplama 1987 yılı için de yapılmış ve kişi başına günlük harcama değerleri Tablo 4-9'daki gibi bulunmuştur.

TABLO 4-9:

1987 Yılı Bölgelere Göre Kişi Başına Gıda Harcamaları (TL) -

	1. BÖLGE		2. BÖLGE		3. BÖLGE		4. BÖLGE		5. BÖLGE		TÜRKİYE	
	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
3500 kalori	1085	879	1010	860	989	849	1010	860	979	792	1012	846
2332 kalori	723	586	673	573	659	566	673	573	652	528	674	563

KAYNAK: DİE, Fiyat İstatistikleri Şubesi.

DİE, Perakende Fiyatlar: 1992-1994. Ankara. 1996.

4.41.4. Asgari yaşam maliyetlerinin belirlenmesi.- Her bölgenin kent ve kır ayrımında asgari beslenme maliyetini belirledikten sonra, bunun için gerekli harcama miktarının diğer harcama kalemlerini de içerebilmesi için gıda harcamalarının toplam harcamalar içindeki oranını göz önüne alarak genişletilmesi gerekmektedir. Bu genişletmede kullanacağımız katsayılar Tablo 4-10'da gösterilmiştir.

TABLO 4-10:
1987 ve 1994 Yılları için Toplam Harcamalar İçinde
Gıda Harcamalarının Payı

Bölge ve Yerleşim yeri	Gıda harcamalarının toplam harcamaya oranı		Genişletme katsayısı	
	1987*	1994	1987*	1994
Türkiye	0,35	0,36	2,82	2,81
Kent	0,31	0,31	3,23	3,23
Kır	0,44	0,44	2,28	2,28
Marmara	0,31	0,30	3,27	3,32
Kent	0,35	0,28	2,82	3,57
Kır	0,42	0,42	2,41	2,39
Ege	0,31	0,35	3,27	2,86
Kent	0,35	0,30	2,82	3,28
Kır	0,42	0,41	2,41	2,43
Akdeniz	0,35	0,38	2,82	2,63
Kent	0,38	0,34	2,63	2,93
Kır	0,35	0,44	2,82	2,28
İç Anadolu	0,37	0,35	2,71	2,89
Kent	0,32	0,30	3,08	3,33
Kır	0,44	0,45	2,30	2,24
Karadeniz	0,40	0,42	2,50	2,37
Kent	0,36	0,33	2,79	3,00
Kır	0,42	0,48	2,39	2,08
Doğu Anadolu	0,45	0,45	2,24	2,24
Kent	0,35	0,38	2,82	2,66
Kır	0,49	0,50	2,06	2,00
G.Doğu Anadolu	0,45	0,49	2,24	2,04
Kent	0,35	0,44	2,82	2,27
Kır	0,49	0,55	2,06	1,80

*1987 yılına ait sonuçlar 5 bölge temelinde hazırlandığından, Ege ile Marmara ve Doğu ile Güney Doğu Anadolu bölgelerinin oranları aynı alınmıştır.

KAYNAK: (1) DİE, 1987 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi

Sonuçları: Tüketim Harcamaları, Ankara, 1990.

(2) DİE, Gelir ve Tüketim Harcamaları Şubesi.

4.4.1.5. Yoksulluk sınırlarının belirlenmesi.- 1987 yılı için beş, 1994 yılı için yedi bölgenin ve Türkiye genelinin kır ve kent ayrımında yoksulluk sınırları günlük, aylık, yıllık olarak, kişi başına ve farklı aile büyüklüklerine göre aşağıda Tablo 4-11 ve Tablo 4-12'de verilmiştir. Hesaplamalarda tek bireyden oluşan hane için tek kişiye göre hesaplanan harcamanın geçerli olduğu ve her ilave birey için hanenin harcamalarının yarısı kadar arttığı varsayılmıştır. Bu arada bölgelere, kırsal ve kentsel alanlara göre yoksulluk sınırlarının farklılaşmasındaki en önemli etkenin gıda fiyatları değil, gıda harcamalarının toplam harcamalar içindeki oranının olduğuna özellikle dikkat çekmek istiyoruz.

TABLO 4-11:
Türkiye Geneli ve Coğrafi Bölgelerde Farklı
Aile Büyüklüklerine Göre Yoksulluk Sınırları (1987)

Bölge	Yerleşim Yeri	Genişletme katsayısı	Kişi Başına			Yoksulluk Sınırlarında Harcama
			Günlük Gıda Harcaması	Aylık Gıda Harcaması	Yıllık Gıda Harcaması	
		I			II	III = I * II
Türkiye	Kent	3,23	674	20220	246010	794863
Türkiye	Kır	2,28	563	16890	205495	467991
1.Bölge	Kent	3,58	723	21690	263895	944168
1.Bölge	Kır	2,41	586	17580	213890	514777
2.Bölge	Kent	2,63	673	20190	245645	646094
2.Bölge	Kır	2,22	573	17190	209145	464251
3.Bölge	Kent	3,08	659	19770	240535	741248
3.Bölge	Kır	2,30	566	16980	206590	474483
4.Bölge	Kent	2,79	673	20190	245645	684629
4.Bölge	Kır	2,39	573	17190	209145	500347
5.Bölge	Kent	2,56	642	19260	234330	601000
5.Bölge	Kır	2,06	528	15840	192720	397115

Bölge	Yerleşim Yeri	2 Kişilik Aile	3 Kişilik Aile	4 Kişilik	5 Kişilik	6 Kişilik Aile
		Yoksulluk Sınırlarında Harcama	Yoksulluk Sınırlarında Harcama	Yoksulluk Sınırlarında Harcama	Yoksulluk Sınırlarında Harcama	Yoksulluk Sınırlarında Harcama
		1,5 *III	2 *III	2,5 *III	3 *III	3,5 *III
Türkiye	Kent	1192294	1589725	1987157	2384588	2782019
Türkiye	Kır	701987	935983	1169978	1403974	1637970
1.Bölge	Kent	1416252	1888336	2360420	2832504	3304589
1.Bölge	Kır	772166	1029555	1286943	1544332	1801721
2.Bölge	Kent	969141	1292188	1615235	1938282	2261330
2.Bölge	Kır	696376	928502	1160627	1392752	1624878
3.Bölge	Kent	1111872	1482496	1853120	2223744	2594368
3.Bölge	Kır	711725	948966	1186208	1423450	1660691
4.Bölge	Kent	1026944	1369259	1711573	2053888	2396203
4.Bölge	Kır	750520	1000694	1250867	1501041	1751214
5.Bölge	Kent	901500	1202001	1502501	1803001	2103501
5.Bölge	Kır	595673	794230	992788	1191346	1389903

TABLO 4-12:
Türkiye Geneli ve Coğrafi Bölgelerde Farklı
Aile Büyüklüklerine Göre Yoksulluk Sınırları (1994)

Bölge	Yerleşim Yeri	Genişletme katsayısı	Kişi Başına			Yoksulluk Sınırlarında Harcama
			Günlük Gıda Harcaması	Aylık Gıda Harcaması	Yıllık Gıda Harcaması	
		I			II	III = I * II
Türkiye	Kent	3,23	33011	990332	12049035	38930646
Türkiye	Kır	2,28	28292	848751	10326470	23517353
1.Bölge	Kent	3,57	38323	1149680	13987772	49903212
1.Bölge	Kır	2,39	29391	881738	10727814	25638741
2.Bölge	Kent	3,28	38323	1149680	13987772	45944581
2.Bölge	Kır	2,43	29391	881738	10727814	26090922
3.Bölge	Kent	2,93	32081	962430	11709570	34255612
3.Bölge	Kır	2,28	27388	821651	9996755	22816538
4.Bölge	Kent	3,33	34314	1029427	12524697	41746206
4.Bölge	Kır	2,24	28531	855937	10413902	23303274
5.Bölge	Kent	3,00	32522	975646	11870363	35583790
5.Bölge	Kır	2,08	29064	871926	10608427	22055648
6.Bölge	Kent	2,66	28915	867446	10553925	28120169
6.Bölge	Kır	2,00	26767	803024	9770127	19557511
7.Bölge	Kent	2,27	28915	867446	10553925	23946050
7.Bölge	Kır	1,80	26767	803024	9770127	17622931

Bölge	Yerleşim Yeri	2 Kişilik Aile	3 Kişilik Aile	4 Kişilik Aile	5 Kişilik Aile	6 Kişilik Aile
		Yoksulluk Sınırlarında Harcama	Yoksulluk Sınırlarında Harcama	Yoksulluk Sınırlarında Harcama	Yoksulluk Sınırlarında Harcama	Yoksulluk Sınırlarında Harcama
		1,5 *III	2 *III	2,5 *III	3 *III	3,5 *III
Türkiye	Kent	58395970	77861293	97326616	116791939	136257262
Türkiye	Kır	35276029	47034706	58793382	70552058	82310735
1.Bölge	Kent	74854818	99806423	124758029	149709635	174661241
1.Bölge	Kır	38458112	51277482	64096853	76916223	89735594
2.Bölge	Kent	68916872	91889163	114861453	137833744	160806034
2.Bölge	Kır	39136382	52181843	65227304	78272765	91318225
3.Bölge	Kent	51383417	68511223	85639029	102766835	119894641
3.Bölge	Kır	34224808	45633077	57041346	68449615	79857884
4.Bölge	Kent	62619309	83492412	104365515	125238618	146111721
4.Bölge	Kır	34954912	46606549	58258186	69909823	81561460
5.Bölge	Kent	53375686	71167581	88959476	106751371	124543267
5.Bölge	Kır	33083472	44111295	55139119	66166943	77194767
6.Bölge	Kent	42180254	56240338	70300423	84360507	98420592
6.Bölge	Kır	29336267	39115022	48893778	58672534	68451289
7.Bölge	Kent	35919075	47892100	59865126	71838151	83811176
7.Bölge	Kır	26434396	35245862	44057327	52868792	61680258

4.4.2. Türkiye’de Mutlak Yoksulluk

4.4.2.1. 1987 yılında mutlak yoksulluk.- Mutlak yoksulluğun hesaplanmasında Türkiye geneli ve coğrafi bölgeler için gelir dağılımına ait gelire göre hanehalkı yüzdeler sıralamaları kullanılmıştır. Ancak 1987 yılına ait Türkiye geneli için %1’lik ayrıntıda verileri bulabildiğimiz halde bölgeler için daha ayrıntılı veri elde edemediğimizden %5’lik dağılımlar kullanılmıştır. Tablo 4-13’de Türkiye geneli için de %5’lik ve %1’lik dağılıma ait bilgiler verilmiştir.

Buna göre Türkiye genelinde kentlerde yoksulların oranı yaklaşık olarak %35, kırlarda ise %20’nin biraz üzerindedir. Bu oranların tam olarak kaç olduğunun belirlenmesi ise ancak daha ayrıntılı veriler üzerinde mümkün olabilir. Büyük olasılıkla kentlerde 7. %5’lik grubun en üstündeki bazı haneler yoksulluk sınırının üzerinde yer alırken, kırlarda 5. %5’lik grubun en altındaki gelir grupları yoksulluk sınırının altına düşeceklerdir. Nitekim Tablo 4-2’de de göreceğimiz üzere %1’lik gruplar üzerinde daha ayrıntılı bir değerlendirme yapılmış kentlerde yoksul hane oranı yine %35 olarak bulunurken, kırlarda yoksul hanelerin oranının %22 olduğu görülmektedir. Bu durumda Türkiye genelinde kır ve kent ayrımı yapmadan toplam yoksul hane sayısının 3 185 000, yoksul hane oranının da %29 olduğunu buluruz. Bölgelerin kır ve kırsal ayrımında yoksul hanelerinin yüzde oranı da sırasıyla şöyledir: Marmara ve Ege Bölgelerinde %20, %10; Akdeniz Bölgesi’nde %35, %35; İç Anadolu Bölgesi’nde %35, %25; Karadeniz Bölgesi’nde %40, %20, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde %40, %20 6. Veriler yeterli ayrıntı düzeyinde olmadığından pek açık yorumlayamasak da yoksulluğun en az olduğu bölgenin birinci bölge (Marmara ve Ege) olduğu açıktır. Bölgelere ilişkin veriler burada verilmemiştir.

⁶ Bölgelere göre yoksulluk hesabında R. Dumanlı’nın kullandığı verilerden yararlanmış olmamıza karşın bizim burada bulduğumuz yoksulluk oranları daha yüksektir. Bunun nedeni ise yoksulluk sınırlarının belirlenmesinde farklı yöntemler benimsenmiş olmasıdır.

TABLO 4-13:
1987 Türkiye Genelinde Mutlak Yoksulluk

Kentsel Alanlarda Yoksulluk

Kırsal Alanlarda Yoksulluk

	Ort. Hane Geliri (TL)	Ort. Hane Büyük- lüğü	Yok- sulluk Sınırı (TL)	Yok- sulluk Açığı (TL)	Ort. Hane Geliri (TL)	Ort. Hane Büyük- lüğü	Yok- sulluk Sınırı (TL)	Yok- sulluk Açığı (TL)
1. %1	414676			1389662	126576			912365
2. %1	663481			1140857	316439			722502
1. %5	746416	3,54	1804338	1057922	443015	3,44	1038941	595926
4. %1	870819			933519	506303			532638
5. %1	912287			892051	569591			469350
6. %1	953754			1017505	632879			429461
7. %1	1036689			934570	696167			366173
2. %5	1078157	3,96	1971259	893102	759454	3,54	1062340	302886
9. %1	1119624			851635	822742			239598
10. %1	1161092			810167	854386			207954
11. %1	1202559			887930	917674			378662
12. %1	1202559			887930	949318			347018
3. %5	1244027	4,26	2090489	846462	980962	4,54	1296336	315374
14. %1	1326962			763527	1012606			283730
15. %1	1326962			763527	1075894			220442
16. %1	1368430			757828	1107538			146679
17. %1	1409897			716361	1139182			115035
4. %5	1451365	4,35	2126258	674893	1170826	4,36	1254217	83391
19. %1	1492832			633426	1202470			51747
20. %1	1397457			728801	1234113			20104
21. %1	1575768			566387	1234113			73923
22. %1	1617235			524920	1297401			10635
5. %5	1658703	4,39	2142155	483452	1329045	4,59	1308036	-21009
24. %1	1700170			441985	1360689			-52653
25. %1	1741638			400517	1392333			-84297
26. %1	1783105			355076	1423977			-69142
27. %1	1783105			355076	1455621			-100786
6. %5	1824573	4,38	2138181	313608	1487265	4,79	1354835	-132430
29. %1	1866041			272140	1518909			-164074
30. %1	1907508			230673	1550553			-195718
31. %1	1948976			193179	1582197			-136104
32. %1	1990443			151712	1645485			-199392
7. %5	2031911	4,39	2142155	110244	1677129	5,18	1446093	-231036
34. %1	2073378			68777	1708773			-262680
35. %1	2114846			27309	1772060			-325967
36. %1	2156314			-30056	1803704			-313152
37. %1	2156314			-30056	1835348			-344796
8. %5	2197781	4,35	2126258	-71523	1866992	5,37	1490552	-376440
39. %1	2280716			-154458	1930280			-439728
40. %1	2322184			-195926	1961924			-471372

Not: 1. Tek kişi için yoksulluk sınırı 794863 TL'dir.

2. %5'lik gruplarda 290200 adet hanehalkı bulunmaktadır.

Not: 1. Tek kişi için yoksulluk sınırı 467991 TL'dir.

2. %5'lik gruplarda 262100 adet hanehalkı bulunmaktadır.

TABLO 4-14:
1994 Yılında Bölgelere Göre Kent ve Kır
Ayrımında Mutlak Yoksulluk

		Yoksul Hane Oranı (%)	%1'lik Hane Sa- yısı	Yoksul Hane Sayısı
Türkiye	Kent	41	75158	3081478
	Kır	36	58670	2112120
	Toplam	39	133828	5193598
Marmara Bölgesi	Kent	43	27264	1172352
	Kır	25	8308	207700
	Toplam	39	35572	1380052
Ege Bölgesi	Kent	48	10222	490656
	Kır	26	10756	279656
	Toplam	37	20978	770312
Akdeniz Bölgesi	Kent	46	7105	326830
	Kır	34	9195	312630
	Toplam	39	16300	639460
İç Anadolu Bölgesi	Kent	46	10211	469706
	Kır	41	13752	563832
	Toplam	43	23963	1033538
Karadeniz Bölgesi	Kent	34	5842	198628
	Kır	30	11299	338970
	Toplam	31	17141	537598
Doğu Anadolu Bölgesi	Kent	31	3207	99417
	Kır	22	6332	139304
	Toplam	25	9539	238721
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Kent	43	5676	244068
	Kır	46	4260	195960
	Toplam	44	9936	440028

4.4.2.2. 1994 yılında mutlak yoksulluk.- 1994 yılına ilişkin hesaplamaların tamamında gelire göre hanehalklarının %1'lik sıralamaları kullanılmıştır ve bu nedenle yoksulluğun boyutları konusunda 1987 yılına ait bulgularımızdan daha ayrıntılı ve daha güvenilirdir. İlgili tablolar bölümün ekinde sunulmuştur (Bkz. Ek 2 Tablo1'den Tablo16'ya kadar). Ulaştığımız sonuçların bir özeti Tablo 4-14'te yer almaktadır.

Buna göre Türkiye genelinde toplamda yoksul hanelerin sayısı 5 193 598 olup oranı %39; kentlerde aynı değerler 3 081 478'e %41'dir ve kırlarda hanelerin %36'sını oluşturan 2 112 120 hane yoksulluk sınırının altındadır. Eğer Türkiye geneline bölgelerin toplamından ulaşmak istersek yoksulluk oranı

her üç kategoride de %1 puan daha düşük çıkmaktadır, ki bu da bir anlamda uyguladığımız yöntemin istatistiksel tutarlılığının ifadesidir. Bu arada 1987 yılından 1994 yılına yoksulluğun hem kırsal hem de kentsel alanlarda arttığını rahatça söyleyebiliriz.

Toplamda yoksulluğun en yüksek orana ulaştığı bölgeler Güneydoğu Anadolu (%44) ve İç Anadolu (%43) bölgeleridir. En düşük yoksulluk oranları ise Doğu Anadolu (%25) ve Karadeniz (%31) bölgelerindedir. Kentlerde en yüksek yoksulluk oranına Ege'de (%48), en düşük yoksulluk oranına ise Doğu Anadolu'da rastlamaktayız. Kırsal yoksulluğun en büyük orana ulaştığı bölge Güneydoğu Anadolu (%46) olurken en düşük kırsal yoksulluk oranı yine Doğu Anadolu Bölgesi'ndedir (%22).

4.5. Türkiye'de Görelî Yoksulluk

4.5.1. Görelî Yoksulluk Sınırı

Görelî yoksulluk sınırınının tespitinde referans olarak kullanabileceğimiz üç alternatif vardır: Ortalama gelir, medyan geliri ve budanmış ortalama gelir. Bu gelir düzeylerinden birisi esas alınarak bu düzeyin belli bir oranı yoksulluk sınırı olarak kabul edilebilir. Genel uygulama ortalama gelirin yarısını almak biçimindedir, ama biz bu konuda gördüğümüz sakıncayı üçüncü bölümde açıklamıştık. Ancak amacımız toplumun ortalama yaşam standardını esas almaktır. Bunun daha iyi bir temsilcisi olarak yine aynı nedenlerle medyan gibi sağlam bir istatistik olan budanmış ortalamanın yarısının yoksulluk sınırı olarak alınmasının uygun olacağı düşüncesindeyiz. Çünkü toplumdaki en üst gelirli kadara kadar en alttakiler de ortalama temsil etmekten uzaktırlar. Bu durumda üstten ve alttan hanelerin %10'unu çıkararak bulunacak bir ortalama kullanışlı olacaktır. Biz burada her üçünü de kullanarak tam bir karşılaştırmayı olanaklı kılmak istedik.

4.5.1. 1987 yılında görelî yoksulluk.- 1987 yılı için görelî yoksulluk sadece Türkiye genelinde hesaplanmıştır. Toplamda %1'lik hane sayısı 133829, kentlerde 75158, kırlarda 58671'dir. Ek 2 Tablo 17'de gösterdiğimiz dağılıma göre şu sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Medyan (ortanca) hanenin geliri Türkiye genelinde 2 606 657 TL, kentlerde 2 799 061 TL, kırlarda 2 357 473 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, Türkiye genelinde 1 303 329 TL, kentlerde 1 399 530 TL, kırlarda 1 178 737 TL ve geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı Türkiye toplamında %17,5; kentlerde %20,0; kırlarda %18,3 olmaktadır.

2. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamaya göre ortalama hane geliri Türkiye genelinde 2 973 408 TL, kentlerde 2 254 012 TL, kırlarda 2 657 522 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak budanmış ortalama gelirin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, Türkiye genelinde 1 486 704 TL, kentlerde 1 627 006 TL, kırlarda 1 318 761 TL olmaktadır, ki bu medyana göre bulunan değerlerden biraz yüksek çıkmaktadır. Geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı Türkiye toplamında %22,5; kentlerde %22,2; kırlarda %23,3 olmaktadır.

3. Türkiye genelinde ortalama hane geliri 3 680 549 TL, TL, kentlerde 4 146 760 TL, kırlarda 3 164 415 TL'dir. Ortalama gelirin yarısına göre yoksulluk sınırı, Türkiye genelinde 1 840 275 TL, kentlerde 2 073 380 TL, kırlarda 1 582 208 TL olmaktadır. Yoksul hanelerin oranı da Türkiye genelinde %32,1; kentlerde %34,0; kırlarda %31,0 olarak hesaplanmaktadır..

4.5.1. 1994 yılında görelî yoksulluk.- 1994 yılı için görelî yoksulluk Türkiye genelinde ve yedi coğrafi bölgede kentler ve kırlar bazında hesaplanmıştır. Bulduğumuz sonuçların bir özeti aşağıda Tablo 4-15'te verilmiş olup, hesaplamalara ilişkin ayrıntılar ekte Ek 2 Tablo1'den Tablo 16'ya kadar yer almaktadır.

Yoksulluk sınırlarının gösterildiği Tablo 4-15'e bakarsak medyanın budanmış ortalamadan, budanmış ortalamanın da aritmetik ortalamadan daha küçük olduğunu görürüz. Aynı sıralama bu değerlerin yarısını alarak hesapladığımız yoksulluk sınırlarında da geçerlidir. Yoksulluk sınırının en yüksek olduğu bölge hem kentlerde hem de kırlarda Marmara, en düşük olduğu bölge ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi'dir. Her üç yoksulluk sınırına göre en düşük yok-

sul hane oranına sahip bölge Güneydoğu Anadolu olurken [ki bu bölge mutlak yoksullukta en baştadır. Bu durumda bölge halkı için yoksulluğu toplu halde paylaşıyorlar gibi düşünce geliştirmemiz yanlış olmayacaktır], en yoksul bölge medyana göre % 17,1 ile Karadeniz, budanmış ortalamaya göre %22,1 ile İç Anadolu, ortalama gelire göre %45,2 ile Marmara bölgesidir.

Türkiye genelinde toplam yoksulluk oranı medyana göre %16,2; budanmış ortalamaya göre %21,7 ve aritmetik ortalamaya göre %36,5'tir. Kentlerde aynı değerler sırasıyla %15,8; %21,8 ve %41,6 olup kırlardaki oranlardan medyana göre hesaplanan yoksulluk dışında (%16,8; %21,5 ve %30,0) daha yüksektir.

Yoksul hane oranlarını mutlak yoksulluk ve görel yoksulluk açısından karşılaştırsak mutlak yoksulluğa en yakın görel yoksulluk oranları aritmetik ortalamaya göre yaptığımız hesaplamalarda ortaya çıkmaktadır. Daha önce aritmetik ortalamanın ortalama yaşam standardını temsil etme noktasındaki yetersizliğini belirtmiştik. Ancak burada mutlak yoksulluğa en yakın değerleri bu bazda elde etmekteyiz. Bu bizi, ülkemizde kişi başına gelir düzeyinin de yeterince yüksek olmadığı gerçeğiyle yüz yüze getirmektedir.

TABLO 4-15:
1994 Yılında Bölgelere Göre Kent ve Kır Ayrımında
Görel Yoksulluk Sınırı

Bölge	Yerleşim yeri	ORTALAMA (TL)			YOKSULLUK SINIRI (TL)		
		MEDYAN	BUDANMIŞ	ARİTMETİK	MEDYAN	BUDANMIŞ	ARİTMETİK
Türkiye	kent	118 986 650	137 787 222	202 470 700	59 493 325	68 893 611	101 235 350
	kır	86 633 600	97 795 279	117 203 300	43 316 800	48 897 640	58 601 650
Marmara	kent	137 163 935	162 331 386	271 704 510	68 581 968	81 165 693	135 852 255
	kır	99 589 780	112 603 414	135 043 990	49 794 890	56 301 707	67 521 995
Ege	kent	113 237 770	127 520 008	168 166 760	56 618 885	63 760 004	84 083 380
	kır	92 765 540	105 208 497	125 100 170	46 382 770	52 604 248	62 550 085
Akdeniz	kent	106 902 660	121 563 303	173 799 410	53 451 330	60 781 651	86 899 705
	kır	85 155 230	95 808 954	112 557 720	42 577 615	47 904 477	56 278 860
İç Anadolu	kent	121 712 855	140 565 536	169 454 500	60 856 428	70 282 768	84 727 250
	kır	72 385 905	85 237 709	105 427 950	36 192 953	42 618 854	52 713 975
Kara-deniz	kent	120 818 940	133 494 824	185 693 400	60 409 470	66 747 412	92 846 700
	kır	87 170 445	95 264 621	116 376 200	43 585 223	47 632 311	58 188 100
Doğu Anadolu	kent	117 011 275	149 661 970	127 505 756	58 505 638	63 752 878	74 830 985
	kır	102 642 215	110 870 445	123 282 440	51 321 108	55 435 223	61 641 220
Güneydoğu Anadolu	kent	79 563 120	88 065 602	105 238 640	39 781 560	44 032 801	52 619 320
	kır	66 968 510	74 995 394	92 036 750	33 484 255	37 497 697	46 018 375

TABLO 4-16:
1994 Yılında Bölgelere Göre Kent ve Kır Ayırımında
Görelî Yoksulluk

		YOKSUL HANE ORANI (%)		
		MEDYAN	BUDANMIŞ	ARİTMETİK
Türkiye (1987)	Kent	20,0	22,2	34,0
	Kır	18,5	23,3	31,0
	Toplam	17,5	22,5	32,1
Türkiye (1994)	Kent	15,8	21,8	41,6
	Kır	16,8	21,5	30,0
	Toplam	16,2	21,7	36,5
Marmara Bölgesi	Kent	14,4	21,7	49,9
	Kır	15,9	20,8	29,6
	Toplam	14,8	21,5	45,2
Ege Bölgesi	Kent	14,1	19,8	33,3
	Kır	17,5	23,0	30,2
	Toplam	15,8	21,4	31,7
Akdeniz Bölgesi	Kent	15,7	21,6	40,1
	Kır	17,1	21,4	28,4
	Toplam	16,5	21,5	33,5
İç Anadolu Bölgesi	Kent	17,4	24,1	31,2
	Kır	13,9	20,6	31,9
	Toplam	15,4	22,1	31,6
Karadeniz Bölgesi	Kent	15,9	19,6	36,1
	Kır	17,7	20,1	30,0
	Toplam	17,1	19,9	32,1
Doğu Anadolu Bölgesi	Kent	14,2	17,9	25,6
	Kır	18,2	20,9	25,0
	Toplam	16,9	19,9	25,2
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Kent	8,9	12,7	22,0
	Kır	11,3	15,6	24,1
	Toplam	9,9	13,9	22,9

Bu arada Türkiye genelindeki görelî yoksulluğu 1987'deki ve 1994'teki oranları açısından karşılaştırsak eşitsizlik ölçütlerinde karşılaştığımız üzere toplamda ve kentlerde yoksulluğun arttığını, kırlarda ise azaldığını görürüz. Zaten görelî yoksulluk da bir tür eşitsizlik ölçütü gibi algılanabilir, çünkü tamamen dağılımın istatistiksel yapısına bağlı bir özelliktir.

4.6. Türkiye için Yoksulluk Endeksleri

Yoksulluğu sadece yoksul hane oranları ile ifade eden bir yaklaşım yoksulluğu boyutunu tam olarak ortaya koymak açısından oldukça yeter-

TABLO 4-17:

1994 Yılı için Türkiye Geneli Yoksulluk Göstergeleri

	Kent	Kır	Toplam
1. Kişi sayısı oranı endeksi, H (%):	0,41	0,36	0,39
2. Yoksul hane sayısı:	3 081 462	2 112 148	5 193 611
3. Yoksul birey sayısı (2x4):	12 402 886	8 450 706	20 853 592
4. Yoksul hane ortalama büyüklüğü:	4,03	4,00	4,02
5. Ortalama hane büyüklüğü:	4,24	4,71	4,45
6. Yoksul hane ortalama geliri (TL):	66 816 208	43 474 595	57 323 593
7. Toplam gelir açığı (milyon TL) (8x2):	95 516 214	32 380 389	127 896 603
8. Ortalama gelir açığı (TL):	30 997 040	15 330 546	24 630 261
9. Ortalama yoksulluk sınırı geliri (TL):	97 813 248	58 805 141	
10. Ortalama hane geliri (TL):	202 470 700	117 203 300	165 089 210
11. Yoksulluk sınırı/Ortalama gelir:	0,48	0,50	
12. Ortalamanın (165089210 TL) üzerindeki gelirler toplamı (milyon TL):	1 073 770 775	318 369 361	1 392 140 136
13. Gelir açığı endeksi, I (8/9):	0,317	0,261	
14. $P_1 = H \cdot I$:	0,130	0,094	
15. Yoksullar arası Gini Katsayısı, G_p :	0,13	0,144	
16. Sen endeksi, $P_s = H \cdot [1 - (1 - I)G_p]$:	0,0927	0,0555	

sizdir. Bu amaca hizmet edecek bir değerlendirme ancak yoksulluk endeksleri yardımıyla yapılabilir. Biz burada yoksulluk endekslerini sadece mutlak yoksulluk açısından hesapladık. Bu endekslerden birisi, kişi sayısı endeksi olarak adlandırılan yoksul hanelerin toplam haneler içindeki oranını ifade eden endekstir, ki biz bu endeksi ülkemizdeki yoksulluğu tartıştığımız bir önceki fasılda oldukça ayrıntılı biçimde ortaya koymuş bulunuyoruz. Bu nedenle bu fasılda çok fazla ayrıntıya girmeyeceğiz. Tablo 4-17 yoksulluk endeksleri konusundaki bulgularımızı toplu halde özetlemektedir. Hesaplamaların çoğu yine Ek 2'deki tablolar üzerinde yapılmıştır.

Ortalama yoksulluk sınırı geliri kentler için 95 024 423 TL, kırlar için 54 365 252 TL olarak hesaplanmıştır. Bu hesaplamada daha önceki varsayımlarımız korunarak yoksul hanelerin büyüklükleri de dikkate alınmıştır. Bunun için önce her bir %1'lik grup için gelir açığı oranları bulunmuş ve bunların toplamından hareketle ortalaması alınarak gelir açığı endeksleri (I) hesaplanmıştır. Ortalama gelir açığı da tüm yoksul hanelerin gelir açıkları toplamının yoksul hane oranına bölünmesi suretiyle hesaplanmıştır. Gelir

açığı endeksinin, ortalama yoksulluk açığının yoksulluk sınırına oranı olmasından hareketle de tüm yoksul hane büyüklüklerini de dikkate alan bir ortalama yoksulluk sınırı hesaplamak mümkün olmuştur. Yoksullar arasındaki gelir dağılımının yapısını temsilen yalnızca yoksulların gelirleri dikkate alınarak Gini oranları bulunmuştur. Bu oranların düşüklüğü bize yoksullar arasındaki gelir dağılımının genel gelir dağılımından daha eşitliğe yakın olduğunu göstermektedir. Sen endeksi de tabloda gösterildiği üzere elde ettiğimiz diğer istatistikler yardımıyla hesaplanmıştır. Foster-Greer-Thorbecke endeksi ise, refah fonksiyonu konusundaki varsayımları içerdiğinden hesaplanmamıştır.

4.6. 1994 Yılı için Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

Negatif gelir vergisi uygulaması, 1994 yılına ait hanelerin gelire göre %1'lik sıralamalarını gösteren gelir dağılımı verileri kullanılarak yapılmıştır. Aynı verileri yoksulluk hesaplamalarında da kullanmıştık. Bunlar ve uygulamaya ilişkin tam sayısal bilgiler ve bölgelerin kır ve kent bazında negatif gelir vergisi uygulamasına ilişkin açıklamalar bu bölümün ekinde yer almaktadır. Ulaştığımız sonuçların özeti ise Tablo 4-19'da yer almaktadır.

Herbir yüzdeler grubu için yoksulluk sınırı daha önce hane büyüklükleri de göz önüne alınarak hesaplanmış ve bu sınırlar hali hazır ortalama hane gelirleri karşılaştırılmak suretiyle her bir %1'lik gelir grubu için ortalama yoksulluk açıkları belirlenmişti. Burada ise yoksulluk sınırı altındaki her bir haneye, karşı karşıya bulunduğu yoksulluk açığının yarısı kadar bir transfer yapılmaktadır. Yani yoksulluk ya da gelir açığı matrah alınarak %50 oranında bir negatif oranlı vergi uygulanmaktadır. Bu transferin finansmanı için, geliri Türkiye ortalama gelirinin (165 milyon TL) üzerinde olan hanelerin gelirleri matrah alınmak suretiyle % 4,94 oranında bir ek vergi alınması öngörülmektedir.

Önerilen transfer programından, geliri yoksulluk sınırının altında olan yaklaşık 5 200 000 aile yararlanmaktadır. Her bir aileye ödenecek negatif vergi miktarı ise ortalama 12,5 milyon TL olup, bu değer kentlerde 15,5 milyon TL ve kırlarda 7,5 milyon TL'dir. EN çok transfer alacak bölgeler ise Marmara (25,5

TABLO 4-19:
1994 Yılı için Negatif Gelir Vergisi Uygulamasına İlişkin Bazı Değerler

Bölge	Yerleşim Yeri	Toplam yoksulluk açığı I	Ödenecek Toplam NGV II = I/2	Ortalama yoksulluk açığı III	Hane başına ortalama NGV IV = III/2	Yoksul hane sayısı	Ortalama hane geliri (TL)	NGV finansman ver. Matrahı = ort. üzerinde gelir elde edenlerin toplam geliri (TL)	Toplam NGV./Ort. üzeri gelirler
Türkiye	Kent	95 538 641 527 105	47 769 320 763 553	31 004 161	15 502 081	3 081 478	202 470 700	936 013 811 758 720	0,0510
	Kır	32 381 901 951 412	16 190 950 975 706	15 331 469	7 665 734	2 112 120	117 203 300	432 520 698 656 800	0,0374
	Toplam	127 920 543 478 517	63 960 271 739 258	24 630 428	12 315 214	5 193 598	165 089 210	1 360 260 068 637 040	0,0470
Mar.Böl.	Kent	48 607 231 559 580	24 303 615 779 790	41 461 295	20 730 647	1 172 352	271 704 510	437 374 468 823 040	0,0556
	Kır	2 541 663 424 714	1 270 831 712 357	12 237 185	6 118 593	207 700	135 043 990	70 067 336 621 200	0,0181
	Toplam	51 148 894 984 294	25 574 447 492 147	37 063 020	18 531 510	1 380 052	239 786 540	494 861 104 522 560	0,0517
EgeBöl.	Kent	17 434 578 131 691	8 717 289 065 846	35 533 201	17 766 600	490 656	168 166 760	103 699 467 063 640	0,0841
	Kır	3 375 847 972 271	1 687 923 986 136	12 071 431	6 035 715	279 656	125 100 170	83 645 458 524 640	0,0202
	Toplam	20 810 426 103 962	10 405 213 051 981	27 015 581	13 507 790	770 312	146 085 330	188 600 241 987 200	0,0552
Ak.Böl.	Kent	8 711 792 890 194	4 355 896 445 097	26 655 426	13 327 713	326 830	173 799 410	75 575 696 930 650	0,0576
	Kır	5 622 989 141 281	2 811 494 570 640	17 986 083	8 993 042	312 630	112 557 720	63 902 062 185 450	0,0440
	Toplam	14 334 782 031 475	7 167 391 015 737	22 417 011	11 208 506	639 460	146 279 000	150 997 274 432 000	0,0475
İçAna.Böl.	Kent	16 746 663 325 127	8 373 331 662 563	35 653 501	17 826 750	469 706	169 454 500	110 296 897 772 180	0,0759
	Kır	7 994 015 603 304	3 997 007 801 652	14 178 010	7 089 005	563 832	105 427 950	89 587 401 249 600	0,0446
	Toplam	24 740 678 928 430	12 370 339 464 215	23 937 851	11 968 926	1 033 538	142 171 200	220 237 668 239 440	0,0562
Kara.Böl.	Kent	5 574 546 050 925	2 787 273 025 463	28 065 258	14 032 629	198 628	185 693 400	65 539 100 516 660	0,0425
	Kır	6 570 379 279 246	3 285 189 639 623	19 383 365	9 691 683	338 970	116 376 200	80 270 059 540 220	0,0409
	Toplam	12 144 925 330 171	6 072 462 665 086	22 591 091	11 295 545	537 598	139 999 840	145 312 863 496 100	0,0418
D.Ana.Böl.	Kent	1 743 033 398 705	871 516 699 353	17 532 549	8 766 274	99 417	149 661 970	29 525 125 269 570	0,0295
	Kır	2 006 656 586 692	1 003 328 293 346	14 404 874	7 202 437	139 304	123 282 440	49 050 737 827 760	0,0205
	Toplam	3 749 689 985 397	1 874 844 992 698	15 707 416	7 853 708	238 721	132 150 620	78 452 702 613 180	0,0239
G.Ana.Böl.	Kent	4 010 692 644 360	2 005 346 322 180	16 432 685	8 216 343	244 068	105 238 640	34 383 976 478 280	0,0583
	Kır	3 285 571 604 350	1 642 785 802 175	16 766 542	8 383 271	195 960	92 036 750	22 524 293 881 800	0,0729
	Toplam	7 296 264 248 710	3 648 132 124 355	16 581 364	8 290 682	440 028	99 578 640	56 894 851 526 400	0,0641

trilyon TL) ve İç Anadolu (12,3 trilyon TL) Bölgeleri olurken; en az transfer gereken bölgeler Doğu Anadolu (1,9 trilyon TL) ve Güney Doğu Anadoludur (3,6 trilyon TL).

Bütün Türkiye için toplam yoksulluk açığının yaklaşık 128 trilyon TL olup bunun 95,5 trilyon TL'si kentlerdeki, 32,5 trilyon TL'si ise kırlardaki yoksulluktan kaynaklanmaktadır. Ancak bu değerler Türkiye geneli yoksulluk sınırları esas alınarak hesaplanmıştır. Biz ise negatif gelir vergisinin bölgeler bazında ve bölgelerin kırsal ve kentsel alanları ayrılarak ödenmesini öngörmekteyiz. Bu nedenle fiilen yapılacak toplam transfer miktarı Türkiye geneli için hesapladığımız yoksulluk açığının değil, bu değerden biraz daha fazla olan ve bölgelerden hareketle bulduğumuz değerden çıkarılmaktadır. Bu değer ise Türkiye genelinden hesaplanan toplam transfer miktarından 3 trilyon TL kadar daha fazla olup 67 trilyon TL kadardır. Negatif verginin finansmanı ise ülke genelinde ihdas edilecek bir vergi ile yapılması öngörülmektedir. Bu nedenle salınacak vergi için bölge veya kır kent ayrımı yapılmamaktadır. Bu verginin oranı da toplam transfer miktarının ortalama üzerindeki toplam gelirlere oranlanması suretiyle % 4,937 olarak bulunmuştur.

Acaba hesapladığımız negatif gelir vergisinin ekonomi üzerindeki yükü ne kadar olacaktır? 1994 yılında ülkemizin gayrisafi milli hasılası yaklaşık 3 katrilyon 890 trilyon TL'dir. Bu durumda negatif gelir vergisinin ortalama yükü %1,72'dir. Yine aynı yılda toplam özel harcanabilir gelir 2,21 katrilyon TL olup negatif gelir vergisinin harcanabilir gelire oranı %3,03'tür. Bu gelirin yaklaşık %62'sini (1,36 katrilyon TL) Türkiye ortalamasını aşan bir gelire sahip olan haneler elde etmektedir. Bunlar üzerindeki vergi yükü ise %4,937 olmaktadır.

Aynı yıl için Türkiye'nin kamu kesimine ilişkin bazı büyüklükleri de şu değerlere sahiptir: Toplam konsolide bütçe giderleri 899 trilyon TL, konsolide bütçe gelirleri 753 trilyon TL, iç borç faiz ödemeleri 233 trilyon TL, personel ödemeleri 273 trilyon TL. Bu değerlere göre öngörülen negatif gelir vergisinin toplam maliyeti bütçeden yapılan faiz ödemelerinin yalnızca %28'i, toplam bütçe gelirlerinin ise %8,9'u kadardır. Eğer tüm yoksulluk açığını kapatacak bir negatif gelir vergisi düzenlemesi düşünülseydi bunun toplam maliyeti de yalnızca faiz ödemelerinin %56'sı kadar olacaktı.

TABLO 4-20:
1994 Yılı için Türkiye Geneli Negatif Gelir Vergisi Sonrası Eşitsizlik Ölçütleri

ÖLÇÜT		Negatif Gelir Vergisi Öncesi		Negatif Gelir Vergisi Sonrası	
Aralık	Kent		51,565		48,759
	Kır		28,493		26,869
Gini Katsayısı	Kent		0,515		0,464
	Kır		0,440		0,399
Elteto-Frigyes Ölçütü	Kent	U	1,928		1,821
		V	5,181		4,552
		W	2,687		2,500
	Kır	U	1,758		1,698
		V	3,467		3,130
		W	1,972		1,843
Üst %10 / Alt %40	Kent		3,352		2,575
	Kır		2,126		1,658

4.6.1. Negatif Gelir Vergisi Sonrasında Gelir Dağılımında Eşitsizlik

Negatif gelir vergisi üst gelir gruplarından bir miktar gelirin alınarak alt gelir gruplarına aktarılmasını öngören bir program olduğuna göre, gelir eşitsizliğini azaltması doğaldır. Bu azalmanın boyutu ise uygulanacak programın esas aldığı transfer ve finansman vergisi oranlarına bağlıdır. Ancak hemen belirtelim ki negatif gelir vergisi önerisinde asıl hedef eşitsizliği azaltmak değil, yoksulluğu azaltmaktır. Bu nedenle ortalama gelir düzeyinin oldukça yüksek olduğu bir toplumda negatif gelir vergisinin gelir dağılımını eşitliğe yaklaştırma fonksiyonu çok bariz biçimde ortaya çıkmayabilir, ki zaten amaç da bu değildir. Ancak Türkiye gibi ortalama gelirin pek yüksek olmadığı bir ülkede negatif gelir vergisi yolu ile sağlanan gelir aktarımları eşitsizlik üzerinde de ciddi azaltıcı etkiler doğuracaktır.

Tablo 4-20, negatif gelir vergisi uygulamasından sonra ortaya çıkan gelir dağılımına dayanarak hesaplanmış bazı eşitsizlik ölçütlerini göstermektedir. Buna göre, buradadahil ettiğimiz dört ölçüte göre de gelir dağılımı daha eşitçil bir hale gelmiştir. Örneğin kentlerde en üstteki %10'luk grubun gelirdeki payı %4,9 düşerken, en alttaki %40'lık grubun payı yaklaşık %35 artmış ve üst %10/alt %40 oranı 3,352'den 2,575'e düşmüştür. Benzer biçimde Gini katsayısı

TABLO 4-21:
1994 Yılı için Türkiye Geneli Negatif Gelir Vergisi Sonrası Yoksulluk Göstergeleri

	Kent	Kır	Toplam
1. Kişi sayısı oranı endeksi, H (%):	0,41	0,36	0,39
2. Yoksul hane sayısı:	3 081 462	2 112 148	5 193 611
3. Yoksul birey sayısı (2x4):	12 402 886	8 450 706	20 853 592
4. Yoksul hane ortalama büyüklüğü:	4,025	4,001	4,015
5. Ortalama hane büyüklüğü:	4,240	4,710	4,450
6. Yoksul hane başına ortalama negatif gelir vergisi (TL) = Ortalama gelir açığı (TL):	15 498 520	7 665 273	12 312 879
8. Yoksul hane ortalama geliri (TL):	82 314 728	51 139 868	69 638 723
9. Toplam gelir açığı (milyon TL) (6x2):	47 769 321	16 190 951	63 960 271
11. Ortalama yoksulluk sınırı geliri (TL):	97 813 248	58 805 141	
12. Ortalama hane geliri (TL):	202 470 700	117 203 300	165 089 210
13. Yoksulluk sınırı/Ortalama gelir:	0,483	0,502	
14. Yoksulların ortalama geliri/Ortalama gelir:	0,407	0,436	
15. Gelir açığı endeksi, I (6/9):	0,158	0,130	
16. $P_1 = H \cdot I$:	0,065	0,047	
17. Yoksullar arası Gini Katsayısı, G_p :	0,023	0,013	
18. Sen endeksi, $P_s = H \cdot [I - (1-I)G_p]$:	0,0569	0,0427	

hem kentlerde hem kırlarda ciddi bir düşüş göstererek sırasıyla 0,515'ten 0,464'e ve 0,440'tan 0,399'a gerilemiştir.

4.6.2. Negatif Gelir Vergisi Sonrası Yoksulluk

Negatif gelir vergisinin yoksulluk üzerindeki etkisi konusundaki ilk belirtmemiz gereken nokta, uygulamanın kamuoyunda yoksulluk deyince ilk aklına gelen yoksul ailelerin veya kişilerin oranını ifade eden kişi sayısı oranı endeksinin değerini etkilemediğidir. Yoksul hanelerin oranı negatif vergi öncesindeki ile aynıdır. Negatif gelir vergisinin değiştirdiği şey yoksulların yaşadığı yoksulluğun yoğunluğudur. Yoksullar daha az yoksul olmaktadır. Hiç gelir elde edemeyen bir aile bile en azından ikamet ettikleri yerleşim yerine ve aile büyüklüğüne bağlı olarak kendileri için belirlenen yoksulluk sınırının yarısı kadar bir gelirin sahibi kılınmaktadır. Örneğin Karadeniz bölgesinin kırsal alanında oturan beş kişilik bir aile, hiçbir kazanılmış geliri yoksa devletten (daha doğrusu bu iş için görevlendirilen bir kurumdan) 34 950 000 TL tutarında bir transfer ala-

caktır. Bu tutar ise bu bölge için hesapladığımız beslenme maliyetinin (bu aile için yıllık 31 205 000 TL) üzerinde bir geliri sağlamaktadır.

Yoksulluk endekslerinin negatif gelir vergisi sonrasında nasıl değiştiği Tablo 4-21'de görülmektedir. (Negatif vergi öncesi endeks değerleri Tablo 4-17'de yer almaktadır.) Yoksul oranı doğal olarak değişmemiştir. Gelir açığı endeksi ise uyguladığımız negatif vergi oranı %50 olduğundan değeri yarıya düşmüştür. Bu iki endeksin çarpımı olarak tanımlanan P_1 endeksinin değeri de, iki bileşeninden birisi sabit kalıp diğeri yarıya indiğinden yarısına düşmüştür. Yoksullar arasındaki Gini katsayısı da hem kentlerde, hem kırlarda ciddi bir azalış göstererek sırasıyla 0,13'ten 0,023'e ve 0,144'ten 0,013'e düşmüştür. Sen endeksinde de benzer biçimde bir düşüş vardır.

SONUÇ

Üçü teorik birisi uygulama olmak üzere dört bölümden oluşan çalışmamızın ilk bölümünde eşitsizlik ve yoksulluk sorununun kapsamı ve ölçüm sorunları incelenmiştir. İkinci bölümde ise devletin gelir dağılımını düzenleyici faaliyetlerinin teorik gerekçeleri tartışılmıştır. Üçüncü bölümde ise gelirin yeniden dağıtılmasında kullanılabilecek negatif gelir vergisi dahil alternatif araçlar değerlendirilmiştir. Uygulama bölümü ise Türkiye’de eşitsizliğin ve yoksulluğun boyutlarını 1987 ve 1994 yılları itibariyle ortaya koymuştur. Ortaya çıkan sonuçlar gelir dağılımında büyük eşitsizlikler olduğunu ve yoksulluğun en azından ele alınan dönem boyunca arttığını ve uygulanan politikaların bu konuda yetersizliğini göstermektedir.

Çalışmanın kapsamını çok fazla genişletmemek için yoksulluğun kaynakları ve bunlara bağlı olarak yapılan çözüm önerilerine girilmemiştir. Ancak elbette ki asıl olan yoksulluğun kaynaklarını ortadan kaldırmaya çalışmaktır. Ne var ki yoksulluğun ana kaynaklarından birisi yoksulluğun kendisidir. Yani ülkelerin ekonomik kalkınmada karşılaştıkları yoksulluk çemberi türünden bir durum bireyler için de geçerlidir. Hem bu neden, hem de ne yapılırsa yapılsın yoksulluğun büsbütün yok edilemeyeceği gerçeği, her durumda yoksulların bir desteğe ihtiyacı olduğunu ortaya koymaktadır, ki negatif gelir vergisi de bu amaçla önerilmektedir.

Az gelişmiş ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler kalkınma çabalarını sürdürürken gelir dağılımında oluşan büyük eşitsizlikleri ve ortaya çıkan yoksul tabakaları ihmal etmek eğilimindedirler. Bu, belki kalkınmanın ilk aşamalarında mazur görülse bile, bir noktadan sonra eşitsizlik ve buna bağlı olarak yoksulluk kalkınmanın önünde önemli bir engel oluşturmaya başlamaktadır. Özellikle ekonomik kalkınma sürecinde bilginin ve beşeri sermayenin öneminin sıkça vurgulandığı günümüzde, yoksulluk nedeniyle beşeri sermayelerine yeterli yatırım yapamadığından

kendilerini geliştiremeyen kitlelerin varlığı kanaatimizce ÷lkemizin kalkınmasının önündeki en önemli ekonomik ve sosyal sorunlar arasındadır.

Bu noktadan hareketle, negatif gelir vergisi türünden bir yoksullara transfer programının etkilerini araştırdığımız bu çalışmamız, böylesi bir uygulamanın bir kısım sorunları da beraberinde getirebilecek olmakla birlikte yoksulluk sorununun çözümüne ciddi bir katkı sağlayabileceğini ortaya koymaktadır. Bu programın maliyeti de yaptığımız hesaplamalar çerçevesinde üstesinden gelinemeyecek bir meblağa ulaşmamaktadır. Dahası böyle bir uygulama, üçüncü bölümde açıkladığımız, uygulamanın yol açabileceği sorunların mümkün olan en alt düzeye indirilmesi de sağlanabilirse, devletin gelir dağılımını düzenlemek ve yoksullara yardım etmek için uyguladığı ve piyasaların işleyişinde çarpıklığa neden olan uygulamalar zaman içinde azaltılabilecek hatta ortadan kaldırılabilir.

EKLER

Sayfa

EK1 1994 GELİR DAĞILIMI İÇİN EŞİTSİZLİK ÖLÇÜTLERİNİN HESAPLANMASI İLE İLGİLİ TABLOLAR	139
EK 1TABLO 1: Standart Sapma	139
EK 1TABLO 2: Logaritmik Varyans	140
EK 1TABLO 3 (A): Gini Katsayısı (Toplam)	141
EK 1TABLO 3 (B): Gini Katsayısı (Kent)	143
EK 1TABLO 3 (C): Gini Katsayısı (Kır)	145
EK 1TABLO 4: Yoğunlaşma Oranı	147
EK 1TABLO 5: Elteto-Frigyes Ölçütü	148
EK 1TABLO 6: Asimetri	149
EK 1TABLO 7: Yüzde Oranları	149
EK2 1994 YOKSULLUK VE NEGATİF GELİR VERGİSİ HESAPLAMALARI İLE İLGİLİ TABLOLAR	150
EK2 TABLO 1: Türkiye Genelinde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması	150
EK2 TABLO 2: Türkiye Genelinde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması	153
EK2 TABLO 3: Marmara Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması	156
EK2 TABLO 4: Marmara Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması	159
EK2 TABLO 5: Ege Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması	162
EK2 TABLO 6: Ege Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması	165
EK2 TABLO 7: Akdeniz Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması	168
EK2 TABLO 8 :Akdeniz Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması	171
EK2 TABLO 9: İç Anadolu Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması	174
EK2 TABLO 10: İç Anadolu Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması	177
EK2 TABLO 11: Karadeniz Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması	180
EK2 TABLO 12: Karadeniz Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması	183
EK2 TABLO 13: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması	186
EK2 TABLO 14: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması	189
EK2 TABLO 15: Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması	192
EK2 TABLO 16: Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması	195
EK 2 TABLO 17: 1987 Yılı Araştırmasına Göre Türkiye'de Görelî Yoksulluk	198
EK 2 TABLO 18: 1994 Yılı Bölgelere Göre Kentsel ve Kırsal Alanlar Bazı Grda Maddelerinin Ortalama Fiyatları	199

EK 1TABLO1:
Standart Sapma

	IYi-YontI2*fi		
	Toplam	Kent	Kir
12 500 238 308 840 900	4 701 060 951 142 460	11 834 587 051 235 900	
50 286 729 814 063 400	29 682 385 190 127 500	40 905 891 986 218 400	
84 243 000 813 384 600	86 763 295 964 027 200	50 817 472 668 164 200	
115 853 091 247 797 000	151 834 355 563 772 000	54 865 672 194 002 700	
108 024 964 258 411 000	166 545 620 772 562 000	39 874 651 792 417 400	
79 830 474 836 633 800	140 398 908 661 817 000	21 949 851 925 591 500	
52 809 349 947 851 100	112 260 015 715 231 000	9 119 078 485 229 960	
37 395 409 132 790 300	87 909 954 071 676 300	3 678 330 759 970 370	
20 095 121 725 818 800	55 390 653 365 903 600	476 061 376 789 306	
10 509 525 231 129 800	37 591 582 443 246 200	76 286 171 812 676	
4 301 072 529 203 190	22 780 460 264 660 300	1 111 962 082 713 410	
962 029 282 721 935	20 640 122 161 971 100	8 592 078 613 310 570	
1 525 923 711 122 430	2 767 217 276 000 200	20 405 821 035 323 100	
8 220 588 424 967 960	190 646 102 760 116	27 173 949 712 361 100	
35 139 184 309 884 200	12 794 687 791 658 000	63 616 009 502 592 800	
59 489 520 066 886 700	37 744 236 697 856 600	79 219 625 978 846 600	
68 846 868 302 948 300	56 057 949 036 230 600	70 045 036 591 141 700	
95 589 976 045 260 500	91 229 511 937 737 400	78 879 986 707 703 500	
101 071 067 691 807 000	97 575 248 105 396 000	93 087 222 204 803 800	
93 217 124 480 590 600	111 811 215 894 808 000	47 562 117 488 219 700	
192 017 801 586 340 000	214 868 727 191 117 000	139 094 829 084 135 000	
200 242 406 215 846 000	257 772 312 487 896 000	94 727 391 122 435 600	
127 845 392 872 390 000	183 136 942 704 844 000	34 693 552 896 872 200	
116 181 034 560 053 000	182 653 643 251 474 000	9 936 626 349 004 560	
106 646 588 738 723 000	134 326 186 171 286 000	62 968 819 561 457 200	
95 809 045 669 787 500	136 129 325 784 027 000	35 100 834 243 790 200	
184 018 679 686 518 000	290 983 785 261 901 000	26 608 330 798 357 400	
194 136 655 740 613 000	316 686 782 102 475 000	16 725 803 809 824 400	
179 572 393 931 034 000	290 005 251 451 191 000	21 900 360 076 797 400	
316 056 343 228 836 000	520 224 311 340 081 000	30 347 411 576 174 900	
243 576 605 744 925 000	386 181 748 687 307 000	47 336 684 446 016 800	
14969 650 561 447 400 000	27083 810 091 325 800 000	226 567 323 616 402 000	
Toplam:	17965 664 769 584 600 000	31323 448 235 728 000 000	1469 299 661 909 720 000
Standart Sapma:	4 238 592 310	5 596 735 498	1 212 146 716

EK 1TABLO 2:
Logaritmik Varyans

Logaritmik Ortalama Yıllık Gelir (TL)			Hanelerin Yüzdesi			(logYi-logYort)2*fi			
Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	
16,0006	15,9668	16,0059	0,5121	0,1251	1,0078	6,4266	1,6020	12,3455	
16,7977	16,8418	16,7855	2,3785	0,8976	4,2757	17,9300	6,5627	31,6418	
17,3076	17,3122	17,3051	4,8145	3,0212	7,1119	24,0639	15,0724	34,4450	
17,6235	17,6297	17,6188	8,0358	6,1498	10,4518	29,6143	22,5767	37,2168	
17,8677	17,8706	17,8650	9,3287	7,9455	11,1005	26,1902	22,2960	29,8866	
18,0688	18,0683	18,0694	8,8841	8,0370	9,9691	19,3130	17,5444	20,5696	
18,2344	18,2335	18,2356	7,8297	7,8562	7,7956	13,4124	13,5279	12,5791	
18,3769	18,3779	18,3756	7,7600	7,7277	7,8014	10,5570	10,5398	9,9666	
18,5055	18,5070	18,5036	6,3433	6,3414	6,3459	6,8318	6,8432	6,3749	
18,6124	18,6122	18,6127	5,4290	5,6792	5,1085	4,7040	4,9494	4,0753	
18,7148	18,7155	18,7136	4,4918	4,8994	3,9695	3,0832	3,3777	2,4912	
18,8526	18,8534	18,8512	7,7880	8,8351	6,4466	3,7151	4,2359	2,7625	
19,0166	19,0169	19,0160	5,7230	6,3081	4,9735	1,5876	1,7643	1,1935	
19,1558	19,1555	19,1562	4,3584	5,2192	3,2558	0,6545	0,7948	0,3980	
19,3244	19,3262	19,3207	5,2579	6,3627	3,8426	0,2518	0,3068	0,1317	
19,5156	19,5169	19,5130	3,3244	4,0282	2,4228	0,0025	0,0034	0,0001	
19,6712	19,6717	19,6699	2,0318	2,5974	1,3073	0,0333	0,0412	0,0352	
19,8274	19,8282	19,8249	1,6175	2,1475	0,9384	0,1305	0,1713	0,0955	
19,9984	19,9997	19,9956	0,9915	1,2223	0,6959	0,2054	0,2518	0,1669	
20,1481	20,1454	20,1607	0,5900	0,8692	0,2323	0,2159	0,3126	0,0996	
20,2917	20,2941	20,2851	0,8185	1,0677	0,4991	0,4585	0,5980	0,3031	
20,4565	20,4561	20,4585	0,5549	0,8131	0,2242	0,4628	0,6738	0,2034	
20,6015	20,5992	20,6221	0,2464	0,3950	0,0561	0,2760	0,4384	0,0699	
20,7307	20,7318	20,7016	0,1637	0,2811	0,0134	0,2309	0,3954	0,0192	
20,8514	20,8524	20,8483	0,1130	0,1535	0,0610	0,1933	0,2621	0,1100	
20,9889	20,9938	20,9620	0,0738	0,1108	0,0264	0,1543	0,2324	0,0561	
21,1094	21,1099	21,1027	0,1079	0,1806	0,0147	0,2646	0,4417	0,0376	
21,2144	21,2138	21,2293	0,0900	0,1547	0,0070	0,2512	0,4304	0,0209	
21,3197	21,3190	21,3341	0,0659	0,1116	0,0074	0,2080	0,3510	0,0246	
21,4825	21,4858	21,4130	0,0813	0,1381	0,0086	0,3058	0,5196	0,0314	
21,6910	21,6903	21,6989	0,0400	0,0655	0,0074	0,1846	0,3014	0,0354	
23,0264	23,0690	21,9326	0,1546	0,2584	0,0217	1,8755	3,2070	0,1276	
Toplam:	625,3842	625,4645	624,1871	Log.varyans:			173,7886	140,6255	207,5144
Ortalama:	19,5433	19,5458	19,5058						

EK 1TABLO 3 (A):
Gini Katsayısı (Toplam)

	i=1	i=2	i=3	i=4	i=5	i=6	i=7	i=8	i=9	i=10	i=11	i=12	i=13	i=14	i=15	i=16
j=1	0	1321	5902	14891	23234	27941	29716	34500	32451	31210	28808	57891	50546	44579	64102	49304
j=2	1315	0	15015	48442	83869	106893	117845	140246	134390	130969	122237	248820	220039	195827	284193	220456
j=3	5884	15038	0	47253	110811	160260	189062	234849	231967	230792	219057	454430	409253	368837	542018	425262
j=4	14824	48447	47184	0	93428	180377	236749	315857	324976	331942	321577	682059	626961	572845	853068	677225
j=5	23137	83909	110691	93463	0	106169	186138	276466	303560	322225	321120	701237	661337	614324	929169	747587
j=6	27841	107009	160182	180553	106233	0	88113	174933	216904	245041	254691	579118	564689	535401	824993	674155
j=7	29595	117912	188875	238862	186156	88069	0	77210	128282	162105	179933	433126	440939	428616	674911	561215
j=8	34361	140333	234627	316021	276505	174853	77213	0	64621	107117	134055	352454	380611	381808	617037	523484
j=9	32337	134544	231870	325317	303763	216919	128356	64655	0	42320	72172	223205	263468	275779	460566	400256
j=10	31078	131026	230533	332055	322213	244884	162083	107097	42290	0	31820	139071	187338	206946	359095	320418
j=11	28703	122361	218937	321871	321292	254675	180011	134108	72162	31838	0	69387	121458	145655	266260	245635
j=12	57643	248908	453883	682237	701154	578702	433032	352362	223030	139060	69341	0	122251	185207	380418	374618
j=13	50369	220290	409081	627617	661779	564727	441190	380810	263468	187470	121474	122347	0	67623	196939	223146
j=14	44383	195876	368354	572934	614187	534961	428478	381669	275533	206907	145544	185188	67563	0	87851	130724
j=15	63818	284255	541289	853170	928929	824285	674671	616790	460139	359016	266049	380365	196757	87848	0	90809
j=16	49170	220885	425424	678475	748684	674739	561984	524177	400574	320900	245864	375212	223324	130945	90966	0
j=17	35265	159328	309177	496854	552950	503156	423509	399687	309628	251631	196162	308947	194958	124596	109360	33934
j=18	32942	149557	292046	472285	529256	485321	411893	392261	307012	252155	199024	320313	209808	140812	137276	58710
j=19	24045	109653	215351	350232	394898	364567	311626	299063	236081	195581	155912	255186	171813	119247	123877	61064
j=20	16662	76234	150346	245515	278047	257921	221572	213773	169741	141441	113498	187801	128635	91079	97987	51657
j=21	26740	122674	242758	397741	452042	420925	363036	351719	280543	234815	189369	315906	219114	157346	173328	95266
j=22	21422	98538	195643	321574	366718	342716	296688	288564	231139	194261	157379	264476	185488	134829	151475	86024
j=23	11016	50774	101060	166504	190354	178368	154833	151019	121332	102272	83123	140409	99230	72725	82769	47986
j=24	8339	38492	76758	126696	145120	136257	118522	115848	93285	78803	64202	108859	77362	57034	65507	38519
j=25	6498	30032	59982	99153	113748	106976	93207	91260	73619	62299	50852	86482	61728	45717	52876	31423
j=26	4878	22574	45155	74753	85889	80906	70607	69248	55961	47436	38792	66162	47422	35274	41067	24645
j=27	8044	37262	74626	123680	142270	134180	117245	115133	93167	79075	64754	110680	79576	59382	69465	41982
j=28	7457	34567	69292	114940	132336	124929	109265	107401	86998	73911	60589	103730	74754	55917	65646	39881
j=29	6074	28174	56524	93833	108122	102157	89424	87975	71327	60650	49764	85321	61614	46186	54391	33192
j=30	8824	40968	82283	136740	157734	149201	130752	126781	104539	88991	73109	125586	90938	68356	80827	49612
j=31	5355	24886	50042	83253	96146	91053	79890	78781	64031	54574	44892	77267	56107	42294	50217	31005
j=32	78814	367399	741541	1237981	1434815	1363852	1201053	1188791	969967	829714	685174	1186366	868692	660323	793512	498178
Total	796831	3463225	6404430	9874896	10662682	9580942	8129762	7895031	6442717	5596520	4760337	8747400	7163772	6153353	8781167	6887372

EK 1TABLO 3 (A) (Devam):
Gini Katsayısı (Toplam)

	i=17	i=18	i=19	i=20	i=21	i=22	i=23	i=24	i=25	i=26	i=27	i=28	i=29	i=30	i=31
j=1	35376	33127	24106	16729	26899	21319	11220	8182	6353	4643	8238	7490	6476	8716	5373
j=2	159086	149700	109420	76184	122830	97607	51474	37591	29226	21386	37980	34559	29903	40281	24853
j=3	309190	292781	215230	150482	243447	194097	102612	75080	58463	42847	76182	69384	60085	81031	50053
j=4	496147	472781	349522	245377	398287	318566	168815	123744	96500	70828	126074	114924	99600	134461	83150
j=5	552372	530013	394247	277996	452833	363426	193069	141792	110747	81410	145079	132367	114811	155165	96063
j=6	502932	486306	364185	258029	421915	339842	181021	133213	104216	76733	136912	125034	108542	146858	91029
j=7	423108	412522	311143	221553	363707	294053	157057	115815	90756	66931	119572	109301	94965	128635	79828
j=8	399326	392877	298612	213764	352385	286014	153194	113207	88864	65646	117423	107442	93430	126702	78724
j=9	309512	307656	235850	169824	281222	229217	123144	91207	71725	53078	95070	87077	75790	102905	64019
j=10	251358	252505	195251	141410	235217	192509	103727	76993	60652	44961	80633	73926	64399	87538	54524
j=11	196062	199415	155738	113538	189802	156050	84354	62763	49537	36788	66068	60636	52871	71957	44877
j=12	308588	320733	254735	187744	316421	262070	142394	106350	84189	62704	112852	103742	90588	123526	77191
j=13	194884	210248	171644	128698	219644	183945	100712	75639	60139	44979	81202	74822	65470	89517	56096
j=14	124438	140981	119024	91042	157586	133588	73746	55713	44500	33427	60541	55918	49032	67227	42248
j=15	109218	137436	123640	97944	173587	150077	83928	63988	51468	38915	70819	65645	57741	79490	50161
j=16	33948	58881	61053	51723	95573	85377	48742	37690	30639	23394	42874	39949	35297	48875	31023
j=17	0	19429	27196	25582	50031	46580	27235	21401	17602	13583	25080	23496	20858	29054	18552
j=18	19381	0	12198	14732	31999	31813	19294	15509	12962	10144	18915	17845	15936	22365	14387
j=19	27212	12235	0	4575	13422	15347	9939	8298	7115	5690	10764	10259	9240	13106	8517
j=20	25560	14756	4568	0	4204	6595	4761	4200	3726	3063	5898	5690	5175	7430	4884
j=21	49892	31989	13377	4196	0	5237	4826	4688	4387	3751	7399	7253	6681	9737	6490
j=22	46933	32147	15461	6654	5294	0	1658	2145	2264	2091	4306	4336	4078	6085	4142
j=23	26824	19050	9783	4693	4767	1620	0	482	681	723	1589	1661	1605	2467	1722
j=24	21880	15895	8479	4298	4807	2178	500	0	233	340	835	923	926	1479	1064
j=25	18060	13332	7296	3827	4514	2305	710	234	0	132	416	506	537	904	676
j=26	14315	10718	5993	3231	3964	2186	773	351	136	0	136	219	264	492	392
j=27	24568	18575	10538	5783	7268	4185	1580	800	397	126	0	158	260	574	501
j=28	23466	17866	10240	5688	7264	4296	1684	902	492	208	161	0	114	362	359
j=29	19622	15029	8687	4873	6303	3808	1533	852	492	236	250	108	0	169	215
j=30	29505	22768	13301	7551	9916	6131	2544	1469	894	474	595	368	183	0	161
j=31	18549	14420	8510	4887	6507	4108	1748	1040	658	372	511	359	229	159	0
j=32	303030	240349	145714	86127	118600	78559	35247	22256	15081	9416	14512	11647	8862	9732	4560
Total	5074347	4896521	3684741	2628732	4330215	3522681	1893241	1403594	1105094	819021	1468885	1347043	1173950	1596999	995833

Genel Toplam: 15137717

2*Yort: 330265860

Gini Katsayısı: 0,458

EK 1TABLO 3 (B):
Gini Katsayısı (Kent)

	i=1	i=2	i=3	i=4	i=5	i=6	i=7	i=8	i=9	i=10	i=11	i=12	i=13	i=14	i=15	i=16
i=1	0	135	922	2826	4879	6202	7304	8429	7964	7992	7702	16082	13643	13050	18997	14644
i=2	135	0	3359	13646	26438	35839	43940	52154	50310	51226	49984	105881	91105	88020	129464	100748
i=3	922	3359	0	22921	59259	90557	118503	146633	145613	151173	149911	323329	283048	276742	411960	324040
i=4	2826	13646	22921	0	60343	123358	181616	239852	248295	264635	267983	591127	528306	523730	790300	629045
i=5	4879	26438	59259	60343	0	80517	157560	234062	258573	286182	298159	677042	620673	625446	958632	773198
i=6	6202	35839	90557	123358	80517	0	79762	158449	197290	231927	251944	595309	563898	579761	905198	741284
i=7	7304	43940	118503	181616	157560	79762	0	78192	129918	170347	197652	494234	488608	514922	821688	684630
i=8	8429	52154	146633	239852	234062	158449	78192	0	64677	111035	145654	398211	417829	454550	744915	633335
i=9	7964	50310	145613	248295	258573	197290	129918	64677	0	43584	78519	252829	290078	329325	558030	486005
i=10	7992	51226	151173	264635	286182	231927	170347	111035	43584	0	36646	165706	216432	259066	456030	407571
i=11	7702	49984	149911	267983	298159	251944	197652	145654	78519	36646	0	85944	146012	189818	352360	325618
i=12	16082	105881	323329	591127	677042	595309	494234	398211	252829	165706	85944	0	152648	250745	523795	516523
i=13	13643	91105	283048	528306	620673	563898	488608	417829	290078	216432	146012	152648	0	88854	264049	299191
i=14	13050	88020	276742	523730	625446	579761	514922	454550	329325	259066	189818	250745	88854	0	128844	190802
i=15	18997	129464	411960	790300	958632	905198	821688	744915	558030	456030	352360	523795	264049	128844	0	133164
i=16	14644	100748	324040	629045	773198	741284	684630	633335	486005	407571	325618	516523	299191	190802	133164	0
i=17	11071	76646	248268	485660	601984	582597	543713	508964	395920	336726	273732	448056	275026	190962	168681	52430
i=18	10743	74781	243674	479722	598728	583862	549415	519050	407963	350603	288608	482772	307587	224240	220356	94562
i=19	7283	50947	166912	330489	414997	407392	386097	367613	291436	252604	210034	357312	233997	176386	184859	91453
i=20	6007	42170	138689	275717	347697	342893	326553	312558	249212	217215	181782	312558	208143	159968	173559	91687
i=21	8580	60420	199375	397741	503403	498382	476573	458147	367023	321360	270347	468784	316255	246621	274298	151311
i=22	7697	54363	179941	360114	457288	454317	436027	420799	338506	297570	251467	439205	299536	236375	268093	152712
i=23	4322	30591	101488	203588	259159	258141	248413	240417	193981	171011	144982	254514	174893	139137	159870	92945
i=24	3516	24926	82847	166508	212370	211968	204410	198267	160347	141672	120406	212197	146648	117373	136151	80314
i=25	2168	15395	51244	103146	131758	131720	127234	123624	100162	88648	75486	133429	92614	74464	86989	51860
i=26	1805	12835	42787	86255	110353	110501	106915	104062	84467	74885	63888	113264	78953	63762	74996	45160
i=27	3305	23520	78493	158408	202891	203398	197030	192009	156053	138517	118333	210222	146975	119060	140689	85291
i=28	3143	22392	74791	151069	193663	194326	188419	183796	149530	132852	113613	202164	141669	115034	136419	83129
i=29	2521	17971	60070	121431	155793	156456	151829	148233	120707	107336	91878	163725	114968	93549	111291	68122
i=30	3687	26308	88033	178150	228815	230052	223507	218475	178127	158578	135914	242671	170877	139435	166577	102570
i=31	3143	15348	51415	104162	133934	134813	131130	128332	104762	93372	80129	143346	101215	82819	99348	61525
i=32	2521	241642	812385	1651708	2131468	2153403	2102395	2065420	1692737	1514205	1304636	2348105	1672040	1379761	1675696	1055472
Total	212285	1632506	5128382	9741853	11805266	11295518	10568533	10077745	8131942	7256704	6309142	11681729	8945770	8072624	11275298	8620342

EK 1TABLO 3 (B) (Devam):
Gini Katsayısı (Kent)

	i=17	i=18	i=19	i=20	i=21	i=22	i=23	i=24	i=25	i=26	i=27	i=28	i=29	i=30	i=31	i=32
1	11071	10743	7283	6007	8580	7697	4322	3516	2168	1805	3305	3143	2521	3687	2149	33710
2	76646	74781	50947	42170	60420	54363	30591	24926	15395	12835	23520	22392	17971	26308	15348	241642
3	248268	243674	166912	138689	199375	179941	101488	82847	51244	42787	78493	74791	60070	88033	51415	812385
4	485660	479722	330489	275717	397741	360114	203588	166508	103146	86255	158408	151069	121431	178150	104162	1651708
5	601984	598728	414997	347697	503403	457288	259159	212370	131758	110353	202891	193663	155793	228815	133934	2131468
6	582597	583862	407392	342893	498382	454317	258141	211968	131720	110501	203398	194326	156456	230052	134813	2153403
7	543713	549415	386097	326553	476573	436027	248413	204410	127234	106915	197030	188419	151829	223507	131130	2102395
8	508964	519050	367613	312558	458147	420799	240417	198267	123624	104062	192009	183796	148233	218475	128332	2065420
9	395920	407963	291436	249212	367023	338506	193981	160347	100162	84467	156053	149530	120707	178127	104762	1692737
10	336726	350603	252604	217215	321360	297570	171011	141672	88648	74885	138517	132852	107336	158578	93372	1514205
11	273732	288608	210034	181782	270347	251467	144982	120406	75486	63888	118333	113613	91878	135914	80129	1304636
12	448056	482772	357312	312558	468784	439205	254514	212197	133429	113264	210222	202164	163725	242671	143346	2348105
13	275026	307587	233997	208143	316255	299536	174893	146648	92614	78953	146975	141669	114968	170877	101215	1672040
14	190962	224240	176386	159968	246621	236375	139137	117373	74464	63762	119060	115034	93549	139435	82819	1379761
15	168681	220356	184859	173559	274298	268093	159870	136151	86989	74996	140689	136419	111291	166577	99348	1675696
16	52430	94562	91453	91687	151311	152712	92945	80314	51860	45160	85291	83129	68122	102570	61525	1055472
17	0	33023	43062	47808	83670	87888	54791	48129	31442	27677	52647	51589	42473	64342	38819	677220
18	33023	0	20063	28475	55602	62327	40277	36219	24044	21474	41232	40686	33697	51442	31262	556630
19	43062	20063	0	8086	21671	27877	19233	17988	12250	11186	21781	18136	27988	17181	314394	
20	47808	28475	8086	0	8348	14446	11065	10933	7696	7222	14295	14417	12159	18991	11785	221878
21	83670	55602	21671	8348	0	9937	9798	10730	7980	7807	15826	16224	13864	22002	13847	270065
22	87888	62327	27877	14446	9937	0	3784	5555	4648	4913	10371	10915	9519	15470	9935	203252
23	54791	40277	19233	11065	9798	3784	0	1391	1544	1871	4199	4583	4105	6874	4522	97550
24	48129	36219	17988	10933	10730	5555	1391	0	558	941	2352	2716	2528	4405	2987	68500
25	31442	24044	12250	7696	7980	4648	1544	558	0	294	926	1176	1159	2132	1501	36899
26	27677	21474	11186	7222	7807	4913	1871	941	294	0	323	553	623	1275	958	26148
27	52647	41232	21781	14295	15826	10371	4199	2352	926	323	0	450	690	1674	1370	41839
28	51589	40686	21711	14417	16224	10915	4583	2716	1176	553	450	0	313	1090	1011	35203
29	42473	33697	18136	12159	13864	9519	4105	2528	1159	623	690	313	0	507	597	24877
30	64342	51442	27988	18991	22002	15470	6874	4405	2132	1275	1674	1090	507	0	440	29595
31	38819	31262	17181	11785	13847	9935	4522	2987	1501	958	1370	1011	597	440	0	13224
32	677220	556630	314394	221878	270065	203252	97550	68500	36899	26148	41839	35203	24877	29595	13224	0
Total	6585015	6513119	4532419	3824014	5585985	5134849	2943038	2435851	1524189	1288155	2384169	2288646	1851130	2740003	1617237	26452056

Genel Toplam: 208455512

2*Yort: 404941404

Gini Katsayısı: 0,615

EK 1TABLO 3 (C) :
Gini Katsayısı (Kır)

	i=1	i=2	i=3	i=4	i=5	i=6	i=7	i=8	i=9	i=10	i=11	i=12	i=13	i=14	i=15	i=16
j=1	0	4552	17078	37821	54177	61735	58299	68115	63806	57797	50053	94172	86361	65618	91731	70530
j=2	4557	0	40375	113307	179765	216930	212140	253787	242047	222148	194439	370426	343965	263678	371846	288307
j=3	17120	40427	0	89763	194167	266658	279187	348461	342629	321243	285921	555223	525189	407795	582237	456696
j=4	37910	113442	89755	0	145230	266029	311836	413644	423377	407601	370081	734549	709093	558154	807197	640625
j=5	54298	179957	194125	145211	0	143999	222803	330929	361416	361890	337884	690511	684040	547495	803936	646757
j=6	61864	217132	266564	265959	143980	0	98919	196025	242212	258723	251950	536468	549854	449407	672187	549448
j=7	58393	212236	278956	311606	222667	98872	0	75934	126431	151639	157649	355540	380685	319096	487552	405656
j=8	68276	254092	348433	413647	330974	196078	75991	0	64661	101969	119089	292967	332549	287573	450505	382381
j=9	63903	242136	342315	423027	361163	242076	126420	64607	0	40618	63986	184881	229337	206916	334645	290993
j=10	57906	222310	321065	407411	361768	258671	151681	101920	40632	0	26107	107560	152818	145711	244823	218769
j=11	50156	194613	285811	369972	337827	251942	157718	119053	64020	26111	0	50620	93350	96565	170615	157626
j=12	94327	370605	554780	734029	690110	536229	355551	292757	184903	107534	50599	0	88257	115273	228140	225144
j=13	86610	344556	525417	709464	684487	550287	381166	332721	229647	152969	93426	88366	0	44270	123400	140543
j=14	65676	263604	407158	557332	546760	448864	318861	287148	206783	145564	96452	115185	44182	0	46644	70490
j=15	91993	372478	582481	807607	804447	672705	488160	450731	335092	245061	170753	228418	123398	46737	0	48501
j=16	70766	288935	457105	641255	647477	550133	406354	382755	291520	219086	157828	225525	140607	70663	48525	0
j=17	44871	184241	293719	415197	422858	362852	270905	258171	199343	152048	111447	164396	108776	59714	51609	16024
j=18	37751	155734	249846	355369	364434	315160	237253	228112	177928	137177	101778	153390	105346	60747	58110	24776
j=19	33322	138062	222780	318651	328802	286302	217083	210305	165442	128681	96417	147774	104340	62246	63351	31141
j=20	13160	54720	88707	127446	132144	115678	88195	85931	68031	53259	40190	62333	44850	27350	28887	15272
j=21	32074	133665	217333	313128	325670	286042	218832	213970	170057	133654	101286	158194	115062	71031	76517	41922
j=22	17171	71753	117080	169251	176664	155771	119643	117459	93766	74021	56362	88712	65287	40829	44881	25455
j=23	5069	21229	34736	50346	52698	46606	35905	35359	28321	22432	17141	27133	20139	12711	14168	8221
j=24	1312	5499	9008	13071	13698	12130	9357	9226	7400	5869	4491	7126	5308	3362	3769	2206
j=25	6928	29084	47739	69395	72864	64655	49977	49383	39697	31554	24203	38544	28865	18390	20788	12330
j=26	3366	14144	23247	33834	35571	31607	24465	24208	19489	15514	11918	19025	14298	9143	10391	6215
j=27	2160	9089	14959	21801	22952	20425	15833	15689	12651	10086	7761	12421	9369	6015	6874	4146
j=28	1173	4939	8138	11872	12513	11147	8651	8583	6929	5531	4261	6833	5169	3328	3819	2318
j=29	1363	5743	9471	13828	14585	13005	10101	10030	8104	6474	4992	8017	6077	3920	4512	2751
j=30	1728	7285	12021	17559	18531	16533	12849	12785	10320	8250	6365	10232	7766	5017	5786	3538
j=31	1966	8299	13716	20067	21213	18958	14759	14687	11896	9526	7363	11868	9044	5867	6805	4196
j=32	7313	30892	51114	74851	79206	70862	55224	55012	44606	35757	27669	44678	34129	22194	25832	16006
Total	1094482	4195453	6125034	8053077	7799403	6588941	5034118	5067479	4283157	3649786	3049862	5591088	5167509	4036814	5890083	4808985

EK 1TABLO 3 (C) (Devam):

Gini Katsayısı (Kır)

	i=17	i=18	i=19	i=20	i=21	i=22	i=23	i=24	i=25	i=26	i=27	i=28	i=29	i=30	i=31	i=32
İ=1	44867	37731	33447	12999	32062	16816	5411	977	6798	3812	1484	1683	1847	2000	2665	67369
İ=2	184437	155834	138742	54112	133768	70348	22685	4101	28570	16035	6166	7009	7792	8439	11259	284911
İ=3	294409	250328	224163	87834	217780	114935	37166	6726	46955	26388	10161	11564	12867	13942	18634	472017
İ=4	416136	356023	320601	126180	313744	166135	53863	9759	68249	38403	14807	16868	18783	20363	27258	691166
İ=5	423759	365057	330771	130816	326268	173389	56372	10225	71651	40369	15587	17776	19810	21488	28811	731283
İ=6	363576	315657	287978	114499	286529	152863	49848	9054	63570	35866	13868	15835	17661	19168	25745	654155
İ=7	271316	237514	218250	87255	219100	117353	38385	6980	49115	27748	10745	12283	13711	14890	20033	509549
İ=8	258756	228533	211593	85079	214392	115297	37829	6888	48567	27477	10656	12195	13624	14804	19950	507981
İ=9	199628	178108	166317	67300	170250	91963	30274	5520	39009	22102	8585	9837	10999	11959	16145	411547
İ=10	152321	137365	129408	52706	133855	72624	23987	4380	31019	17600	6847	7855	8791	9563	12933	330022
İ=11	111666	101935	96979	39779	101455	55308	18332	3352	23796	13523	5269	6052	6780	7380	9998	255418
İ=12	164650	153563	148573	61671	158392	87017	29007	5317	37881	21579	8430	9702	10883	11857	16110	412254
İ=13	109079	105595	105033	44428	115349	64119	21557	3965	28403	16237	6367	7348	8259	9011	12292	315311
İ=14	59761	60769	62535	27039	71065	40018	13578	2507	18060	10363	4079	4721	5318	5810	7958	204633
İ=15	51752	58246	63771	28615	76707	44077	15166	2815	20455	11800	4671	5429	6133	6714	9249	238651
İ=16	16076	24846	31362	15136	42046	25011	8804	1648	12139	7061	2819	3297	3740	4107	5705	147944
İ=17	0	7182	12287	6644	19376	12039	4353	823	6152	3611	1455	1713	1952	2150	3012	78502
İ=18	7185	0	4981	3508	11167	7435	2796	536	4087	2428	989	1174	1346	1488	2107	55256
İ=19	12240	4960	0	1388	5642	4353	1757	345	2714	1642	681	818	946	1051	1510	39918
İ=20	6726	3550	1410	0	877	1010	466	95	785	488	207	253	296	331	484	12926
İ=21	19382	11165	5665	866	0	1341	774	166	1461	935	407	506	597	673	1002	27012
İ=22	12292	7589	4461	1019	1369	0	183	47	492	338	156	200	241	275	423	11585
İ=23	4078	2618	1652	431	725	168	0	4	77	62	31	42	53	61	98	2746
İ=24	1105	719	465	126	223	62	6	0	12	12	6	9	12	14	22	636
İ=25	6270	4164	2777	791	1489	491	84	9	0	25	20	32	43	52	93	2707
İ=26	3189	2143	1456	426	825	292	58	8	22	0	5	10	15	19	37	1101
İ=27	2147	1459	1009	302	601	225	49	7	29	8	0	3	6	8	18	557
İ=28	1208	828	579	176	357	138	32	5	22	8	1	0	1	2	7	238
İ=29	1440	993	700	215	441	174	41	6	31	13	3	1	0	1	6	222
İ=30	1858	1286	912	282	581	233	56	9	45	19	5	3	1	0	6	234
İ=31	2222	1554	1118	353	739	305	77	12	67	31	9	7	6	5	0	103
İ=32	8521	5995	4349	1386	2931	1231	318	51	288	135	41	37	33	29	15	0
Total	3212052	2823308	2613345	1053360	2660105	1436770	473315	86339	610522	346116	134537	154241	172542	187653	253583	6467953

Genel Toplam: 103121013

2*Yort: 234611137

Gini Katsayısı: 0,440

EK 1TABLO 4:
Yoğunlaşma Oranı

Hanehalkı yüzdeleri (birikimli) pi			Gelir grubunun yıllık gelirdeki payı (birikimli) qi			pi-qi	pi-qi	pi-qi
Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır
0,512	0,125	1,008	0,028	0,005	0,077	0,484	0,120	0,931
2,891	1,023	5,283	0,312	0,097	0,788	2,579	0,926	4,496
7,705	4,044	12,395	1,270	0,589	2,777	6,435	3,455	9,619
15,741	10,194	22,847	3,463	1,966	6,776	12,278	8,227	16,071
25,070	18,139	33,948	6,714	4,230	12,210	18,356	13,909	21,738
33,954	26,176	43,917	10,499	7,021	18,196	23,455	19,155	25,721
41,783	34,032	51,712	14,436	10,239	23,723	27,348	23,793	27,989
49,543	41,760	59,514	18,935	13,896	30,086	30,609	27,864	29,428
55,887	48,101	65,860	23,117	17,310	35,968	32,770	30,791	29,891
61,316	53,781	70,968	27,101	20,707	41,250	34,215	33,073	29,719
65,807	58,680	74,938	30,752	23,957	45,789	35,056	34,724	29,148
73,595	67,515	81,384	38,018	30,683	54,250	35,578	36,833	27,135
79,318	73,823	86,358	44,308	36,338	61,945	35,010	37,485	24,412
83,677	79,042	89,614	49,814	41,713	67,742	33,863	37,329	21,872
88,935	85,405	93,456	57,677	49,485	75,806	31,258	35,920	17,650
92,259	89,433	95,879	63,696	55,439	81,969	28,563	33,994	13,910
94,291	92,031	97,186	67,994	59,921	85,859	26,297	32,110	11,327
95,908	94,178	98,125	71,994	64,255	89,120	23,915	29,924	9,005
96,900	95,401	98,821	74,903	67,183	91,988	21,997	28,218	6,833
97,490	96,270	99,053	76,914	69,592	93,117	20,576	26,678	5,936
98,308	97,338	99,552	80,134	73,025	95,865	18,175	24,312	3,687
98,863	98,151	99,776	82,708	76,099	97,333	16,155	22,051	2,444
99,110	98,546	99,832	84,030	77,823	97,765	15,080	20,723	2,067
99,274	98,827	99,846	85,029	79,223	97,877	14,245	19,604	1,969
99,386	98,980	99,907	85,807	80,086	98,467	13,580	18,895	1,440
99,460	99,091	99,933	86,390	80,803	98,753	13,070	18,288	1,180
99,568	99,272	99,948	87,351	82,116	98,937	12,217	17,156	1,011
99,658	99,426	99,955	88,242	83,364	99,037	11,416	16,063	0,918
99,724	99,538	99,962	88,940	84,364	99,067	10,784	15,174	0,895
99,805	99,676	99,971	89,993	85,826	99,214	9,813	13,850	0,757
99,845	99,742	99,978	90,631	86,677	99,381	9,215	13,065	0,598
100,000	100,000	100,000	100,000	100,000	100,000	0,000	0,000	0,000
Toplam:			1731,20	1564,03	2101,13	624,39	693,71	379,80

Yoğunlaşma Oranları

Toplam: 0,360668	Kent: 0,4435388	Kır: 0,18076
-------------------------	------------------------	---------------------

EK 1 TABLO 5:
Elteto-Frigyes Ölçütü

Hanehalklarının sayısı			Gelir grubunun yıllık toplam geliri (milyon TL)			
Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	
68529	9400	59129	609328	80805	528523	
318315	67459	250856	6280446	1390977	4889469	
644323	227063	417260	21168866	7494256	13674610	
1075421	462203	613218	48460371	20957270	27503101	
1248442	597165	651277	71814225	34451391	37362834	
1188941	604044	584897	83629483	42464497	41164986	
1047830	590455	457375	86976461	48968082	38008379	
1038509	580793	457716	99399808	55647145	43752663	
848920	476603	372317	92403908	51954767	40449141	
726557	426836	207253	88011584	51695179	24311428	
601126	368231	4071298	80664312	49447075	271646134	
1042252	664027		160526230	102351151		
310185	474103		51221840	86062076		
10159350	304416		891166862	61635415		
	5862798	299721		614600086		
		Alt toplam:	138981720	81791917	36316405	
		Alt ortalama (Y1):	87718881	105009610	66721994	
		92468				
765901		232895			10846753	
	392260	378225			31217237	
455716		291798	75253636		58175079	
583279	87844	191019	121650238	17785743	52919644	
703656	478206	225450	173720925	118266856	39858321	
444899	302751	142148	132982293	90804078	55454069	
271917	195218	76699	94955949	68204994	42378215	
216462	161403	55059	88367487	65946099	26750955	
132690	91863	40827	64276437	44554902	22421368	
78962	65330	13632	44424873	36658125	19721535	
109532	80249	29283	71141008	52247278	7766748	
74262	61110	13152	56873439	46781092	18893730	
32982	29691	3291	29201423	26227170	10092347	
21912	21126	786	22076314	21307187	2974253	
15118	11538	3580	17185567	13128857	769127	
9882	8331	1551	12888252	10919105	4056710	
14434	13570	864	21237310	19974574	1969147	
12040	11627	413	19674671	18989606	1262736	
8821	8389	432	16016352	15220639	685065	
10882	10376	506	23251100	22242568	795713	
5357	4925	432	14099179	12953157	1008532	
20688	19417	1271	206998208	202738732	1146022	
Toplam:	3223491	1662964	1703313	1306274641	904760762	415422782
		Üst ortalama (Y2):	405236076	544059290	231332678	

	Toplam	Kent	Kır
Alt ortalama (Y1)	87718881	105009610	66721994
Üst ortalama (Y2)	405236076	544059290	231332678
Genel ortalama (Y)	165132930	202470702	117303029
U = Y/Y1 =	1,883	1,928	1,758
V = Y2/Y1 =	4,620	5,181	3,467
W = Y2/Y =	2,454	2,687	1,972

EK 1TABLO 6:
Bowley Asimetri Ölçütü

	Toplam	Kent	Kır
Q1=	62750706	74914160	52786363
(medyan)Q2=	103208397	118711490	86804242
Q3=	171738773	198421288	139590605
B=	0,258	0,291	0,216

EK 1TABLO 7:
Yüzde Oranları

	Toplam	Kent	Kır
Alt %40=	13,49	13,01	15,72
Üst %10=	40,51	43,64	31,51
%10/%40=	3,00	3,35	2,00

EK2 TABLO 1
Türkiye Genelinde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
1	2,17	8 848 680	37 312 468	28 463 788	14 231 894	23 080 574
2	2,30	14 773 820	38 773 510	23 999 690	11 999 845	26 773 665
3	2,46	17 742 510	40 663 845	22 921 335	11 460 667	29 203 177
4	2,69	20 451 020	43 344 424	22 893 404	11 446 702	31 897 722
5	3,14	23 413 890	48 670 511	25 256 621	12 628 311	36 042 201
6	3,45	26 137 510	52 377 828	26 240 318	13 120 159	39 257 669
7	3,65	28 471 700	54 638 333	26 166 633	13 083 317	41 555 017
8	3,66	30 733 570	54 773 014	24 039 444	12 019 722	42 753 292
9	3,44	32 535 920	52 180 818	19 644 898	9 822 449	42 358 369
10	4,39	34 306 710	63 332 631	29 025 921	14 512 961	48 819 671
11	4,30	35 851 000	62 273 026	26 422 026	13 211 013	49 062 013
12	3,98	37 096 870	58 556 690	21 459 820	10 729 910	47 826 780
13	4,04	38 491 030	59 269 975	20 778 945	10 389 472	48 880 502
14	3,86	39 789 720	57 186 438	17 396 718	8 698 359	48 488 079
15	4,09	41 189 010	59 820 120	18 631 110	9 315 555	50 504 565
16	3,89	42 309 590	57 531 957	15 222 367	7 611 183	49 920 773
17	4,39	43 528 270	63 428 631	19 900 361	9 950 181	53 478 451
18	4,22	44 708 210	61 335 073	16 626 863	8 313 432	53 021 642
19	4,42	45 864 790	63 736 271	17 871 481	8 935 741	54 800 531
20	4,10	47 119 900	60 001 297	12 881 397	6 440 698	53 560 598
21	4,29	48 358 510	62 255 589	13 897 079	6 948 540	55 307 050
22	4,44	49 578 480	63 993 808	14 415 328	7 207 664	56 786 144
23	3,90	50 724 730	57 618 938	6 894 208	3 447 104	54 171 834
24	4,61	51 799 680	65 989 963	14 190 303	7 095 151	58 894 811
25	4,24	52 770 290	61 653 937	8 883 647	4 441 823	57 212 113
26	4,72	54 015 720	67 231 748	13 216 028	6 608 014	60 623 734
27	4,10	55 124 530	60 013 923	4 889 393	2 444 697	57 569 227
28	4,84	56 096 950	68 623 845	12 526 895	6 263 448	62 360 398
29	4,43	57 251 810	63 845 499	6 593 689	3 296 844	60 548 654
30	4,37	58 643 970	63 190 335	4 546 365	2 273 183	60 917 153
31	4,15	59 908 030	60 507 150	599 120	299 560	60 207 590
32	4,58	60 965 190	65 647 450	4 682 260	2 341 130	63 306 320
33	4,74	62 313 340	67 494 094	5 180 754	2 590 377	64 903 717
34	4,61	63 440 670	65 915 407	2 474 737	1 237 369	64 678 039
35	4,61	64 729 010	66 010 405	1 281 395	640 698	65 369 708
36	4,77	66 000 820	67 809 951	1 809 131	904 566	66 905 386
37	4,26	67 082 350	61 853 953	- 5 228 397	-	67 082 350
38	4,41	68 450 450	63 652 898	-4 797 552	-	68 450 450
39	4,51	70 023 930	64 748 178	- 5 275 752	-	70 023 930
40	4,28	71 322 430	62 041 945	-9 280 485	-	71 322 430
41	4,59	72 510 330	65 688 134	-6 822 196	-	72 510 330
42	4,46	73 613 890	64 217 874	-9 396 016	-	73 613 890
43	4,11	74 837 090	60 093 088	-14 744 002	-	74 837 090
44	5,05	76 100 050	71 111 423	-4 988 627	-	76 100 050
45	4,73	77 713 190	67 404 507	-10 308 683	-	77 713 190
46	4,97	79 346 710	70 200 928	-9 145 782	-	79 346 710
47	4,96	81 053 760	70 091 901	-10 961 859	-	81 053 760
48	4,23	82 621 230	61 549 720	-21 071 510	-	82 621 230
49	4,58	84 099 940	65 563 475	-18 536 465	-	84 099 940
50	5,04	85 832 690	71 001 795	-14 830 895	-	85 832 690

EK2 TABLO 1 (Devam)

Türkiye Genelinde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
51	5,05	87 434 510	71 110 622	-16 323 888	-	87 434 510
52	4,53	89 132 000	65 074 858	-24 057 142	-	89 132 000
53	4,83	90 581 130	68 511 211	-22 069 919	-	90 581 130
54	5,00	92 147 930	70 538 230	-21 609 700	-	92 147 930
55	4,51	93 667 410	64 794 675	-28 872 735	-	93 667 410
56	4,31	95 272 380	62 491 681	-32 780 699	-	95 272 380
57	4,85	96 798 980	68 832 279	-27 966 701	-	96 798 980
58	5,04	98 500 740	71 070 739	-27 430 001	-	98 500 740
59	4,56	100 588 980	65 433 003	-35 155 977	-	100 588 980
60	4,96	102 319 300	70 040 194	-32 279 106	-	102 319 300
61	4,81	104 143 840	68 263 696	-35 880 144	-	104 143 840
62	5,17	106 191 310	72 504 323	-33 686 987	-	106 191 310
63	4,94	108 260 220	69 827 751	-38 432 469	-	108 260 220
64	4,96	110 360 420	70 099 517	-40 260 903	-	110 360 420
65	4,75	112 370 340	67 650 619	-44 719 721	-	112 370 340
66	5,30	114 317 930	74 083 610	-40 234 320	-	114 317 930
67	5,17	116 454 750	72 510 536	-43 944 214	-	116 454 750
68	4,91	118 605 190	69 551 376	-49 053 814	-	118 605 190
69	5,42	121 296 120	75 442 038	-45 854 082	-	121 296 120
70	5,41	123 953 460	75 340 426	-48 613 034	-	123 953 460
71	4,74	126 572 860	67 529 367	-59 043 493	-	126 572 860
72	5,13	129 527 050	72 097 877	-57 429 173	-	129 527 050
73	5,57	132 446 200	77 235 571	-55 210 629	-	132 446 200
74	4,74	135 515 900	67 532 574	-67 983 326	-	135 515 900
75	5,28	139 287 730	73 894 016	-65 393 714	-	139 287 730
76	4,91	142 949 700	69 487 042	-73 462 658	-	142 949 700
77	5,31	147 307 110	74 229 113	-73 077 997	-	147 307 110
78	5,19	150 817 480	72 800 139	-78 017 341	-	150 817 480
79	5,27	154 546 450	73 763 544	-80 782 906	-	154 546 450
80	4,76	158 818 480	67 784 699	-91 033 781	-	158 818 480
81	4,94	164 007 160	69 836 169	-94 170 991	-	164 007 160
82	5,09	168 888 270	71 577 995	-97 310 275	-	168 888 270
83	4,78	173 445 640	67 961 667	-105 483 973	-	173 445 640
84	5,50	178 432 280	76 445 727	-101 986 553	-	178 432 280
85	4,86	184 945 850	68 916 855	-116 028 995	-9 132 071	175 813 779
86	5,57	190 856 790	77 266 836	-113 589 954	-9 423 936	181 432 854
87	5,60	196 891 740	77 572 072	-119 319 668	-9 721 923	187 169 817
88	5,28	204 216 830	73 873 573	-130 343 257	-10 083 614	194 133 216
89	6,05	212 802 140	82 950 467	-129 851 673	-10 507 531	202 294 609
90	5,54	222 364 890	76 922 119	-145 442 771	-10 979 711	211 385 179
91	5,90	234 416 600	81 158 337	-153 258 263	-11 574 788	222 841 812
92	5,20	244 068 020	72 855 253	-171 212 767	-12 051 347	232 016 673
93	5,97	256 647 610	81 988 465	-174 659 145	-12 672 489	243 975 121
94	5,40	274 593 390	75 269 679	-199 323 711	-13 558 598	261 034 792
95	6,39	293 452 720	86 951 195	-206 501 525	-14 489 815	278 962 905
96	6,03	316 850 640	82 625 591	-234 225 049	-15 645 134	301 205 506
97	6,08	346 497 450	83 213 615	-263 283 835	-17 109 005	329 388 445
98	6,26	396 893 970	85 315 390	-311 578 580	-19 597 434	377 296 536
99	6,04	491 331 430	82 738 225	-408 593 205	-24 260 472	467 070 958
100	6,79	838 845 890	91 611 295	-747 234 595	-41 419 694	797 426 196
Ort.:	4,71	117 203 300	67 128 046	-50 075 254		

Türkiye Geneli Kırsal Alanları için Notlar

1. %1'lik gruplarda 58 670 adet hane vardır.

Mutlak Yoksulluk

1. Tek kişi için mutlak yoksulluk sınırı 23 517 353 TL'dir.
2. Tek bireyden oluşan hane için tek kişiye göre hesaplanan yoksulluk sınırında harcamanın geçerli olduğu ve her ilave birey için hanenin harcamalarının tek kişilik harcamanın yarısı kadar arttığı varsayılmıştır.
3. Geliri mutlak yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin oranı %36'dır. Yoksul hane sayısı ise 2 112 120'dir
4. Yoksul hanelerin ortalama gelir açığı 15 331 208 TL, toplam gelir açığı ise 32 381 350 027 941 TL'dir.

Görelî Yoksulluk

1. Medyan (ortanca) hanenin geliri 85 631 211 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı 42 815 606 TL olmaktadır. Medyanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %16,8 olmaktadır.
2. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalama göre ortalama hane geliri 97 464 154 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak üstten ve alttan %10 budanmış ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, kırlarda 48 732 077 TL olmaktadır. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı, kırlarda %21,5 olmaktadır.
3. Aritmetik ortalama göre ortalama hane geliri 117 303 029 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, 58 651 515 TL olmaktadır. Ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %30,0 olmaktadır.

Negatif Gelir Vergisi

1. Her hane için yoksulluk açığının yarısı kadar negatif gelir vergisi ödenmektedir.
2. Negatif gelir vergisinin finansmanı için Türkiye genelindeki ortalama gelirden (165 089 210 TL) fazla geliri olan hanelerden % 4,94 oranında vergi alınmaktadır.
3. En yoksul gruptaki haneler ortalama 14 231 894 TL ödenek almaktadır. Yoksul haneler için ortalama negatif gelir vergisi miktarı ise 7 665 734 TL'dir.

EK2 TABLO 2

Türkiye Genelinde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
1	2,80	19006040	73968227	54962187	27481094	46487134
2	3,33	28600000	84284849	55684849	27842424	56442424
3	3,43	33176270	86231381	53055111	26527555	59703825
4	3,74	36838130	92265631	55427501	27713751	64551881
5	3,71	39578010	91681671	52103661	26051831	65629841
6	3,80	42053970	93433550	51379580	25689790	67743760
7	3,91	44326200	95574736	51248536	25624268	69950468
8	3,78	46463820	93044244	46580424	23290212	69754032
9	3,81	48264460	93628204	45363744	22681872	70946332
10	3,56	49956110	88761873	38805763	19402881	69358991
11	3,88	51750680	94990776	43240096	21620048	73370728
12	4,25	53447120	102192946	48745826	24372913	77820033
13	4,09	55076990	99078494	44001504	22000752	77077742
14	4,10	56734880	99273147	42538267	21269134	78004014
15	4,07	58287130	98689188	40402058	20201029	78488159
16	4,21	59793580	101414333	41620753	20810376	80603956
17	4,23	61300740	101803639	40502899	20251450	81552190
18	4,19	62999540	101025026	38025486	19012743	82012283
19	3,90	64436750	95380083	30943333	15471666	79908416
20	4,07	66214100	98689188	32475088	16237544	82451644
21	4,00	67711020	97326615	29615595	14807798	82518818
22	3,83	69249320	94017510	24768190	12384095	81633415
23	3,89	70830770	95185429	24354659	12177330	83008100
24	4,17	72338450	100635720	28297270	14148635	86487085
25	3,98	74060480	96937309	22876829	11438414	85498894
26	4,12	75554670	99662454	24107784	12053892	87608562
27	4,22	77295240	101608986	24313746	12156873	89452113
28	4,03	78495420	97910575	19415155	9707577	88202997
29	4,43	80334010	105696704	25362694	12681347	93015357
30	4,51	81925200	107253930	25328730	12664365	94589565
31	4,04	83646140	98105228	14459088	7229544	90875684
32	4,05	84986370	98299881	13313511	6656756	91643126
33	4,19	86808210	101025026	14216816	7108408	93916618
34	3,97	88639600	96742655	8103055	4051528	92691128
35	4,35	90044770	104139478	14094708	7047354	97092124
36	4,24	91530240	101998293	10468053	5234026	96764266
37	4,24	93327570	101998293	8670723	4335361	97662931
38	4,33	95266300	103750172	8483872	4241936	99508236
39	4,28	96868430	102776905	5908475	2954238	99822668
40	4,04	98642930	98105228	-537702	-	98642930
41	4,60	100265890	109005809	8739919	4369959	104635849
42	4,71	101981910	111146994	9165084	4582542	106564452
43	4,30	104124110	103166212	-957898	-	104124110
44	4,38	106442910	104723438	-1719472	-	106442910
45	4,42	108185530	105502051	-2683479	-	108185530
46	4,02	110105160	97715921	-12389239	-	110105160
47	4,28	112152690	102776905	-9375785	-	112152690
48	4,43	113979720	105696704	-8283016	-	113979720
49	4,17	115905890	100635720	-15270170	-	115905890
50	4,21	117983330	101414333	-16568997	-	117983330

EK2 TABLO 2 (Devam)

Türkiye Genelinde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
51	4,41	119989970	105383339	-14606631	-	119989970
52	4,72	122011740	111392472	-10619268	-	122011740
53	4,24	124571790	102066946	-22504844	-	124571790
54	4,39	127118140	104939686	-22178454	-	127118140
55	4,47	129791740	106449091	-23342649	-	129791740
56	4,30	132167600	103108612	-29058988	-	132167600
57	4,72	135130840	111353364	-23777476	-	135130840
58	4,30	137668530	103096180	-34572350	-	137668530
59	4,01	140105670	97523449	-42582221	-	140105670
60	4,56	142984870	108258669	-34726201	-	142984870
61	4,32	145680570	103627373	-42053197	-	145680570
62	4,29	148968450	103023922	-45944528	-	148968450
63	4,40	151788890	105138851	-46650039	-	151788890
64	4,24	155384490	101963867	-53420623	-	155384490
65	4,54	158250440	107920943	-50329497	-	158250440
66	4,55	161609210	108129691	-53479519	-	161609210
67	4,22	165529190	101536271	-63992919	-	165529190
68	4,65	168556940	110035095	-58521845	-	168556940
69	4,30	172021630	103088152	-68933478	-	172021630
70	4,46	176602000	106296804	-70305196	-8720077	167881923
71	4,41	180574720	105371684	-75203036	-8916238	171658482
72	4,78	184850450	112418858	-72431592	-9127361	175723089
73	4,31	189243460	103342741	-85900719	-9344274	179899186
74	4,14	194184090	100132794	-94051296	-9588228	184595862
75	4,66	198674070	110091296	-88582774	-9809930	188864140
76	4,42	202661660	105568000	-97093660	-10006825	192654835
77	4,33	208271060	103763085	-104507975	-10283800	197987260
78	4,03	214109750	97946901	-116162849	-10572097	203537653
79	4,47	220230400	106562271	-113668129	-10874316	209356084
80	4,38	226730200	104674478	-122055722	-11195257	215534943
81	4,13	233688980	99854377	-133834603	-11538861	222150119
82	4,66	240416010	110182720	-130233290	-11871021	228544989
83	4,58	248022390	108670207	-139352183	-12246602	235775788
84	5,31	257536970	122763517	-134773453	-12716403	244820567
85	4,70	265988690	110979639	-155009051	-13133724	252854966
86	4,16	275565870	100486577	-175079293	-13606616	261959254
87	4,60	286365860	109033055	-177332805	-14139887	272225973
88	4,49	299862060	106887565	-192974495	-14806289	285055771
89	4,28	313743160	102709764	-211033396	-15491696	298251464
90	3,95	327601450	96398388	-231203062	-16175977	311425473
91	4,47	343878580	106549839	-237328741	-16979693	326898887
92	4,44	364145070	105903395	-258241675	-17980391	346164679
93	4,64	388761130	109722492	-279038638	-19195858	369565272
94	4,20	420470240	101185855	-319284385	-20761559	399708681
95	4,45	467832960	106086761	-361746199	-23100188	444732772
96	4,11	533339840	99470292	-433869548	-26334721	507005119
97	4,34	619571360	103925214	-515646146	-30592575	588978785
98	4,44	731535680	105887856	-625647824	-36121037	695414643
99	4,80	956269400	112816151	-843453249	-47217714	909051686
100	3,85	4010010730	94370739	-3915639991	-198002300	3812008430
Ort.:	4,24	202470700	101980337	-100490363		8399528953

Türkiye Geneli Kentsel Alanları için Notlar

1. %1'lik gruplarda 75 158 adet hane vardır.

Mutlak Yoksulluk

1. Tek kişi için mutlak yoksulluk sınırı 38 930 646 TL'dir.
2. Tek bireyden oluşan hane için tek kişiye göre hesaplanan yoksulluk sınırında harcamanın geçerli olduğu ve her ilave birey için hanenin harcamalarının tek kişilik harcamanın yarısı kadar arttığı varsayılmıştır.
3. Geliri mutlak yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin oranı %41'dir. Yoksul hane sayısı ise 3 081 478'dir
4. Yoksul hanelerin ortalama gelir açığı 31 004 161 TL, toplam gelir açığı ise 95 538 641 527 105 TL'dir.

Görelî Yoksulluk

1. Medyan (ortanca) hanenin geliri 118 966 650 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı 58 493 325 TL olmaktadır. Medyanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %15,8 olmaktadır.
2. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamaya göre ortalama hane geliri 137 787 222 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak üstten ve alttan %10 budanmış ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, kırlarda 68 893 611 TL olmaktadır. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı, kırlarda %21,8 olmaktadır.
3. Aritmetik ortalamaya göre ortalama hane geliri 202 470 700 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, 101 235 350 TL olmaktadır. Ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %41,6 olmaktadır.

Negatif Gelir Vergisi

1. Her hane için yoksulluk açığının yarısı kadar negatif gelir vergisi ödenmektedir.
2. Negatif gelir vergisinin finansmanı için Türkiye genelindeki ortalama gelirden (165 089 210 TL) fazla geliri olan hanelerden % 4,94 oranında vergi alınmaktadır.
3. En yoksul gruptaki haneler ortalama 27 481 094 TL ödenek almaktadır. Yoksul haneler için ortalama negatif gelir vergisi miktarı ise 15 502 081 TL'dir.

EK2 TABLO 3

Marmara Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
1	1,63	11 226 890	33671678	22444788	11222394	22449284
2	2,39	17 432 720	43443594	26010874	13005437	30438157
3	1,76	21 626 440	35382882	13756442	6878221	28504661
4	2,24	26 515 670	41491679	14976009	7488005	34003675
5	3,06	30 251 000	52101452	21850452	10925226	41176226
6	2,86	33 333 040	49478326	16145286	8072643	41405683
7	2,40	35 864 850	43596352	7731502	3865751	39730601
8	3,80	37 495 180	61486071	23990891	11995445	49490625
9	3,11	39 372 930	52707857	13334927	6667464	46040394
10	2,92	41 273 480	50246748	8973268	4486634	45760114
11	4,10	42 590 120	65345152	22755032	11377516	53967636
12	2,93	44 058 490	50401049	6342559	3171280	47229770
13	3,42	45 544 530	56690379	11145849	5572925	51117455
14	3,61	46 618 650	59137602	12518952	6259476	52878126
15	3,07	48 584 420	52158544	3574124	1787062	50371482
16	3,70	49 929 160	60268632	10339472	5169736	55098896
17	3,51	51 074 410	57813694	6739284	3369642	54444052
18	3,95	52 510 560	63470388	10959828	5479914	57990474
19	3,49	53 850 780	57572984	3722204	1861102	55711882
20	4,32	55 336 240	68181214	12844974	6422487	61758727
21	4,03	56 513 200	64439402	7926202	3963101	60476301
22	3,44	58 189 640	56968122	-1221518	-	58189640
23	3,66	59 952 480	59791840	-160640	-	59952480
24	4,21	61 051 030	66769355	5718325	2859162	63910192
25	4,37	61 871 430	68776818	6905388	3452694	65324124
26	4,11	63 106 000	65528771	2422771	1211385	64317385
27	3,76	64 086 960	61080258	-3006702	-	64086960
28	4,00	65 548 370	64096853	-1451517	-	65548370
29	4,21	66 661 360	66769355	107995	53997	66715357
30	5,30	68 075 350	80767589	12692239	6346120	74421470
31	3,26	69 880 320	54669029	-15211291	-	69880320
32	3,80	71 404 690	61569394	-9835296	-	71404690
33	3,49	72 586 860	57502005	-15084855	-	72586860
34	4,04	74 063 220	64661596	-9401624	-	74063220
35	3,61	75 322 990	59146860	-16176130	-	75322990
36	4,14	76 682 340	65854347	-10827993	-	76682340
37	4,21	78 320 690	66835705	-11484985	-	78320690
38	4,04	80 188 380	64592160	-15576220	-	80188380
39	4,20	81 858 580	66686032	-15172548	-	81858580
40	3,52	83 276 150	57963367	-25312783	-	83276150
41	4,77	84 108 530	74007639	-10100891	-	84108530
42	4,27	85 786 370	67508459	-18277911	-	85786370
43	4,41	86 950 920	69333846	-17617074	-	86950920
44	4,10	88 605 380	65337437	-23267943	-	88605380
45	4,28	90 200 390	67639615	-22560775	-	90200390
46	5,00	91 567 440	76860674	-14706766	-	91567440
47	3,78	93 036 290	61212957	-31823333	-	93036290
48	3,84	95 021 990	62080132	-32941858	-	95021990
49	3,96	96 430 550	63530566	-32899984	-	96430550
50	4,08	98 374 120	65062780	-33311340	-	98374120

EK2 TABLO 3 (Devam)

Marmara Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
51	5,00	100 805 440	76973315	-23832125	-	100805440
52	4,35	103 002 460	68529935	-34472525	-	103002460
53	5,58	104 565 060	84410648	-20154412	-	104565060
54	3,50	106 277 240	57739630	-48537610	-	106277240
55	4,37	108 343 810	68786076	-39557734	-	108343810
56	4,11	110 411 520	65488652	-44922868	-	110411520
57	4,32	112 944 240	68205902	-44738338	-	112944240
58	4,35	114 938 600	68633317	-46305283	-	114938600
59	4,35	116 643 800	68554623	-48089177	-	116643800
60	5,44	118 432 720	82535884	-35896836	-	118432720
61	4,92	120 099 270	75877774	-44221496	-	120099270
62	4,45	122 547 020	69847670	-52699350	-	122547020
63	4,44	124 983 670	69772063	-55211607	-	124983670
64	4,08	126 845 000	65095183	-61749817	-	126845000
65	3,92	129 650 190	63098522	-66551668	-	129650190
66	4,29	132 421 780	67823234	-64598546	-	132421780
67	4,51	134 586 800	70674726	-63912074	-	134586800
68	4,58	137 502 100	71588191	-65913909	-	137502100
69	4,03	141 604 500	64461004	-77143496	-	141604500
70	3,75	145 456 620	60836461	-84620159	-	145456620
71	4,83	148 538 570	74748287	-73790283	-	148538570
72	4,72	151 229 350	73388890	-77840460	-	151229350
73	5,38	154 159 000	81827640	-72331360	-	154159000
74	3,92	157 385 900	63027543	-94358357	-	157385900
75	3,77	161 585 060	61112661	-100472399	-	161585060
76	4,76	166 249 360	73854881	-92394479	-	166249360
77	4,08	169 428 160	65078210	-104349950	-	169428160
78	4,23	172 720 090	67027038	-105693052	-	172720090
79	5,14	176 145 160	78718465	-97426695	-8697520	167447640
80	5,34	179 877 160	81323074	-98554086	-8881795	170995365
81	3,91	183 900 140	62908731	-120991409	-9080437	174819703
82	4,23	186 513 910	67056356	-119457554	-9209497	177304413
83	5,13	192 279 480	78587308	-113692172	-9494184	182785296
84	5,49	199 545 960	83220983	-116324977	-9852981	189692979
85	4,89	206 383 160	75451902	-130931258	-10190581	196192579
86	5,20	214 148 350	79528548	-134619802	-10574003	203574347
87	4,80	224 859 580	74376420	-150483160	-11102891	213756689
88	5,64	231 939 320	85075688	-146863632	-11452468	220486852
89	4,65	239 047 820	72475425	-166572395	-11803464	227244356
90	5,78	250 202 910	86907247	-163295663	-12354269	237848641
91	5,99	267 641 210	89599808	-178041402	-13215320	254425890
92	5,35	282 497 420	81451145	-201046275	-13948875	268548545
93	5,66	294 576 820	85405893	-209170927	-14545320	280031500
94	4,39	309 583 540	69133254	-240450286	-15286306	294297234
95	5,19	327 464 100	79298639	-248165461	-16169195	311294905
96	5,26	356 551 680	80246050	-276305630	-17605452	338946228
97	6,39	390 477 400	94742678	-295734722	-19280603	371196797
98	5,29	455 537 460	80599400	-374938060	-22493073	433044387
99	5,35	563 858 590	81404854	-482453736	-27841646	536016944
100	6,84	994 829 020	100462635	-894366385	-49121673	945707347
Ort.:	4,24	135 043 990	67186617	-67857373		

Marmara Bölgesi Kırsal Alanları için Notlar

1. %1'lik gruplarda 8 308 adet hane vardır.

Mutlak Yoksulluk

1. Tek kişi için mutlak yoksulluk sınırı 25 638 741 TL'dir.
2. Tek bireyden oluşan hane için tek kişiye göre hesaplanan yoksulluk sınırında harcamanın geçerli olduğu ve her ilave birey için hanenin harcamalarının tek kişilik harcamanın yarısı kadar arttığı varsayılmıştır.
3. Geliri mutlak yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin oranı %25'dir. Yoksul hane sayısı ise 207 700'dür
4. Yoksul hanelerin ortalama gelir açığı 12 237 185 TL, toplam gelir açığı ise 2 541 663 424 714 TL'dir.

Görelî Yoksulluk

1. Medyan (ortanca) hanenin geliri 99 589 780 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı 49 794 890 TL olmaktadır. Medyanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %15,9 olmaktadır.
2. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamaya göre ortalama hane geliri 112 603 414 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak üstten ve alttan %10 budanmış ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, kırlarda 56 301 707 TL olmaktadır. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırın altında olan hanelerin oranı, kırlarda %20,8 olmaktadır.
3. Aritmetik ortalamaya göre ortalama hane geliri 135 043 990 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, 67 521 995 TL olmaktadır. Ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %29,6 olmaktadır.

Negatif Gelir Vergisi

1. Her hane için yoksulluk açığının yarısı kadar negatif gelir vergisi ödenmektedir.
2. Negatif gelir vergisinin finansmanı için Türkiye genelindeki ortalama gelirden (165 089 210 TL) fazla geliri olan hanelerden % 4,94 oranında vergi alınmaktadır.
3. En yoksul gruptaki haneler ortalama 11 222 394 TL ödenek almaktadır. Yoksul haneler için ortalama negatif gelir vergisi miktarı ise 6 118 593 TL'dir.

EK2 TABLO 4

Marmara Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
1	2,20	25 585 180	104269782	78684602	39342301	64927481
2	3,18	34 858 780	106706004	71847244	35923622	70782382
3	3,28	39 234 120	115895378	76661258	38330629	77564749
4	3,64	42 619 900	128337319	85717419	42858709	85478609
5	4,14	46 535 820	104926885	58391065	29195532	75731352
6	3,21	49 147 790	114714789	65566999	32783499	81931289
7	3,60	51 805 260	123307462	71502202	35751101	87556361
8	3,94	54 169 650	122971589	68801939	34400969	88570619
9	3,93	56 571 450	114648896	58077446	29038723	85610173
10	3,59	58 665 760	132954428	74288668	37144334	95810094
11	4,33	61 041 470	118837698	57796228	28898114	89939584
12	3,76	63 503 310	110830743	47327433	23663717	87167027
13	3,44	65 697 140	110573576	44876436	22438218	88135358
14	3,43	67 650 460	105386307	37735847	18867924	86518384
15	3,22	69 909 980	118305060	48395080	24197540	94107520
16	3,74	71 732 730	111068692	39335962	19667981	91400711
17	3,45	73 912 950	119578998	45666048	22833024	96745974
18	3,79	75 771 490	129603020	53831530	26915765	102687255
19	4,19	77 443 870	118428610	40984740	20492370	97936240
20	3,75	78 152 450	116828866	38676416	19338208	97490658
21	3,68	79 990 800	131444372	51453572	25726786	105717586
22	4,27	81 795 170	117129962	35334792	17667396	99462566
23	3,69	83 916 970	105238047	21321077	10660539	94577509
24	3,22	85 424 200	108100746	22676546	11338273	96762473
25	3,33	87 824 120	120539942	32715822	16357911	104182031
26	3,83	89 690 470	132772306	43081836	21540918	111231388
27	4,32	90 402 440	132798846	42396406	21198203	111600643
28	4,32	92 040 870	123679027	31638157	15819078	107859948
29	3,96	93 856 830	123364203	29507373	14753687	108610517
30	3,94	95 978 940	132525206	36546266	18273133	114252073
31	4,31	97 403 030	100953151	3550121	1775060	99178090
32	3,05	98 817 140	139836619	41019479	20509740	119326880
33	4,60	100 091 580	144990027	44898447	22449223	122540803
34	4,81	101 698 030	114287398	12589368	6294684	107992714
35	3,58	104 345 110	122961522	18616412	9308206	113653316
36	3,93	107 267 570	132832708	25565138	12782569	120050139
37	4,32	108 495 680	109497319	1001639	500819	108996499
38	3,39	110 557 730	142851239	32293509	16146755	126704485
39	4,73	112 721 050	127292177	14571127	7285564	120006614
40	4,10	114 253 350	106426873	-7826477	-	114253350
41	3,27	115 980 530	124033203	8052673	4026337	120006867
42	3,97	117 696 610	130039563	12342953	6171477	123868087
43	4,21	119 558 050	148653512	29095462	14547731	134105781
44	4,96	120 599 870	127960263	7360393	3680196	124280066
45	4,13	122 565 880	101473891	-21091989	-	122565880
46	3,07	125 379 780	140241131	14861351	7430676	132810456
47	4,62	127 560 940	133011169	5450229	2725115	130286055
48	4,33	130 438 840	120073198	-10365642	-	130438840
49	3,81	132 518 120	120073198	-12444922	-	132518120
50	4,48	136 046 200	136777156	730956	365478	136411678

EK2 TABLO 4 (Devam)

Marmara Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
51	4,28	138 281 670	111055879	-27225791	-	138281670
52	3,45	140 509 380	135421767	-5087613	-	140509380
53	4,43	143 497 800	131135040	-12362760	-	143497800
54	4,26	145 344 790	125268703	-20076087	-	145344790
55	4,02	149 128 220	136123713	-13004507	-	149128220
56	4,46	152 098 860	131800379	-20298481	-	152098860
57	4,28	155 876 660	129127124	-26749536	-	155876660
58	4,18	158 458 810	137898257	-20560553	-	158458810
59	4,53	162 076 770	140649304	-21427466	-	162076770
60	4,64	166 679 370	130521866	-36157504	-	166679370
61	4,23	169 446 790	122823329	-46623461	-	169446790
62	3,92	173 716 360	133766197	-39950163	-	173716360
63	4,36	178 482 590	138699959	-39782631	8812935	169669655
64	4,56	181 297 440	153238590	-28058850	8951924	172345516
65	5,14	185 056 060	120309315	-64746745	9137513	175918547
66	3,82	190 090 660	129427304	-60663356	9386107	180704553
67	4,19	194 612 070	149298718	-45313352	9609360	185002710
68	4,98	197 956 750	142680099	-55276651	9774510	188182240
69	4,72	201 343 020	134890044	-66452976	9941714	191401306
70	4,41	206 043 360	105955553	-100087807	10173803	195869557
71	3,25	211 903 340	112926517	-98976823	10463151	201440189
72	3,53	217 929 380	132782373	-85147007	10760699	207168681
73	4,32	222 719 800	127727806	-94991994	10997236	211722564
74	4,12	228 759 690	109941184	-118818506	11295467	217464223
75	3,41	235 154 980	146102892	-89052088	11611247	223543733
76	4,86	240 326 250	143380216	-96946034	11866589	228459661
77	4,75	246 741 200	147484821	-99256379	12183340	234557860
78	4,91	254 765 610	156665958	-98099652	12579562	242186048
79	5,28	262 221 470	137281423	-124940047	12947710	249273760
80	4,50	268 791 710	135023661	-133768049	13272128	255519582
81	4,41	277 116 020	144692591	-132423429	13683158	263432862
82	4,80	288 380 950	128830604	-159550346	14239386	274141564
83	4,16	299 531 100	131405934	-168125166	14789947	284741153
84	4,27	311 171 520	127215302	-183956218	15364716	295806804
85	4,10	321 869 130	122624734	-199244396	15892932	305976198
86	3,91	330 993 800	147880181	-183113619	16343481	314650319
87	4,93	341 606 380	114288313	-227318067	16867498	324738882
88	3,58	361 660 410	147340222	-214320188	17857706	343802704
89	4,91	379 988 250	140237470	-239750780	18762680	361225570
90	4,62	405 150 710	152789234	-252361476	20005127	385145583
91	5,12	456 958 250	109297808	-347660442	22563228	434395022
92	3,38	495 633 360	119154352	-376479008	24472888	471160472
93	3,78	541 111 550	128222006	-412889544	26718465	514393085
94	4,14	592 078 560	131744553	-460334007	29235063	562843497
95	4,28	650 479 380	134621895	-515857485	32118720	618360660
96	4,40	714 032 190	147327409	-566704781	35256767	678775423
97	4,90	789 813 050	168264098	-621548952	38998599	750814451
98	5,74	920 209 840	122301673	-797908167	45437201	874772639
99	3,90	1 406 245 900	108720327	-1297525573	69436204	1336809696
100	3,36	7 158 167 010	126879630	-7031287380	353448812	6804718198
Ort.:	4,09	271 704 510	24951606	-246752904		

Marmara Bölgesi Kentsel Alanları için Notlar

1. %1'lik gruplarda 27 264 adet hane vardır.

Mutlak Yoksulluk

1. Tek kişi için mutlak yoksulluk sınırı 49 903 212 TL'dir.
2. Tek bireyden oluşan hane için tek kişiye göre hesaplanan yoksulluk sınırında harcamanın geçerli olduğu ve her ilave birey için hanenin harcamalarının tek kişilik harcamanın yarısı kadar arttığı varsayılmıştır.
3. Geliri mutlak yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin oranı %43'dür. Yoksul hane sayısı ise 1 172 352'dir
4. Yoksul hanelerin ortalama gelir açığı 41 461 295 TL, toplam gelir açığı ise 48 607 231 559 580 TL'dir.

Görelî Yoksulluk

1. Medyan (ortanca) hanenin geliri 137 163 935 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı 68 581 968 TL olmaktadır. Medyanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %14,4 olmaktadır.
2. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamaya göre ortalama hane geliri 162 331 386 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak üstten ve alttan %10 budanmış ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, kırlarda 81 165 693 TL olmaktadır. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı, kırlarda %21,7 olmaktadır.
3. Aritmetik ortalamaya göre ortalama hane geliri 271 704 510 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, 135 852 255 TL olmaktadır. Ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %49,9 olmaktadır.

Negatif Gelir Vergisi

1. Her hane için yoksulluk açığının yarısı kadar negatif gelir vergisi ödenmektedir.
2. Negatif gelir vergisinin finansmanı için Türkiye genelindeki ortalama gelirden (165 089 210 TL) fazla geliri olan hanelerden % 4,94 oranında vergi alınmaktadır.
3. En yoksul gruptaki haneler ortalama 39 342 301 TL ödenek almaktadır. Yoksul haneler için ortalama negatif gelir vergisi miktarı ise 20 730 647 TL'dir.

EK2 TABLO 5

Ege Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
1	1,46	9 272 740	32063017	22790277	11395138	20667878
2	1,96	13 948 700	38677924	24729224	12364612	26313312
3	1,34	16 803 900	30515415	13711515	6855757	23659657
4	1,93	18 101 150	38247361	20146211	10073105	28174255
5	1,67	20 803 130	34816196	14013066	7006533	27809663
6	1,87	23 742 520	37410491	13667971	6833986	30576506
7	2,16	27 967 420	41169127	13201707	6600853	34568273
8	2,65	31 038 420	47628789	16590369	8295184	39333604
9	2,28	33 260 710	42724006	9463296	4731648	37992358
10	3,29	35 648 180	56009612	20361432	10180716	45828896
11	3,57	36 905 540	59599661	22694121	11347060	48252600
12	3,50	38 095 260	58753089	20657829	10328914	48424174
13	2,65	39 076 020	47632427	8556407	4278204	43354224
14	2,88	41 172 650	50680330	9507680	4753840	45926490
15	3,13	42 576 610	53891969	11315359	5657679	48234289
16	3,41	44 108 480	57485656	13377176	6688588	50797068
17	3,46	45 635 920	58161216	12525296	6262648	51898568
18	3,00	47 226 130	52226720	5000590	2500295	49726425
19	3,63	48 039 030	60388016	12348986	6174493	54213523
20	2,83	49 317 590	49916232	598642	299321	49616911
21	2,20	50 513 210	41688228	-8824982	-	50513210
22	3,30	51 439 160	56110279	4671119	2335560	53774720
23	3,33	52 533 190	56470497	3937307	1968653	54501843
24	3,88	54 430 390	63632402	9202012	4601006	59031396
25	3,43	55 624 460	57844661	2220201	1110100	56734560
26	3,50	56 974 270	58755514	1781244	890622	57864892
27	3,37	58 342 700	56956851	-1385849	-	58342700
28	4,10	59 774 500	66562658	6788158	3394079	63168579
29	3,58	60 794 500	59722159	-1072341	-	60794500
30	3,69	62 326 510	61233376	-1093134	-	62326510
31	3,14	63 501 540	54024170	-9477370	-	63501540
32	3,14	65 227 130	53962314	-11264816	-	65227130
33	3,63	66 838 570	60418338	-6420232	-	66838570
34	3,59	67 723 140	59849509	-7873631	-	67723140
35	4,29	69 371 970	68987153	-384817	-	69371970
36	3,36	70 479 710	56908337	-13571373	-	70479710
37	4,23	71 523 040	68290975	-3232065	-	71523040
38	4,20	72 890 900	67874966	-5015934	-	72890900
39	3,39	73 935 160	57212764	-16722396	-	73935160
40	3,63	75 258 200	60377101	-14881099	-	75258200
41	3,67	77 417 360	60874371	-16542989	-	77417360
42	4,15	78 978 470	67120571	-11857899	-	78978470
43	4,21	80 298 160	67925906	-12372254	-	80298160
44	3,92	81 581 510	64201230	-17380280	-	81581510
45	3,61	83 007 640	60099357	-22908283	-	83007640
46	3,91	85 019 330	64113905	-20905425	-	85019330
47	4,91	86 779 220	77062337	-9716883	-	86779220
48	3,49	89 587 230	58515369	-31071861	-	89587230
49	4,86	90 809 770	76470464	-14339306	-	90809770
50	4,50	91 923 550	71736694	-20186856	-	91923550

EK2 TABLO 5 (Devam)

Ege Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
51	2,81	93 607 530	49708834	-43898696	-	93607530
52	4,28	94 916 040	68915595	-26000445	-	94916040
53	4,11	96 183 300	66635429	-29547871	-	96183300
54	3,34	97 744 220	56612401	-41131819	-	97744220
55	4,43	99 811 320	70823415	-28987905	-	99811320
56	4,64	101 677 050	73621470	-28055580	-	101677050
57	4,47	103 193 260	71314621	-31878639	-	103193260
58	4,05	104 743 770	65935612	-38808158	-	104743770
59	3,41	107 188 550	57469889	-49718661	-	107188550
60	4,09	109 805 080	66360111	-43444969	-	109805080
61	3,21	111 949 380	54976260	-56973120	-	111949380
62	3,93	113 992 000	64275214	-49716786	-	113992000
63	3,56	116 848 640	59458970	-57389670	-	116848640
64	3,85	118 240 230	63262481	-54977749	-	118240230
65	4,87	120 209 190	76600240	-43608950	-	120209190
66	4,60	123 098 290	73057492	-50040798	-	123098290
67	5,22	125 124 900	81129038	-43995862	-	125124900
68	4,74	127 717 690	74925288	-52792402	-	127717690
69	4,25	130 357 530	68483819	-61873711	-	130357530
70	4,17	133 161 240	67384973	-65776267	-	133161240
71	4,21	135 970 670	67952589	-68018081	-	135970670
72	4,01	139 275 820	65312205	-73963615	-	139275820
73	3,79	143 380 780	62453507	-80927273	-	143380780
74	4,52	148 443 280	72060526	-76382754	-	148443280
75	4,14	151 614 540	67030819	-84583721	-	151614540
76	4,47	154 717 220	71376476	-83340744	-	154717220
77	4,42	158 141 560	70691214	-87450346	-	158141560
78	4,13	165 237 870	66945920	-98291950	-	165237870
79	4,00	170 363 870	65289161	-105074709	-	170363870
80	3,28	174 252 220	55850728	-118401492	-8604052	165648168
81	4,80	178 533 660	75657852	-102875808	-8815457	169718203
82	3,45	184 996 320	58098147	-126898173	-9134563	175861757
83	5,84	189 698 940	89209073	-100489867	-9366765	180332175
84	5,30	194 240 920	82173305	-112067615	-9591034	184649886
85	3,96	199 707 320	64761569	-134945751	-9860948	189846372
86	4,58	208 996 240	72844030	-136152210	-10319607	198676633
87	4,76	216 849 640	75205457	-141644183	-10707385	206142255
88	5,99	224 071 650	91152066	-132919584	-11063986	213007664
89	5,37	233 478 800	83125396	-150353404	-11528483	221950317
90	5,02	242 433 300	78475313	-163957987	-11970629	230462671
91	4,01	259 489 000	65338888	-194150112	-12812788	246676212
92	4,34	279 672 490	69617838	-210054652	-13809389	265863101
93	6,06	295 291 020	92107795	-203183225	-14580585	280710435
94	6,84	314 720 160	102264237	-212455923	-15539937	299180223
95	4,70	329 797 980	74381929	-255416051	-16284435	313513545
96	5,20	346 997 860	80945897	-266051963	-17133713	329864147
97	4,59	388 616 370	72885267	-315731103	-19188711	369427659
98	5,55	431 602 930	85502591	-346100339	-21311258	410291672
99	4,44	517 624 480	71004130	-446620350	-25558744	492065736
100	5,18	734 590 760	80662089	-653928671	-36271888	698318872
Ort.:	3,88	125 100 170	63643269	-61456901		

Ege Bölgesi Kırsal Alanları için Notlar

1. %1'lik gruplarda 10 756 adet hane vardır.

Mutlak Yoksulluk

1. Tek kişi için mutlak yoksulluk sınırı 26 090 922 TL'dir.
2. Tek bireyden oluşan hane için tek kişiye göre hesaplanan yoksulluk sınırında harcamanın geçerli olduğu ve her ilave birey için hanenin harcamalarının tek kişilik harcamanın yarısı kadar arttığı varsayılmıştır.
3. Geliri mutlak yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin oranı %26'dır. Yoksul hane sayısı ise 279 656'dır
4. Yoksul hanelerin ortalama gelir açığı 12 071 431 TL, toplam gelir açığı ise 3 375 847 972 271 TL'dir.

Görelî Yoksulluk

1. Medyan (ortanca) hanenin geliri 92 765 540 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı 46 382 770 TL olmaktadır. Medyanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %17,5 olmaktadır.
2. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalama göre ortalama hane geliri 105 208 497 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak üstten ve alttan %10 budanmış ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, kırlarda 52 604 248 TL olmaktadır. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı, kırlarda %23,0 olmaktadır.
3. Aritmetik ortalama göre ortalama hane geliri 125 100 170 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, 62 550 085 TL olmaktadır. Ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %30,2 olmaktadır.

Negatif Gelir Vergisi

1. Her hane için yoksulluk açığının yarısı kadar negatif gelir vergisi ödenmektedir.
2. Negatif gelir vergisinin finansmanı için Türkiye genelindeki ortalama gelirden (165 089 210 TL) fazla geliri olan hanelerden % 4,94 oranında vergi alınmaktadır.
3. En yoksul gruptaki haneler ortalama 11 395 138 TL ödenek almaktadır. Yoksul haneler için ortalama negatif gelir vergisi miktarı ise 6 035 715 TL'dir.

EK2 TABLO 6

Ege Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
1	2,13	19 729 300	71939541	52210241	26105121	45834421
2	3,43	27 081 380	101804418	74723038	37361519	64442899
3	3,31	32 420 320	99053676	66633356	33316678	65736998
4	3,35	37 518 980	99988569	62469589	31234794	68753774
5	3,72	40 108 840	108319451	68210611	34105306	74214146
6	3,01	42 307 270	92102659	49795389	24897695	67204965
7	3,30	43 933 520	98712081	54778561	27389280	71322800
8	3,55	45 396 410	104496729	59100319	29550159	74946569
9	3,24	46 804 510	97300752	50496242	25248121	72052631
10	3,60	48 133 970	105735012	57601042	28800521	76934491
11	3,35	50 263 090	99932385	49669295	24834648	75097738
12	3,02	52 666 480	92385824	39719344	19859672	72526152
13	3,28	54 609 970	98307560	43697590	21848795	76458765
14	3,63	56 480 160	106267631	49787471	24893736	81373896
15	3,85	57 738 360	111339874	53601514	26800757	84539117
16	3,39	59 171 890	100948182	41776292	20888146	80060036
17	3,80	60 403 190	110193731	49790541	24895271	85298461
18	3,60	61 414 630	105764228	44349598	22174799	83589429
19	3,55	62 923 120	104631569	41708449	20854225	83777345
20	3,65	63 932 610	106908123	42975513	21487756	85420366
21	4,29	65 035 930	121477616	56441686	28220843	93256773
22	4,04	66 775 190	115785108	49009918	24504959	91280149
23	3,30	68 081 910	98822200	30740290	15370145	83452055
24	3,98	69 193 350	114360296	45166946	22583473	91776823
25	3,47	70 920 270	102759537	31839267	15919633	86839903
26	3,57	72 429 010	104901250	32472240	16236120	88665130
27	3,20	73 944 410	96561378	22616968	11308484	85252894
28	3,70	75 328 530	107955382	32626852	16313426	91641956
29	3,78	77 042 740	109854383	32811643	16405822	93448562
30	3,84	79 128 790	111193797	32065007	16032503	95161293
31	3,80	80 840 140	110290367	29450227	14725113	95565253
32	3,13	82 419 750	94864638	12444888	6222444	88642194
33	3,51	83 756 260	103573073	19816813	9908407	93664667
34	4,14	84 998 590	118048178	33049588	16524794	101523384
35	3,95	86 491 810	113620922	27129112	13564556	100056366
36	3,15	87 807 930	95291632	7483702	3741851	91549781
37	3,64	89 391 600	106654174	17262574	8631287	98022887
38	4,55	91 037 350	127451041	36413691	18206845	109244195
39	3,37	92 690 780	100451520	7760740	3880370	96571150
40	3,02	94 216 160	92277951	-1938209	-	94216160
41	3,97	96 301 570	114173767	17872197	8936099	105237669
42	3,81	98 334 860	110503864	12169004	6084502	104419362
43	4,21	100 215 430	119731434	19516004	9758002	109973432
44	4,13	101 539 730	117836928	16297198	8148599	109688329
45	3,30	103 563 100	98723317	-4839783	-	103563100
46	3,86	105 470 130	111650006	6179876	3089938	108560068
47	4,35	107 451 180	123008053	15556873	7778437	115229617
48	3,61	109 064 520	105932778	-3131742	-	109064520
49	3,34	111 167 880	99718888	-11448992	-	111167880
50	3,55	112 552 220	104633817	-7918403	-	112552220

EK2 TABLO 6 (Devam)

Ege Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
51	3,69	113 923 320	107726154	-6197166	-	113923320
52	3,80	116 224 290	110360034	-5864256	-	116224290
53	4,19	118 568 540	119223536	654996	327498	118896038
54	3,87	120 875 760	111883729	-8992031	-	120875760
55	4,45	122 528 500	125134035	2605535	1302768	123831268
56	3,94	124 931 530	113396188	-11535342	-	124931530
57	3,66	127 542 720	107144093	-20398627	-	127542720
58	3,66	129 882 940	107123867	-22759073	-	129882940
59	4,35	132 677 170	122846245	-9830925	-	132677170
60	5,12	135 581 380	140627184	5045804	2522902	138104282
61	3,31	137 737 890	99058171	-38679719	-	137737890
62	3,62	140 202 830	106177738	-34025092	-	140202830
63	3,97	142 187 720	114117584	-28070136	-	142187720
64	3,78	145 175 980	109768984	-35406996	-	145175980
65	4,03	147 854 110	115450255	-32403855	-	147854110
66	4,35	150 506 780	122855234	-27651546	-	150506780
67	3,77	153 109 810	109530766	-43579044	-	153109810
68	3,49	155 618 800	103229230	-52389570	-	155618800
69	4,46	158 709 880	125376748	-33333132	-	158709880
70	4,28	162 134 320	121378733	-40755587	-	162134320
71	4,02	166 188 970	115409803	-50779167	-	166188970
72	4,93	169 568 170	136249370	-33318800	-	169568170
73	4,23	172 852 010	120230343	-52621667	-	172852010
74	3,66	177 744 050	106998016	-70746034	-8776468	168967582
75	3,59	180 705 900	105555225	-75150675	-8922715	171783185
76	4,01	185 228 960	115007529	-70221431	-9146050	176082910
77	3,86	189 014 540	111674727	-77339813	-9332971	179681569
78	4,11	193 439 910	117376224	-76063686	-9551482	183888428
79	3,62	198 683 480	106042898	-92640582	-9810394	188873086
80	3,45	203 485 040	102240401	-101244639	-10047481	193437559
81	5,27	211 084 490	144076848	-67007642	-10422719	200661771
82	3,77	216 715 950	109575713	-107140237	-10700783	206015167
83	4,78	225 282 280	132858136	-92424144	-11123763	214158517
84	4,86	230 818 740	134644770	-96173970	-11397137	219421603
85	3,83	236 264 420	110921869	-125342551	-11666028	224598392
86	4,06	241 047 020	116344696	-124702324	-11902179	229144841
87	4,27	247 251 440	121097816	-126153624	-12208534	235042906
88	4,72	257 298 060	131415345	-125882715	-12704606	244593454
89	4,22	267 166 190	119812338	-147353852	-13191865	253974325
90	3,31	278 992 140	99116601	-179875539	-13775795	265216345
91	4,12	297 651 970	117632420	-180019550	-14697161	282954809
92	5,03	312 647 480	138415804	-174231676	-15437595	297209885
93	4,08	336 357 160	116737980	-219619180	-16608307	319748853
94	4,37	361 668 100	123432800	-238235300	-17858086	343810014
95	3,60	392 859 500	105732765	-287126735	-19398224	373461276
96	4,08	419 121 010	116648086	-302472924	-20694938	398426072
97	3,58	460 214 890	105256329	-354958561	-22724031	437490859
98	3,85	582 941 510	111420778	-471520732	-28783903	554157607
99	2,70	885 904 990	85093211	-800811779	-43743331	842161659
100	3,88	2 182 292 390	111998344	-2070294046	-107755051	2074537339
Ort.:	3,81	168 166 760	110496650	-57670110		

Ege Bölgesi Kentsel Alanları için Notlar

1. %1'lik gruplarda 10 222 adet hane vardır.

Mutlak Yoksulluk

1. Tek kişi için mutlak yoksulluk sınırı 45 944 581 TL'dir.
2. Tek bireyden oluşan hane için tek kişiye göre hesaplanan yoksulluk sınırında harcamanın geçerli olduğu ve her ilave birey için hanenin harcamalarının tek kişilik harcamanın yarısı kadar arttığı varsayılmıştır.
3. Geliri mutlak yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin oranı %48'dir. Yoksul hane sayısı ise 490 656'dır
4. Yoksul hanelerin ortalama gelir açığı 35 533 201 TL, toplam gelir açığı ise 17 434 578 131 691 TL'dir.

Görelî Yoksulluk

1. Medyan (ortanca) hanenin geliri 113 237 770 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı 56 618 885 TL olmaktadır. Medyanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %14,1 olmaktadır.
2. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalama göre ortalama hane geliri 127 520 008 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak üstten ve alttan %10 budanmış ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, kırlarda 63 760 004 TL olmaktadır. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı, kırlarda %19,8 olmaktadır.
3. Aritmetik ortalama göre ortalama hane geliri 168 166 760 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, 84 083 705 TL olmaktadır. Ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %33,3 olmaktadır.

Negatif Gelir Vergisi

1. Her hane için yoksulluk açığının yarısı kadar negatif gelir vergisi ödenmektedir.
2. Negatif gelir vergisinin finansmanı için Türkiye genelindeki ortalama gelirden (165 089 210 TL) fazla geliri olan hanelerden % 4,94 oranında vergi alınmaktadır.
3. En yoksul gruptaki haneler ortalama 26 105 121 TL ödenek almaktadır. Yoksul haneler için ortalama negatif gelir vergisi miktarı ise 17 826 750 TL'dir.

EK2 TABLO 7

Akdeniz Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
1	2,65	10 352 240	41632201	31279961	15639981	25992221
2	3,28	15 909 520	48838944	32929424	16464712	32374232
3	2,72	19 971 420	42475851	22504431	11252215	31223635
4	3,14	21 744 260	47180527	25436267	12718133	34462393
5	3,14	23 531 540	47286933	23755393	11877696	35409236
6	4,91	25 793 900	67415953	41622053	20811027	46604927
7	3,82	28 174 480	55018106	26843626	13421813	41596293
8	3,94	30 341 490	56322343	25980853	12990428	43331916
9	3,84	31 577 540	55258280	23680740	11840370	43417910
10	3,28	32 989 460	48802462	15813002	7906501	40895961
11	4,09	33 863 290	58103887	24240597	12120299	45983589
12	4,10	35 314 640	58128209	22813569	11406784	46721424
13	3,84	37 090 390	55238519	18148129	9074065	46164455
14	4,38	38 896 140	61379679	22483539	11241770	50137910
15	3,92	39 951 840	56079129	16127289	8063644	48015484
16	4,99	41 109 590	68381210	27271620	13635810	54745400
17	4,17	42 482 520	58924735	16442215	8221108	50703628
18	5,99	43 607 510	79695233	36087723	18043862	61651372
19	4,72	44 828 280	65304550	20476270	10238135	55066415
20	5,14	45 865 030	70032027	24166997	12083498	57948528
21	4,90	47 258 320	67342989	20084669	10042335	57300655
22	4,60	48 950 680	63869585	14918905	7459453	56410133
23	4,60	50 218 300	63831583	13613283	6806642	57024942
24	5,07	51 274 070	69300864	18026794	9013397	60287467
25	4,42	52 028 720	61822025	9793305	4896653	56925373
26	3,30	53 193 930	49098879	-4095051 -		53193930
27	4,26	54 695 170	60011599	5416429	2708215	57303385
28	4,10	55 779 500	58158611	2379111	1189555	56969055
29	3,67	56 987 190	53266964	-3720226 -		56987190
30	4,43	58 414 790	61934512	3519722	1759861	60174651
31	3,52	59 467 490	51600946	-7866544 -		59467490
32	4,35	60 555 040	61007258	452218	226109	60781149
33	5,14	62 086 480	70050268	7963788	3981894	66068374
34	4,64	63 560 850	64287610	726760	363380	63924230
35	4,41	64 746 560	61662416	-3084144 -		64746560
36	6,01	65 818 600	80026613	14208013	7104006	72922606
37	5,08	67 035 460	69355587	2320127	1160064	68195524
38	4,58	68 238 040	63696295	-4541745 -		68238040
39	5,04	69 683 540	68936043	-747497 -		69683540
40	4,25	70 859 220	59889992	-10969228 -		70859220
41	5,16	71 798 480	70304123	-1494357 -		71798480
42	4,63	72 842 500	64275449	-8567051 -		72842500
43	4,77	73 712 300	65816820	-7895480 -		73712300
44	4,36	75 273 410	61188148	-14085262 -		75273410
45	4,07	76 930 590	57884994	-19045596 -		76930590
46	4,19	78 054 180	59190751	-18863429 -		78054180
47	4,78	79 357 750	65953628	-13404122 -		79357750
48	5,58	80 701 910	75110645	-5591265 -		80701910
49	4,50	82 346 360	62723438	-19622922 -		82346360
50	3,97	84 305 090	56716046	-27589044 -		84305090

EK2 TABLO 7 (Devam)

Akdeniz Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
51	3,37	86 005 370	49836122	-36169248	-	86005370
52	4,67	87 331 630	64720835	-22610795	-	87331630
53	5,10	89 962 260	69579040	-20383220	-	89962260
54	5,84	91 990 550	78070258	-13920292	-	91990550
55	5,00	93 679 350	68408572	-25270778	-	93679350
56	4,67	95 833 910	64716275	-31117635	-	95833910
57	5,42	97 307 320	73278937	-24028383	-	97307320
58	4,54	98 585 320	63180985	-35404335	-	98585320
59	3,65	100 573 400	53078473	-47494927	-	100573400
60	5,36	102 511 550	72532573	-29978977	-	102511550
61	4,66	104 392 920	64591628	-39801292	-	104392920
62	6,14	105 670 790	81507180	-24163610	-	105670790
63	4,62	107 247 930	64159922	-43088008	-	107247930
64	4,49	109 074 190	62633753	-46440437	-	109074190
65	4,56	110 570 680	63481963	-47088717	-	110570680
66	5,40	112 260 900	73022042	-39238858	-	112260900
67	5,43	113 638 220	73350381	-40287839	-	113638220
68	4,94	116 047 250	67803576	-48243674	-	116047250
69	3,08	118 486 050	46577051	-71908999	-	118486050
70	4,01	120 984 410	57196394	-63788016	-	120984410
71	5,92	123 599 750	78932149	-44667601	-	123599750
72	4,90	125 395 050	67268505	-58126545	-	125395050
73	4,88	127 514 590	67104335	-60410255	-	127514590
74	4,86	130 288 800	66827679	-63461121	-	130288800
75	5,21	132 544 560	70874156	-61670404	-	132544560
76	5,97	137 407 140	79538664	-57868476	-	137407140
77	5,62	143 137 090	75578832	-67558258	-	143137090
78	5,55	148 023 260	74672859	-73350401	-	148023260
79	4,49	151 709 450	62644394	-89065056	-	151709450
80	4,37	154 506 620	61282394	-93224226	-	154506620
81	6,27	158 274 080	82884380	-75389700	-	158274080
82	3,87	164 023 930	55548617	-108475313	-	164023930
83	4,36	167 005 670	61197269	-105808401	-	167005670
84	4,33	171 337 640	60846128	-110491512	-	171337640
85	5,13	177 241 620	69942342	-107299278	-8751659	168489961
86	4,61	184 021 190	64030715	-119990475	-9086414	174934776
87	6,14	190 420 190	81420535	-108999655	-9402378	181017812
88	4,13	199 437 130	58537113	-140900017	-9847607	189589523
89	5,08	207 909 950	69399670	-138510280	-10265970	197643980
90	5,62	216 691 370	75531709	-141159661	-10699570	205991800
91	4,66	227 145 870	64549065	-162596805	-11215782	215930088
92	4,98	237 966 390	68255043	-169711347	-11750066	226216324
93	4,07	248 525 380	57784669	-190740711	-12271438	236253942
94	6,30	259 889 600	83288724	-176600876	-12832569	247057031
95	6,02	283 897 930	80104137	-203793793	-14018028	269879902
96	5,81	316 189 610	77740399	-238449211	-15612494	300577116
97	6,16	341 569 670	81712392	-259857278	-16865686	324703984
98	7,15	375 544 090	93014255	-282529835	-18543241	357000849
99	4,86	429 754 010	66865681	-362888329	-21219964	408534046
100	7,40	663 163 970	95777777	-567386193	-32745047	630418923
Ort.:	4,70	112 557 720	65046940	-47510780		

Akdeniz Bölgesi Kırsal Alanları için Notlar

1. %1'lik gruplarda 9 195 adet hane vardır.

Mutlak Yoksulluk

1. Tek kişi için mutlak yoksulluk sınırı 22 816 538 TL'dir.
2. Tek bireyden oluşan hane için tek kişiye göre hesaplanan yoksulluk sınırında harcamanın geçerli olduğu ve her ilave birey için hanenin harcamalarının tek kişilik harcamanın yarısı kadar arttığı varsayılmıştır.
3. Geliri mutlak yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin oranı %34'tür. Yoksul hane sayısı ise 312 630'dur
4. Yoksul hanelerin ortalama gelir açığı 17 986 083 TL, toplam gelir açığı ise 5 622 989 141 281 TL'dir.

Görelî Yoksulluk

1. Medyan (ortanca) hanenin geliri 85 155 230 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı 42 577 615 TL olmaktadır. Medyanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %17,1 olmaktadır.
2. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamaya göre ortalama hane geliri 95 808 954 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak üstten ve alttan %10 budanmış ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, kırlarda 47 904 477 TL olmaktadır. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı, kırlarda %21,4 olmaktadır.
3. Aritmetik ortalamaya göre ortalama hane geliri 112 557 720 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, 56 278 860 TL olmaktadır. Ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %28,4 olmaktadır.

Negatif Gelir Vergisi

1. Her hane için yoksulluk açığının yarısı kadar negatif gelir vergisi ödenmektedir.
2. Negatif gelir vergisinin finansmanı için Türkiye genelindeki ortalama gelirden (165 089 210 TL) fazla geliri olan hanelerden % 4,94 oranında vergi alınmaktadır.
3. En yoksul gruptaki haneler ortalama 15 639 981 TL ödenek almaktadır. Yoksul haneler için ortalama negatif gelir vergisi miktarı ise 8 993 042 TL'dir.

EK2 TABLO 8

Akdeniz Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
1	2,37	19 323 680	57765132	38441452	19220726	38544406
2	3,68	28 619 250	80203583	51584333	25792166	54411416
3	3,53	32 168 240	77539878	45371638	22685819	54854059
4	4,01	35 428 920	85892361	50463441	25231721	60660641
5	4,34	37 708 700	91411632	53702932	26851466	64560166
6	4,07	39 226 510	86836766	47610256	23805128	63031638
7	4,09	40 943 910	87216763	46272853	23136426	64080336
8	3,71	42 562 770	80756814	38194044	19097022	61659792
9	3,86	44 304 550	83234245	38929695	19464848	63769398
10	4,07	45 701 290	86803236	41101946	20550973	66252263
11	3,56	47 321 570	78035365	30713795	15356897	62678467
12	4,15	48 920 330	88192833	39272503	19636252	68556582
13	3,85	50 229 420	83128069	32898649	16449325	66678745
14	3,81	51 261 260	82319644	31058384	15529192	66790452
15	4,78	52 631 480	99019022	46387542	23193771	75825251
16	3,77	53 744 200	81723571	27979371	13989685	67733885
17	4,49	55 106 810	94006415	38899605	19449802	74556612
18	4,00	56 414 460	85592462	29178002	14589001	71003461
19	3,39	57 726 600	75228230	17501630	8750815	66477415
20	4,33	59 018 120	91249574	32231454	16115727	75133847
21	4,23	59 897 560	89580568	29683008	14841504	74739064
22	4,27	61 307 750	90256739	28948989	14474494	75782244
23	4,29	62 341 200	90618108	28276908	14138454	76479654
24	4,41	63 996 640	92717406	28720766	14360383	78357023
25	4,54	65 571 930	94950819	29378889	14689445	80261375
26	4,44	67 077 920	93252009	26174089	13087045	80164965
27	4,19	68 029 200	88909985	20880785	10440392	78469592
28	4,29	69 106 350	90577128	21470778	10735389	79841739
29	4,70	70 256 380	97672268	27415888	13707944	83964324
30	4,31	71 591 590	90955263	19363673	9681836	81273426
31	4,70	72 640 940	97554916	24913976	12456988	85097928
32	4,29	74 235 370	90554776	16319406	8159703	82395073
33	4,48	75 554 180	93840632	18286452	9143226	84697406
34	4,23	77 458 770	89642038	12183268	6091634	83550404
35	3,82	78 769 740	82606505	3836765	1918382	80688122
36	4,95	80 501 360	101934196	21432836	10716418	91217778
37	4,66	82 149 880	96973744	14823864	7411932	89561812
38	4,39	83 671 150	92234958	8563808	4281904	87953054
39	4,49	85 092 020	94045532	8953512	4476756	89568776
40	4,84	86 795 500	100060289	13264789	6632394	93427894
41	5,13	88 625 640	105018877	16393237	8196619	96822259
42	4,31	90 445 180	90945949	500769	250384	90695564
43	4,81	92 215 650	99456764	7241114	3620557	95836207
44	4,42	93 924 580	92907404	-1017176	-	93924580
45	4,71	95 651 080	97813836	2162756	1081378	96732458
46	4,36	97 588 510	91854961	-5733549	-	97588510
47	5,95	99 894 390	119060139	19165749	9582874	109477264
48	4,40	102 126 700	92557211	-9569489	-	102126700
49	4,71	104 170 320	97761679	-6408641	-	104170320
50	4,36	105 910 520	91748786	-14161734	-	105910520

EK2 TABLO 8 (Devam)

Akdeniz Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
51	4,47	107 894 800	93620830	-14273970	-	107894800
52	4,34	109 642 650	91478690	-18163960	-	109642650
53	4,70	111 281 250	97674131	-13607119	-	111281250
54	4,20	113 233 130	88980768	-24252362	-	113233130
55	4,50	114 945 280	94267197	-20678083	-	114945280
56	4,94	116 678 160	101725570	-14952590	-	116678160
57	4,43	119 351 090	93048972	-26302118	-	119351090
58	4,18	121 220 240	88651065	-32569175	-	121220240
59	5,10	124 211 140	104478685	-19732455	-	124211140
60	4,06	127 036 140	86661669	-40374471	-	127036140
61	4,34	129 627 940	91474964	-38152976	-	129627940
62	5,00	132 237 930	102804091	-29433839	-	132237930
63	4,32	134 820 650	91132222	-43688428	-	134820650
64	4,14	137 750 400	88094109	-49656291	-	137750400
65	4,76	140 172 090	98681868	-41490222	-	140172090
66	5,04	142 883 860	103504477	-39379383	-	142883860
67	5,07	146 182 130	104001826	-42180304	-	146182130
68	4,64	148 949 090	96554630	-52394460	-	148949090
69	3,79	151 590 130	82045823	-69544307	-	151590130
70	4,30	155 507 780	90854675	-64653105	-	155507780
71	4,86	158 746 920	100410482	-58336438	-	158746920
72	4,06	162 762 630	86607650	-76154980	-	162762630
73	4,08	165 846 320	87078921	-78767399	-	165846320
74	4,68	170 369 760	97329526	-73040234	-	170369760
75	4,57	175 180 640	95364345	-79816295	-8649894	166530746
76	5,15	179 701 430	105357894	-74343536	-8873118	170828312
77	5,01	184 553 560	103001540	-81552020	-9112701	175440859
78	4,46	189 681 620	93509066	-96172554	-9365909	180315711
79	5,37	195 802 670	109055414	-86747256	-9668148	186134522
80	4,87	200 804 260	100525971	-100278289	-9915112	190889148
81	4,27	206 022 110	90266052	-115756058	-10172754	195849356
82	3,87	210 718 930	83366499	-127352431	-10404669	200314261
83	4,14	216 129 780	87952541	-128177239	-10671840	205457940
84	4,30	222 098 760	90768990	-131329770	-10966570	211132190
85	4,97	230 678 560	102301153	-128377407	-11390215	219288345
86	4,22	240 023 210	89364491	-150658719	-11851626	228171584
87	4,39	249 002 180	92363487	-156638693	-12294981	236707199
88	4,72	261 691 850	97899521	-163792329	-12921558	248770292
89	4,47	274 378 890	93715829	-180663061	-13548006	260830884
90	4,44	286 682 000	93183088	-193498912	-14155497	272526503
91	4,66	304 902 930	97022175	-207880755	-15055192	289847738
92	3,86	321 815 200	83236108	-238579092	-15890269	305924931
93	4,56	345 407 450	95170621	-250236829	-17055184	328352266
94	5,13	369 447 070	105033779	-264413291	-18242188	351204882
95	4,47	402 032 510	93734456	-308298054	-19851159	382181351
96	5,09	447 810 010	104350157	-343459853	-22111515	425698495
97	4,57	544 609 270	95466796	-449142474	-26891172	517718098
98	4,34	675 488 770	91523395	-583965375	-33353609	642135161
99	4,86	897 049 130	100389992	-796659138	-44293595	852755535
100	4,47	2 980 441 380	93745633	-2886695747	-147165254	2833276126
Ort.:	4,41	173 799 410	92630509	-81168901		

Akdeniz Bölgesi Kentsel Alanları için Notlar

1. %1'lik gruplarda 7 105 adet hane vardır.

Mutlak Yoksulluk

1. Tek kişi için mutlak yoksulluk sınırı 34 255 612 TL'dir.
2. Tek bireyden oluşan hane için tek kişiye göre hesaplanan yoksulluk sınırında harcamanın geçerli olduğu ve her ilave birey için hanenin harcamalarının tek kişilik harcamanın yarısı kadar arttığı varsayılmıştır.
3. Geliri mutlak yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin oranı %46'dır. Yoksul hane sayısı ise 326 830'dur
4. Yoksul hanelerin ortalama gelir açığı 26 655 426 TL, toplam gelir açığı ise 8 711 792 890 194 TL'dir.

Görelî Yoksulluk

1. Medyan (ortanca) hanenin geliri 106 902 660 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı 53 451 330 TL olmaktadır. Medyanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %15,7 olmaktadır.
2. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamaya göre ortalama hane geliri 121 563 303 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak üstten ve alttan %10 budanmış ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, kırlarda 60 781 651 TL olmaktadır. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı, kırlarda %21,6 olmaktadır.
3. Aritmetik ortalamaya göre ortalama hane geliri 173 799 410 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, 86 899 705 TL olmaktadır. Ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %40,1 olmaktadır.

Negatif Gelir Vergisi

1. Her hane için yoksulluk açığının yarısı kadar negatif gelir vergisi ödenmektedir.
2. Negatif gelir vergisinin finansmanı için Türkiye genelindeki ortalama gelirden (165 089 210 TL) fazla geliri olan hanelerden % 4,94 oranında vergi alınmaktadır.
3. En yoksul gruptaki haneler ortalama 19 220 726 TL ödenek almaktadır. Yoksul haneler için ortalama negatif gelir vergisi miktarı ise 13 327 713 TL'dir.

EK2 TABLO 9

İç Anadolu Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
1	2,60	6036250	41916681	35880431,38	17940216	23976466
2	1,79	11220830	32559770	21338939,87	10669470	21890300
3	2,25	15403820	37869247	22465426,61	11232713	26636533
4	3,14	17688020	48212057	30524037,08	15262019	32950039
5	2,76	19203900	43757254	24553354,34	12276677	31480577
6	2,25	21575940	37873811	16297870,96	8148935	29724875
7	2,99	23834430	48494721	22660291,50	11330146	35164576
8	2,66	25668400	42594487	16926086,92	8463043	34131443
9	2,35	27168590	39046848	11878258,15	5939129	33107719
10	2,30	29020370	38492280	9471909,98	4735955	33756325
11	2,52	31414490	40977567	9563076,97	4781538	36196028
12	3,24	32766500	49389659	16623158,63	8311579	41078079
13	3,30	34600910	50058335	15457425,48	7728713	42329623
14	4,41	36349810	63022222	26672412,26	13336206	49686016
15	3,59	37077200	53446222	16369022,09	8184511	45261711
16	3,71	38127920	54902249	16774328,81	8387164	46515084
17	3,64	39314490	54069255	14754765,47	7377383	46691873
18	3,87	40082800	56755374	16672573,73	8336287	48419087
19	3,43	41198230	51572558	10374327,62	5187164	46385394
20	2,71	42139100	43282562	1143462,24	571731	42710831
21	3,66	42993090	54346540	11353449,56	5676725	48669815
22	4,34	43741570	62248565	18506995,43	9253498	52995068
23	3,32	44571950	50374417	5802466,51	2901233	47473183
24	4,11	45641330	59569294	13927963,70	6963982	52605312
25	3,63	46734140	53923196	7189056,36	3594528	50328668
26	4,05	47492490	58884642	11392151,64	5696076	53188566
27	4,74	48578000	66879096	18301095,54	9150548	57728548
28	5,57	49489600	76545242	27055641,56	13527821	63017421
29	4,56	50382760	64801177	14418416,53	7209208	57591968
30	4,37	51396820	62520144	11123324,08	5561662	56958482
31	3,69	52052600	54644363	2591763,20	1295882	53348482
32	3,39	52808850	51183447	-1625402,97	-	52808850
33	4,47	53547580	63744530	10196950,19	5098475	58646055
34	5,21	54384800	72370005	17985205,07	8992603	63377403
35	4,27	54861440	61397315	6535874,70	3267937	58129377
36	4,59	55611110	65100141	9489031,27	4744516	60355626
37	4,97	56423270	69596023	13172753,14	6586377	63009647
38	3,89	57626410	56993861	-632549,14	-	57626410
39	4,28	59122640	61521693	2399053,16	1199527	60322167
40	4,73	60270180	66804925	6534744,90	3267372	63537552
41	4,62	61118570	65517779	4399209,03	2199605	63318175
42	4,61	62004870	65328359	3323488,62	1661744	63666614
43	5,20	63015070	72213676	9198606,19	4599303	67614373
44	4,35	63991700	62297632	-1694067,84	-	63991700
45	4,33	65063060	62064850	-2998209,54	-	65063060
46	4,35	66282970	62388919	-3894050,90	-	66282970
47	3,57	67073590	53240826	-13832763,52	-	67073590
48	3,15	68820140	48359257	-20460882,72	-	68820140
49	3,42	70571190	51442474	-19128716,27	-	70571190
50	4,83	71779220	67953999	-3825220,72	-	71779220

EK2 TABLO 9 (Devam)

İç Anadolu Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
51	4,59	72992590	65077320	-7915270,47	-	72992590
52	4,66	74288350	65942263	-8346086,70	-	74288350
53	4,10	75393510	59427799	-15965711,06	-	75393510
54	5,33	76955740	73698230	-3257509,93	-	76955740
55	5,01	78877310	70055881	-8821428,89	-	78877310
56	5,04	80757860	70418747	-10339113,30	-	80757860
57	3,74	82248940	55194367	-27054572,98	-	82248940
58	4,79	83773530	67490718	-16282811,95	-	83773530
59	4,67	86335130	66097451	-20237678,90	-	86335130
60	5,05	87657120	70442710	-17214410,48	-	87657120
61	3,99	88868440	58163475	-30704965,20	-	88868440
62	4,25	90034420	61148558	-28885862,21	-	90034420
63	4,73	92186350	66806066	-25380284,01	-	92186350
64	4,52	93609350	64350447	-29258902,74	-	93609350
65	3,66	94892380	54278074	-40614305,65	-	94892380
66	4,61	97051180	65394542	-31656638,35	-	97051180
67	5,08	100449910	70890016	-29559894,47	-	100449910
68	4,88	102116880	68537095	-33579785,38	-	102116880
69	4,56	105159610	64725865	-40433745,19	-	105159610
70	5,12	107307470	71301948	-36005522,14	-	107307470
71	5,70	109514570	78118800	-31395769,78	-	109514570
72	4,54	111500150	64539868	-46960282,34	-	111500150
73	3,42	113535250	51522350	-62012900,20	-	113535250
74	5,02	115609760	70185965	-45423795,00	-	115609760
75	6,12	117853610	83007216	-34846394,06	-	117853610
76	4,94	121030560	69173821	-51856738,97	-	121030560
77	3,77	124367230	55600594	-68766636,09	-	124367230
78	5,02	127718560	70159720	-57558840,00	-	127718560
79	5,55	132082330	76376361	-55705969,28	-	132082330
80	4,94	137213060	69252556	-67960503,98	-	137213060
81	4,70	141628830	66370171	-75258659,16	-	141628830
82	5,20	146883090	72209112	-74673978,16	-	146883090
83	4,85	152011610	68174229	-83837380,98	-	152011610
84	4,32	160519610	61939331	-98580279,08	-	160519610
85	4,73	170694620	66714779	-103979840,95	-	170694620
86	4,62	180526610	65528049	-114998561,19	-8913862	171612748
87	5,30	189384620	73411817	-115972802,71	-9351244	180033376
88	6,40	194996600	86221657	-108774942,63	-9628347	185368253
89	4,88	201574220	68497157	-133077063,42	-9953130	191621090
90	6,56	209872890	88066795	-121806095,33	-10362894	199509996
91	5,95	221142230	80971517	-140170712,86	-10919340	210222890
92	5,89	234752780	80282301	-154470479,27	-11591388	223161392
93	5,33	245468900	73705077	-171763823,41	-12120518	233348382
94	5,48	258804200	75464632	-183339567,61	-12778975	246025225
95	5,99	284774600	81390296	-203384304,02	-14061315	270713285
96	7,33	307812990	97052853	-210760137,02	-15198882	292614108
97	5,49	343094000	75612974	-267481026,33	-16940952	326153048
98	5,67	403528750	77726266	-325802483,63	-19925039	383603711
99	6,83	514855860	91220759	-423635101,50	-25422038	489433822
100	5,82	741747710	79510926	-662236783,92	-36625277	705122433
Ort.:	4,41	105427950	62979991	-42447959,36		

İç Anadolu Bölgesi Kırsal Alanları için Notlar

1. %1'lik gruplarda 13 752 adet hane vardır.

Mutlak Yoksulluk

1. Tek kişi için mutlak yoksulluk sınırı 23 303 274 TL'dir.
2. Tek bireyden oluşan hane için tek kişiye göre hesaplanan yoksulluk sınırında harcamanın geçerli olduğu ve her ilave birey için hanenin harcamalarının tek kişilik harcamanın yarısı kadar arttığı varsayılmıştır.
3. Geliri mutlak yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin oranı %41'dir. Yoksul hane sayısı ise 563 832'dir
4. Yoksul hanelerin ortalama gelir açığı 14 178 010 TL, toplam gelir açığı ise 7 994 015 603 304 TL'dir.

Görelî Yoksulluk

1. Medyan (ortanca) hanenin geliri 72 385 905 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı 36 192 953 TL olmaktadır. Medyanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %13,9 olmaktadır.
2. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamaya göre ortalama hane geliri 85 237 709 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak üstten ve alttan %10 budanmış ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, kırlarda 42 618 854 TL olmaktadır. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı, kırlarda %20,6 olmaktadır.
3. Aritmetik ortalamaya göre ortalama hane geliri 105 427 950 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, 52 713 975 TL olmaktadır. Ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %31,9 olmaktadır.

Negatif Gelir Vergisi

1. Her hane için yoksulluk açığının yarısı kadar negatif gelir vergisi ödenmektedir.
2. Negatif gelir vergisinin finansmanı için Türkiye genelindeki ortalama gelirden (165 089 210 TL) fazla geliri olan hanelerden % 4,94 oranında vergi alınmaktadır.
3. En yoksul gruptaki haneler ortalama 15 639 981 TL ödenek almaktadır. Yoksul haneler için ortalama negatif gelir vergisi miktarı ise 7 089 005 TL'dir.

EK2 TABLO 10

İç Anadolu Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
1	3,43	14837760	92521942	77684181,50	38842091	53679851
2	3,27	23934730	89087108	65152377,87	32576189	56510919
3	3,31	28744530	89946196	61201665,74	30600833	59345363
4	3,65	31940650	97108803	65168152,85	32584076	64524726
5	3,88	35701880	101940034	66238153,72	33119077	68820957
6	4,03	37855190	104999965	67144775,05	33572388	71427578
7	3,33	40477220	90343865	49866645,38	24933323	65410543
8	3,40	43876350	91939097	48062747,44	24031374	67907724
9	3,54	46196620	94771355	48574735,31	24287368	70483988
10	3,99	48173340	104101414	55928073,78	27964037	76137377
11	3,40	49624030	91759994	42135964,32	21067982	70692012
12	3,67	51022750	97380493	46357743,18	23178872	74201622
13	3,90	52859840	102266366	49406525,68	24703263	77563103
14	4,13	54380920	107020188	52639267,57	26319634	80700554
15	3,67	55668410	97453349	41784938,69	20892469	76560879
16	4,15	57453920	107474017	50020096,67	25010048	82463968
17	3,79	59006280	100057933	41051653,10	20525827	79532107
18	4,18	60275100	108096324	47821224,13	23910612	84185712
19	3,65	61957020	96960056	35003036,19	17501518	79458538
20	3,84	63679210	101056661	37377450,68	18688725	82367935
21	3,98	65266630	103893472	38626842,02	19313421	84580051
22	4,03	66912250	104972644	38060394,23	19030197	85942447
23	4,06	68408280	105593434	37185153,87	18592577	87000857
24	3,75	70033550	99138132	29104582,31	14552291	84585841
25	3,76	72087770	99408305	27320534,82	13660267	85748037
26	4,12	73566380	106882066	33315685,67	16657843	90224223
27	4,32	75335140	111133488	35798348,11	17899174	93234314
28	3,82	77113290	100696937	23583646,61	11791823	88905113
29	4,53	78884940	115468391	36583450,83	18291725	97176665
30	4,56	80474080	115961683	35487603,33	17743802	98217882
31	4,41	82449140	112891127	30441987,24	15220994	97670134
32	4,05	84393890	105324779	20930889,19	10465445	94859335
33	4,01	85946020	104520333	18574312,95	9287156	95233176
34	3,95	87636600	103321253	15684652,72	7842326	95478926
35	4,52	89369550	115180004	25810454,45	12905227	102274777
36	4,07	90906210	105819590	14913379,51	7456690	98362900
37	3,88	93125380	101940034	8814653,72	4407327	97532707
38	4,76	95000160	120220695	25220534,90	12610267	107610427
39	4,19	96663060	108396853	11733793,10	5866897	102529957
40	4,89	98483560	122905724	24422163,93	12211082	110694642
41	4,32	100226110	111077329	10851218,66	5425609	105651719
42	3,89	102371020	102056906	-314113,91	-	102371020
43	5,04	104327490	125974762	21647272,19	10823636	115151126
44	3,68	106405360	97740217	-8665142,75	-	106405360
45	5,00	108589670	125276564	16686893,58	8343447	116933117
46	4,44	110690500	113477007	2786506,95	1393253	112083753
47	4,68	112817800	118563232	5745432,09	2872716	115690516
48	4,61	114920500	117031749	2111248,60	1055624	115976124
49	4,50	117222600	114742871	-2479728,60	-	117222600
50	4,38	119870170	112285516	-7584654,17	-	119870170

EK2 TABLO 10 (Devam)

İç Anadolu Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
51	4,60	123555540	116879966	-6675573,70	-	123555540
52	4,70	126972730	118935099	-8037631,25	-	126972730
53	4,40	129417930	112731756	-16686174,18	-	129417930
54	4,41	131611810	112988268	-18623542,08	-	131611810
55	4,22	134298390	109005500	-25292889,84	-	134298390
56	4,24	136756550	109407723	-27348826,73	-	136756550
57	3,56	139509250	95254023	-44255226,95	-	139509250
58	4,24	143237510	109466918	-33770591,63	-	143237510
59	3,96	146515690	103545891	-42969799,46	-	146515690
60	4,24	149892820	109433526	-40459293,73	-	149892820
61	4,67	153034100	118256632	-34777468,17	-	153034100
62	4,83	156178530	121784053	-34394477,33	-	156178530
63	3,93	159035210	102920547	-56114662,57	-	159035210
64	3,68	162466270	97649148	-64817122,13	-	162466270
65	4,07	165534170	105731556	-59802614,23	-	165534170
66	4,55	167887510	115790169	-52097340,67	-	167887510
67	4,40	170588430	112705953	-57882477,17	-	170588430
68	4,47	174177300	114134224	-60043075,66	-8600353	165576947
69	4,12	178478180	106886619	-71591560,86	-8812717	169665463
70	4,98	183183750	124921393	-58262357,02	-9045064	174138686
71	4,66	187178510	118145831	-69032679,25	-9242313	177936197
72	4,22	190604290	108899253	-81705037,46	-9411468	181192822
73	4,16	195969360	107757850	-88211510,42	-9676379	186292981
74	4,09	200216360	106185385	-94030975,13	-9886083	190330277
75	4,51	204056180	115049472	-89006688,34	-10075681	193980479
76	4,37	208750590	112076056	-96674533,75	-10307478	198443112
77	4,00	213956760	104441406	-109515353,85	-10564543	203392217
78	4,38	220912390	112349264	-108563125,60	-10907991	210004399
79	3,75	229500600	99127508	-130373092,45	-11332051	218168549
80	4,32	236676080	111116792	-125559287,94	-11686355	224989725
81	3,72	244700070	98597787	-146102282,71	-12082555	232617515
82	5,73	253286120	140462383	-112823736,50	-12506509	240779611
83	5,76	261397240	141019425	-120377815,43	-12907012	248490228
84	3,98	269903940	104022487	-165881453,02	-13327047	256576893
85	4,19	278647310	108398371	-170248939,08	-13758768	264888542
86	4,33	284298420	111186612	-173111808,08	-14037803	270260617
87	3,69	292219170	97964855	-194254314,93	-14428906	277790264
88	4,90	303599330	123245716	-180353613,70	-14990824	288608506
89	4,35	314823770	111617674	-203206096,32	-15545053	299278717
90	4,13	326790180	106995902	-219794277,60	-16135919	310654261
91	4,21	342982220	108723185	-234259034,94	-16935433	326046787
92	4,14	353773790	107345002	-246428788,29	-17468288	336305502
93	4,29	369918630	110350291	-259568338,59	-18265472	351653158
94	3,75	395609050	99094115	-296514934,56	-19533988	376075062
95	3,12	416352850	85899679	-330453170,59	-20558255	395794595
96	3,76	440460140	99440179	-341019960,90	-21748600	418711540
97	3,80	482611530	100235518	-382376011,60	-23829910	458781620
98	4,93	571715660	123855881	-447859778,83	-28229604	543486056
99	4,07	700498230	105792269	-594705961,30	-34588601	665909729
100	4,35	1274524400	111667762	-1162856638,16	-62932191	1211592209
Ort.:	4,16	169454500	107776731	-61677769		

İç Anadolu Bölgesi Kentsel Alanları için Notlar

1. %1'lik gruplarda 10 211 adet hane vardır.

Mutlak Yoksulluk

1. Tek kişi için mutlak yoksulluk sınırı 41 746 206 TL'dir.
2. Tek bireyden oluşan hane için tek kişiye göre hesaplanan yoksulluk sınırında harcamanın geçerli olduğu ve her ilave birey için hanenin harcamalarının tek kişilik harcamanın yarısı kadar arttığı varsayılmıştır.
3. Geliri mutlak yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin oranı %46'dır. Yoksul hane sayısı ise 469 706'dır
4. Yoksul hanelerin ortalama gelir açığı 35 653 501 TL, toplam gelir açığı ise 16 746 663 325 127 TL'dir.

Görelî Yoksulluk

1. Medyan (ortanca) hanenin geliri 121 712 855 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı 60 856 428 TL olmaktadır. Medyanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %17,4 olmaktadır.
2. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamaya göre ortalama hane geliri 140 565 536 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak üstten ve alttan %10 budanmış ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, kırlarda 70 282 768 TL olmaktadır. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı, kırlarda %24,1 olmaktadır.
3. Aritmetik ortalamaya göre ortalama hane geliri 169 454 500 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, 84 727 250 TL olmaktadır. Ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %31,2 olmaktadır.

Negatif Gelir Vergisi

1. Her hane için yoksulluk açığının yarısı kadar negatif gelir vergisi ödenmektedir.
2. Negatif gelir vergisinin finansmanı için Türkiye genelindeki ortalama gelirden (165 089 210 TL) fazla geliri olan hanelerden % 4,94 oranında vergi alınmaktadır.
3. En yoksul gruptaki haneler ortalama 19 220 726 TL ödenek almaktadır. Yoksul haneler için ortalama negatif gelir vergisi miktarı ise 17 826 750 TL'dir.

EK2 TABLO 11

Karadeniz Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II + V
1	2,73	9108150	41158896	32050746	16025373	25133523
2	2,16	14639910	34898832	20258922	10129461	24769371
3	2,34	17234800	36859616	19624816	9812408	27047208
4	2,90	19526030	42994752	23468722	11734361	31260391
5	3,11	22679660	45316656	22436996	11218498	34098158
6	4,73	25564480	63214544	37650064	18825032	44389512
7	3,87	27390660	53717088	26326428	13163214	40553874
8	5,16	29566810	67941312	38374502	19187251	48754061
9	4,94	31431650	65471056	34039406	17019703	48451353
10	4,42	33763030	59718512	25955482	12977741	46740771
11	4,48	34989120	60390976	25401856	12700928	47690048
12	5,71	35999140	73962256	37963116	18981558	54980698
13	3,16	37504980	45893472	8388492	4194246	41699226
14	5,09	39049940	67171248	28121308	14060654	53110594
15	3,94	40156280	54510576	14354296	7177148	47333428
16	3,44	41473660	49000080	7526420	3763210	45236870
17	4,68	42599700	62637728	20038028	10019014	52618714
18	5,34	44042620	69910880	25868260	12934130	56976750
19	3,08	45115280	45010192	-105088	-	45115280
20	3,75	46034280	52416080	6381800	3190900	49225180
21	3,90	47455030	54060640	6605610	3302805	50757835
22	5,73	48814590	74209184	25394594	12697297	61511887
23	4,26	50227110	58008560	7781450	3890725	54117835
24	4,64	51807440	62246352	10438912	5219456	57026896
25	4,27	52746130	58136416	5390286	2695143	55441273
26	5,04	54447230	66588576	12141346	6070673	60517903
27	3,05	55335290	44715440	-10619850	-	55335290
28	5,48	55992470	71413920	15421450	7710725	63703195
29	6,09	56994750	78197120	21202370	10601185	67595935
30	4,25	58210050	57937312	-272738	-	58210050
31	4,29	59601130	58346256	-1254874	-	59601130
32	3,26	60457670	47031488	-13426182	-	60457670
33	5,70	62572410	73940784	11368374	5684187	68256597
34	5,55	63407650	72235712	8828062	4414031	67821681
35	4,79	64787910	63903600	-884310	-	64787910
36	5,22	65899320	68598160	2698840	1349420	67248740
37	3,86	66921640	53649744	-13271896	-	66921640
38	3,34	68442720	47858160	-20584560	-	68442720
39	5,14	70132140	67749040	-2383100	-	70132140
40	3,40	71471840	48563808	-22908032	-	71471840
41	4,70	72611400	62894416	-9716984	-	72611400
42	3,89	73289400	53934736	-19354664	-	73289400
43	4,97	74204200	65883904	-8320296	-	74204200
44	4,68	75327270	62649440	-12677830	-	75327270
45	5,25	77174840	68969040	-8205800	-	77174840
46	5,72	79997930	74127200	-5870730	-	79997930
47	3,49	82136630	49474416	-32662214	-	82136630
48	4,85	83463050	64488224	-18974826	-	83463050
49	5,18	84990650	68126752	-16863898	-	84990650
50	5,11	86650450	67343024	-19307426	-	86650450

EK2 TABLO 11 (Devam)

Karadeniz Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
51	4,32	87690440	58624416	-29066024	-	87690440
52	4,80	89384620	63917264	-25467356	-	89384620
53	4,69	90760420	62729472	-28030948	-	90760420
54	4,98	92278350	65892688	-26385662	-	92278350
55	4,75	93624850	63382416	-30242434	-	93624850
56	4,78	94815170	63756224	-31058946	-	94815170
57	4,84	96263640	64408192	-31855448	-	96263640
58	4,42	97443780	59817088	-37626692	-	97443780
59	5,60	98628050	72729568	-25898482	-	98628050
60	4,00	100300020	55092272	-45207748	-	100300020
61	4,50	101624540	60603744	-41020796	-	101624540
62	4,63	102662320	62052128	-40610192	-	102662320
63	5,16	104469300	67883728	-36585572	-	104469300
64	5,20	106494170	68402960	-38091210	-	106494170
65	5,94	108310540	76499856	-31810684	-	108310540
66	5,47	110412960	71372928	-39040032	-	110412960
67	5,32	112279190	69662000	-42617190	-	112279190
68	6,58	114934010	83602208	-31331802	-	114934010
69	6,37	117442260	81252976	-36189284	-	117442260
70	5,68	121779910	73640176	-48139734	-	121779910
71	6,28	124477140	80319920	-44157220	-	124477140
72	5,53	127201300	71965360	-55235940	-	127201300
73	5,11	129810920	67353760	-62457160	-	129810920
74	5,45	133531900	71141616	-62390284	-	133531900
75	3,52	136690760	49812112	-86878648	-	136690760
76	6,24	139716050	79798736	-59917314	-	139716050
77	5,71	141320490	74049120	-67271370	-	141320490
78	5,48	143275270	71515424	-71759846	-	143275270
79	5,40	146486700	70620432	-75866268	-	146486700
80	4,86	150370560	64653168	-85717392	-	150370560
81	6,03	154848460	77501232	-77347228	-	154848460
82	4,85	159270140	64530192	-94739948	-	159270140
83	4,37	163893790	59200256	-104693534	-	163893790
84	6,13	167328080	78619728	-88708352	-	167328080
85	4,99	172202150	66089840	-106112310	-	172202150
86	6,31	179550150	80640048	-98910102	-8865648	170684502
87	5,47	189165860	71386592	-117779268	-9340443	179825417
88	6,17	194690490	79103824	-115586666	-9613232	185077258
89	5,82	200022930	75169568	-124853362	-9876532	190146398
90	5,59	209419640	72664176	-136755464	-10340514	199079126
91	4,63	220697140	62098000	-158599140	-10897363	209799777
92	7,31	236838240	91654208	-145184032	-11694362	225143878
93	4,85	246255130	64462848	-181792282	-12159340	234095790
94	5,19	259249280	68307312	-190941968	-12800952	246448328
95	4,69	276558300	62748992	-213809308	-13655619	262902681
96	7,32	296212590	91703008	-204509582	-14626089	281586501
97	5,92	330267050	76301728	-253965322	-16307596	313959454
98	7,15	402315710	89895456	-312420254	-19865143	382450567
99	6,82	520777610	86187632	-434589978	-25714436	495063174
100	5,91	1029950040	76187536	-953762504	-50855843	979094197
Ort.:	4,89	116376200	64984803	-51391397		

Karadeniz Bölgesi Kırsal Alanları için Notlar

1. %1'lik gruplarda 11 299 adet hane vardır.

Mutlak Yoksulluk

1. Tek kişi için mutlak yoksulluk sınırı 22 055 648 TL'dir.
2. Tek bireyden oluşan hane için tek kişiye göre hesaplanan yoksulluk sınırında harcamanın geçerli olduğu ve her ilave birey için hanenin harcamalarının tek kişilik harcamanın yarısı kadar arttığı varsayılmıştır.
3. Geliri mutlak yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin oranı %31'dir. Yoksul hane sayısı ise 338 970'dir
4. Yoksul hanelerin ortalama gelir açığı 19 383 365 TL, toplam gelir açığı ise 6 570 379 279 246 TL'dir.

Görel Yoksulluk

1. Medyan (ortanca) hanenin geliri 87 170 445 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı 43 585 223 TL olmaktadır. Medyanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %17,7 olmaktadır.
2. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalama hane geliri 95 264 621 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak üstten ve alttan %10 budanmış ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, kırlarda 47 632 311 TL olmaktadır. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı, kırlarda %20,1 olmaktadır.
3. Aritmetik ortalama hane geliri 116 376 200 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, 58 188 100 TL olmaktadır. Ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %30,0 olmaktadır.

Negatif Gelir Vergisi

1. Her hane için yoksulluk açığının yarısı kadar negatif gelir vergisi ödenmektedir.
2. Negatif gelir vergisinin finansmanı için Türkiye genelindeki ortalama gelirden (165 089 210 TL) fazla geliri olan hanelerden % 4,94 oranında vergi alınmaktadır.
3. En yoksul gruptaki haneler ortalama 16 025 373 TL ödenek almaktadır. Yoksul haneler için ortalama negatif gelir vergisi miktarı ise 9 691 683 TL'dir.

EK2 TABLO 12

Karadeniz Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
1	2,99	16616540	71042714	54426174	27213087	43829627
2	3,35	26254900	77310383	51055483	25527741	51782641
3	4,14	29975330	91383704	61408374	30704187	60679517
4	3,72	33408010	83973968	50565958	25282979	58690989
5	3,11	37550600	73198938	35648338	17824169	55374769
6	3,87	40466140	86730158	46264018	23132009	63598149
7	4,42	42915250	96481896	53566646	26783323	69698573
8	3,33	45636710	76981467	31344757	15672378	61309088
9	3,90	47574900	87159576	39584676	19792338	67367238
10	3,48	49478410	79652383	30173973	15086987	64565397
11	3,59	51427460	81662423	30234963	15117481	66544941
12	4,02	53186420	89321891	36135471	18067736	71254156
13	4,30	55316060	94228215	38912155	19456077	74772137
14	4,80	57140130	103136344	45996214	22998107	80138237
15	4,30	59131520	94383536	35252016	17626008	76757528
16	4,71	60611770	101516131	40904361	20452180	81063950
17	4,05	62224940	89830492	27605552	13802776	76027716
18	4,14	63648190	91405023	27756833	13878417	77526607
19	3,18	65506780	74331869	8825089	4412545	69919325
20	4,49	67400470	97623963	30223493	15111747	82512217
21	3,41	69105310	78464632	9359322	4679661	73784971
22	4,22	70532010	92927780	22395770	11197885	81729895
23	4,20	71942030	92583637	20641607	10320804	82262834
24	3,59	73210070	81589330	8379260	4189630	77399700
25	3,77	74493930	84933305	10439375	5219687	79713617
26	4,35	75920270	95184506	19264236	9632118	85552388
27	4,33	77787880	94883000	17095120	8547560	86335440
28	3,75	79948510	84552616	4604106	2302053	82250563
29	4,21	81609740	92608001	10998261	5499131	87108871
30	4,47	83127190	97292002	14164812	7082406	90209596
31	4,17	84636260	91934943	7298683	3649341	88285601
32	4,20	86540990	92477044	5936054	2968027	89509017
33	4,09	88127530	90549234	2421704	1210852	89338382
34	3,80	89725590	85341404	-4384186	-	89725590
35	4,03	90935410	89528986	-1406424	-	90935410
36	4,08	92677710	90396958	-2280752	-	92677710
37	5,71	94075660	119411573	25335913	12667957	106743617
38	3,77	95645090	84869349	-10775741	-	95645090
39	4,33	97189170	94879955	-2309215	-	97189170
40	3,58	99329490	81467510	-17861980	-	99329490
41	4,32	101303720	94599768	-6703952	-	101303720
42	4,61	102743010	99807597	-2935413	-	102743010
43	4,34	104688860	95010912	-9677948	-	104688860
44	4,30	106709440	94319580	-12389860	-	106709440
45	4,42	109142200	96381394	-12760806	-	109142200
46	4,03	111291960	89574669	-21717291	-	111291960
47	4,48	113672010	97575235	-16096775	-	113672010
48	3,69	116316210	83413593	-32902617	-	116316210
49	4,32	118109260	94590631	-23518629	-	118109260
50	4,10	120055380	90725873	-29329507	-	120055380

EK2 TABLO 12 (Devam)

Karadeniz Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
51	4,00	121582500	89026476	-32556024	-	121582500
52	4,07	123689840	90256864	-33432976	-	123689840
53	3,95	125534850	87994047	-37540803	-	125534850
54	4,52	128052300	98239157	-29813143	-	128052300
55	4,18	130582540	92075036	-38507504	-	130582540
56	4,51	133171650	98108200	-35063450	-	133171650
57	4,07	134785520	90177681	-44607839	-	134785520
58	4,59	136697070	99378180	-37318890	-	136697070
59	4,81	139470190	103294711	-36175479	-	139470190
60	4,44	142253160	96859539	-45393621	-	142253160
61	5,04	144394210	107515794	-36878416	-	144394210
62	4,95	147520640	105773760	-41746880	-	147520640
63	4,26	149526990	93576475	-55950515	-	149526990
64	4,03	151765220	89528986	-62236234	-	151765220
65	4,53	155410500	98400570	-57009930	-	155410500
66	4,61	158971130	99798461	-59172669	-	158971130
67	5,12	161804100	108810138	-52993962	-	161804100
68	4,57	164290090	99058401	-65231689	-	164290090
69	3,99	166792580	88737152	-78055428	-	166792580
70	4,17	170090560	91956261	-78134299	-	170090560
71	4,94	172576040	105609302	-66966738	-	172576040
72	4,07	176123990	90128953	-85995037	-8696474	167427516
73	4,74	182474550	102061278	-80413272	-9010046	173464504
74	4,18	187009730	92138992	-94870738	-9233979	177775751
75	3,84	190562380	86038827	-104523553	-9409399	181152981
76	4,04	194821510	89611215	-105210295	-9619702	185201808
77	4,35	198948610	95175370	-103773240	-9823486	189125124
78	4,14	203195410	91505525	-111689885	-10033180	193162230
79	4,84	207568770	103925133	-103643637	-10249123	197319647
80	4,62	213285650	99978146	-113307504	-10531406	202754244
81	4,60	218620490	99640094	-118980396	-10794824	207825666
82	4,27	223559920	93722659	-129837261	-11038718	212521202
83	4,54	227303660	98635074	-128668586	-11223573	216080087
84	5,19	233054290	110153210	-122901080	-11507522	221546768
85	4,94	240921770	105597120	-135324650	-11895994	229025776
86	4,05	250185160	89803082	-160382078	-12353393	237831767
87	4,22	259430840	92787687	-166643153	-12809917	246620923
88	4,41	269091370	96219981	-172871389	-13286925	255804445
89	3,16	277385160	73993817	-203391343	-13696447	263688713
90	4,34	290895360	95026140	-195869220	-14363540	276531820
91	4,14	307028790	91401978	-215626812	-15160161	291868629
92	4,21	327795280	92632365	-235162915	-16185548	311609732
93	3,94	346432250	87808271	-258623979	-17105785	329326465
94	4,62	370040300	100045147	-269995153	-18271480	351768820
95	6,18	405376350	127719736	-277656614	-20016268	385360082
96	4,82	447582520	103544443	-344038077	-22100282	425482238
97	5,30	501109870	112010973	-389098897	-24743302	476366568
98	4,81	626755720	103319075	-523436645	-30947317	595808403
99	5,25	844733060	111133865	-733599195	-41710384	803022676
100	3,86	3342922240	86501745	-3256420495	-165063471	3177858769
Ort.:	4,26	185693400	93496652	-92196748		

Karadeniz Bölgesi Kentsel Alanları için Notlar

1. %1'lik gruplarda 5 842 adet hane vardır.

Mutlak Yoksulluk

1. Tek kişi için mutlak yoksulluk sınırı 35 583 790 TL'dir.
2. Tek bireyden oluşan hane için tek kişiye göre hesaplanan yoksulluk sınırında harcamanın geçerli olduğu ve her ilave birey için hanenin harcamalarının tek kişilik harcamanın yarısı kadar arttığı varsayılmıştır.
3. Geliri mutlak yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin oranı %34'tür. Yoksul hane sayısı ise 198 628'dir
4. Yoksul hanelerin ortalama gelir açığı 28 065 258 TL, toplam gelir açığı ise 5 574 546 050 925 TL'dir.

Görelî Yoksulluk

1. Medyan (ortanca) hanenin geliri 120 818 940 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı 60 409 470 TL olmaktadır. Medyanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %15,9 olmaktadır.
2. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalama geliri 133 494 824 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak üstten ve alttan %10 budanmış ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, kırlarda 66 747 412 TL olmaktadır. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı, kırlarda %19,6 olmaktadır.
3. Aritmetik ortalama geliri 185 693 400 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, 92 846 700 TL olmaktadır. Ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %36,1 olmaktadır.

Negatif Gelir Vergisi

1. Her hane için yoksulluk açığının yarısı kadar negatif gelir vergisi ödenmektedir.
2. Negatif gelir vergisinin finansmanı için Türkiye genelindeki ortalama gelirden (165 089 210 TL) fazla geliri olan hanelerden % 4,94 oranında vergi alınmaktadır.
3. En yoksul gruptaki haneler ortalama 27 213 087 TL ödenek almaktadır. Yoksul haneler için ortalama negatif gelir vergisi miktarı ise 14 032 629 TL'dir.

EK2 TABLO 13

Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
1	1,22	10063580	21679433	11615853	5807926	15871506
2	2,07	18190890	29983345	11792455	5896227	24087117
3	5,05	22699030	59168266	36469236	18234618	40933648
4	3,96	26288770	48533946	22245176	11122588	37411358
5	3,62	29217100	45218250	16001150	8000575	37217675
6	4,07	31481440	49621161	18139721	9069861	40551301
7	4,80	33322460	56684969	23362509	11681254	45003714
8	4,01	34800760	48952462	14151702	7075851	41876611
9	5,35	36139450	62139574	26000124	13000062	49139512
10	3,75	38210270	46483064	8272794	4136397	42346667
11	5,00	40560360	58658634	18098274	9049137	49609497
12	4,88	41779110	57466404	15687294	7843647	49622757
13	5,56	43020660	64148760	21128100	10564050	53584710
14	4,82	44608090	56921252	12313162	6156581	50764671
15	5,16	46414240	60235404	13821164	6910582	53324822
16	5,04	48022660	59026187	11003527	5501763	53524423
17	3,15	49455450	40557435	-8898015	-	49455450
18	4,21	51093000	50981724	-111276	-	51093000
19	6,52	52325040	73558418	21233378	10616689	62941729
20	4,84	53812690	57112750	3300060	1650030	55462720
21	3,97	55679090	48587998	-7091092	-	55679090
22	5,97	57414210	68153231	10739021	5369511	62783721
23	5,21	59146100	60678630	1532530	766265	59912365
24	6,25	60293160	70933042	10639882	5319941	65613101
25	4,96	61539470	58261739	-3277731	-	61539470
26	4,12	63701140	50019601	-13681539	-	63701140
27	4,84	65875430	57091130	-8784300	-	65875430
28	5,19	67442000	60536550	-6905450	-	67442000
29	6,19	68633930	70267431	1633501	816751	69450681
30	4,03	70579270	49153226	-21426044	-	70579270
31	5,14	72029900	60056261	-11973639	-	72029900
32	4,42	73738160	53026429	-20711731	-	73738160
33	4,91	74837280	57809247	-17028033	-	74837280
34	6,60	75879510	74296612	-1582898	-	75879510
35	4,55	76634160	54257267	-22376893	-	76634160
36	5,14	77910010	60079426	-17830584	-	77910010
37	6,08	79546180	69246623	-10299557	-	79546180
38	5,16	81705520	60192163	-21513357	-	81705520
39	5,67	83286330	65249873	-18036457	-	83286330
40	6,27	84939370	71084387	-13854983	-	84939370
41	7,26	86605580	80775115	-5830465	-	86605580
42	4,39	88253790	52677408	-35576382	-	88253790
43	5,05	89507640	59186798	-30320842	-	89507640
44	5,21	90841620	60762024	-30079596	-	90841620
45	5,38	92544170	62375858	-30168312	-	92544170
46	5,59	94292960	64473071	-29819889	-	94292960
47	5,55	95838660	64073087	-31765573	-	95838660
48	4,50	97362630	53736825	-43625805	-	97362630
49	5,19	99527720	60513385	-39014335	-	99527720
50	6,08	101813370	69195660	-32617710	-	101813370

EK2 TABLO 13 (Devam)

Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
51	4,48	103471060	53587024	-49884036	-	103471060
52	4,84	106060580	57109662	-48950918	-	106060580
53	5,55	108211960	64056099	-44155861	-	108211960
54	3,77	110144850	46677651	-63467199	-	110144850
55	7,02	111311240	78453973	-32857267	-	111311240
56	7,26	112909250	80810635	-32098615	-	112909250
57	6,28	114306090	71173958	-43132132	-	114306090
58	6,09	115359020	69363993	-45995027	-	115359020
59	7,01	116805730	78319616	-38486114	-	116805730
60	4,15	118427750	50379432	-68048318	-	118427750
61	5,86	119968200	67053662	-52914538	-	119968200
62	7,02	121878930	78421542	-43457388	-	121878930
63	5,94	123995600	67876794	-56118806	-	123995600
64	6,89	128037480	77135108	-50902372	-	128037480
65	5,51	130815520	63628317	-67187203	-	130815520
66	6,97	132467670	77913454	-54554216	-	132467670
67	6,95	133403880	77759021	-55644859	-	133403880
68	5,44	135166340	62999771	-72166569	-	135166340
69	6,77	138525900	76020095	-62505805	-	138525900
70	6,78	144964000	76063336	-68900664	-	144964000
71	6,57	147593640	74068050	-73525590	-	147593640
72	7,04	150060300	78617673	-71442627	-	150060300
73	5,09	152474420	59506476	-92967944	-	152474420
74	6,49	155423490	73204764	-82218726	-	155423490
75	6,36	158287200	71964660	-86322540	-	158287200
76	5,34	161247280	62040737	-99206543	-	161247280
77	7,15	163104260	79737319	-83366941	-	163104260
78	6,67	166546840	74968400	-91578440	-	166546840
79	6,09	170765940	69343917	-101422023	-	170765940
80	7,53	174207160	83377326	-90829834	-	174207160
81	4,86	176676190	57279539	-119396651	-8723740	167952450
82	6,35	179228830	71851923	-107376907	-8849782	170379048
83	7,80	182727220	86022779	-96704441	-9022522	173704698
84	6,01	187271930	68543949	-118727981	-9246926	178025004
85	5,43	193899080	62894756	-131004324	-9574155	184324925
86	6,96	201245430	77881023	-123364407	-9936896	191308534
87	6,13	205813770	69682127	-136131643	-10162467	195651303
88	8,06	211389490	88581749	-122807741	-10437779	200951711
89	5,50	218661440	63600519	-155060921	-10796846	207864594
90	6,85	230080730	76795353	-153285377	-11360696	218720034
91	6,61	239623110	74417071	-165206039	-11831870	227791240
92	7,55	248265080	83591990	-164673090	-12258585	236006495
93	6,79	254708710	76186883	-178521827	-12576752	242131958
94	7,55	264262010	83605889	-180656121	-13048465	251213545
95	6,85	276829070	76730491	-200098579	-13668989	263160081
96	6,73	291094770	75545983	-215548787	-14373386	276721384
97	8,59	310191230	93815515	-216375715	-15316312	294874918
98	8,11	345513320	89085204	-256428116	-17060411	328452909
99	10,21	416067020	109583217	-306483803	-20544141	395522879
100	9,76	569844430	105184940	-464659490	-28137208	541707222
Ort.:	5,74	123282440	65863949	-57418491		

Doğu Anadolu Bölgesi Kırsal Alanları için Notlar

1. %1'lik gruplarda 6 332 adet hane vardır.

Mutlak Yoksulluk

1. Tek kişi için mutlak yoksulluk sınırı 19 557 511 TL'dir.
2. Tek bireyden oluşan hane için tek kişiye göre hesaplanan yoksulluk sınırında harcamanın geçerli olduğu ve her ilave birey için hanenin harcamalarının tek kişilik harcamanın yarısı kadar arttığı varsayılmıştır.
3. Geliri mutlak yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin oranı %22'dir. Yoksul hane sayısı ise 139 304'tür
4. Yoksul hanelerin ortalama gelir açığı 14 404 874 TL, toplam gelir açığı ise 2 006 656 586 692 TL'dir.

Görelî Yoksulluk

1. Medyan (ortanca) hanenin geliri 102 642 215 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı 51 321 108 TL olmaktadır. Medyanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %18,2 olmaktadır.
2. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalama göre ortalama hane geliri 110 870 445 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak üstten ve alttan %10 budanmış ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, kırlarda 55 435 223 TL olmaktadır. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı, kırlarda %20,9 olmaktadır.
3. Aritmetik ortalama göre ortalama hane geliri 123 282 440 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, 61 641 220 TL olmaktadır. Ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %25,0 olmaktadır.

Negatif Gelir Vergisi

1. Her hane için yoksulluk açığının yarısı kadar negatif gelir vergisi ödenmektedir.
2. Negatif gelir vergisinin finansmanı için Türkiye genelindeki ortalama gelirden (165 089 210 TL) fazla geliri olan hanelerden % 4,94 oranında vergi alınmaktadır.
3. En yoksul gruptaki haneler ortalama 5 807 926 TL ödenek almaktadır. Yoksul haneler için ortalama negatif gelir vergisi miktarı ise 7 202 437 TL'dir.

EK2 TABLO 14

Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
1	3,03	22626330	56661877	34035547	17017774	39644104
2	3,50	32690610	63200124	30509514	15254757	47945367
3	4,20	37812870	73141420	35328550	17664275	55477145
4	3,85	41287370	68236637	26949267	13474634	54762004
5	3,89	43682510	68732824	25050314	12525157	56207667
6	3,76	45943910	66963238	21019328	10509664	56453574
7	5,37	47846160	89537534	41691374	20845687	68691847
8	3,31	49412130	60561113	11148983	5574492	54986622
9	4,71	50967450	80281238	29313788	14656894	65624344
10	3,87	52685870	68526446	15840576	7920288	60606158
11	5,00	54227280	84299033	30071753	15035876	69263156
12	4,57	55506250	78278928	22772678	11386339	66892589
13	4,38	56962150	75710174	18748024	9374012	66336162
14	4,38	58312290	75688219	17375929	8687964	67000254
15	4,28	59438310	74291871	14853561	7426780	66865090
16	4,38	60770770	75582834	14812064	7406032	68176802
17	5,25	62489350	87886506	25397156	12698578	75187928
18	4,09	63872330	71521129	7648799	3824400	67696730
19	4,81	65319930	81752234	16432304	8216152	73536082
20	5,35	66956080	89309200	22353120	11176560	78132640
21	4,25	68449110	73822030	5372920	2686460	71135570
22	5,57	69822210	92369749	22547539	11273770	81095980
23	4,73	71306450	80628130	9321680	4660840	75967290
24	4,39	72731160	75745302	3014142	1507071	74238231
25	4,67	74140870	79670885	5530015	2765007	76905877
26	5,05	75570210	85080636	9510426	4755213	80325423
27	4,22	77367210	73387318	-3979892	-	77367210
28	4,96	78604800	83789673	5184873	2592436	81197236
29	4,80	80146540	81493163	1346623	673312	80819852
30	5,56	81502710	92273147	10770437	5385218	86887928
31	4,81	82753830	81651240	-1102590	-	82753830
32	5,37	84221130	89511188	5290058	2645029	86866159
33	5,38	85423550	89691220	4267670	2133835	87557385
34	4,78	87091040	81321913	-5769127	-	87091040
35	4,82	88838970	81870792	-6968178	-	88838970
36	4,90	89968670	82942204	-7026466	-	89968670
37	4,20	91900480	73088728	-18811752	-	91900480
38	5,24	93694540	87719646	-5974894	-	93694540
39	4,88	95549020	82718261	-12830759	-	95549020
40	5,30	96800930	88615417	-8185513	-	96800930
41	5,32	98635090	88892052	-9743038	-	98635090
42	4,90	100356830	82907075	-17449755	-	100356830
43	5,68	101738060	93853918	-7884142	-	101738060
44	5,27	103769470	88101666	-15667804	-	103769470
45	4,89	105570980	82762171	-22808809	-	105570980
46	5,68	107136380	93880264	-13256116	-	107136380
47	3,82	108652510	67819489	-40833021	-	108652510
48	4,64	111154610	79332775	-31821835	-	111154610
49	5,28	113390760	88281699	-25109061	-	113390760
50	5,81	115664850	95693761	-19971089	-	115664850

EK2 TABLO 14 (Devam)

Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
51	5,26	118357700	88070929	-30286771	-	118357700
52	5,53	120376650	91855999	-28520651	-	120376650
53	5,77	122727590	95254657	-27472933	-	122727590
54	5,68	124980230	93897829	-31082401	-	124980230
55	4,73	126957040	80544700	-46412340	-	126957040
56	5,06	129125010	85256278	-43868732	-	129125010
57	6,16	131962350	100624890	-31337460	-	131962350
58	5,96	134304400	97827802	-36476598	-	134304400
59	5,29	138030140	88387083	-49643057	-	138030140
60	5,20	139790200	87214678	-52575522	-	139790200
61	5,05	141911550	85071854	-56839696	-	141911550
62	5,48	144061360	91078786	-52982574	-	144061360
63	4,63	146306270	79139570	-67166700	-	146306270
64	5,26	148456730	87965544	-60491186	-	148456730
65	5,55	151572520	92093114	-59479406	-	151572520
66	5,66	154241810	93612411	-60629399	-	154241810
67	4,95	156373190	83587685	-72785505	-	156373190
68	4,49	159036060	77247035	-81789025	-	159036060
69	5,44	161421950	90490388	-70931562	-	161421950
70	5,48	163862610	91100741	-72761869	-	163862610
71	5,78	167018270	95346869	-71671401	-	167018270
72	5,61	168803900	92879109	-75924791	-	168803900
73	4,74	171488970	80733515	-90755455	-	171488970
74	5,11	174122130	85844676	-88277454	-	174122130
75	4,72	177183210	80408578	-96774632	-8748775	168434435
76	5,04	180659540	84900604	-95758936	-8920426	171739114
77	5,13	184874030	86226696	-98647334	-9128525	175745505
78	4,98	188649920	84026789	-104623131	-9314967	179334953
79	5,34	192171290	89155514	-103015776	-9488842	182682448
80	5,16	196815890	86657017	-110158873	-9718178	187097712
81	5,00	201870010	84413199	-117456811	-9967735	191902275
82	4,89	205957690	82766562	-123191128	-10169573	195788117
83	5,22	209998520	87385928	-122612592	-10369097	199629423
84	5,58	215701290	92483916	-123217374	-10650683	205050607
85	5,87	220127040	96655397	-123471643	-10869213	209257827
86	4,99	225081280	84198039	-140883241	-11113838	213967442
87	5,10	230486270	85818330	-144667940	-11380721	219105549
88	5,47	243259920	90969010	-152290910	-12011445	231248475
89	5,11	252781620	85849067	-166932553	-12481598	240300022
90	5,63	263746610	93239174	-170507436	-13023016	250723594
91	6,03	272743980	98859695	-173884285	-13467280	259276700
92	6,80	282817910	109723108	-173094802	-13964700	268853210
93	5,27	300914980	88158750	-212756230	-14858279	286056701
94	5,31	322409300	88760321	-233648979	-15919604	306489696
95	4,41	347866570	76070239	-271796331	-17176608	330689962
96	5,49	374924550	91285164	-283639386	-18512650	356411900
97	7,91	394169480	125342009	-268827471	-19462906	374706574
98	6,90	431282760	111088719	-320194041	-21295449	409987311
99	5,61	527274800	92927410	-434347390	-26035248	501239552
100	6,39	1086325160	103883035	-982442125	-53639477	1032685683
Ort.:	5,06	149661970	85254565	-64407405		

Doğu Anadolu Bölgesi Kentsel Alanları için Notlar

1. %1'lik gruplarda 3 207 adet hane vardır.

Mutlak Yoksulluk

1. Tek kişi için mutlak yoksulluk sınırı 28 120 169 TL'dir.
2. Tek bireyden oluşan hane için tek kişiye göre hesaplanan yoksulluk sınırında harcamanın geçerli olduğu ve her ilave birey için hanenin harcamalarının tek kişilik harcamanın yarısı kadar arttığı varsayılmıştır.
3. Geliri mutlak yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin oranı %31'dir. Yoksul hane sayısı ise 99 417'dir
4. Yoksul hanelerin ortalama gelir açığı 17 532 549 TL, toplam gelir açığı ise 1 743 033 398 705 TL'dir.

Görel Yoksulluk

1. Medyan (ortanca) hanenin geliri 117 011 275 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı 58 505 638 TL olmaktadır. Medyanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %14,2 olmaktadır.
2. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamaya göre ortalama hane geliri 127 505 756 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak üstten ve alttan %10 budanmış ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, kırlarda 63 752 878 TL olmaktadır. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı, kırlarda %17,9 olmaktadır.
3. Aritmetik ortalamaya göre ortalama hane geliri 149 661 970 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, 74 830 985 TL olmaktadır. Ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %25,6 olmaktadır.

Negatif Gelir Vergisi

1. Her hane için yoksulluk açığının yarısı kadar negatif gelir vergisi ödenmektedir.
2. Negatif gelir vergisinin finansmanı için Türkiye genelindeki ortalama gelirden (165 089 210 TL) fazla geliri olan hanelerden % 4,94 oranında vergi alınmaktadır.
3. En yoksul gruptaki haneler ortalama 17 017 774 TL ödenek almaktadır. Yoksul haneler için ortalama negatif gelir vergisi miktarı ise 8 766 274 TL'dir.

EK2 TABLO 15
Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk
ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
1	4,04	10985350	44437917	33452567	16726283	27711633
2	3,76	16040510	41920651	25880141	12940070	28980580
3	5,07	19824000	53505866	33681866	16840933	36664933
4	5,89	22925490	60672938	37747448	18873724	41799214
5	3,53	25834630	39889463	14054833	7027416	32862046
6	5,47	27364520	57024247	29659727	14829864	42194384
7	4,55	28687560	48922249	20234689	10117345	38804905
8	5,95	29676000	61258301	31582301	15791150	45467150
9	5,65	30872150	58602451	27730301	13865150	44737300
10	3,91	32151210	43254781	11103571	5551785	37702995
11	6,07	33145960	62325605	29179645	14589823	47735783
12	6,26	34269090	63984477	29715387	14857694	49126784
13	6,02	35299000	61893306	26594306	13297153	48596153
14	6,67	36488590	67571116	31082526	15541263	52029853
15	4,90	36851280	51973168	15121888	7560944	44412224
16	5,43	37778900	56666411	18887511	9443755	47222655
17	7,01	38884220	70622034	31737814	15868907	54753127
18	5,35	39951560	55973490	16021930	8010965	47962525
19	5,48	40897800	57055273	16157473	8078737	48976537
20	6,63	41609400	67271195	25661795	12830898	54440298
21	5,30	42504210	55553601	13049391	6524696	49028906
22	7,95	43866190	78862616	34996426	17498213	61364403
23	6,38	44513560	65053850	20540290	10270145	54783705
24	6,14	45407070	62939926	17532856	8766428	54173498
25	6,22	46118910	63653530	17534620	8767310	54886220
26	6,36	46889790	64882171	17992381	8996191	55885981
27	4,85	47571100	51559484	3988384	1994192	49565292
28	3,60	48453790	40534810	-7918980	-	48453790
29	6,44	49398360	65531655	16133295	8066647	57465007
30	5,06	50371810	53359008	2987198	1493599	51865409
31	4,98	50912230	52653677	1741447	870724	51782954
32	7,19	51848610	72171280	20322670	10161335	62009945
33	6,35	52544390	64724971	12180581	6090291	58634681
34	6,31	53171140	64369203	11198063	5599032	58770172
35	6,05	53866680	62114627	8247947	4123973	57990653
36	6,12	54482030	62743426	8261396	4130698	58612728
37	6,48	55464770	65899834	10435064	5217532	60682302
38	6,52	56311390	66218370	9906980	4953490	61264880
39	6,69	57021300	67734521	10713221	5356611	62377911
40	6,20	57702960	63426004	5723044	2861522	60564482
41	5,64	58424200	58542467	118267	59133	58483333
42	6,25	59458210	63872783	4414573	2207286	61665496
43	6,26	60569980	63986546	3416566	1708283	62278263
44	5,46	61405850	56958058	-4447792	-	61405850
45	5,65	62551890	58567288	-3984602	-	62551890
46	6,46	63438770	65742634	2303864	1151932	64590702
47	6,48	64156800	65897765	1740965	870483	65027283
48	5,76	65232800	59524966	-5707834	-	65232800
49	5,79	65703630	59808339	-5895291	-	65703630
50	6,29	66536120	64261646	-2274474	-	66536120

EK2 TABLO 15 (Devam)
Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kırsal Alanlarda Yoksulluk
ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
51	6,17	67400900	63152973	-4247927	-	67400900
52	7,42	68483170	74206605	5723435	2861717	71344887
53	5,22	69721240	54831723	-14889517	-	69721240
54	7,55	70586350	75356646	4770296	2385148	72971498
55	4,52	71843970	48616123	-23227847	-	71843970
56	7,26	73418390	72814559	-603831	-	73418390
57	5,56	74623560	57822657	-16800903	-	74623560
58	7,55	75835920	75369056	-466864	-	75835920
59	5,50	76410260	57317963	-19092297	-	76410260
60	7,63	77220140	76043361	-1176779	-	77220140
61	6,15	78097820	62977157	-15120663	-	78097820
62	7,20	79463630	72227128	-7236502	-	79463630
63	6,87	80511090	69337546	-11173544	-	80511090
64	5,55	81924200	57737852	-24186348	-	81924200
65	7,47	83570180	74676136	-8894044	-	83570180
66	5,94	84524440	61113512	-23410928	-	84524440
67	7,07	86346820	71093634	-15253186	-	86346820
68	7,74	87873890	77052749	-10821141	-	87873890
69	5,99	89645510	61566495	-28079015	-	89645510
70	7,12	91082670	71507318	-19575352	-	91082670
71	6,90	92238670	69643672	-22594998	-	92238670
72	6,60	94128620	66996096	-27132524	-	94128620
73	7,85	96903020	77995949	-18907071	-	96903020
74	6,67	98079120	67589732	-30489388	-	98079120
75	8,50	99300270	83717196	-15583074	-	99300270
76	5,40	101905410	56436816	-45468594	-	101905410
77	8,44	104480800	83156654	-21324146	-	104480800
78	8,14	106746780	80542173	-26204607	-	106746780
79	7,19	110065400	72158870	-37906530	-	110065400
80	7,12	113266270	71571439	-41694831	-	113266270
81	7,05	115955050	70934366	-45020684	-	115955050
82	7,80	119094250	77559512	-41534738	-	119094250
83	8,48	123040200	83531038	-39509162	-	123040200
84	6,63	127600080	67240169	-60359911	-	127600080
85	8,65	132331540	84991342	-47340198	-	132331540
86	5,65	138274480	58569356	-79705124	-	138274480
87	5,73	142522800	59270550	-83252250	-	142522800
88	9,02	149716290	88298744	-61417546	-	149716290
89	5,23	156772150	54914460	-101857690	-	156772150
90	6,48	165400640	65945339	-99455301	-	165400640
91	7,76	172007230	77166513	-94840717	-	172007230
92	7,67	179923840	76415676	-103508164	-8884099	171039741
93	6,61	189178030	67035396	-122142634	-9341044	179836986
94	6,11	199505930	62660689	-136845241	-9851004	189654926
95	7,70	209773300	76657681	-133115619	-10357976	199415324
96	9,22	222303630	90085858	-132217772	-10976686	211326944
97	7,15	244797430	71848607	-172948823	-12087363	232710067
98	8,76	265946030	86025552	-179920478	-13131617	252814413
99	6,28	302326280	64118925	-238207355	-14927965	287398315
100	13,18	1006048060	124928379	-881119681	-49675635	956372425
Ort.:	6,44	92036750	65588019	-26448731		

Güney Doğu Anadolu Bölgesi Kırsal Alanları için Notlar

1. %1'lik gruplarda 4 260 adet hane vardır.

Mutlak Yoksulluk

1. Tek kişi için mutlak yoksulluk sınırı 17 622 931 TL'dir.
2. Tek bireyden oluşan hane için tek kişiye göre hesaplanan yoksulluk sınırında harcamanın geçerli olduğu ve her ilave birey için hanenin harcamalarının tek kişilik harcamanın yarısı kadar arttığı varsayılmıştır.
3. Geliri mutlak yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin oranı %46'dır. Yoksul hane sayısı ise 195 960'tır.
4. Yoksul hanelerin ortalama gelir açığı 16 766 542 TL, toplam gelir açığı ise 3 285 571 604 350 TL'dir.

Görelî Yoksulluk

1. Medyan (ortanca) hanenin geliri 66 968 510 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı 33 484 255 TL olmaktadır. Medyanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %11,3 olmaktadır.
2. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamaya göre ortalama hane geliri 74 995 394 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak üstten ve alttan %10 budanmış ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, kırlarda 37 497 697 TL olmaktadır. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı, kırlarda %15,9 olmaktadır.
3. Aritmetik ortalamaya göre ortalama hane geliri 92 036 750 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, 46 018 375 TL olmaktadır. Ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %24,1 olmaktadır.

Negatif Gelir Vergisi

1. Her hane için yoksulluk açığının yarısı kadar negatif gelir vergisi ödenmektedir.
2. Negatif gelir vergisinin finansmanı için Türkiye genelindeki ortalama gelirden (165 089 210 TL) fazla geliri olan hanelerden % 4,94 oranında vergi alınmaktadır.
3. En yoksul gruptaki haneler ortalama 16 726 283 TL ödenek almaktadır. Yoksul haneler için ortalama negatif gelir vergisi miktarı ise 8 383 271 TL'dir.

EK2 TABLO 16
Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk
ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
1	2,43	16289760	41040728	24750968	12375484	28665244
2	2,46	23960180	41390891	17430711	8715355	32675535
3	3,39	28133620	52608746	24475126	12237563	40371183
4	4,38	30808010	64467863	33659853	16829926	47637936
5	3,11	32673710	49185170	16511460	8255730	40929440
6	3,89	34312200	58494007	24181807	12090903	46403103
7	4,99	36504580	71770649	35266069	17633034	54137614
8	4,28	38487670	63174793	24687123	12343562	50831232
9	4,25	39929050	62849944	22920894	11460447	51389497
10	4,60	41559220	67035018	25475798	12737899	54297119
11	4,74	42298300	68745751	26447451	13223726	55522026
12	4,62	43447660	67275491	23827831	11913915	55361575
13	4,11	44325120	61191945	16866825	8433413	52758533
14	4,76	45394880	68979896	23585016	11792508	57187388
15	5,06	46212160	72559569	26347409	13173705	59385865
16	4,32	47120500	63744334	16623834	8311917	55432417
17	4,13	47940360	61459841	13519481	6759740	54700100
18	4,30	48675750	63482767	14807017	7403509	56079259
19	4,32	49853120	63649411	13796291	6898145	56751265
20	4,08	50926710	60877643	9950933	4975466	55902176
21	4,95	51760360	71291812	19531452	9765726	61526086
22	4,88	52604290	70376327	17772037	8886019	61490309
23	5,20	53283080	74209130	20926050	10463025	63746105
24	4,79	53996440	69338496	15342056	7671028	61667468
25	5,89	54396920	82543418	28146498	14073249	68470169
26	5,20	55331450	74198583	18867133	9433566	64765016
27	4,55	56282610	66442273	10159663	5079831	61362441
28	4,62	57164480	67243850	10079370	5039685	62204165
29	5,43	58182340	76968241	18785901	9392951	67575291
30	5,14	59172260	73534118	14361858	7180929	66353189
31	5,47	59981480	77459734	17478254	8739127	68720607
32	5,33	60705020	75734235	15029215	7514607	68219627
33	5,00	61811620	71798071	9986451	4993226	66804846
34	4,79	62754110	69378575	6624465	3312233	66066343
35	5,09	63275100	72939263	9664163	4832082	68107182
36	4,99	64145750	71720023	7574273	3787136	67932886
37	5,12	65392270	73312629	7920359	3960180	69352450
38	5,52	66264920	78071464	11806544	5903272	72168192
39	3,80	67118920	57456176	-9662744	-	67118920
40	4,80	67844830	69475608	1630778	815389	68660219
41	4,78	68860420	69222479	362059	181029	69041449
42	4,85	69928390	70013508	85118	42559	69970949
43	4,91	71382320	70817194	-565126	-	71382320
44	4,59	72415880	66986501	-5429379	-	72415880
45	4,94	73279350	71076652	-2202698	-	73279350
46	4,92	74318340	70926884	-3391456	-	74318340
47	5,20	75077370	74223895	-853475	-	75077370
48	5,33	76434940	75746891	-688049	-	76434940
49	5,33	77726140	75801736	-1924404	-	77726140
50	5,70	78975100	80227283	1252183	626092	79601192

EK2 TABLO 16 (Devam)
Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kentsel Alanlarda Yoksulluk
ve Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

% 1'lik grup	Ortalama hane büyük.	Ortalama hane geliri (TL)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksulluk açığı (TL)	Negatif Gelir Vergisi (TL)	NGV Sonrası Ort. Hane geliri (TL)
	I	II	III	III-II	V= IV/2	VI = II +V
51	6,37	80151140	88238832	8087692	4043846	84194986
52	5,43	81306670	77033633	-4273037	-	81306670
53	4,52	82089710	66058360	-16031350	-	82089710
54	5,75	83037210	80788387	-2248823	-	83037210
55	5,64	84015160	79467895	-4547265	-	84015160
56	4,43	85170500	65069045	-20101455	-	85170500
57	5,54	86564610	78311937	-8252673	-	86564610
58	5,45	87718130	77212933	-10505197	-	87718130
59	6,03	89519370	84188760	-5330610	-	89519370
60	5,00	90919340	71890885	-19028455	-	90919340
61	5,49	92521020	77729739	-14791281	-	92521020
62	5,95	94521550	83218430	-11303120	-	94521550
63	5,51	95976010	77938571	-18037439	-	95976010
64	5,54	98221230	78246545	-19974685	-	98221230
65	6,02	100041640	84007350	-16034290	-	100041640
66	6,36	101616380	88116486	-13499894	-	101616380
67	5,48	102819770	77634815	-25184955	-	102819770
68	6,31	104834470	87489990	-17344480	-	104834470
69	5,76	106336230	80959249	-25376981	-	106336230
70	5,59	107931700	78919448	-29012252	-	107931700
71	6,57	109894770	90652000	-19242770	-	109894770
72	4,33	112227890	63847696	-48380194	-	112227890
73	4,39	114378380	64518489	-49859891	-	114378380
74	6,66	116395260	91772098	-24623162	-	116395260
75	5,22	119746190	74487572	-45258618	-	119746190
76	6,72	122208170	92388046	-29820124	-	122208170
77	6,65	124045950	91645533	-32400417	-	124045950
78	6,68	127218340	91972492	-35245848	-	127218340
79	6,26	130338120	86945762	-43392358	-	130338120
80	5,80	134345110	81364257	-52980853	-	134345110
81	5,99	137105730	83665626	-53440104	-	137105730
82	6,15	140438170	85591519	-54846651	-	140438170
83	5,35	145475910	76035881	-69440029	-	145475910
84	5,78	150435960	81222926	-69213034	-	150435960
85	4,55	155443250	66495008	-88948242	-	155443250
86	5,98	159741640	83581249	-76160391	-	159741640
87	4,21	164508750	62335247	-102173503	-	164508750
88	5,58	170418240	78761242	-91656998	-	170418240
89	5,37	176559930	76219400	-100340530	-8718000	167841930
90	5,77	182949480	81047845	-101901635	-9033496	173915984
91	4,67	191661110	67918862	-123742248	-9463651	182197459
92	6,30	202991310	87390848	-115600462	-10023102	192968208
93	6,89	215051320	94491130	-120560190	-10618589	204432731
94	5,70	229079320	80235721	-148843599	-11311250	217768070
95	7,35	244849220	99939743	-144909477	-12089920	232759300
96	5,78	261665290	81146987	-180518303	-12920247	248745043
97	5,88	293727930	82380993	-211346937	-14503404	279224526
98	4,95	343227090	71264390	-271962700	-16947524	326279566
99	5,60	418300920	79050231	-339250689	-20654445	397646475
100	5,67	755422580	79866574	-675556006	-37300501	718122079
Ort.:	5,18	105238640	74032762	-31205878		

Güney Doğu Anadolu Bölgesi Kentsel Alanları için Notlar

1. %1'lik gruplarda 5 676 adet hane vardır.

Mutlak Yoksulluk

1. Tek kişi için mutlak yoksulluk sınırı 23 946 050 TL'dir.
2. Tek bireyden oluşan hane için tek kişiye göre hesaplanan yoksulluk sınırında harcamanın geçerli olduğu ve her ilave birey için hanenin harcamalarının tek kişilik harcamanın yarısı kadar arttığı varsayılmıştır.
3. Geliri mutlak yoksulluk sınırı altında kalan hanelerin oranı %43'tür. Yoksul hane sayısı ise 244 068'dir
4. Yoksul hanelerin ortalama gelir açığı 16 432 685 TL, toplam gelir açığı ise 4 010 692 644 360 TL'dir.

Görelî Yoksulluk

1. Medyan (ortanca) hanenin geliri 79 563 120 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı 39 781 560 TL olmaktadır. Medyanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %8,9 olmaktadır.
2. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamaya göre ortalama hane geliri 88 065 602 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak üstten ve alttan %10 budanmış ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, kırlarda 44 032 801 TL olmaktadır. Üstten ve alttan %10 budanmış ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı, kırlarda %12,7 olmaktadır.
3. Aritmetik ortalamaya göre ortalama hane geliri 105 238 640 TL'dir. Yoksulluk sınırı olarak ortalama gelirinin yarısını alırsak yoksulluk sınırı, 52 619 320 TL olmaktadır. Ortalamanın yarısına göre geliri yoksulluk sınırı altında olan hanelerin oranı %22,0 olmaktadır.

Negatif Gelir Vergisi

1. Her hane için yoksulluk açığının yarısı kadar negatif gelir vergisi ödenmektedir.
2. Negatif gelir vergisinin finansmanı için Türkiye genelindeki ortalama gelirden (165 089 210 TL) fazla geliri olan hanelerden % 4,94 oranında vergi alınmaktadır.
3. En yoksul gruptaki haneler ortalama 12 375 484 TL ödenek almaktadır. Yoksul haneler için ortalama negatif gelir vergisi miktarı ise 8 216 343 TL'dir.

EK 2 TABLO 17:
1987 Yılı Araştırmasına Göre Türkiye'de Göreli Yoksulluk
(%1'lik Grupların Ortalama Gelirleri - TL)

%1'lik grup	Ortalama yıllık gelir (TL)			%1'lik grup	Ortalama yıllık gelir (TL)		
	Türkiye	Kent	Kır		Türkiye	Kent	Kır
Ortalama	3 680 549	4 146 760	3 164 415	Ortalama	3680549	4 146 760	3 164 415
Medyan	2 606 657	2 799 061	2 357 473	Medyan	2 606 657	2 799 061	2 357 473
Bud.Ort.	2 973 408	3 254 012	2 637 522	Bud.Ort.	2 973 408	3 254 012	2 637 522
1. %1	263251	414676	126576	51. %1	2625060	2819795	2373295
2. %1	484085	663481	316439	52. %1	2681204	2902730	2404939
3. %1	592632	746416	443015	53. %1	2735477	2944197	2468227
4. %1	685581	870819	506303	54. %1	2772283	2985665	2499871
5. %1	739855	912287	569591	55. %1	2826556	3027132	2563159
6. %1	794128	953754	632879	56. %1	2882700	3110068	2594803
7. %1	867739	1036689	696167	57. %1	2956311	3193003	2658091
8. %1	922013	1078157	759454	58. %1	2993117	3234470	2689735
9. %1	976286	1119624	822742	59. %1	3066728	3317405	2753022
10. %1	1013092	1161092	854386	60. %1	3122872	3400341	2784666
11. %1	1067365	1202559	917674	61. %1	3177145	3441808	2847954
12. %1	1084833	1202559	949318	62. %1	3233289	3524743	2879598
13. %1	1121638	1244027	980962	63. %1	3306900	3607678	2942886
14. %1	1177782	1326962	1012606	64. %1	3361174	3649146	3006174
15. %1	1212717	1326962	1075894	65. %1	3434785	3732081	3069462
16. %1	1249523	1368430	1107538	66. %1	3490929	3815016	3101106
17. %1	1286329(M)	1409897	1139182	67. %1	3564540	3897951	3164394
18. %1	1323134	1451365	1170826(M)	68. %1	3638152	3980887	3227681
19. %1	1359940	1492832	1202470	69. %1	3731101	4105289	3290969
20. %1	1332930	1397457(M)	1234113	70. %1	3804712	4188224	3354257
21. %1	1416084	1575768	1234113	71. %1	3876453	4229692	3449189
22. %1	1470357(BO)	1617235 (BO)	1297401	72. %1	3969403	4354095	3512477
23. %1	1507163	1658703	1329045(BO)	73. %1	4079820	4478497	3607409
24. %1	1543968	1700170	1360689	74. %1	4190237	4602900	3702340
25. %1	1580774	1741638	1392333	75. %1	4300654	4727303	3797272
26. %1	1617580	1783105	1423977	76. %1	4391733	4810238	3892204
27. %1	1635047	1783105	1455621	77. %1	4521488	4976108	3987136
28. %1	1671853	1824573	1487265	78. %1	4649373	5100511	4113712
29. %1	1708659	1866041	1518909	79. %1	4779128	5266381	4208643
30. %1	1745464	1907508	1550553	80. %1	4889545	5390784	4303575
31. %1	1782270	1948976	1582197(O)	81. %1	5071703	5556654	4493439
32. %1	1836543 (O)	1990443	1645485	82. %1	5257602	5805460	4620015
33. %1	1873349	2031911	1677129	83. %1	5387357	5971330	4714946
34. %1	1910155	2073378(O)	1708773	84. %1	5552047	6137200	4873166
35. %1	1964428	2114846	1772060	85. %1	5755414	6386006	5031386
36. %1	2001234	2156314	1803704	86. %1	5958780	6634811	5189605
37. %1	2018701	2156314	1835348	87. %1	6164017	6925084	5316181
38. %1	2055507	2197781	1866992	88. %1	6367384	7173889	5474401
39. %1	2129118	2280716	1930280	89. %1	6659959	7464162	5759196
40. %1	2165924	2322184	1961924	90. %1	6973742	7837370	6012348
41. %1	2202730	2363651	1993568	91. %1	7306864	8252046	6265499
42. %1	2239535	2405119	2025212	92. %1	7639986	8666722	6518651
43. %1	2257003	2405119	2056856	93. %1	7994316	9164333	6740158
44. %1	2311276	2446587	2120144	94. %1	8515207	9869281	7088242
45. %1	2367420	2529522	2151788	95. %1	9105968	10574230	7562901
46. %1	2404226	2570989	2183432	96. %1	9868902	11610919	8069204
47. %1	2441032	2612457	2215076	97. %1	11102828	13020816	9113454
48. %1	2495305	2653924	2278363	98. %1	12737242	15177130	10252635
49. %1	2514643	2695392	2278363	99. %1	15928717	19323887	12530999
50. %1	2588254	2778327	2341651	100. %1	32705835	39642995	25758164

EK 2 TABLO 18

1994 Yılı Bölgelere Göre Kentsel ve Kırsal Alanlar Bazı Gıda Maddelerinin Ortalama Fiyatları (TL/Kg)

	I.BÖLGE		II.BÖLGE		III.BÖLGE		IV.BÖLGE		V.BÖLGE		TÜRKİYE	
	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
KOYUN ETİ	125144	104600	97844	92085	109462	99197	110732	100690	78179	81511	103214	96672
DANA ETİ	138984	111620	111070	98880	123530	108749	117830	108546	86110	92051	114337	105119
TAVUK ETİ	64508	56091	57367	57823	56877	55924	60374	57833	57001	58610	59088	57056
ET**	109545	90770	88760	82929	96623	87956	96312	89023	73763	77391	92206	86282
KURU FASULYE	48142	39316	35099	34986	39352	37275	38100	39101	39522	36436	39786	37742
NOHUT	31537	24809	24838	23031	26899	23554	23626	22586	21212	19090	25394	22781
KURU BARBUNYA	35987	34890	31758	31257	34797	32409	31929	33976	32019	33768	33177	33503
MERCİMEK	26434	21930	21641	20629	24283	23697	20563	19763	20499	19243	22532	21286
KURU BAKLIYAT**	35525	30236	28334	27475	31333	29234	28554	28856	28313	27135	30222	28828
KABAK*	11896	11096	15454	10077	9972	12331	11774	13120	12162	12305	12252	11889
PATLICAN*	16734	17613	17847	14290	16951	17311	17017	17066	17578	18154	17225	17177
DOLMA BIBER*	16898	16338	16025	14384	13860	18115	16284	18027	15417	17565	16997	17100
DOMATES	18290	15070	13973	14815	15080	16104	17835	17890	17687	16733	16528	16135
FASULYE*	27123	25604	25089	20675	25172	22796	25321	26596	19853	22422	24512	23942
SALATALIK*	13017	12283	13025	11387	11535	12784	12770	14784	13462	14115	12762	13123
MARUL-KIVIRCIK	8204	7760	6993	5627	7402	6060	9194	8484	9550	8446	8280	7383
İSPANAK	11329	10966	8746	10102	8482	9501	10820	13068	9692	9594	9814	10636
SEMİZOTU*	12645	-	8327	-	14023	-	15951	-	16305	-	13450	-
HAVUC	9788	-	11049	-	8215	-	9650	-	8400	-	9420	-
BEZELYE*	15585	-	13986	-	13895	-	20567	-	20999	-	17006	-
BAKLA*	15985	13691	15350	9620	17466	9238	17592	19118	22497	12537	17778	12942
YESİL SOĞAN	23495	17426	16816	14789	21839	17852	17509	21650	18481	18605	19455	18244
SIVRI BIBER	-	18871	-	17433	-	21355	-	21045	-	22167	-	20340
BAMYA	-	25577	-	35000	-	34451	-	32667	-	32696	-	34143
KARNİBAHAR	-	12359	-	11984	-	14098	-	14349	-	16003	-	13816
TAZE SEBZE**	15461	16508	14052	14629	14146	16307	15560	18297	15545	17026	14937	16682
PORTAKAL	13722	13142	14667	8859	12454	8321	13864	12920	13416	12001	13625	11244
MANDALİNA	14854	14357	15076	10170	15085	10615	15606	13716	13904	11980	14907	12410
LİMON	2401	2555	2770	1688	2646	2770	2870	2739	2844	3015	2706	2635
GREYFURT	12068	7977	13910	4570	10035	-	13146	-	12976	6640	12427	3952
KAVUN*	9751	10426	10988	9134	8562	8862	12008	10971	10150	12967	10292	10505
KARPUZ*	6230	6037	6550	5248	5682	4697	7381	6946	6576	8594	6484	6295
SEFTALİ*	18010	18569	18219	16705	17708	19589	20210	19780	21238	21778	19077	19459
KİRAZ*	21990	25509	26250	24552	18089	13724	24862	19674	22918	24932	22822	21383
ERİK*	14689	15325	14001	15385	15272	18582	17628	17314	15028	14954	15324	16408
CİLEK*	29966	30721	23677	28357	26535	18918	33451	32210	36443	25365	30014	26846
ARMUT	21060	21423	19992	18146	21542	16063	19760	18674	17900	17203	20051	18439
ELMA	16876	14016	14319	12266	14268	12959	15451	15279	14991	14992	15181	13992
TAZE MEYVE**	15135	15005	15035	12923	13991	12282	16353	15475	15699	14535	15242	13631

* Bu kalemler için kentsel alanlara ilişkin ortalama veriler bulunamadığından 1. Bölge için İzmir'e ait, 2. Bölge için Isparta'ya ait, 3. Bölge için Eskişehir'e ait, 4. Bölge için Zonguldak'a ait, 5. Bölge için Erzurum'a ait fiyatlar kullanılmış, Türkiye ortalaması ise bu beş ile ait fiyatların aritmetik ortalaması olarak alınmıştır.

**Et, kuru bakliyat, yaş sebze ve yaş meyve için buraya dahil ettiğimiz kalemlerin ortalama fiyatları alınmıştır.

KAYNAK: (1) DİE - Fiyat İstatistikleri ve İndekleri Şubesi
(2) DİE - Perakende Fiyat İstatistikleri: 1992-1994

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Kitaplar

- Akalın, Güneri. **Kamu Ekonomisi**. Ankara: AÜSBF Yayını. 1981.
- Akdoğan, Abdurrahman. **Gelir Vergisi Açısından Vergi Adaletine Teknik Bir Yaklaşım**. Ankara. AITIA Yay. No. 137. 1980.
- Atkinson, A. B. (Ed). **The Economics of Inequality**. Oxford. Clarendon Press. 1975.
- Bildirici, Ziyaeddin. **Türk Vergi Sistemi**. Eskişehir. Anadolu Üni. 1995.
- Boratav, Korkut. **Kamu Maliyesi ve Gelir Dağılımı: Kavramlar ve Metot Meseleleri**. Ankara . Ankara Üniversitesi SBF Yay. No. 196-178. 1965.
- Bourguignon François ve Christian Morrison. **External Trade and Income Distribution**. Paris. OECD. 1989.
- Bronfenbrenner, Martin. **Income Distribution Theory**. Chicago. Aldine-Atherton. 1971.
- Christopher, Antony, G. Polanyi, A. Seldon ve B. Shenfield. **Policy for Poverty**. London. The Institute of Economic Affairs.1970.
- Çiftlikli, Mehmet. **Sosyal Barış Açısından Dünya'da ve Türkiye'de Gelir Dağılımı**. Bakü. Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Yayını. 1995.
- Dilik, Sait. **Servetin Geniş Kitlelere Yayılması**. Ankara. Ankara Üniversitesi SBF Yay No 391. 1976.
- Erkan, Hüsnü. **Sosyal Piyasa Ekonomisinde Uygulanan Politikalar**. İzmir. Konrad Adenauer Vakfı Yay. 1992.
- Erol, Ahmet. **Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye'de Devlet Borçları**. Ankara. Maliye ve Gümrük Bakanlığı-APK Yay. 1992.
- Friedman, Milton. **Capitalism and Freedom**, Chicago. University of Chicago Press. 1962.

- Gözübüyük, Şeref. **Anayasa Hukuku**. Ankara. Turhan Kitabevi. 1995.
- Hartog, Joop. **Personal Income Distribution- A Multicapability Theory**. USA. Martinus Nijhoff Publishing. 1981.
- Herekman, Aykut. **Kamu Maliyesi Cilt 2**. Eskişehir. 1989.
- International Information Center for Local Credit. **Government Measures for the Promotion of Regional Economic Development**. Martinus Nijhoff. 1964.
- Karaman, İsmail. **Gelir Dağılımı ve Türkiye’de Yapılan Gelir Dağılımı Çalışmaları: 1959-1986**. Ankara. DPT. Yay. No. 2076. 1987.
- Kazgan, Gülten, İ. Önder, H. Kirmanoğlu ve N. Tuncer. **Türkiye’de Gelir Dağılımını Bozan Etkenler ve İyileştirilmesine İlişkin Politikalar**. Ankara. TOBB Yay. No:222. 1992.
- Krugman, P. ve M. Obstfeld. **Uluslararası İktisat**. Çev. Y.S.Tezel. Ankara. 1991.
- Musgrave, R. ve P. Musgrave. **Public Finance in Theory and Practice**, McGraw-Hill. 1989.
- Öksüz, A. Kemal. **Bölgesel ve Sektörel Gelir Dağılım Ölçütleri**. Ankara. DİE. 1993.
- Özbudun Ergun. **Türk Anayasa Hukuku**. Ankara. Yetkin Yayınları. 1995.
- Pen, Jan. **Income Distribution**. Harmondworth. Penguin Books.
- Rosen, H. S.. **Public Finance**. Homewood. Richard D. Irwin Inc. 1992.
- Sanders, D.H., R.J. Eng ve A. F. Murph. **Statistics**. McGraw-Hill. 1985.
- Schnitzer, Martin. **Income Distribution**. New York. Praeger Publishers. 1975.
- Soysal, Mümtaz. **100 Soruda Anayasanın Anlamı**. İstanbul. Gerçek Yayınevi. 1993.
- Şenyüz, Doğan. **Türk Vergi Sistemi**. Bursa. Ezgi Kitabevi. 1996.
- Tezel, Y. S. **İktisadi Büyüme**. Ankara. İmaj Yayıncılık. 1995.
- Turhan, Salih. **Vergi Teorisi ve Politikası**. İstanbul. Der Yay. 1987.

- Türk, İsmail. **Maliye Politikası**. Ankara. Turhan Kitabevi. 1992.
- Varlıer, Oktay. **Türkiye’de Kazanç Eşitsizliklerinin Nedenleri**. Ankara. Gazi Üniver-sitesi Yay. 1982.
- World Bank. **Poverty Reduction Handbook**. 1993.
- Yazgan, Turan. **Gelir Dağılımı Açısından Sosyal Güvenlik**. İstanbul. Fatih Gençlik Vakfı Matbaası. 1975.
- Yıldırım, Kemal ve R. Eşkinat. **Endüstriyel Ekonomi**. Eskişehir. Anadolu Ü. 1996.

Makaleler

- Aireksinen, Timo. "Hegel on Poverty and Violence", İçinde: K. Kipnis ve D. T. Meyers (Ed). **Economic Justice: Private Rights and Public Responsibilities**. New Jersey Rowman&Allanheld Publishers. 1985.
- Alchian, Armen. "Inflation and Distribution of Income and Wealth", İçinde: Jean Marchal ve Bernard Ducros (Ed). **The Distribution of National Income**. New York. Macmillan St Martin's Press. 1968. ss. 618-638.
- Axinn, June. " Explorations of the Definition of Poverty", İçinde: Kenneth Kipnis ve Diana Meyers: **Economic Justice: Private Rights and Public Responsibilities**. New Jersey. Rowman&Allanheld Publishers, , 1985,ss.59-64.
- Barry, Brian. "Social Science and Distributive Justice", İçinde: Robert A.Solo ve Charles W. Anderson (Ed). **Value Judgement and Income Distribution**. Praeger Special Studies.1981. ss. 107-137.
- Batirel, Ö. Faruk. "Negatif Gelir Vergisi Sorunu", **İTİA dergisi**. İstanbul. 1974. sayı 1, s.17-25
- Bernard, Fortin, M. Truchon ve L. Beausejour. " On Reforming the Welfare System: Workfare Meets the Negative Income Tax", **Journal of Public Economics**, Vol. 51 (1993) pp. 119-151.
- Gewirth, Alan. "Economic Justice: Concepts and Criteria", İçinde: K. Kipnis ve D. T. Meyers (Ed). **Economic Justice: Private Rights and Public Responsibilities**. New Jersey Rowman&Allanheld Publishers. 1985.

- Green, Christopher ve Robert J. Lampman, Harrington, Michael. "Schemes for Transferring Income to Poor", **Industrial Relations**, Vol. 6, 1967 February, Nr. 2.
- Harrington, Michael. "The Invisible Poor", İçinde: Budd, Edward C. (Ed.), **Inequality and Poverty**. New York. W.W. Norton & Company Inc. 1967. ss.140-151.
- Kakwani, Nanak. "Measuring Poverty: Definitions and Significance Tests with Application to Cote d'Ivoire", İçinde: Michael Lipton ve Jacques Van der Gaag (Ed.) **Including the Poor, Proceedings of a Symposium**. World Bank Regional and Sectoral Studies, Washington D.C. 1993.
- Kanbur, S.M.Ravi. "Measurement and Alleviation of Poverty", **IMF Staff Papers** 34(1):60-85.
- Kuznets, Simon. "Economic Growth and Income Inequality", **American Economic Review**. Vol. XLV, March, 1955, No.1. ss. 1-28.
- Lerman, Robert I. ve Shlomo Yitzhaki. "Changing Ranks and the Inequality Impacts of Taxes and Transfers", **National Tax Journal**, Vol. XLVIII, No. 1.
- Martin, David ve Jane Leuthold. "Formulas for Income Maintenance: Their Distributional Impact", **National Tax Journal**, December 1967, Nr. 1, pp. 70-93.
- Moffitt, Robert, "A Problem with the Negative Income Tax", **Economics Letters** 17(1985) ss. 261-265
- Nickel, James W. "The Feasibility of Welfare Rights in Less-Developed Countries", İçinde: K. Kipnis ve D. T. Meyers (Ed). **Economic Justice: Private Rights and Public Responsibilities**. New Jersey. Rowman&Allanheld Publishers. 1985. ss. 217-225.
- Ornati, Oscar, "The Poverty Band and the Count of the Poor", İçinde: Edward C Budd,. (Ed.) **Inequality and Poverty**. New York. W.W. Norton & Company Inc. 1967. ss.167-173.
- Pen, Jan. "Parade of Dwarfs (and a Few Giants)", İçinde: A.B.Atkinson (Ed). **Wealth, Income and Inequality**, London. Oxford University Press. 1980. ss.47-54.
- Sahota, G. Singh. "Theories of Personal Income Distribution: A Survey", **Journal of Economic Literature**. Vol. XVI (March 1978), ss. 1-55.

- Samuelson, P.A. "On Negative Income Tax", **Newsweek**. July. 1968.
- Thurow, Lester C. "The Income Distribution as a Pure Public Good", **Quarterly Journal of Economics**. Vol. 85 (1971) May, ss. 327-336.
- Tobin, James. "On Improving the Economic Status of the Negro", İçinde: Edward C. Budd (Ed.) **Inequality and Poverty**. New York. W.W. Norton & Company Inc. 1967. ss.194-213.
- Townsend, P. "Research on Poverty", İçinde: A.B. Atkinson, (Ed), **Wealth, Income and Inequality**. London. Oxford University Press. 1980. ss..298-305.
- Türkan Öncel. "Gelirin Yeniden Dağılım Politikası Aracı Olarak Negatif Gelir Vergisi", **İİTİA Dergisi**.
- Wellman, Carl. "Welfare Rights", İçinde: K. Kipnis ve D. T. Meyers (Ed). **Economic Justice: Private Rights and Public Responsibilities**. New Jersey. Rowman&Allanheld Publishers. 1985. ss.229-246.

Tezler

- Dağdemir, Özcan. "Yapısal Değişim Sürecinde Gelir Dağılımı", Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir. 1992.
- Dumanlı, Recep. **Dünyada ve Türkiye'de Yoksulluğun Boyutları**. Ankara. DPT Uzmanlık Tezi.. 1996.
- Erdoğan, Güzin. **Türkiye'de Bölge Aynmında Yoksulluk Sınırı Üzerine Bir Çalışma**. Ankara. DİE Uzmanlık Tezi. 1996.

Resmi Yayınlar

- Devlet İstatistik Enstitüsü. **1987 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi Sonuçları: Gelir Dağılımı**. Ankara.1990.

.....
**1987 Hanehalkı Gelir ve Tüketim
Harcamaları Anketi Sonuçları: Tüketim
Harcamaları.** Ankara.1990.

.....
**1994 Hanehalkı Gelir Dağılımı Anketi Geçici
Sonuçları: Gelire Göre Hanehalkı Yüzdeleri.**
Ankara.1996.

.....
Perakende Fiyat İstatistikleri: 1985-1988.
Ankara.1991.

.....
Perakende Fiyat İstatistikleri: 1992-1994.
Ankara.1996.